Coll. Rom. Soc. Jesu

DE CONSERVANDA BONA VALETUDINE,

OPUSCULUM SCHOLÆ Salernitanæ,

Ad Regem Angliæ, Cum Arnoldi Nouicenſis, Medici & Philoſophi antiqui Enarrationibus utiliſſimis,

Nouiſſimè impreſſis, & auctis per Ioan. Curionem, & ab erroribus, accuratiſſimè repurgatis, & uindicatis.

Reliqua ſequens pagella indicabit.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE · ROMA ·

VENETIIS,
Apud Petrum Marinellum, 1587.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE · ROMA ·
9·3
12 · 15 · B · 14

12 15 8 14

Contenta.

I. De Conſeruanda bona valetudine, opuſculum Scholæ Salernitanæ ad Regem Anglię, cum Arnoldi Nouicomenſis enarrationibus, nouiſſimè auctis & recognitis per Ioan. Curionem.

II. De ratione victus ſalutaris poſt inciſam venam Anaſtaſij.

III. De Victus & cultus ratio expoſita quatuor per ſingulos menſes verſibus pe[redacted]am.

IIII. De moderatione cibi & potus, item ſomni & vigiliarum doctrinę ſaluberrimæ.

V. De victus ſalubris ratione priuatorum Polybi tractatus Ioan. Guinterio Andernaco interprete.

REVERENDO ET AMPLISSIMO IN CHRISTO PATRI Ac Domino, D. IOANNI PICO.

Regij Monaſterij Montis Sancti Petri apud clariſsimam Erphordiam, Abbati digniſsimo, Domino ac Mœcenati ſuo plurimum obſeruando, Io. Curio BercKen. ὑγιαίνειν.

IN ITERUM ſub Gratioſi nominis tui patrocinio, Ampliſſime Pater, Salernitanæ Scholæ, περὶ ὑγιεινῶν *ſiue de tuenda Sanitate præcepta, cum luculenta & ſuccincta Arnoldi Villanouani in ſingula capita exegeſi in lucem exeunt, ſed ſolito (vt equidem arbitror) haud paulò emendatiora nitidioraque: vt quæ ab innumeris fere antea parum animaduerſis atq; notatis errorum mendarumq; portentis exemerim, adeoq; ab inculta, ſqualida, ac impura barbarie, maxima iã cura & diligentia repurgauerim, adnixus nimirum, vt hoc quicquid eſt operis, eo, quod prius edideram, cum elegantius, tum melius, ac ob id longè gratius etiam atque opta-*

tius in manus eorum, qui ſanitatis tuendæ curam ſuſceperint, rediret. Plurima igitur ex Hippocrate, Galeno, Paulo, Alexandro, atque aliis Græcis autoribus ab Arnoldo, hiſce commentariis paſſim inſerta, ſed corruptè ac perperam citata, ex doctis & fidelibus Latinis interpretibus in genuinum ac verum ſenſum reſtitui. Ex Rhaze, Serapione, Auicenna, Auerrohe, Meſue, & reliquis Arabicæ doctrinæ ſcriptoribus deſumpta, in Latiniorem ſermonem conuerti. Multa ſuperflua reſecui, omiſſa non pauca repoſui. Saniores alicubi expoſitiones, reiectis quæ abſurdiores videbantur ſubſtitui, reliqua quæ ab Arnoldo ipſo rudius tradita fuerant, ne delicato lectori nauſeam concitarent, paulò terſius ac nitidius reddere contendi. Quin ipſos quoque verſiculos numeris ſuis, quoad fieri potuit, reſtitui; plurimum interim in id ſtudii impendens ne rhythmus, quo maiores noſtri impenſius delectati ſunt, penitus deperiret. Sciebam equidem hoc laboris genus mihi moleſtiæ, tædii, atque calumniæ plurimum, gloriæ verò quàm minimum pariturum (præſertim cùm pauci hodie reputent, quantum ſudoris exhauriatur in reſtituendo, dum collatione ueterum codicum emendantur deprauata: quotque autore neceſſariò excutiantur ei, qui ſcriptores bonos quidem illos, ſed uerborum ſpurcitie horridos, & non uno modo deprauatos, ita emendare refingereque inſtituit, vt tutius

ſtudio-

ſtudioſorum manibus teri deinceps queant) vicit tamen impulitque ardens cùm primis iuuandæ iuuentutis amor, quem anteponendum rebus omnibus arbitror; uicerunt deinde & præſtantiſſimorum uirorum, vt hanc ſarcinam in humeros attollerem, aſſiduæ, & frequentes adhortationes. Siquidem anno ab hinc, ni fallor, quinto, Theodoricus Loher a Stratis, vir pietate & eruditione admirandus, Carthuſianorumque per inferioris Germaniæ prouinciam Viſitator ſagaciſſimus, primus ad hoc laboris ſuſcipiendum haud ſegniter adhortatus eſt. In cuius iam ſubitò ceu floſculi parcarum pollice ſucciſi locum, multo acrior ſucceſſit inſtigator Reuerendus & eruditus bonarum artium magiſter Simeon Cruſius, olim Canonicus Magdeburgenſis, nunc Moderator ac Prior Carthuſianorum domus Saluatoris prope Erphordiam, incredibilis eruditorum piorumque omnium adiutor acceltor. Quin etiam Valentinus Craticula, Sereniſſimæ atque inuictiſſimæ Romano. Regiæ Maieſtatis beneficentia ac liberalitate celeberrimæ iam Reipublic. Budeuuicenſis in Bohemia Eccleſiaſtes & Paſtor Verè, καθολικός, ac Decanus Bechinenſis, uir optimè cumprimis de me meritus, ἐμένῦν σπεύδοντα, καὶ αὐτρυν ὄτρυν. Sed his omnibus uehementius hactenus extimulauit uir humanitate iuxta ac pietate inſignis ac Reuerendus M. Henningus Hopffe, ædis Deiparæ virgi-

nis in clariſſimo hoc oppido Canonicus & Præpoſitus longè dignoſſimus, noſtraq; Scholæ Rector magnificus, compater ac fautor meus verè candidus, & ob id vnicè mihi ſemper colendus, qui nonnunquam, Ariſtarchi quoque vices ſubire in hoc opere grauatus non eſt. De te verò quid dicam, eximie ac clariſſime I. V. Doctor Georgi Iuda, fraterna mihi neceßitudine tantum non coniunctior? qui doctiſſimus certe ac cãdidiſſimus optimo quidem iure nunc apud doctiſſimum, maximeq; pium, ac Reuerẽdiſsimum D. Iulium digniſſimum Eccleſiæ Numburgenſis Epiſcopum, doctorumq; omnium incomparabilem fautorem ac patronum Cancellariatu fungeris? Te profectò autore atq; impulſore, vt verè & ingenuè fateor, hoc quicquid fuit moleſtiæ audacter aggreſſus ac finem perduxi, vtinam æque feliciter. Strenuè quoq; incitauit I. V. deſignatus Doctor Valentinus Seydelius, vir humanitate ac morum integritate nemini ſecundus, qui Iudicem hic agit, & in profanis ac ſecularibus negotijs vices implet Reuerendiſſimi in Chriſto Patris, ac principis illuſtriſſimi D. Danielis Sanctæ Moguntinenſis Eccleſiæ Archiepiſcopi, Sacri Romani imperij principis Electoris &c. ſummi & ſingularis ſtudioſorum literarumq; omnium Mecœnatis. Nihil etiam intentatum reliquit, nullum non mouit lapidem, felicis memoriæ vir Chriſtianus Engenolpus typographus

Franco-

Francofordienſis, propter diſtracta iam omnia proximæ editionis exemplaria. Ad hos ſtimulatoris haud quaquam ſegnes acceſsit tandem & doctiſſimus excellentiſsimusquè medicinæ Doctor Dom. Adamus Lonicerus, Phyſicus Francofordienſis: ſedulus ſtudiorum meorum adiutor ac fautor. Idem & alij ex amicis non pauci inſtanter à me pugnaciterquè contenderunt. Quum itaque nullum undiquaque urgentium cernerem modum, itaque potiſſimùm incitarent, quibus denegare quicquam turpe uideretur, paſſus ſum equidem imponi mihi clitellas, & hoc quicquid eſt opuſculi, pro uirili mea portione reformare, ac ueluti recoquere cœpi, id ſolum circa arrogantiam quærens, ut optima hæc medicinæ præcepta, quoad poſſem dilucidiora auctioraque efficerem. In quo quidem, dum pluſculum tribuentibus mihi amicis operam dedi ſi aſſecutus ſum, quod deſiderarunt, gaudeo: ſin cuipiam pulcherrimæ materiæ parum decoris a me additum, & dicendi ſeries totaque interpretatio deformior adhuc inutilisque pleriſq; in locis uidebitur, illud mihi confugium, patrociniumque concedat, quòd non ſponte, ſed importunis amicorum efflagitationibus, ac quotidianis ferè cōuitijs ad hanc prouinciam capeſſendam incitatus ſim. Has autem meas qualeſcunque ineptias, Reuerende Pater, tui ampliſsimi nominis auſpicijs, tuoque fauore commendatas, in manus hominum redire uolui, ac princi-

piò quidem vt pro eo, quod in R. G. tuæ benignitate hactenus ac fide ſtudia mea omnia, velut in tutiſſimo ſinu conquieuerint, mei uicißim amoris erga R.G. tuam eximij aliquod extaret μνημόσυνον gratiquè animi erga promptißimum. R. G. tuæ in me voluntatis darem aliquam ſignificationem. Deinde vero ut hac etiam qualicunque mea nuncupatione poſteritati teſtatum foret, quanto in hunc uſque diem amore R.G. tua Academiam hanc noſtram proſecuta ſit, ut inquam, haud ſecus atque Louanij quondam Hieronymus ille Buſlidius, non ædificijs ſolùm reparandis inſtaurandisquè, verum multo magis etiam augendis profeſſorum ſalarijs, ingentem pecuniarum ſummam transfuderis, ſed hoc quoque laudabilior, quod in moriens, cùm uti amplius non concederetur, in publicam ſtudiorum utilitatem ſua tranſtulerit, tu uerò firmo adhuc & uegeto corporis robore idē quotidie præſtes. Quod ad me quidem attinet, quandiu quicquam ſpiritus in hoc corpuſculo calebit, non deſinam pro uiribus ſeruire R. G. tuæ, & ſancto fratrum tuorum collegio, idque certe magna cum animi ſynceritate. Ne ingratos R.G. tua experietur doctiſſimos ſimul & humaniſſimos Academiæ noſtræ proceres quot ſunt, quotq; poſt alijs erunt in annis, imò uerò non albis ſolum, ſiue matriculis, ut uocāt, ſed parietibus etiam atque publicis Academiæ monumentis inſcribent, quo uel omnium ſeculo-

rum

rum poſteritas intelligat, ſe R. G. tuæ quàm plurimum debere. Deinde precibus quoque ſuis Deum optimum maximum ſuppliciter pro tua, tuorumque omnium incolumitate, & ſalute nunquam deſinent interpellare. Optimè in Domino ualeat R. G. tua, & nõ munuſculum hoc, quod uile admodum, minimiq; prætij offero, ſed animum offerentis expendat, ac me, meaque ſtudia in clientela ſua conſeruare dignetur. Erphordiæ IIII. Calend. Octob. Anno 1556.

M. MARCVS
FRYTSCHIVS
Laubanus,

Candido Lectori. S.

*Q*Viſquis es, medicam nō planè reſpuis artem.
Hunc ſtudioſe librū (ſic quia dignus) ama,
Qui nouus egrediens, uitio purgatus ab omni,
Libellus claras geſtit adire domos,
Curio fatidici decus inſuperabile Phœbi
Edidit hoc plenum frugis & artis opus.
Vlnis ipſum igitur complectere vtriſque Iuuentus,
Ac bene de merito dic bona uota uiro.
Nam quibus inſtructus, ſine morbis membra tueri
Poſſit homo, liber hic dogmata certa tenet,
Magnanimo Anglorum regi quæ dedita quādam,
Iam renouata tibi Teutonis ora vides.
Tuque cohors iuuenum, teneris quæ proximus annis
Sedula das operam verba Latina loqui:
Incolumen moneo ſi geſtis ducere vitam,
Membrorumque cupis proſperitate frui:
Curio mane tibi Curio de nocte legatur,
Non immitabilis eſt abſque labore labor.
Exiguum certè, quo pagina uenditur, æs eſt,
Quæ

Quæ diſces, magnæ commoditatis erunt.
Nam docet, affectus qua ſint ratione regendi,
Omnis ab exceſſu ſemina morbus habet.
Vini epulique modum præſcribit, Cypridis vſum:
Temperat, & quæ ſint ſana lauacra monet.
Cum corpus nimio repletum ſanguine turget,
Inciſis venis euacuare iubet
Veſperi ait ſomnum capiendum, nanque diurno
Tempore qui dormit, multa perila ciet.
Inſcius in febrim dilabitur, atque catarrhum
Colligit, & toto corpore languet iners
Hic quoq; certa leges anni diſcrimina, nanq;
Diuerſos radios ardor, & algor habent.
Non eadē veris, Meſſi, Autumniq; Hyemique
Conueniunt, tribui vult ſibi quodque ſuū.
Quod ſibi quodque velit, quid quelibet exigat ætas,
Curio monſtrabit, ſi tibi lectus erit.
Si ſapis ergo, moras tollens ſtudioſa Iuuentus
Hunc tibi emes (paruo venditur ære) librum.
Inſuper Autori, grato pro pignore fata
Optabis Pylio non citiora ſene.
Sic tibi non deerunt, qui ſcripta ſalubria condant.
Materia ingeniis conueniente ſuis,
Hiſce vale, atque bono feliciter vtere ſeclo,
Caſtalium ad fontem iam uia trita patet.
Tempora quæ forſan ſubito ventura ſequētur

Non ita fœcundæ conditionis erunt.
Si ſapis ergo tibi hæc quos porrigit arripe crines.
An bona uel mala ſint, ſecla futura latet.

EIDEM M. HENRICVS Spinæus BercKenſis.

QVod malè curarent homines languentia, membra,
Viderat ex alto pulcher Apollo loco.
Tertius exclamat, quæ morbis quæritis ægri.
Pharmaca mortales? quæ medicina datur?
Tenditis in mortem tali ratione medendi.
Corruit & labens non reparatur opus.
Reſtitui in melius ſi uultis corpora læſa.
Viuendique frui commodiore via:
Huic operi vigiles oculos imponite claro,
Voluite tam doctum tempus in omne librũ,
Diſcitis hinc certas medicandi ſaucia leges:
Integra quoque modo ſit retinenda ſalus.
Præſtitit hoc artis medicæ tibi Curio Doctor,
Curio Apollinei gloria magna chori.
Extendi vitam qui longum vultis in æuum
Curio Tithoni, dicite, uiue dies.

ODE M. LVDOVICI Helmboldi Mulchuſini.

NVlla vis uirtusque manet perennis,
Rebus his, quæ viribus extruuntur.
Corporis, quæ mens operatur, omni.

Tem-

Tempore durant.
Nunc ager, vel ſylua, uel eſt rubetum,
Quod fuit quondam Phrygii alua Regis.
Arx ſit econtra modo Corolæa,
Quod ſeges olim.
Firma ſunt, fidumque ſibi tuentur
Nomen, & famam, documenta, quorum
Autor eſt Phœbus, ſine honore nunquam
Commemorandus.
Vtilis res eſt medicina totum
Suſtinet mundum, niſi ſalua nanque
Membra ſint, præceps domui vniuerſæ
Turbo minatur.
Claret idcirco podalyriana,
Fama, nec laus Hippocratis remittit,
Aemulus fertur uolucrum per alta
Aſtra Galenus.
Hos, duces hos ſigniferos ſecutus
Curio, excellit ſimul, & referri
Inter hæroas medicos profunda
Mente meretur.
Mentis hic index liber eſt, amomum
Plantat, extirpat tribulos, uenena
Euellat, morbos fugat, atque ſanos
Protegit artus.
Sanitas curæ ſua ſit cui uis,
Huic uiam monſtrans igitur tuendæ,
Gratiis omnem comitatus ibit
Curio in orbem.

I N-

SVMMARIVS EORVM QVAE in hoc libello tractantur.

A

ACeti proprietates. 141
Aeris electio 77
Aeſtatis cibus 87
Albica piſcis marinus 113
Allium contra venena. 75
Amarellus auis aquatica. 110
Anguillæ eſus calculoſis noxius 119
Anguillarum, lampretarum coctio 118
Animalium viſcera 144
Aniſi vtilitates 146
Animus hilaris 5
Anni tempora quatuor 195
Aqua crapulæ confert 102
Aqua intercus 22
Aquæ potus noxius 100
Athanaſia 157
Auditus grauitas 184
Aues eſui aptæ 104
Aurium tinnitus cauſæ. 185

B

Braſſica temulentiam curat 161
Brodium piſorum 122
Butyri proprietas 125
Butyrum ad quid conducat. 125

C

Cęparum affectus 170
Cępę contra venena 71

Cal-

Caluitiem emendare . . 171
Calx 194
Cancrum durat cheręfolium . 175
Capitis dolor 195
Capo, ſiue gallus caſtratus 104
Caput purgare 171
Capitis dolorem uiola pellit 172
Caro Aretina 43
Caro bouina 42
Caro caprina 43
Caro ceruina 41
Caro leporina 41
Caro porcina 59. 106
Caro uitulina 105
Caro ſalſa 41
Carpio piſcis ſquamoſus 114
Caſei eſus 40
Caſei facultates 127
Caſeus recens 58
Catarrhus 16
Caſtorium 166
Caulium effectus 160
Cerebra ſtomacho inimica 59
Cerebri confortatio 7
Ceraſorum eſus commoda. 132. 145
Ceruiſię confectio 141
Ceruiſię potus 85. 86. 139
Cheręfolii herbę effectus 176
Chelidonia 179
Cholerica complexio 115. 221
Cibi bene nutrientes 49. 56
Cibi & potus alternatio 119

Cibi

Cibi uarij temperaturæ officiunt 34
Ciborum ratio 33
Cibi melancholici vitandi. 16
Cibus iucundus 59
Cœna parca 23
Colorum hominis indicia 219
Columba cibus, cholericus 106
Colica paſſio 2.133
Conchulæ marinæ 161
Condimenta generalia 92
Conſpicilia vitrea 12
Conſuetudo altera natura 155
Conſuetudo varianda 157
Coturnix ſiue Quiuſcula 107
Croci proprietates 179
Cruſta panis 97

D

DENTES à putredine, &c. conſeruandi modus 9
Dentes molares. 210
Dentes quot 200
Dentium dolori conducentia 180
Dentium immuudities 8
Diętæ adminiſtratio 150
Diætæ habenda ratio 155
Diæta moderata 7
Diſpoſitio cibi, edendi item ac ciborum ratio 29
Dolor capitis. 16
Dormiendi ratio. 20

E

Ebrietatis incommoda 80

Ebrietatem viola pellit 172
Edendi & bibendi modus 130
Enulla campana. 176
Epilepſiæ mederi 17
Excrementorum retentio. 4

F

FAMES duplex 33
Febris cauſa 15
Ficuum proprietates 61
Facultates 137
Fiſtulæ curatio 193.194
Flatuum in aluo retentorum nocumenta 21
Fœniculi ſemen. 146
Fons oculos recreat. 12
Frigellus auis cibo accommoda 109

G

GALBIO piſcis marinus 114
galline commendatio in cibi 104
Gaudij repentini incommoda 5
Gornus piſcis marinus albus 118
Guloſi valentes 34

H

HVMORES quatuor in homine 291
Hydrops 22
Hyemis cibi parci 89
Hyſſopi virtutes 174

I

Ira 3
Iraſci vtile quibus 3
Iura è Carnibus 56

L

Lac 125
Lactis electio 124
Lactis eſus 37
Lac muliebre 124
Lętitia valetudini confert 5
Lampreta piſcis 118
Lingua boni alimenti eſus 144
Lotii retentio 4
Lucius piſcium tyrannus 112

M

Marcelus piſcis 116
Malue facultates 162
Manuum lotio 8
Manuum lotionis vtilitas 94
Manuum tremor 165
Medulla oſsium 60
Melancholica complexio 209.217
Mentha 164
Mens hilaris 5
Merlengus piſcis 116
Merula auis 108
Meſpilorum vtilitates 139
Mictio nocturna 139
Morhua piſcis 116
Muſti potionis nocumenta. 99.140
Mutatio ſubita nociua. 156

N

Naſturtium herba 167
Nauſeam marinam quæ prohibeat 98
Nocturna repletio noxia 4
Nuces contra venena. 76
Nuces poſt piſces 131

Or-

O

Ortygometra auis optimi ſucci 106
Oſſa, nerui & dentes homini quot 200
Oſtrę marinæ 161
Otis, gallina ſylueſtris 110
Oua ſorbilia 61
Ouorum differentię 49
P
Pandicularia membra 8
Panis calidus nociuus 95
Panis cruſta 95
Panis electio & ratio 96
Pectore crines 8
Panis triticeus 56
Panis odor 96
Perca piſcis ſquamoſus 112
Perdicis cibo vſus 109
Perſica, paſſulę, racemi 137
Perſica prima menſa edenda 36
Petroſelinum 92
Phaſianus gallus ſylueſtris 108
Phlebotomia & uenę ſectio 222
Phleboto. q̃bus mẽſibus cõueniat 224
Phlebotomia quibus morbis & ętatibus conueniat, & quantum ſanguinis quoque tempore detrahendum 238
Phlebotomiæ effectus 232
Phlebotomię impedimenta 225
poſt Phlebotomiã cõſiderãda quæ 237
circa Phlebotomiã quę obſeruãda 234
Phlegmatica complexio 202.204.215
Pigrities 11 Piper 92

Piper

Piper nigrum 182
Piſa 121
Piſorum coctio 123
Piſcer qui, & quibus conducant 112
Piſcium electio 115
Piſcium ſalſa calida 94
Plagitia piſcis 114
Pomorum eſus 35
Porri effectus 182
Potus mali correctio 90
Potus triplex 120
Primula veris 167
Prunorum facultates 135
Pulegij effectus 176
Pulices fugare 169
Pulmonis eſus 141
Pyra ſylueſtria contra venenā valēt 73
Pyrorum nutrimentum 7.1.33

R.

Raporum cōmoda & incōmoda 133
Raphanus ſatiuus viperarum ictus diſcutit 74
Rheumatis remedia 192
Ruta contra venena valet 7.291
Ruta cruda, ſaleq; condita, viſus aciem exacuit 72
Rutę duo genera 72
Rutę facultates 168

S

SALIS commoda 149
Sal cum vino 92
Salicis effectus 180
Sal-

Salſamenta varia 92
Salis commendatio in cibis 149
Salis & ſalſorum nocumenta 149
Saluatellæ ſectionis commoda 143
Saluia potus malitiam emendat 91
Saluiæ operationes & effectus 166
Sanguinea complexio 211
Sanguis 202
Sapo ſiue ſmigma 192
Sapores & eorum, qualitates 150
Saxatilis piſcis 113
Serpentes fugat ſinapi ſuffitum 171
Serum lactis 126
Sinapis effectus 171
Sitis aqua extinguenda 101
Somni tempus conuenientiſsimum nocturnum 173
Somnus meridianus 215
Spaſmus, ſiue conuulſio 21
Speculum oculorum aciem excitat 12
Spodium 147
Starna auis magnitudine anſeris 106
Stomachi eſus 156
Sturnus cibo commendatur. 105
Sulphur 194

T

Tenaſmus 5
Tencha, vel tinca, piſcis glaber 114
Teſticuli gallorum 59
Theriaca contra venena auxilio eſt 81
Timor nocet valetudini 2
Torminum curatio 176

Tran-

Tranquillitas ſanitati confert. 6
Tremor manuum 165
Tremulus auis, uulgo Motacilla 110
Triſtari utile quibus 2
Triſtitia nocet valetudini 1
Truta piſcium generoſiſsimus 114
Turtur boni alimenti 105
Triticum. 96
Tuſsis remedium 173

V

VApores ſtomachi prohibentia 92
Venę ſciſſura quanta 134
circa Venę ſectionem quę conſideranda 231
Venenorum lethalium remedia 70
Vermes progenerantia 8
Vertigo 22
Vina theologica 55
Vini boni proprietates 82
Vini differentia 52
Vini nimia potio 79
Vini nitor 66
Vini color 66
Vini ſapor 65
Vini odor 65
Vino parce utendum 32
Vinum dilutum 83
Vinum enulatum 77
Vinum forte 66
Vinum formoſum 66
Vinum fragrans 66
Vinum frigidum 66

Vinum friſcum 66
Vinum candidum & dulce 67
Vinum eſt lac ſenum 85
Vinum melius 82
Vinum ſaluiatum 165
Vinum uetus 83
Vinum rubrum nociuum 69
Vinum Landonium 69
Violę effectus 172
Vippa panis cum vino 154
Viridia oculis dant releuamen 13
Viſum conſeruantia 7.180
Viſus nocumenta 186
Viſus recreatio 12
Vocis raucedinis cauſæ 191
Vomitum ſiſtentia 173.176
Vrticę effectus 173
Vuę recentes 62

Indicis finis.

ANTONII MVSAE BRASAVOLI de hoc libello iudicium.

VVlgatus Salernitarum de tuēda valetudine Libellus, his qui legunt, non parum vtilitatis præſtat: illisque multo maiorem, qui libelli præcepta obſeruant.

Pone gulæ metas, vt ſit tibi longior ætas.
Eſſe cupis ſanus? ſit tibi parca manus.

DE CONSERVANDA BONA VALETVDINE,

LIBER SCHOLAE Salernitanæ.

De animi Pathematis, & remedijs quibuſdam generalib. Cap. I.

ANglorum Regi ſcribit ſchola tota Salerni:
Si vis incolumem, ſi vis te reddere ſanum.
Curas tolle graues, iraſci crede profanum:
Parce mero, cœnato parum, non ſit tibi vanum.
Surgere poſt epulas, ſomnum fuge meridianum,
Ne mictum retine, nec comprime fortiter anum.
Hæc bene ſi ſerues, tu longo tempore viues.

PRAESENS hic liber a Doctoribus Scholæ Salernitanæ in gratiam Regis Angliæ conſcriptus, multa & uaria conſeruandæ bonæ ualetudinis præcepta complectitur.

In hoc aũt capite octo imprimis gene ratim referuntur, quæ non ſingulatim deinde, ac ſuo quodq; ordine explicabimus. [*Primum*] ergo eſt, ut tuendæ ſani tatis ſuæ ſtudioſus, anxiferas, graueis, & pertinaces curas relaxans ex animo penitùs exterminet. [*Curæ.*] enim corpus uehementer extenuant, & exiccant, ſomnum impediunt, perpetuisque uigilijs conficiunt, uires deſtruunt, febres etiã accẽdunt, ac grauiſſimis ualetudinibus initia præbent: ipſæ quoque Melancholiam generant, pariterque calorem innatum reſoluunt, & extinguunt, & magis ſi diutius durarint. Autor Galenus, cum multis alijs locis, tum præcipuè Aphor. lib. 2. cõmen. 28. & libr. 3. commen. 31. & de tuenda ſanitatẽ libr. primo. cap. 11.

Triſtitiæ. Sub eodem præcepto comprehendi debent & [*Triſtitiæ*] quæ & ipſæ corporis naturã frigiditate & ſiccitate corrumpunt, id quod Salomon quoque capit. 17. Prouerbiorum ſuorum atteſtatur. Spiritus triſtis, inquit, exiccat oſſa. Sed cùm omnis mœſtitia generãdæ melancholiæ uim habeat, quò tamen uehementior ac diuturnior hæc affectio fuerit, eò plus adfert periculi, Nam extra hoc, quòd corpus macie paulatim extabefacit, cor etiam ipſum immodicè conſtringit, ſpiritum obtenebrat, ingeniũ

hebe-

hebetat, rationē impedit, iudicium obſcurat, & memoriam obtundit. In mœroribus item fortibus. vti à Nemeſio capite vigeſimo de natura hominis, ex tertio lib. Demonſtrationum Galeni refertur, biliofa quædam ſuperfluitas conſueuit in uentriculum deſluere, & multò magis quum ipſe malè affectus fuerit, quæ ſanè moleſtiam exhibet, ut non prius à mœſtitia & cruciatu ceſſet, quam ſuperfluitas illa vomitu eiecta fuerit, id quod Galenus etiam Aphoriſ. lib. 6. comment. 50. atteſtatur.

Idem de timore quoque intelligendum: nā & ipſe intro & ad principium, tum ſpiritum, tum ſanguinem vnà cū refrigeratione eorū, quę in ſummo corpore tunc, abducit ac contrahit: itaque etiam pulſus tum arteriarum, tum cordis, ijs qui timent, minimi ac maximè imbecilli ſunt: partes in ſuperficie poſitę algent, corpusq; palleſcit, tremor incidit, uox interrumpitur, & uires deniq; conuelluntur omnes. Quod autem in triſtitia paulatim patiūtur homines, id in timore confertim accidit, diſſidentibus ſcilicet inter ſe paſſionibus ijs, non toto genere, ſed magnitudine & vehementia. Itaque etiā ob timorem & immenſum mœrorem nonnulli repentina morte interierunt, quòd ſcilicet imbecilla ſuaptè natura animula eorum ſub *Timor.*

validò affectu oppreſſa, confertim extin cta & ſuffocata ſit, quemadmodũ luculentèr & perſpicuè docet Galenus lib. 2. cap. 5. de cauſis ſympt. Quippè extingui eam accidit propter affectus ipſius natu ram, ut cuius generatio infrigerẽdo cõſiſtat ſuffocari autem, eò quòd totus sãguis una commeet, atque ad principiũ deferatur. Cuius ſanè rei inſignia exem pla extant apud Plinium lib. 7. cap. 36. natutalis hiſtoriæ. Quocirca eum, qui ſanitatis ſuæ tuendæ curã ſuſceperit, ca ne peius & angue, omnia illa: quæ non aſpectu & auditu modò, uerùm & men tis agitatione triſtia exiſtunt, fugere o portebit. Quod Ariſtoteles quoq; inuiſ ſe uidetur, cum problemat. 5. ſect. 7. ſcribit lætothumian incidiſſe quãdoq;, qui homines ſuffocari laqueo uidiſſent ſo lum. Lege plura apud Stephanum Athe nienſem in libro. 1. ad Glauconem com me. 12.

Triſtari utile. HOC tamen ignorandum non eſt, ꝙ obeſis nonnullis, quib. corpus immodicè plenum eſt, ac ijs etiam, qui ſpiritus admodum mobiles & calidos habẽt, interdum vtile ſit ſi curis, timores, & triſtitijs conficiantur, quò nimirùm ſpiritus calor hebetetur, & nimia moles, quæ corpus onerat, extenuetur aliqua ex parte, atque auferatur: id quod uno ore confirmant Paulus Aegineta libro. 1. cap. 57.

cap. 57. Aetius lib. 4. cap. 33. & Rhazes lib. 4. cap. 9. ad Almanſorem.

Secundum, ut ab ira temperet. Nã cùm ira ſit feruor quidam, ac uehemẽs motus caloris in ipſo cordis corpore, q. in extremas tandem partes cum impetu diffundatur, ut eã planè diiucideque Galenus lib. 1. c. 4. de differant. feb. & in libro de cauſis morborum, c. 2. definit, neceſſariò corpus ipſum immodicè calefacit & exiccat, quo fit, ut febrem non nunquam accẽdat, in ijs præſertim corporibus, quę in ſe admiſſam caliditatẽ longo tẽpore retinere natura apta ſunt. Etſi. n. motus cordis ſedetur, in hiſce tamen remanet calor præter naturam, atque inde hominem febricitare contingit. Quidam etiam ira commoti, quaſi attoniti, ac extra ſe poſiti uidentur. Sunt pręterea qui impotenti ira impetuoſius cõcitatos, ἀποπληξίαν incidiſſe multos, repenteq; animam expiraſſe, nonnullos verò furore, comitialis morbi acceſſione, παραλύσει, conuulſione podagra, & articulorum maximè ac totius corporis tremore cõprehenſos, concidiſſe tradant. Obſtat etiam animi iudicio, & rationis opera perturbat, & , vt Cicero ait, ita præſente nihil rectè fieri poteſt. Offenduntur autem ab ira potiſſimùm, q. temperaturam corporis totius calidiorem, quàm par ſit, aut morbo, aut natu-

ra conſecuti ſunt, præcipuè quando cor & caput naturali intēperie immoderatè feruent, aut aliquo aduentitio calido affectu laborant. Animalibus tamen uitijs, morbis frigidis, & natura frigidiori cordis & capiti, Galeno libr. 6. Epidem. partic. 5. comment. 9. autore, ira non leue præſidium adfert. Innatum enim calorem in ipſis iam torpeſcētem excitat adaugetque. Quod Hippocrates etiam lib. 2. epidem. partic. 4. in eum ſcribens modum confirmat, Diligentia, inquit, adhibenda eſt, ut excandeſcentia inducatur, & coloris reparandi, & ſanguinis in uaſa ſubter cuticulā colligendi gratia. Quocirca ipſa à perfrigeratis, pallido colore præditis, & καχεξία laborantibus, ex quibuſdam interuallis, & temporib. opportunis aſſumenda eſt, non ſanè ita continenter, vt facultas offendatur, ſed perinde vt exercitationes innatum calorem corroborantes, non immoderatas facere oportet, ſed tum opportunè tum moderatè aſſumere, ita & excandeſcentiam, ſi clariſſimis Medicinæ ſcriptoribus, Galeno lib. 3. c. 10 de difficul. reſpirat. Paulo libro. 1. c. 58. & Aetio lib. 4. c. 34. credendum eſt.

Iraſcibile.

Vinum.

TERTIVM, ut moderatè uino vtatur. Vinum enim modicè hauſtum natiuum calorem adauget, teſte Galeno capite 4. de cauſis morborum. Vbi uerò immo-

immoderatius bibitur, quàm vt vinci poſſit, tantum abeſt, vt animal calfaciat, vt etiam frigidiora uitia gignat, quemadmodum copiosè Galenus lib. 3. cap. 5. de temperamentis oſtendit: quippe apoplexia, paraplegia, & quæ Græce caros, & cometa uocamus, neruorum reſolutio, comitiales morbi, conuulſiones, tetani, & debilitas uentriculi, ac reliquorum morborum omnium, immodicũ vini potum comitantur, quorum vnũquodque frigidũ eſt uitium. Sed de his plura infrà capite decimoquinto.

QVARTVM, ut in cęna modico cibo utatur, exiguus namque cibus à facultate uicini perfectè & facilè poteſt. Qui verò noctu multum ingerunt, uentriculumque nimio cibo onerant, dolorem primùm & anguſtiam perpetiuntur, deinde hoc probè dormire, nec recte concoquere poſſunt, quòd nimia copia facultas aggrauetur, ceu nimio pondere preſſa, ſubindeque ſuperare ingeſtum cibum nequeat, id quod & infrà c. 5. vberius ac fuſius declarabimus.

QVINTVM, ut ſtatim à ſumpto cibo ſurgat: hoc enim ad concoctionẽ facit, quia cibus ſumptus ita facilius deſcendit in unum uentriculi, in quo, Galeno lib. 5. cap. 5. de locis affect. teſte, coctioni opus perficiunt. Infra cap. 2. & 76.

SEXTVM, ne à prandio ſomno in-

Meridian⁹. dulgeat. Is nanque ſomnus, qui cibum ſtatim excipit, fumoſis exhalationibus caput replet, deſtillationeq; parit. Sed de hoc uberibus infrà cap. 3.

Lotij retentio. SEPTIMVM, ne lõtium diutius, quã natura fert, remoretur: hinc enim interdum oriũtur δυσουρα καὶ ἰσχουρία hoc eſt. uitiã, in quib. urina aut ægrè & difficulter excernitur, aut in totum ſupprimitur ac cohibetur. Eodẽ modo calculus aliquando & aqua intercus gigni ꝑhibentur, neq; aliud quidquã ęquè veſicam lędit, atque longior, ultra mingendi voluntatem, lotij retentio, id quod teſtantur cumprimis Galenus lib. 6. c. 4. de hoc affect. Rhazes lib. 4. cap. 6. ad Almanſ. & Auicen. Fen. 19. 3. tract. 2. ca. 6.

Excremẽtorum. Retentio. OCTAVVM, ne compreſſis natibus uentris onus ſupprimere & retinere tẽtet, ita namq; indurantur feces in inteſtinis, ob cõtinua ſuctionem uenarum miſeraicarum, quę cum inteſtinis continuatę, omnem humiditatem è fœcib. exugunt, quo fit, vt illę exiccatę, difficilioris exitus inteſtina obſtruant. oppilentque: oppilationem verò, ob flatuũ eductionis præcluſionem, & aliarũ conſequentium fęcum coaceruationẽ, nocumenta ſequantur], cùm illa, quæ c. 4. enumerantur, tum etiam quę referuntur à Cornelio Celſo lib. 1. cap. 3. Ex uentre inquit, ſuppreſſo, inflãmationes, ca-

ligines,

ligines, capitis dolores. aliaque ſuperioris partis mala increſcunt. Quibus accedunt etiã, ut Rhazes teſtatur, *τεινεσμὸς*, & cibi faſtidium, quod malum Græci *ἀνορεξίαν*: Latini uerò appetentiæ amiſſionem uocant.

Sᴠᴍᴍᴏᴘᴇʀᴇ præterea cauendum, ne in exoneranda aluo nimio conatu utatur, nam & hinc nõ raro ſequi ſolet *τεινεσμὸς*, ſiue exitus inteſtini, quod an oſſe ſacro ad anum uſque pertinet, Græcis *ἀ τὲυθυσμένον καὶ αρχὸν* dicitur, Latinus Longanon rectum, & princeps, teſte Andræa Veſalio. lib. 5. cap. 5. fabricæ humani corporis.

Vʟᴛɪᴍᴏ tandem loco ſubiungitur, longiſſimo tempore uicturum, quicunque hæc præcepta ſtudioſè & diligenter obſeruauerit.

SI tibi deficiant Medici, medici tibi fiant
Hæc tria: mens hilaris, requies, moderata diæta.

Hoc loco fit mentio trium remediorum, quæ in defectu Medici, uicem eius cum apud alios, tum nobiles maximè, & excellentes uiros ſupplere poſſint.

Pʀɪᴍᴠᴍ, animus hilaris ac lętus: lætitia enim calorem excitat naturalem, ſpiritus tẽperat, & puriores reddit, vir- *Mens hilaris.*

tutem corroborat, ætatem floridam facit, iuuenile corpus diu conſeruat, uitã prorogat, ingenium acuit, & hominem negotijs quibuslibet obeundi aptiorem reddit. Conuenit ut hæc ipſa lętitia ſiue gaudium, bonę ualetudini commodũ, ſit temperatum, non excedens modum, neq; repentinum. Nimio enim & repentino gaudio, quemadmodum Galenus lib. 2. cap 5. de Symptomaton cauſis, & Alexãder Aphrod: ſeus problemate 21. memoriæ prodiderunt, tanta fit cordis relaxatio, vt uirtus vitalis, vna cum innato calore tota egeratur, ac diſſipetur, adeoque ſyncope nonnunquàm & repẽtina mors conſequatur. Atq; huius quidem rei extant horribilia ac pertimeſcẽda exempla apud T. Liuiũ Deca. 3. lib. 2. Val. Maximum lib. 9. c. 12. Plin. lib. 7. cap. 32. & 53. & A. Gallium lib. 3. c. 15. At. n. cum, iuxta tritiſſimum ſcholis medicorum dictum contraria contrarijs curentur ac depellantur, illis potiſſimum gaudium adſciſcendum eſt, qui triſtioribus animi pathematis immodicè conficiuntur. Quod ſanè per illa cumprimis cõſequentur, quæ principes facultatum partes corroborant, ſanguinem bonum generant, & ſpiritus inſtaurant: eadem quippe & menti, Auicenna. 4. I. cap. I. & 31. tract. 2. cap. 10. teſte, gaudium & lætitiam conciliant, adiunguntq; Huiuſmodi

modi

modi porrò ſunt cibi ſuaues & boni ſucci, uinum ſubtile ac delectabile, boni & fragrantes odores, delectabilium rerum commemoratio, & cum amicis & familiaribus frequentior & iucunda conuerſatio. Quare, ut Eobanus noſter diſertè canens, admonet:

Vtere conuiuis non triſtibus, utere amicis.
Quos nugæ, & riſus, & ioca ſalſa iuuãt.
Quem non blanda iuuent uarij modulamina cantus.
Hinc iecur & renes, ægraq; corda ſtupent.
Nam nihil humanas tanta dulcedine mentes
Afficit, ac melicæ nobiles uocis opus.
Tange lyrã digitis, animi dolor omnis abibit.
Dulciſonum reficit triſtia corda melos.

Atq; hinc adeò eſt, quod grauiſſimis autor Plutarchus in lib. de uirtute morum tradit, Pythagoram animo pacãdo ſedendoq; ab affectibus & perturbationibus uehementiorib. Muſicam adhibere ſolitum. Sic Saul quoque per Dauid pſallantem à ſpiritu maligno liberatũ legimus. His ſimilia & ſcitu nõindigna, lib. 1. & 14. Dipnoſophiſton Athenæus refert. At qui hactenus quidẽ dicta magna ex parte hiſce etiã uerſibus ex Hieronimo Fracaſtorio complexi ſumus:

Tu tamen interea effugito, quæ triſtia mentẽ
Sollicitant, procul eſſe iube curasque, metumque.
Pallentem, ultrices iras: ſint omnia læta.

Alma Ceres te in hoc, Bacchi duoque læta
inuabunt.
Munera, ſic dulces epulæ, ſic copia rerum,
Sic urbis, ſic ruris opes, & ſumma uoluptas.
Viſere ſæpè amnes uitidos, iucundaq; Tēpe,
Et placidas ſummis ſectari in mōtibus auras.
Accedant iuuenumq; chori, miteſq; puellæ.

Tranquillitas animi. SECVNDVM, Animi tranquillitas: nobiles enim & excellentes uiri, ob maximis & diuerſas curas, quas ſuſtinent (ſi ipſi cætera omnia antè pariter adfuerint) mentis inquietudine magis, quā mediocris conditionis homines læduntur. Nam ſi quid aliud, hæc maximè ſomnum impediat, qui nobilibus cum bilioſę ferè & ſiccioris naturæ ſint, imprimis cōueniebat. Vigiliæ uerò, ut Galenus lib. 7. cap. 6. Terapeu. metho. autor eſt, magis adhuc totum corporis habitum ſiccant, adeoque iis, qui alioquin ex ſiccitate laborant, infeſtiſſimæ ſunt, Vel [*Requies*] hic ad corporis quietem, quæ motui opponitur, referēda eſt. Nā & hæc quoque ad ualetudinem neceſſariò adhibetur. Calorem enim naturalē aſſiduis laboribus fractum ac diſſipatū reuocat, uires exhauſtas ac penè perditas recuperat, adeoque præſtat, ut animal ſe colligat, ac durare poſſit, Quod diſertè admodum apud Ouidium lib. 1. epiſt. 4. Phædra Hyppolito iis uerſibus ſignificauit.

Quod

Quod caret alterna requie, durabile non eſt.
Hæc renouat uires, feſſaq; membra leuat.

Eleganter autem alternam requiem vocat, ſicut enim non ſemper laborare, ita nec ſemper quieſcere expedit.

TERTIVM, Moderata diæta, id eſt, modus ſeu ratio viuendi, Græcis cõmuniter δίαιτα dicitur, Latini victus rõnem reddunt. Quidam Græcam dictionem retinere, ac Latini characteribus, diætam ſcribere maluerunt, vulgus Reginem ſanitatis, ſiue regulam victus appellat. Complectitur autem in ſe, non modò, quæ ad cibi & potus rationem attinent, ſed reliquas etiam res omnes, quas non naturales medici uno ore vocare ſolent. Harum.n. commodus & moderatus uſus ſaluberrimus eſt, & corporis conſtitutionem conſeruat: Intempeſtiuus uerò & immodicus ſanitatem, adeoque naturam hominis corrumpit. Vt igitur uite morbis omnium minimè obnoxia ſit, harum legitimus uſus ſolicite ac diligenter ſeruaudus eſt. Plura infra capite. 55. *Diætæ moderatæ.*

¶ *De confortatione cerebri.* *Cap.* 2.

LVmina mane, manus ſurgens gelida lauet unda.
Hac illa modicum pergat, modicum ſua membra.

Ex-

Extendat, crines pectat, dentes fri-
tes, iſta
Confortant cerebrum, confortant
cætera membra.
Lote cale, ſta pranſe, vel i, frigeſce
minute.

Hic traduntur ſex præcepta de confortatione tum cerebri, tum reliquorũ membrorum omnium.

Viſum conſeruantia. PRIMVM, ut ſingulo quoque die mane oculi ieiunio lauentur: à ſordibus. n. & lemis, quæ in ipſis noctu coaceruantur, & palpebris adhæreſcunt, ne inde læſionem percipiant, aut corrodantur, diligenter repurgari debent, idq; aqua clara, viridi, & frigida, inſperſa potius q̃ per manus admota faciendum eſt, vel certè in eadem aperti ambo, quoad poterunt, immergendi, ac longiori deinde temporis ſpacio ſupprimendi ſunt. Hoc enim non abſtergit modò, ac claros nitidosq; reddit, ſed ſanos etiam conſeruat, viſum acuit & cõfortat, & maximè in iuuentute, quemadmodum Paulus Aeg. lib. 1. c. 31. Rhazes lib. 4. cap. 22. ad Alman, & Auicenna. 3. Tract. 1. cap. 5. & 33. Trac. 4. cap. 5. ſcitiſſimè tradunt. Cur autẽ frigida magis quàm calida lauari debeant, ratio hæc eſt, quòd, ut Galenus cùm alibi ſæpè tum maximè aph.

lib. 1.

lib. 1. commen. 16. & lib. 3. cap. 41. de alimen. facul. & cap. 86. artis medicinalis teſtatur, cõſeruatio intemperatis ſemper per ſimilia fiat. Oculi uerò, ut lib. 5. c. 1. de generat. animal. & lib. 2. c. 10. de partibus eorũdem, & in lib. de ſenſu, & ſenſibili c. 2. Ariſtoteles ſcribit, ſunt de natura aquæ, hoc eſt, frigidi, quare etiam frigida potiùs, quam calida lauari debent. De recreatione & confortatione viſus paulò poſt, & infrà c. 79.

Secvndvm, ut manus quoque lauentur: cùm enim inſtrumenta ſint q[illegible]bus emundantur organa ſuperfluitatũ cerebri, aures nimirum, oculi, nares, & os, cõueniet ſanè & ipſas cũprimis eſſe mundas. Lauandę igitur ſunt, ſed frigida magis, quàm calida: & hoc quidem cum alias ob cauſas, tum maximè, quòd lotio manuum in aqua calida, & præcipuè poſt cibi ſumptionem, Auicẽna. 16. 3. Tract. c. 1. teſte, vermes in uentre generet. Quia innatus calor, qui in uentriculo ac reliquis nutritionis membris concoctionem operatur, per eiuſmodi lotionem ad exteriora retrahitur, itaque imperfecta fit concoctio, quæ potiſſima generationis vermium cauſa exiſtit. Plura de lotione manuum infrà capite. 23. *Manuũ lotio.*

Tertivm, ut poſtquam è ſomno experrectus ſurrexerit, paulatim inambulando ſe moueat: vt primę & ſecundę *Vermes.*

con-

concoctionis excrementorum redundã tiæ, quæ ſunt fęces & urina, deſcendant, & ad faciliorem excretionem præparentur adiuuenturque.

Pandiculari. QVARTVM, ut ſub idem tempus pã diculet, hoc eſt, manus, pedes, & ſimul totum corpus extẽdat: quo videlicet ſpiritus vitales quà cum ſanguine, qui per ſomnum intro magis fugiunt, ut lib. 6. par. 5. Ep. apho. 26. doctiſſimè & breuiſſimè Hippocrates dixit, ad exteriora mẽbra reuocẽtur, eoq; modo ſpiritus cerebri puriores ac tẽperatiores reddantur.

Pectore. QVINTVM, vt crines pectat & ornet. Per hoc enim pori capitis aperiuntur, cerebri vapores in ſomno collecti ab oculis ad ſuperiora eliciuntur ac diſſipantur, & ſpiritus temperantur, ſubtilioresq; fiunt. Pectinis igitur ſupra caput adminiſtratio ſenſuum inſtrumenta, & corporis reliquum corroborat, viſionem acuit, & cogitationem reddit meliorem, adeoque ob id ipſum interdiu ſepius reuocanda eſt, veluti Auicen. 3. 3. trac. 4. c. 3. copioſè ſcribit. Atq; huic ſanè inſtituto pecten eburneus probè politus & læuigatus tutiſſimum præſtabit uſum, moderatè a fronte ceruicem verſus quadragies ductus, Marſilio Ficino lib. 1. de vita, c. 8. teſte.

Dentiũ immundi. SEXTVM, ut dentes fricet ac mundet: immundities enim dentium preter

quam

quã quod oris grauſolentiam parit,ſpiritus ẽt fœtidos,impuros, & turbulentos exhalat,qui ad cerebrum eleuati, ipſi non paruam noxam inferunt, Sordes item dentium cum cibo permiſſæ & in ventriculum de latæ, cibum ipſum ſœpè corrumpunt.Idem de lingua iudiciũ eſt,nam & huic adhęrantes ſordes,ne in ventriculum deferantur, diligenter abſtergendæ ſunt. Quare os mane experrècto gargarizandum,& (niſi hyemes ſit) multa aqua frigida, cui aceti nonnihil admiſtum ſit,fouẽdum eſt, ut elegãter admodum lib.1.cap.2.Cornelius Celſus præcipit.Nihil autem dentib. æquè nocet,ac frequentior lactis eſus, ueluti Galenus lib.3.cap. 14. de alimen. facul.diſertè & copioſè ſcribens admonet. Nocet,inquit,lactis eſus aſſiduus dentibus. & circundatis carnibus, quos gingiuas nominant.Has enim humidas, dẽtes verò putrefactioni & eroſioni admodum obnoxios reddit. Sumpto igitur lacte, os uno diluto colluere conueniet. Satius autem fuerit, ſi mellis etiã quidpiã ipſi inieceris. Ita namque omne caſeoſum,quod ex lacte dẽtibus ac gengiuis circumfixum fuerit,abſtergetur. Quod ſi etiam cuipiam tam robuſtũ ſit caput, vt uini meri collutione nõ offendatur, melius is dentibus & gingiuis conſulueris, veruntamen & mel vino permiſtũ,

miſturam ex utroq; reddit meliorem. Illud verò dentium incolumitati tutiſſimum aduerſus lactis iniurias fuerit pręſidium, ſi quis poſt ſumptũ ipſum primò melioiato, deinde uino adſtringẽte os colluat. Hæc ille. Porro modus, quo dentes à putredine, eroſione, dolore & graueolẽtia uindicari poſſint, optimus nobis à Dioſcoride lib. 4. c. 146. Plinio libr. 26. cap. 8. Galeno libr. 8. cap. 136. de ſimp. medic. facul. & Auicenna. 7. 3. c. 2. pręſtituitur, us os ſingulo quoque menſe uino uel aceto, in quo Tithimalli radix ad dimidias decocta ſit, bis colluatur. Hoc enim non ſolum dentiũ ac oris commedat odorem, ſed eorundem etiã dolori auxiliantur, & ſanitatem conſeruat. Idem hoc remedium ex Archigene habet Galenus libr. 5. de compoſ. phar. ſecundum locus ca. 18. Plura infrà c 80. Aures quoque bene à ſuis redundantijs exonerandæ ſunt, neque ſolum eorum excrementorum, quæ manifeſtè per certos meatus, ſed omnium etiam, quæ occultè exeunt, uacuatio laceſſenda & moliienda eſt.

VLTIMUS uerſus tria pręcepta ſaluberima complectitur [*Primum*] vt balneo lotus atque æſtuans omni cura & diligentia aduerſus ambientis cęli frigidiorem intemperiem ſeſe muniat & deſcẽdat, ne illa ſcilicet per poros è balneo

apertos

apertos in omne corpus permanans, ibi dem mali quidpiam ingeneret. A cõtrario ſiquidem ad contrarium repentina & inordinata transgreſſio, Gal. aph li. 3. commẽ. 22. teſte, periculoſa admodum exiſtit, pſertim cùm facta ad frigiditatẽ ſubita cõmutatio eos, qui antea diffla bantur, & per ſudores euacuabantur hu mores, tam in profundum corporis repellat, adeoq; partes etiam ad uentricu lum atq; inteſtina attinentes offendat.

Observandvm etiam, ne à recens accepto cibo, balneo ſtatim utatur: neque protinus poſt lotionem comedat aut bibat: q enim paulò ante bibit, huic caput repletur: qui uerò cibũ ſumpſit, non caput modo, uerum & corpus totũ alimoniam ad ſe, priuſquam concocta fuerit, trahit, adeoq; crudis & incoctis humoribus impletur: Statim uerò poſt lotionem cibum uel potum ſumere, caput replet, deuoratumq; interdum ſuperfluitate facit, quẽadmodum copioſe in 3. lib. de uia. rat. in morbus acutis commen. 55. & 56. & in lib. de Maraſmo cap. 14 Galenus oſtendit. De potu idem confirmat etiam Cornelius Celſus, qui lib. 1. cap. 3. in eum ſcribit modũ: Illud noſſe oportet, quod ex labore ſudanti, frigida potio pernicioſiſſima eſt, atq; ẽt (cùm ſudor ſe remiſit) itinere fatigatis inutilis. A balneo quoque uenientibus,

Aſcle-

Aſclepiades inutilẽ eam iudicauit. Atq; ex hac duidem cauſa, quomodocunque ſudanti adhuc, frigidum bibendum nõ eſt. Cauendum etiam ne in ipſo balneo comedat, bibat aut dormiat: inde enim bona uentriculi concoctio ob lęditur, & naturæ pugna cietur, dum ſanguis, ſpiritus, & calor naturalis adſcititio balnei calore ad exteriora allecti & protẽſi, ad interiora retrahuntur, & in profundum ſecedunt. Inter dormiendum etiã humores aliqui in uentrem confluunt, qui nõn, vt in alijs ſomnis, concoquuntur, ſed longè plures fiunt, incocti permanentes. Somnus verò à balneo utiliſſimè conceditur. Nihil.n. eſt vt Galenus lib.4.c.9. de Sanitate tuenda ſcribit, qđ æquè concoquát ea, quæ concoqui poſſunt, & malos ſuccos per halitum digerat, ut ſomnus à balneo.

SECVNDVM, ut pauliſper à cibi ſumptione celſo & erecto corpore conſiſtat, quò cibus ingeſtus, in uentriculi fundum, ubi concoctionis officina eſt, ęquabiliter deſcendens, promotius cõcoquatur, ac raro deinde nec ita longe inceſſu inambulet, ne ob vehementiorem corporis motum calor è profundo ad partes exteriores attractus, diſſipetur, adeo que cibi prædicatur concoctio. Plura infrà. cap. 76.

TERTIVM, ut poſt venæ ſectionem frige-

frigeſcat, quod eſt in paulò frigidiore ambientis nos aeris conſtitutione tātiſper immoretur, ſiue decūbat, dū ſanguis & ſpiritus per phlebotomiam exagitati, ſedentur & conquieſcant. Atq; huic quidem interpretationi aſtipulatur ēt *Ioānes* Fernelius, qui in libello de vacuandi ratione c. 19. in hunc modum ſcribit: neq; igitur ad cōſueta munia properet neque celerius inambulet, neque vllo exercitationis genere ſe fatiget, neq; vtatur Venere, neq; protinus caliora loca ingrediatur, neque in balneum deſcendat: quandoquidem ſanguis & ſpiritus vehementius incitati, ne diſſipentur, aut incaleſcant, ſedendi comprimendique ſunt. Hactenus ille. Vel *Minùte*,] aduerbialiter hic accipiendum, pro eo, quod eſt parum ſiue pauliſper: ut referatur ſcilicet ad ea, quæ immediatè præcedunt, & ſit hic ſenſus: Sumpto cibo, cęlo frigidiori te pauliſper exponito, quo calor innatus, propter circunſtantē extrinſecus frigiditatē, ad interiora refugiens & ſecedens, meliorem & cōcoctionem, & ſignificationem, tum etiam nutritionem operetur. Experientia ſiquidē conſtat, calorem per ſeipſum, ac ſpontè quidem poſt cibi ſumptionē, vt eum mutet facilius, ac concoquat, in profundum refugere: atque hinc adeò fit, ut exteriora corporis membra, quæ antè utcunq; ca

lida ſentiebantur, à prandio atque cęna frigore & tremore concutiantur. Quare naturæ in eo, quod rectè operat, opitulandum eſt. Nonnulli uerò in hunc modum exponere maluerũt. Ne is, ſcilicet, cui uena ſecta eſt, ſe ſubito calfaciat, ſed paulatim, quod ſubitæ mutationes citra læſionem non facilè contingant. In eiuſmodi enim mutationibus, quod plurimum exiſtit, atque repentè, periculoſum eſt ſatis, quod uerò paulatim fit, tutum: ut inquit Galenus aph. lib. 2. commẽ. 51. Idem teſtatur etiam Ariſtoteles Sec. 8. problemate. 15.

De recreatione uiſus Additio.

FOns, Speculum, Gramen, hæc dant oculis releuamen.
Mane igitur montes, ſub ſerum inquirito fontes.

Tria hoc loco recenſentur, quæ inſita naturæ ui & ſubſtantię quadam ſimilitudine oculos recreant, & uiſum maximè conſolantur.

PRIMVM, fons: per quem quælibet pura & perſpicua aqua, ſiue ea ſit fontium, ſiue fluuiorum, ſiue etiam puteorum intelligenda eſt. Hæc enim ob cognationem, & ſimilitudinem, quam cũ oculis habet, uiſum citra uiolentiam cõgregans, ad naturam reducit & recreat.

Τὸ γάρ κατα φύσιν ἀεὶ χρῄζει λῶν ὁμοίων, inquit Galenus aph.lib.1.cō.16. Oculi autem frigidi & humidi, perſpicui atque omniū partium nitidiſſimi & pulchre politi ſunt, pinde atq; aqua, quocirca ab eiuſdem aſpectu eos corroborari, ſimul ac refici cōſentaneum eſt. Atque hoc ſanè conſilio Ariſtoteles Alexandrū illum cognomēto Magnū inſtituens, ei præcepiſſe uidetur, uti frequenter ac diutius aquam uiridem, claram, & perſpicuā intueretur, oculoſq; in ipſam ſubmergeret: eiuſq; rei teſtē habemus nō contēnendum Ioannē Meſuen in opere practico de ægritudinibus oculorum. Cæterū ſi nulla fontium, aut fluuiorum inſpiciēdorum facultas fuerit, oculis profectò ex aquę frigidæ, claræ, & & perſpicuæ in peluim uiridē infuſæ cōtuitu eadem accedet commoditas.

SECVNDVM, ſpeculum, quod & ipſum utique oculorum aciem eadem ratione excitare putandū eſt. Oculus nāq; leuis eſt & lucidus, ac ſplendus inſtar ſpeculi, quod tum experientia inter oēs conſtat, tum à Plin. quoque lib. 11.c.37. oſtenditur. Oculis, inquit abſoluta uis ſpeculi, adeoque, vt tam parua illa pupilla totā imaginē reddat hominis. Ea cauſa eſt, ut pleræque alitum è manibus hominum oculos potiſſimùm appetāt, quòd effigiem ſuam in ijs cernentes, ue *Speculum.*

lut

lut ad cognata deſideria ſua tendunt. Cauſa etiam, cur ſpeculi inſpectione, oculorum acies excitetur, adeoque uiſus ſubſtantia conſeruetur, hæc adſignari poteſt, quod radij in ſuperficie ſpeculi collecti, quum ob denſitatem & duritiem eius ulterius procedere nō poſſint, minime diſſoluantur, ac diſſipentur: ob æqualitatem lænitatemque ſeruetur in fracti, ob nitorem uerò augeantur, & multò, quam prius erant, reddantur fortiores, quod nec ipſum ſane Ariſtoteles, Meſue referente, ignorauit, cum eundē illum Alexandrum adhortaretur uti ſe ſubinde ad terſum & directum ſpeculū contueretur, & longiori deinde temporis ſpacio oculorum aciem in ipſum defigeret.

Conſpicilia uitrea. VITREA quoque uocata conſpicilia uiſus ſubſtantiam cōſeruant, adeoq; præſtant, ne oculi minutioribus rebus contuendis uicti fatiſcant, nèue ſpiritus reſoluantur. Atque hinc certè gemmarū ſculptores & aurifices ſubtiliter quidpiam ac ingenioſe ſculpturi, eiuſmodi utuntur conſpicilijs, aut ſane per ueſicā ex tenui poro atque albo uitro conflatam, eamq; clara & perſpicua aqua plenam, oculorum aciem rei ſcalpendæ intendunt. Cur uerò ita uiſus nō defatigetur in cauſa eſt, quòd ſpecies de medio clariori, ad denſus permeantes, maio-

res ſimul & craſſiores appareãt, adeoq́; viſum conſeruent.

Tertivm, Gramen, per quod quarumlibet herbarum, frondiumque, ac aliarum ẽt rerum virentium contuitus accipiendus eſt. Oculis enim iucundiſſimum ſpectrum viriditas eſt. Atq; hinc ſanè Ariſtoteles problemate. 20. Sect. 31. quærit, Quamobrem cùm cęteras intuimur res cõſpectus noſter peius afficiatur atq; fatiſcat, cùm ad virides, & herbeſcentes inſpicimus, vt olera, cæteraque his ſimilia, recreetur, meliorq́ue euadat, An, inquit, conſpctum in alba, nigrave intendere minimè poſſumus, propterea quòd vtrunque id genus coloris videndi viribus officit: colores aũt illi, quibus oculi acquieſcunt, medium albi, nigrive obtinent, itaque aſpectus cùm mediocri leniq́; obuio afficiatur, nihil debilitatur: imò verò corroboratur atq; reficitur. Hęc ille. Quanquam autem viridia omnia, vtpote temperatiſſima viſum maximè colligant, atque oculos reficiant, inter ipſas tñ alia alijs efficaciora inueniũtur. Sic certè nulli⁹ aſpectus Smaragdo iucũdior eſt. Quod Plinius libro 37. cap 5. diſerte ijs ſignificauit verbis: Herbas virentes, inquiẽs, frondesq́; auidè ſpectamus, Smaragdos verò tantò libentius quoniã nihil omnino viridius comparatum illis uides. *Viridia.*

Preterea ſoli gemmarum contuitu ocu
los implent, nec ſatiant. Cùm & ab in-
tētione alia obſcurata, aſpectu Smarag-
di recreatur acies. Scalpentibus gēmas
non alia gratior oculis refectio eſt, ita
viridi lenitate laſſitudinem mulcent.
Idem ferè lib. 29. cap. 6. de ſcarabæo vi-
ridi ſcriptum reliquit. Scarabęi, inquit,
viridis natura, contuentium viſum exa-
cuit. Itaque gemmarum ſculptores con
tuitu eorum acquieſcunt. Neq; obſtat
quòd Galenus c. 2. & 6. lib. 1. de Sympt.
cauſis, vbi ex profeſſo de ijs agit, quæ
oculos aut moleſtant, aut triſtant, & li-
bro. 10. cap. 3. de vſu part. cœruleo & fu
ſco recreandi & reficiendi viſus quam
maximā vim ineſſe ſcribit. Sūt enim &
hi colores medij atq; temperati adeoq;
ob id oculis gratum & iucūdum ſpecta
culum prębent, viſumq́ue morbo affe-
ctum, aut fatigatum corrigunt ac re-
creant, quod omnibus ſanè coloribus
ac medium inclinātibus commune eſt.
Hoc igitur prouidentes pictores, qñ in
albis corijs, & conſimilib. rebus, quibus
facile viſus offenditur, pingunt, colores
cœruleos ac fuſcos apponunt, in quos
ſubinde intuentes recreant oculos ac re
ficiunt. Atque ēt ophthalmia laborātes
lux quidē offendit, eosq́; deprehendit.
Fuſca verò ac cœrulea ſine dolore in-
tuentur. Quę hactenus dicta ſunt, eā
omnia

omnia Marſil. Ficin. libr. 2. c. 14. de producenda vita, planius & dilucidius ijs verbis expreſſit Cauſam, inquiens, perquiremus, ob quam color viridis viſum præ cęteris foueat, ſalubriterque delectet. Inueniemus tādem naturam viſus eſſe lucidam ac lucis amicam, volatilem tñ ac facile diſſipabilem. Idcirco dū per lucem ſe dilatat velut amicā interdum nimio lucis exceſſu rapitur prorſus, & vehemēti dilatatione diſſoluitur: tenebras autem naturaliter velut inimicas fugit ideoque radios in anguſtum inde retrahit. optat verò viſus ita perfrui lumine, vt per amicum hoc ſuum amplificetur quidem, nec tñ interim diſſipetur. Iam verò in quocūque colore plus admodum tenebrarum, ſiue nigredinis eſt, quam lucis, non dilatatur, nec ideo delectatur radius viſus ad votum. Vbi viciſſim plus admodum ſplendidi coloris eſt, quàm nigri ſpargitur latius, noxia quadā uoluptate diſtractus. Quamobrem color viridis, maximè omnium nigrum cum candido temperans, præſtat utrunque delectatus pariter atque conſeruans, & molli inſuper & adhuc tenera qualitate, ſicut & aqua, radijs oculorum abſq; offenſione reſiſtit, ne abeuntes longius diſperdātur. Quæ enim dura ſunt, ſimul & aſpera frangunt quodammodo radios. Quę vero rariſſima

ſunt, diſſolutioni aditum patefaciunt. Sed quę ſoliditatem aliquam habent, lenemq; ſimul æqualitatem, ſicut ſpecularia corpora, nec ipſa quidem frangunt, neq; longius diſperdi permittunt. Quæ denique pręter hæc beneficia, tenera quoque ſunt & mollia, ſicut aqua resq; virides, liquidis oculorum radijs mollitia blandiuntur. Denique viſus radius quidam eſt in quadam oculorum aqua naturaliter nobis accenſus, ac temperatum lumen in aqua, quodammodo reſiſtente requirit. Itaque gaudet aqua, delectaur ſpeculis ſimilibus, viridibus oblectatur. Hactenus ille. Addit Meſues Exercitationem quoq; legendi ſcripta maiuſculis literis exarata viſum corroborare, adeoq; non parum ad tuendam oculorum ſanitatem conducere.

Posteriore verſu innuitur, Oculos matutino quidē tempore, montium veſpertino verò fontium colluſtratione recreandos & reficiendos: quorum ratio ex pręditis facile elici poteſt. Per montes porro viridaria, hoc eſt, loca herbis ac plātis virentibus cōſita intelligēda ſunt. De conferentib. viſui, plura infra c. 79. De nocentibus verò cap. 78.

¶ *De diurno ſiue meridiano ſomno. Cap. III.*

SIt breuis, aut nullus tibi ſomnus meridianus.

Febris,

Febris, pigrities, capitis dolor, atque catarrhus,
Hæc tibi proueniunt ex ſomno meridiano.

QVATVOR diurni ſiue meridiani ſomni incommoda hic referuntur.

PRIMAM, febris, quę dupliciter per ſomnum diurnum accendi poteſt: vno quidem modo in ſpiritus, altero vero in humoribus: In ſpiritibus quidem, quia acres, & fumoſę exhalationes, quę vigilijs diſpergi ſolent: ſomno diurno non modo retinentur, ſed etiam augentur: Iis itaq; retentis, ac vnà cum ſpiritibus permiſtis contingit, vt calor inde extraneus collectus febrilis fiat. Atq; hæc ſane febris, cũ nihil ſtabile, nihil firmum habeat, ſed vti celeriter generatur, ita ſoluitur etiam, ἐφήμερον Gręcis, hoc est diaria vocata eſt, quod fere diem non excedat. In humoribus aũt, tũ hæc jam dicta febris, ratione nimirum flatum, qui ex cruditate proueniunt, tum ẽt putrida per ſomnum diurnum accenditur quod calore & ſpiritibus interdiu ad exteriora protenſis virtus concoctrix debilitetur. Perfecta. n. & abſoluta concoctio fit qñ calor & ſpiritus cohibentur, & in profundum corporis ſuccedũt. Ob eum namq; motum calor naturalis inceſſus auctiorq; redditur, optimè cibos, *Febris Cauſa.*

non ſolùm in uentriculo, uerumetiam per uniuerſis corporis habitum cõficit. Quod noctu potiſſimum fieri rationi conſonum videtur, etenim tunc calor propter circunſtãtem extrinſecus aeris frigiditatem, ad interiora refugiens, cibum facillimè mutat, concoquit, & in membra diſtribuit. Interdiu vero cõtra ad exteriora aductus & expaſſus perfectam elaborationem non attingit: quare humorũ cruditatẽ progignit, ex cruditate deinde oppilatio, ex oppilatione putredo naſcitur, ex putredine tandem humorum ad cor effumantiũ febris putrida accenditur, quemadmodum Auicenna. I. 4. Tract. 2. c. I. copioſe docet.

SECVNDVM, pigrities, quæ & ipſa eodem ex fonte manat ac funditur. Ex craſſa nanque & incocta materia in uentre uaporoſi ac craſſi exhalantur ſpiritus, qui ad caput elati, plus ęquò cerebrum humectant: eo autẽ humectato nerui quoque qui a cerebro propagati per corporis partes prorepũt, plurima humiditate opplentur: exuperãtia præterea humiditatum quæ ad muſculos, tendines, & articulos confluere ſolet, tantum abeſt, vt ſomno diurno diſſipetur, ut multò pertinacius & hærens augeatur. Neceſſe igitur eſt, ex eiuſmodi ſubinde ſomno in omnib. motibus voluntarijs pigritiam ſequi, & ueluti in

ſeipſo

ſeipſo diſſolutũ hominẽ apparere, quẽ admodum diſertè Galenus aphor. lib. 3. comment. 5. oſtendit. Contrà uerò uigiliæ diurnæ hoc præcipue nomine cõmẽdantur, quod non modo exuperantem cerebri humiditatem exiccent, adeoq; ſpiritus extenuẽt ac tẽperent, ſed certe corpori ſimul atq; aĩo prõptitudinem quãdã & robur ad ſolitos motus addãt.

Tertivm, Dolor capitis, qui & ipſe ab iiſdem initiis proficiſcitur. Ex cibo nanque incocto in uentre vapores craſſi excitati in caput feruntur, qui ibidem: ob dictas cauſas retenti, nimia humiditate, q̃ potius uigiliis exiccãtibus abſumere conueniebat, cerebrum oppleut, & ob eam rem caput perturbãt, eiusq; dolorẽ, grauedinem, & frigidos, morbos pariunt: paululũ uerò inde moti, ſi ad cutem peruenerint faciem vitiato colore inficiunt. Materia.n. parua exiſtente neceſſe eſt, quicquid inde defluit eſſe prauũ. Quod Galenus aphor. lib. 1. com. 14. ita ſcribẽs innuere uoluit. Oportet ſimilem eſſe defluxum ſubiectæ ſubſtantiæ: ut qñ humida atque aerea ſubſtantia exiſtit, tunc quod ab ea defluit, vaporoſum eſt atque ſuaue, & cætera. *Dolor capitis.*

Qvartvm, catarrhus: quo generatim hoc loco tametſi minus propriè omne *ῥεῦμα*, hoc eſt, quilibet excremẽtitii humoris ex capite in ſubiectas *Catarrhus.*

 partes.

partes deſcenſus ſignificatur. Qui iuxta partium, ad quas defluit, diuerſitatē, diuerſa quoq; nomina ſortitus eſt, quēadmodum Galenus lib.3.cap.4. de Sympt. cauſis, Paulus lib.3.cap. 28. & Aëtius. lib.8.cap.53. diſertè ſcribunt. Vbi enim ad os ac fauces, & mox ad ſtomachū ſiue gulam, atq; inde in uentriculum defluxus contingit, ſimplici uocabulo Græcis *κατάῤῥους*, & contracte *κατάῤῥους*. Latinis deſtillatio dicitur. Dum ad nares decumbit *κόρυζα* Græcis, Latinis grauedo uocatur. Vbi uerò ad palatū & aſperam arteriam delabitur, ut etiam membranam interiorem, quæ hanc integit, exaſperet, rauca uox efficitur, uocaturq; hoc malum Græca *βράγχος*, latinis raucitas, ſiue raucedo, id quod ex hiſce etiā uerſiculis, qui infrà cap. 82. habentur, manifeſtò apparet.

Si fluat ad pectus, dicatur Rheuma Catharrus:
Si ad fauces, Branchus: ſi ad nares, eſto Coryza.

Habet autem hoc incommodum eandem oīno cum præcedentibus originē. Vapores.n. & fumi, qui uigilarum tpe per cutem reſolui ac diſſipari ſolent, ſomno diurno retenti, dum in caput impetum faciunt, cerebrum nimia humiditate replent. Caput igitur reple-

rum, humores in ſubiecta refundens, ῥεῦμα progignit.

Præter hęc & alia nõnulla ſomni diurni mala Auicenna.3.1.doc.2 cap.9. enumerat. Nam & frigidas atque humidas ægritudines, παραλύσεις nimirum & defluxus ad articulos ob retentionem humiditatem, quas vigilię reſoluere ac diſsipare ſolent, nõnunquam procreat. Genuinum faciei colorem, velut paulò ante etiam dictũ eſt, corrũpit. In ſanguine.n. excrementitias atq; aqueas humiditates, lotio ſimiles, multiplicat: q̃, cum ſuo t̃pe per vigilias non diſsipentur vnà cum ſanguine ac cutẽ expulſæ, & ipſam deprauant, adeoq; ſubtumidã & decoloratam reddunt. Induratã ad hæc ſplenis affectionẽ gignit in corporibus prõptè ſe habentibus ad incidendũ in talẽ paſſionem. Craſſus nanq; ad melancolicus humor, ſomno diurno in ſplene retentus, huic malo initiũ præbet. Quemadmodum.n. vigilantia motum ac liberum craſsi humoris tranſitum per anguſtos meatus, ſiuè canales, Solis calore vias aperiente, promouere: ſic contra, eundẽ ſomnus, & p̃cipuè diurnus, trãſitu prohibere ſolet. Malãcholia.n. interdiu nullo negotio per canales ſuos tranſit, & illac cũ primis, qua excitãdę appetentiæ cauſa, à ſplene ad orificiũ ventriculi meatus protenditur. Et enim ſplen

recremẽta & redundãtias ſuas per eum expellit, atq; eijcit, adeoq; ad cibos auiditatẽ reuocat. Quod interdiu potius, q̃ nocturno tp̄e fieri par eſt. Quinetiã, vt idem autor tradit, ciborũ appetentia diurno ſomno plurimũ debilitatur & reſtringitur: idq; partim ob prohibitionem reſolutionis, q̃ eſt prima cauſa fames, partim uerò ob repletionem ventriculi ex fumis, uaporibus, & humiditatibus orificium eius relaxantibus ac ſaturantibus. His accedit nonnunquam abſceſſuum generatio ſuperfluitates nãque ex ſomno diurno multiplicatæ ſæpius in membro aliquo coaceruantur, ipſumq; tumidum reddunt. Plane igitur ex his omnibus conſtat ſomnũ diuturnum, ſiue meridianũ, & a ſanitatis tutela, procul abeſſe debere. Duas porrò cauſas, cur potiſſimum lędat, Paulus lib. 1.c.97.& Auicenna. 3.1.doc.2.cap.9. aſſignant. Quarum prima quidem eſt, quod citò & ante horam ſuam interrũpatur. Calor.n. natiuus per ſomnum ad partes interiores recedit, cõtrà verò calor ſolis eundem ad membra exteriora, tanquã ad ſimile, educit atq; expandit: vnde ſanguis ad ſpirituum exagitationẽ, quæ ſomnum interrũpat, fieri neceſſe eſt. Cõſulit ergo, ſi qñ neceſſitas p id tp̄us dormire cogit, ut in umbra & tenebroſo loco, & antè potius, q̃ poſt cibũ

hoc

hoc fiat.Secunda verò,quod naturā ſtupidam, quaſiq; perterritā reddat,adeo vt retrahatur ab eo,in quo erat, nimirū à ciborum cōcoctione.Tēpus itaq;,quo obdormiſcunt, ad abſolutam ciborum concoctionem non ſufficit, quo fit,ut à meridiè reſurgentes, ſubinde acidos ructus edāt,& flatibus repleantur: nōnulli verò fluctuatione uētris infeſtentur. Cæterum optimus ſomnus eſt nocturnus,qm̄ nox naturali humiditate,ſilentioq; animum in ſomnū deducēs, abſolutam molitur concoctionē Poſt ſomnum itē nocturnū plurima parte ad excretionem recrementorū inſtigamur.Illud tn̄ ignorandum non eſt, quod licet ſomnus diurnus in vniuerſum reprobetur,nocturnus uerò,ut prǣſtantiſſimus commendetur, ex diurno tn̄ minus offendat,ſi dormiatur,prima luce ad tertiā diei partē. Id quod Hippocrates lib. 2.prognoſt.aphoriſ.11. clariſſimè oſtendit.De ſomno,inquit,queādmodū ſecūdūm naturā nobis in conſuetudine eſt, interdiu vigilare,noctu dormire conuenit:ſi tn̄ hoc trāſgreſſum fuerit, deteriꝰ eſt.Minimè verò nocebit,ſi dormiatur, primā luce ad tertiam diei partē. Quā ſn̄iam Galenus explicans,ita ſcriptū reliquit: Quod conſuetum eſt, bonū eſt, Inconſuetum verò malum eſt. At uerò tꝑibus Hippocratis nō aliud fuit ex na

tura,aliud in conſuetudine. Nunc vero diuites econtrario agunt, tum in quibuſdã alijs, tum etiam in ſomno, inter diu dormientes, noctu vigilantes.

In his igitur, vt ſomnus minus lędere poſsit, quinq; conditiones, Bertrutio authore obſeruandę ſunt.

Prima,] vt ſit in cõſuetudine. Ex multo.n.tempore conſueta, etiamſi deteriora fuerint, inconſuetis minus moleſtare ſolent. Aphoriſmo 50.lib.2.*Secunda*] ne ſtatim à ſumpto cibo ineatur.*Tertia*] ne depreſſo, ſed erecto nonnihil & bene alto capite fiat. *Quarta,*] ne modum excedat. *Quinta.*] ne tumultuoſa & ſubita ab ipſo, ſed lenis & modeſta fiat expergefactio, Porro ꝙ ab Hipocrate dictum eſt à prima luce ad tertiã diei partẽ conuenire ſomnum, id ſpacium eſt ab ortu Solis quatuor aut quinq; horarum. Nã dies ſignificat ſpacium tẽporis, quo Sol tranſit noſtrum hemiſphęrium, vt etiã diſtinguitur contra noctẽ. Quemadmodum Chriſtphorus à vera fuſius in commen. declarant.

ADDITIO.

Tempus itaq; ſomni conuenientiſsimum eſt veſpertinum, aut nocturnum: ſemperq; cauendum, ne ſtatim a cœna ineatur, ſed vnius minimum, aut duarum horarum interuallo diſcludatur. In-

geſtus

geſtus enim cibus quem ſtatim ſomnus excipit, in ſuprema ventriculi parte ſupernatans, probè concoqui non pōt, Galeno libr. 5. cap. 5. de locis affectis teſte. Neq; enim ventriculus tum pōt cibum arctè complecti, quod idem lib. 3. c. 4. de facul. naturali. ad bonam concoctionem cum primis neceſſariū eſſe ſcribit: quare multos vapores, qui multitudine ſua caput repleant, gigni neceſſe eſt, vt re ctiſſimè idē Galenus com. 67. apho. lib. 4. dixerit: A cibo ad ſomnum conuerſis, hoc eſt, qui ſūpto cibo ſtatim dormiūt impletur caput. Vt igitur hmōi periculum excludatur, lenta deambulatione, aut aliqua ſimili, leuiſſima tñ exercitatione corpus dimoueri opus eſt, priuſquàm ſomno indulgeatur, vt cibus in imum ventriculi paulatim decendat. Ibi. n. vt ſupra ex Galeno dictū eſt, concoctionis opus potiſſimū perficit. Quo tempore ēt conuenit audire inſtrumenta muſica, cantus, facetias, & hiſtorias iucundas, ac cōferre ſermones cum amiculis de rebus lætioribus, donec cibus ſubſediſſe videatur. Ceruicali vtendum eſt ſatis elato & eminenti, vt quoad eius fieri pōt erecto & bene alto capite dormiatur, ne cibus ad os ventriculi ingurgitans, concoctionem impediat. Hoc ēt modo cibus, qui ad plenū nondum ſubſedit, facilius ad inferiores ventriculi

partes deſcender,probiusq; concoquen tur.Inter dormiendum corpus pro ambientis aeris conſtitutione decenter tegendum eſt: ne calore & ſpiritibus circa interiora detentis, eternæ corporis partes à frigore oblædatur. Caput quoque noctu conuenienti tegumento, quod καπνοδόχην habeat, hoc eſt foramen inſtar infumibuli,eliciendis uaporibus aptum operiendum eſt. Calceatis uerò ſiue veſtitis pedibus dormiendum non eſt.Hoc.n.ſi quid Magnino excellentiſſimo medico credimus, uiſum debilitat, memoriam lędit,& totũ corpus extraneo calore æſtuare facit, ob uaporum reflexum. Supra dextrum latus ſomnus inchoandus. Hoc.n. modo cib. promptius ad uentriculum deſcendet. Nam etſi gula exactè ſupra mediã ceruicis uertebram,& quatuor primarum thoracis ſedẽ, in neutrã partẽ inclinet, ad principium tñ quintæ thoracis uertebræ, ut ampliori magnæ arterię trunco ſecundum dorſi vertebras inferiora petenti cedat, nonnihil in dextrum latus à media uertebram regione abſcedit. Deinde. primo ſomno finito reuoluendum eſt corpus, ſupraq; ſiniſtram redormiendum, quo ſcilicet à iecore ventriculo incumbente concoctio eius diuuetur. Hinc rurſus poſt breue temporis interuallum in dextro latere ad

con-

conſuetum ſurgendi tempus continuã dus eſt. Pronus decubitus temperatis corporibus non conuenit. ventriculi.n. cõtorſionem & repreſſionẽ facit adeoq; oculos oblędit: ita.n.cubantibus ſuper fluitates in oculos declinant, maximè ſi fuerint natura debiliores. Iis tñ, quibus ingeſtus cibus tardius in vẽtriculo conficitur, interdum cõcedendus eſt, ꝙ calorem naturalem arctius comprehendens retinere atque augere poſſit. Supinus verò grauiſſimis ægritudinibus, lępræ nimirum, maniæ, incubo, epilepſiæ, apoplexię, ſtupori, neruorumq; reſolutioni, & ſimilibus initia pbet. Nam ob ſuperfluitatũ ad poſteriora fluorem non poteſt iuſta per nares & paulatim earundem fieri expulſio. Plinius libro. 28.cap.4 pronus decubitus tuſſibus conducere, at ſupinos oculis tradit. Idem ex Theophraſto refert, celerius concoqui dextri lateris incubitu, difficilius à ſupinis. Duratio autem ſomni ex alimentorum perfecta concoctione ęſtimanda eſt, ita quidem ſeptem horarum ſpacio non ſit minor, neque octo, vel ad ſummum nouem excedat, ut colligitur ex Galeni de ſanitate tuenda lib. 6. cap 6. Plura habentur apud Auicennam. 3.1. doc.2.cap.9. Magninum parte. 3. c. 7. & noſtræ ętatis doctiſſimum Medicæ artis ſcriptorem Leonhartus Fuchſium

capi-

capite vigeſimoſexto methodi þueniẽn di ad Medicinã. Ex ijs itaq; quæ conue niunt,in hunc locũ ſtudioſi transferent.

¶De flatu in alvo detento. Cap. IIII.

QVatuor ex vento veniunt in ventre retento.
Spaſmus, hydrops colica, & vertigo,hoc res probat ipſa.

Hic agitur de quatuor nocumentis, quæ ex flatum retentioue proneniunt. PRIMVM, eſt σπασμος, Græci. Latinis conuulſio dicta. Flatus enim retenti influxũ ſuo ſępe neruos plus iuſto referciunt illis ita repletis, Galenus lib. 2.cap.de ſympto.cauſis, teſte, tendi primum, ac deinde in conuulſionẽ incidere contingit. Eà porrò ibidem à Galeno in hunc modũ definitur. Cõuulſio malũ eſt,quod neruos, muſculosq;, ad eundem cogit affectum,in quem ab animali facultate, quum naturalem habitum ſeruarent, ducebantur. Vel aliter, velut idem apho. lib. 6. comment. 39. definit. Conuulſio eſt paſsio in voluntaria, in qua nerui atque muſculi pręter voluntatem conuelluntur, in eumque affectum veniunt, quem ẽt in motibus ſecundum arbitrium factis, aſſumebant. In hoc.n.malo nerui atq; muſculi in eas

partes

partes attrahũtur, quibus innaſcuntur. Attractio namq; fieri nõ poteſt, niſi muſculus ad ſuam originem retrahatur.

Quod ad cauſas eius concluſionis, quæ primigenia affectio eſt, attinet, animaduertendũ eſt, Hypocratem aph. 39. lib. duas duntaxat ſtatuiſſe, hoc eſt plenitudinem & inanitionem neruoſarum cordarum. In conuulſione ſiquidem à plenitudine membrum craſſis & æluriNoſis humoribus impletum extenditur, & extenſione conuellitur, quemadmodum lora & chordæ extenduntur, ubi multa madent humiditate, & hæc ſubito contingit. In ea uerò, quæ ab inanitione proficiſcitur, membrum exiccatur, & ad ſelpſum conuellitur, adeoq; ſecundum longitudinem ac latitudinẽ contractum diminuitur, quẽadmodum membranis accidit, cum igni apponuntur, & hęc ſanè paulatim, & ex longiori temporis interuallo accidere ſolet. Plura Galenus locis iam citatis, & lib. 2. cap. 2. & libro 3. capite. 5. & lib. 6. cap. 5. de locis affect. & lib. 8. cap. 3. de compoſ. medic. local. & alibi ſæpius.

SECVNDVM, ὕδρωψ, quod malum Latini aquam inter cutem nominant, & definitur à Bertrutio Sec. 3. tracta. 2. c. 4. in hunc modum. Hydrops eſt morbus materialis, ex re frigida, extranea plurima, ingrediente, & mẽbra omnia.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

nia manifeſtè, aut loca uacua partium, in quibus cibi & humorũ cõcoctio perficitur, inflãte, procreatus. Eadẽ ferè habet Auicenna. 13. 3. Tract. 3. c. 4. uel aliter ſicuti ab Alexandro Tralliano lib. 9. c. 1. definitur: Aqua inter cutẽ, & ipſa lõgius quidã affectus eſt, iecore adeò refrigerato proueniẽs, ut ipſum non amplius deinceps cibos in ſanguinẽ, ſed in aliã qualitatẽ, aut in aquã, aut priuatã, aut flatũ trãſmutare poſſit. Quod certè & Galenus aphoriſ. lib. 6. commẽta. 12. ijs uerbis confirmat. Aqua inter cutem fit, cùm ſanguinis generatio fruſtratur.

Et huius quidem cùm tres ſint ſpecies; vna enim Grçcis ἀσκίτης, alia τυμπανίτης, & tertia ὑποσάρκα, σαρκίτης, & λευκοφλεγματία dicitur, non de omnibus promiſcuè, hoc ſecundũ nocumẽtum, ſed de tympanite tm̃ intelligendũ eſt, quæ quidem accidit quum flatus ac ſpiritus ſuperuacuus plurimus cum humidi momẽto intra membranam, quæ περὶ τοναιος Græcè, Arabibus verò communi membranarũ noĩe Ziphac appellatur, & abdomen, qđ ijdẽ Mirach nominant, colligitur. Stomacho nanq; & iecore frigida intemperie laborãtibus, fieri non põt, ut cib. ingeſtus in τελεον benignũ aut ſanguinẽ mutet, conuertitur, ergo in materiã flatulentã, quæ cũ neq; per ſuperiora ructu, neque per inferiora

feriora crepitu, nec aliunde, obſtāte viarū obſtructione, vel ſequeſtratrice & expultricē ſuperfluitatū vi debili exiſtente, aut inepto aliquo pudore prohibente, expellatur, in prædictis uentris locis colligitur, & a quā intercutem cōtrahit, in qua abdonē percuſſum tympani modo crepitum elidit, quā ratione etiam Tympanites nuncupatur.

TERTIVM, Colica paſſio, q̄ grauius quidā ac vehementiſſimi doloris morbus eſt. Perinde.n. ac ſi terebro partes ꝑforētur, aut palus infixus ſit, moleſtare ſolet, Galeno, lib.2.c.1. de locis affec. teſte. Contingit aūt in pleniore & lexiore inteſtino, ꝙ κῶλον Græcè uocat, cuius etiā meritò vehemētes cruciatus inducit. Dēſum. n. craſſum & neruoſum eſt, ac nihil quod in illud cōfluit, facile diſcutit pōt. Et quēadmodū in hoc ὠλικῇ ὀδύνῃ, ita in gracili ac ſuperiore inteſtino, quod Galeno, Iulio Polluci, & alijs Græcis, λεπτὸν vocatur, ſimilis morbus exiſtit, grauiſſimos & letales dolores inferens, Hippocrates in Aphoriſmis, & paſſim alijs in locis εἰλεον appellat quēadmodum ēt Galenus ubiq; & potiſſimū lib.6.c.2. de locis affec. à circūactione nimirum doloris. Quippe εἰλεισθαι circumagi, & cōuolui ſignificat. Ideò cōuoluulus ēt Latinis hoc malū nominatur. Rationi porrò conſentaneū eſt flatuoſum

tuoſũ & frigidũ ſpiritũ indictis inteſtinis retentũ, & egredi nequeuntem, hęc mala plurimũ progignere, id qđ Galenus ẽt loco paulò antè citato monſtrat.

Vertigo QVARTVM, Vertigo. Flatuoſus. n. ſpiritus incluſus ad cerebrũ fertur,& in eius partibus inordinatè mouetur, quò fit, vt obtenebrationes hebetudineſque oculis obſeruent,& oĩa circumagi & rotari videant. His Auicenna 10. trac. 4. c. 29. Epilepſiã quoq; adiungit, cuius eadẽ oĩno cũ præcedente ratio eſt. Porrò qm̃ modo hæc retentio in ſingulis iam dictis locis malũ ingeneret, pulcherrimè ex Galeni lib. 3. de Sympto. cauſis. c. 6. demonſtrari põt. Crepitus. n. qui ad ſedem deſeꝛt,ac uel in foro, uel alio quopiã loco exiſtẽtibus,aut negotio aliquo quod deſerere non liceat violenter retinet rurſus ſurſum reducit, ventremq; mordet, ac caput vaporãdo implet, principio quidẽ ab animali organo ſphinctere. i. muſculo ad imũ inteſtinũ accepto: hinc verò vnoquoq; inteſtino retro illũ ad ſupra ſe poſitũ trudente, ſimili modo ac prius in pręceps trudebat atq; ita quidẽ hęc retentio, præſertim frequentior, longo tpis tractu prędicta mala excitat. Proinde rectiſſimè ab Hippocrate lib. 2. prognoſt. apho. 24. in hunc modũ ſcribit. Flatũ ſane ſine ſonitu aut crepitu exire optimũ eſt. Melius aũt eſt

cum

cum ſonitu exire, ꝙ reſolui. Hac ēt ratione inductus Claudius Cęſar, dicitur meditatus edictū, quo veniā daret efflatū; crepitumq; ventris in cōuiuio emittendi, cùm periclitatū quēdā prę pudore ex continētia reperiſſet. Autor Suetonius in eius vita c. 32. Veteres. n. vt Plinius lib. 28. c. 2. confirmat per menſas mundiciarū cauſa, deflare vetabant. Extat ēt lepidiſſimum Nicharchi in crepitū epigramma, quo peſtiferā retenti flatus vim deſcribit, quod elegāter admodum à Ioanne Laſcare Latinè redditum, placuit hic adſcribere.

Interimit crepitus uentris detentus in aluo,
Et ſeruat, blæſum dum canit ille melos.
Ergo ſi perimit crepitus, ſeruatque canendo,
Regibus imperium perhibet hic crepitus.

Atque hæc ſanè cùm ita ſe habeant ſatius fuerit, natura incitante, aut ſecedere, ſi liceat, aut deuorato pudore iuxta vetuſtiſsmum Prouerbiū, Tuſsi potius crepitū diſsimulare, quā cōprimēdo morbum accerſere. Rectéq; Stoici, quemadmodum Cicero lib. 9. epiſt. famil. epiſto. 22. ſcribit, crepitus aiunt ęque liberos, ac ructus eſſe oportere.

De Cœna. Cap. V.

EX magna cœna, ſtomacho ſit magna pœna.

Cœna parca. Vt ſis noctę leuis, ſit tibi cœna breuis.

PRAECIPITVR hoc loco ſanitatis ſuæ ſtudioſis, vt inſtãte sõni tp̃e frugali cæna contenti, ventriculum vario ciborum genere non diſtendant, ſed ea copia ingerant, quæ vires haud grauet. Nam qui nocui multum ingerunt, primùm quidem ſomno deſtituti, corporis inquietudine agitantur: deinde verò puſtulas faciei, grauedinem captis, grauco lentiam oris, coli, calculiq; doloris & podagram ſibi accerſunt. Neque ſolùm immodica hęc ſub noctem ingurgitatio bonę ualetudini officit, ſed aliàs etiã q̃libet: vt quæ cruditatem incoctionemq; obſtructiones, putredines, febres, apoſtemata, & lepram haud rarò generat. Atq; eius ſanè rei grauiſsimus teſtis eſt Auicēna, qui. 13. 3. Tract. 1. cap. 36. ſcribit: Ex rebus ventriculũ maximè lędentibus eſſe immoderatã cibi ac potus ingeſtionē, & ob id fieri non poſſe, vt intēperantiũ, vinoſorumq; ac vētri gulæq; deditorũ corpora alãtur atq; augeſcãt. Concoctio .n. per vitę intēperantiã impedita, neceſſario humorum cruditatem efficit. Cruda verò, tm̃ abeſt, vt incremen tum corpori ſuficiant, vt oĩnò ne alere quidem poſsint: quo fit, vt per vitam varijs ēt ægritudinibus conflictentur. Qui

verò

verò tẽperantes in victus ratione frugalitatẽ ſectantur, ij inculpatã vſquequaq; ciborum appetentiam conſeruant, optimèq; non in vẽtriculo modo, verumẽt per vniuerſi corporis molem cibos conficiunt. Cauendum igitur vnice erit, ne ventre torqueatur, adeoq; ingeſtis diſtendatur, vt pulſus velociter fiat, & & uix ſpirare liceat. Cui.n. ad iuſtũ modum vorare in delitijs eſt, varijs ſeſe periculis exponit. Simili modo & nauſeoſa ſatietas, nõ ex craſsis & prauis ſolum, ſed ẽt ſubtilibus & boni ſucci alimentis vitanda eſt. Hęc.n. tum febres acutas & malignas, tum ẽt maximi cruciatus apoſtemata: illa verò articulorum & renũ dolores podagram, aſthma, hepatis atq; lienis obſtructionem ac σκίῤῥον, & ęgritudines phlegmaticas & melancholicas inducere ſolet. Proinde optimo quidẽ iure non nocturna ſolum, ſed quęlibet etiam ad nauſeam vſque progrediẽs ſatietas; à ſanitatis tutela excludẽda eſt. Sũmopere igitur hoc ſemper curãdum, ne deſiderium edẽdi penitus repleatur, ſed locus aliquis vacuus, & edendi voluptas ventriculo relinquatur. Quod Auicẽna quoq;. 3.1.doct.1.cap.7. pręcipiẽs, in hanc fere ſnĩam ſcribit. Cibo nemo ita replẽdus eſt, vt nihil loci ſit reliquũ, ſed à menſa ſemper cum fame recedendum eſt. Huic ſimile etiã vulgo dicitur:

Nun-

Nūquā adeò ventrē cibis expleo, quin apud amicos edendi cella mihi ſuperſit vacua. Et hoc prçceptum eos cumprimis tangit, qui natura vehementiorem ad cibos auiditatē conſecuti ſunt. Quibus verò hçc debilior exiſtit, ijs fortaſſe concedi pōt, vt largius paulò ingerant, quam appetunt, Apparādi aūt, ex ſententia Cornelij Celſi lib.3. cap.6. & Aetij li.9.c. 20. cibi plures & varij, ac optimo apparatu, & vltra dulcedinem ēt elicientes, & appetitum irritātes. De cœnę frugalitate nonnulla ēt ſuprà c.3. Vſitata hoc loco & à multis ágitata oborit quçſtio: Vtrum videlicet vberius quidem prandendū, parcius verò cœnandum ſit Quç ſanè cū ad hanc materiam proprie pertineat, prętereunda nō eſt. Breuiter igitur hic ſubiūgemus primò quidē argumenta, quibus Conciliator plus cibi in prādio aſſumēdum eſſe probat: deinde verò Leonharti Fuchſii quibus è diuerſo colligit, cœnā vt plurimum prandio pleniorē eſſe debere. Cōciliator igitur differentia. 121. in hunc ferè modū ſcribit: Iuxta corporū diuerſitatem maior, minorve cibi copia exhibenda eſt. illa etenim aut iā in morbū lapſa ſunt, aut ſub latitudine ſanitatis adhuc exiſtunt. In morbū verò lapſa aut iunctū habent humoris vitium, aut nō. Si ſine humoris vitio fuerint, tū liberius eſt cœ

nandum.

prādium. Natura.n.in eis ciborum conco
ctioni ſolū modo, non ēt ſuperfluitatū,
quibus carent, maturationi intenta eſt.
Sin verò humoris vitium adiunctū habuerint,
largius prādium cōcedēdū eſt.
Quod Auicēna.1.3.tract.5.cap.11.ijs verbis
ſignificare voluit. Ille, inquiens,
cuius conſuetudo non ſubſtinet, vt ſolū
ſemel in die reficiatur, diuidat cibū ſuū
in tres partes: & ſumat duas tertias in
prandio, & reliquam tertiam, ſ. partem
in cæna poſt leue exercitiū. Eo namq;
tpe, quo calor ſolaris viuificus naturæ
in concoquēdo debili opitulatur, & maior
ſu perfluitatū fit reſolutio, vberior
cibus ſumēdus eſt. Hoc autem circa horam
prandij magis, q̃ cœne contingere
ſolet. Ergo, &c. Ad hæc interdiu ob preſentiam
calorrs vitalis ſolis & lucis, melior
fit cōcoctio. Sol.n. Ariſtotele lib.2.
cap.2. Phyſicū, & lib.2. cap.10. & generat.
& corrup. teſte, eſt vitæ principium.
Concoctio itaq; diurna duplex habet
calidum, nocturna verò non, in eiuſmodi
ēt natura noctu circa ſuperfluorum
concoctionem magis occupata eſt, quare
multi cibi exhibitione impedienda
non eſt. Et quamuis calor noctu ſpirituum
ad interiora retractione, & ſomni
reductione in quibuſdam confortetur,
duo tñ ſimul, ali mentum videlicet,
& ſuperfluitates cōficere non põt: in his

itaq; cœnę nõnihil ſubtrahendum eſt. Corporibus verò, quæ ſub latitudine ſanitatis adhuc robuſta & ſufficienter ſana cõſiſtunt, ac ſenſibilibus ſuperfluitatibus carent, cùm eas proprijs meatib. omnes expellant, vberiore cęna vti expedit: vel quod eorum natura ciborum cõctioni tm̃ non ẽt ſuperfluitatum quibus carent, maturationi intenta ſit, vel quod ſoli corporis robori ſtudeant. Hoc aũt noctu magis acquiritur tum.n. amplior ſit & ſanguificatio, & diſtributio, atq; hinc deinde ſpirituum generatio. Corpora uerò ſi à prędicto temperamẽto ac robore nonnihil receſſerint, ſicuti plurima in ęgritudinem vſq; nunc prolapſa, eiuſmodi aut fatigãtur exercitio laborioſo, uehementi, & continuo, aut nõ. Si quidem fatigãtur, vt ſunt eorum qui victum manib. quęrunt, ipſis largi⁹ prandere q̃ cœnare conuenit. Expetitur enim alimentum, nõ tm̃, ut nutriat, ſed etiã humectet, & irreget membra ne arefiant ex forti motu, & vt reſolutioni ex caloris incendio pro[illegible]nienti reſiſtat. In prandio igitur vberior cibus aſſumendus eſt: eiuſmodi.n. corpora, propterea quod ita conſueuerint, ob exercitia à cõctionis opere non ceſſant. Vſus namque, quemadmodum Auicenna. 3. 1. doct. 2. c. 7. teſtatur, res eſt extra rationem. Calor.n. ex motu auctior redditus

con-

cõcoctionem ipſis accelerat. Quare tertin die eliciente appetentia cibum ingerunt, & ingeſtũ ꝓbè cõficiunt. Sin verò laborioſo, vehementi, & cõtinuo exercitio, quemadmodum prędicti, nõ agitentur: hoc in præſentiarũ duplicitèr cõtingit Ait.n.eo interdum ſolummodo, & nõ cõtinuè fatigant, aut debili tm̃ vtũtur, quod utiq; ſuperfluitatum copiã parit. Si exercitio plurimo, vehementi, ac laborioſo vtantur, ſicuti viri complures ciuiles & plebei circa fortunę bona negociantes, aut ſanitatis conſeruationi intenti, vehementi nõnunquam & laborioſo exercitio, diu nimirum equitãdo, iter pedibus faciendo, uel aliud quiddã à conſueto fortius, agendo, fatigantur, his largiori utiq; cęna, ꝙ prandio indulgendum eſt. Nã ſi prandiũ augerent, cũ, ſicuti priores illi conſueti non ſint exercitio adeo vellimenti ac laborioſo agitari, concoctio ipſorum impedita, paruos humores generaret. horum etiã calor ſuperfluo motu diſsipatus debilitatur, cuius quidem circa interiora aggregatio, potiſſima fortitudinis, & concoctionis cauſa exiſtit. Hæc aũt noctu magis, ꝙ interdiu contingit, quare cœna inſtante nocte copioſius alimentum expetit. Eorundem ẽt corpora, propterea, quod tã vehementi motu ante agitari minimè ſoleant, humiditatibus referta ſunt,

Ipſis itaq; ad reſiſtendum reſolutioni & exiccationi, quæ per motũ interdiu occurrentem fiunt, paruus cib. ſufficit. Sin vero exercitijs & occupationibus paucis & leuibus in uita utantur, præcipiendũ eſt eis, ut uberius prãdeãt, q̃ cœnent. Et ratio eius eadem eſt cum illa, quę in corporibus nunc ęgrotantibus adducta eſt. Hi namq; cum debilem habeant uirtutem concoctricẽ, à calore uiuifico & luce Solis plurimũ adiumẽti percipiunt. Inde.n. ſpiritus propter ſuũ ſimile confortatur. *Ipſe*.n. ut teſtis eſt Auicenna in lib. de uiribus cordis, Trac. 1. c. 2. & lib. 6. naturalium, partic. 4. eſt lux, aut affigiem habet lucis. Adiumentum ẽt ex eo percipiũt, quod ſupetfluitates interdiu poris apertis melius q̃ noctu expellanĩ. Non oportet præterea eos noctu uel ob id multo cibo diſtendi, quod tũ natura magis occupetur circa cõcoctionem crudorum humorũ, quos ſomnus maximè conficit & benignos reddit. Licet.n. uirtus concotrix noctu confortetur, tanta tñ eſſe non põt, vt ſimul & cibum ſuperfluitates ſuperare queat. Inſuper quoq; animaduertendũ eſt, in exhibitione copioſioris, aut minoris cibi in prandio, quàm cęna, nonnihil etiã dandum eſſe conſuetudini. Hæc.n. cùm in tuenda ſanitate, tum ẽt in profligandis ęgritudinibus, plurimũ, ualet. Hippocrate lib. 2.

de uict. rat.in morbis acut.aphoriſmo. 20. & ſequentibus, & ibidẽ Galeno teſtibus. Quod uel ex eo oſtẽditur, ꝙ oĩs ſubita mutatio, ſi nondum exceſſerit, non paruã læſionẽ afferat. Hinc non temere Damaſcenus apho. 57. ita ſcriptum reliquit. Mutare conſuetudinẽ pſertim ueterẽ, & noxium & peſtilentiſſimũ habetur. Quare malas & prauas conſuetudines corrigere oportet, ſed paulatim, ac ſenſim ad meliora transferre. Neque.n. natura patitur eas, quæ ſubitò fiunt alterationes Galen. c. 16. artis medicinalis. Plura Rhazes lib. 4. c. 10. ad Alman. & infrà. c. 55. Et ſic in uniuerſum patet, largius prandendum q̃ cœnandum, cũ plurimæ ægritudines ſint materiales, & corpora plurima lapſa. Attamẽ, ſi ſemel tm̃ in die comedatur, melius eſt cœnare, niſi oculi aut cerebrũ affecta ſint: tũc enim Haliabbate. 1. pract. 13. teſte, melius eſt prandere. aliàs non parum ægrotantis oculi & cerebrum læderetur. Exigua namq; cęna capiti confert & oculis, Manardo lib. 6. epiſt. 4. teſte Hactenus ex Conciliatore adducta, medici excellentiſſimi, Odus de Odis Patauinus duobus libris de cęna & prandij portione, Hieronimus Cardanus lib. 1. Contradicentium trac. 5. contradic. 18. & Leonhartus Fuchſius libro 2. Paradox. cap. 21. magna ex parte falſa eſſe firmiſ-

 ſimis

ſimis rationibus conuincit. Ex quibus Leonharti Fuchſij rationes hic oppoſitum ſubiũgere placuit, ut ſanitatis ſuæ ſtudioſis planè cõſtaret, quid in re tam perplexa aut fugere, aut ſequi debeant. Nemo eſt, inquit, ille, qui hodie medendi methodũ præſcribentiũ libros uel à limine ſalutauit, qui neſciat, vulgatum atque tritũ hoc illius eſſe decretum, ut nunq̃ nõ prãdio cœna minor ſit. Quantum uerò abberent, facilè deprehẽdet, qui rẽ altius expẽdet. Cœnam.n.in omnibus, demptijs, qui morbis nocturnis & catharrhis ſeu deſtillationibus affliguntur, prandio pleniorem eſſe conuenit. Qui.n.iam nominatijs corripiuntur morbis horum cœna omnio modica ſit tenuis, ſicca, ac præter aliorum morẽ noctemq; præueniens oportet, ut ingruentibus ſcilicet morbis, natura ab omnibus alijs muniis libera, vnius morbi cõcoctioni operã nauare queat. Sũt & qui conſuerunt minus in cœna ciborũ aſſumere, q̃ in prandio, horum certè cõſuetudo nõ temerè ẽt immutãda erit. Quæ enim ex longo t.pe conſueta ſunt, vt ait Hippocrates. 2. Aphoriſm. 50. & ſi deteriora ſint, inſuetis minus moleſtare ſolent. Cur aũt in alijs omnibus plenior cœna ſalubrior ſit, multa in cauſa ſunt. Primum aũt omnium noctis mox accedens frigiditas, quæ extrinſecus circum-

cumſtans calorem natiuum in profundũ ſecedere, & hoc nomine foitiorem fieri cogit, ita ut neceſſariò ciborũ, tum melior fiat cõcoctio. Et certè idẽ poteſt noctis frigiditas, quod alias anni tẽpus hybernũ, aut regio frigida põt. Horum enim vnumquodq; calorẽ natiuũ adaugere potis eſt Teſtis Hippocrates, qui lib 6. epidem. Tom. 6. apho. 6. ſic inquit Perfrigidior in t.pe & regione frigidis, per calidior erit. In 1. aph. 15. quoque ventres hyeme & vere natura calidiſſimos eſſe aſſerit. Deinceps eſt. *Somnus*:] qui cœna ſubſequitur: hic.n. nimirũ in modum concoctionẽ adiuuat. Sanguis enim in ſomno ad interiora magis refugit. vt teſtatur. Hippocrates. 9. epidem. Tom. 5. apho. 29. Cũ Itaq; ſanguis, cũq; eo calor natiuus per ſomnũ ad interiora ſecedat, quid mirum ſi calor auctus fortiorẽ tũ ciborum coctionẽ efficiat? Hinc rectiſsimè Hippocrat. lib. 6. epidẽ Tom. 5. apho. 10. dixit: Labor articulis & carnibus, cibus verò ac ſomnus viſceribus prodeſt. Somnũ quoq; optimè cibũ cõcoquere teſtatur Galenus lib. 1. de Sympto. cauſis c. 8. ita ſcribens: Itaq; toto hoc t.pe, quo quis dormit, animalis facultas quieſcere, naturalis verò validius agere videtur. Cuius rei coniecturam ex eo facies, tum ꝙ ipſa, ſi qñ laborauerit, poſt ſomnum robuſtior euadit,

idque maximè, cùm à modico cibo ſomnum admittimus, tū ēt ꝙ oer ſomnū cibus optimè concoquitur, non ſolùm in ventriculo, verumetiā per vniuerſi corporis habitū. Cui ſubſcribit quoq; Paulus Vegineta lib. 1. c. 97. dicens: Somnus eſt animaliū facultatū quies, ab vtili humore cerebrū madefaciente proueniēs. hunc qui rite capeſsit multa conſequitur commoda, Cibos. n. conficit, humores digerit. Quod aūt hac ratione plenior cœna eſſe debeat, teſtatur Galenus vel quiſquis tandē eius libri autor fuit, in lib. de diſſolutione continui, in hanc ſententiā ſcribens. Antiqui cœnā prandio pręferebant, pręcipientes plus ciborū in cœna ſumendū eſſe, ob caloris circa interiora aggregatione noctis frigiditate, & ꝑ ſomnū factam, calor namq; in ſomno ad interiora corporis reuocatur, cademq; calefacit, perinde vt in vigilia contrarium plane accidit. Id quod Hippocrates ēt epidem. 6. Tom. 4. apho. 12. ijs verbis indicauit. Planè vigilās calidior circa exteriora, frigidior verò circa interiora, dormiens contra. Sed hic reclamabunt quidam, plenioremq; cœnam ideo dāmnabunt, quod pleno ventre ingrata ſi quies, atque adeo ſomnus minus conueniēs. His ita reſponſum volo. Nemo eſt tā ſine ſenſu communi, qui neſciat inter cœnā, & ſomnum aliquid

tempo-

tēporis interuenire debere, neq; quemadmodum in brutis, nullam aliam niſi vorandi ac mox dormiendi viciſſitudinem eſſe, quū omniū Medicorū conſenſu conſultum ſit, quo aut hora aut, amplius interſit. Neq; ēt eſt, ut pleniorem cęnā quis eā eſſe putet, qua multa ingeruntur tanta uoracitate, vt vix ſpirare liceat, & periculū ſit, ne vel crepent, qui ita ſeſe replēt, ſed frugalē potius: talem tñ in qua, plus, q̃ in prandio abſumitur ciborum. Quod ſi tñ hic peccatū fuerit, melius certe in cęna q̃ in prādio fertur, quod ſomnus poſt cęnā non diu ſubſequēs, facilius delictū q̃ vigilia, quæ prandium cōcomittatur, corrigat. In ſomno enim, vt diximus, calor interiora petit, & quæ illic ſunt, cibis concoquendis ſolis uacat. Interdum verò ad exteriora ꝓtrahitur, neq; ijs, quæ intus ſunt, proſpicere poteſt, adeo ut ueriſſime dixerit Hippocrates. 2. victus acutorum. 59. Vigilia vehemēs cruditatē incoctionēq; ciborū tum portionis efficit. Porro cur cęnā prandio pleniorē eſſe oporteat, & hęc ratio, q̄d rara admodum exiſtat corporis facultas, q̄ paulò liberalius prandium ſpacio uel quinque vel ſex horarū, quod ferè inter prandium & cęnā intereſt, conficere poſſit. Quantum aūt incommodi adfert, ſi quis nondum planè concocto eo, quod prius ingeſtum fuit,

aliud ingerit, morbū nimirū facit. Vel enim cibus prętcr naturā plus ingeſtus eſt, ut ait Hippocrates lib.2. aph.17. hic morbū n facit. Et ſi denuo obiecerit, vtrunque ſomnum à cœna differamus, tñ qñ fieri non poſſit, quin ad ſomnum cōuerſis, quod materea tum ad interiora tendat, caput. impleatur, huic Galenus quidem reſpondebit, qui lib.4 aph. 67. ita ſcribit. Et quidē ſicuti à cibo ad ſomnū conuerſis impletur caput, ſic in plethoricis diſpoſitionibus ſomni ipsū replentes aggrauant cerebrū. Et ſomni videlicet ſemper nocerent, quatenus ad profundum & uiſcera materia cōfluit, niſi coctionis ratione plus afferrent vtilitatis, q̃ ſit dānum, quod ex motu ad interiora conſequitur. Et hæc ad vulgarem multiſque communem errorem explodendum ſufficiant.

¶*De diſpoſitione ante cibi ſumptionem edendi item atque ciborum ratione.*

Cap. *V I.*

TV nunquam comedas ſtomachum ni noueris eſſe,
Purgatum, vacuumque cibo, quē ſumpſeris ante.
Ex deſiderio id poteris cognoſcere certo.

Hæc

Hæc ſunt ſigna tibi, ſubtilis in ore dixta.

Hic traduntur præcepta quædam ante cibi ſumptionem ſeruanda.

PRIMVM, ne ſumatur cibus, cũ uentriculus quibuſdã humoribus uitioſis adhuc plenus exciteret. Corrũpitur.n. ſimul alimentũ, quod inſuꝑ ingeritur, vnà cũ prauis humorib. qui prius ſunt in corpore, ita ut ipſorum quidẽ quantitas augeatur, qualitas uerò ſeruetur. Eos igitur, ut lib.6.c.9. de Sanitate tuenda. Galenus autor eſt, nomitione, in ijs, qui ſuapte natura facilè uomere pñt, expellere prius q̃ cibus ingeratur, oportet. Impura namque corpora & uitioſis humoribus referta, uacuatione potius, quã ea, quæ per cibos fit, refectione egere, teſtatur cum primis Hippocra. aph. 8. & 10. lib. 2. & ibidẽ Galenus in commen. Ventriculũ uero uitioſis humoribus eſſe plenũ, è nidoribus & ructibus deprehẽdi põt quẽadmodũ copioſe admodũ [illegible] li.3.c.4. de loc. affec. docet, ad quo ſanè Lectorẽ nunc ablegamus.

SECVNDVM, ne priore cibo nondũ concocto, necdum in aluum demiſſo, alius ſumatur: qui.n. eo modo ſuperedi tur naturãà prius ingeſti cõcoctione deturbat, quò fit, ut quicquid eius confectum ex uẽtre à uenis miſeraicis in he-

par deducitur,reliqua ſtatim oĩa etiã in cõcocta ſecum in corruptionem trahat, adeoq; tũ vaſa ipſa, tum totũ corporis habitum cruditatib. & uitioſorum humorũ multitudine repleat, ac ob id ipſum morbis nõ rarò tentet. Proinde rectiſſimè Gale.lib.7.c.6.meth.medẽ.pręcipit,vt vacuus purusq; ventriculus ſecũdum cibũ excipiat.Quinet iã Auicenna. 3.1.doct.2.c.7. idem præſcribent, ita ferè inquit:Nemo ſanitatis ſuæ ſtudioſus aliquid comedat,niſi ad hoc certo prius in tãte deſiderio, & ventriculo vnà cum reliquis ſuperioribus inteſtinis à præſumpto cibo vacuatis Priore enim cibo nondum concocto, alium inſuper ingerere,corpori pernicioſum eſt. Porro ex ructu nullã alimenti prioris qualitatẽ referente vẽtriculi tumore iã ſubmiſſo, recrementorum deiectione, & vrinarum coloratione,licebit cõnijcere,num prior cibus ad vnguem confectus, ac in aluum demiſſus ſit,quẽadmodum Gal. lib.7.c.6.metho.meden. & poſt eũ Paulis lib.1.c.97. luculenter & perſpicuè docuerunt.Vrina.n. quæ aquæ ſpeciẽ præfert,crudum adhuc in venis ſuccum eſſe indicat eũ,qui à uentre ſumittitur. Quę vero fulua bilioſaq; eſt,iamdudũ cõcoctum eſſe hmõi ſuccum portendit.Quæ modicè pallet, peractæ, modò ſecundæ concoctionis eſt ſignũ,quemadmodum

ele-

eleganter Gal.lib.2.de ſanita. tuendâ.c. 4.Cornelius Celſus lib.1.c.2. & Plinius lib.28.cap.6.docuerunt.Imperfectæ aut concoctionis,ut teſtis eſt.6.ſectio.apho. com.1. Gal. acidus ructus certum indicium.Signa etiam,quib. certò comprehendit poſſit, vtrum à vitioſis illis humoribus, ac prius, ingeſto cibo vacuus ſit uenter, nec ne, & hic ſubiunguntur.

PRIMVM,deſiderium certum,hoc eſt, vehementior & vera noui alimenti appetentia,ſiue fames. Nam de Medicorum ferè oĩum ſententia duplex fames eſt,vna quidem uera & naturalis, altera verò mẽdoſa. Veram deſcribit Galenus aphor.lib.2.comment. 16. ſic inquiens: Fameſcere illos dicimus, qui ob ciborũ inopiam ad extremã eſuritionem per ueniunt. Idem lib.1.cap.7.de cauſis ſym pto. diſertè admodum & copioſè harũ appetentiarum rationem & diuerſitatẽ deſcribit, quem locum, vtpote ſcitu digniſſimum, hic integrum ſubiecere placuit. Nam qm̃,inquit,cutetenus vnumquodq; animal in ambientẽ aerem digeritur,accidit,vt mẽbra, q̃ ſub ea ſunt, prima vacuentur: quorum ingenita vis ex proximis ſibi alimentum trahit,id,ſ. quod vacuatur reficiens: deinde rurſus illa, ex ijs, quę ſibi ſunt proxima: ſicut quæ tertio loco ſunt poſita,ab ijs,quę ſibi. Atque ita ſemper per continuum,ve

luti in choro quopiā tranſlatione celer rimè facta, ad venas, quæ ad ventriculū pertinent, vacuatio peruenit. Hęc uerò & ſolent pariter, & natę ſunt ex ventriculo natrimentum trahere, perinde ut ſtirpium radices, quæ in terrā ſunt demiſſę ab ea. Cū n. hoc opus vniuerſum naturale ſit, nō animale, ſimiliter in ſtirpibus & animalibus perficitur. At in ſtirpibus quidem, terra perpetuo paratum, largumq; alimentum rigantis ritu ſubminiſtrat: quādiu cœlitus tēpum ſtatus. pro natura ſe habet. Quando ſi ex terra ſqualoris exceſſus ſiccatus eſt humor, ſtirpes nutrimenti penuriā marceſcūt. Animalibus aūt vtpote terræ non affixis, præter utiq; pauca quædam, natura uētrē pro nutrimenti ueluti penu fabricauit, quemadmodum ſtirpibus terrā. Dedit aūt animalibus & penuriæ ſenſum: quo, ſ. ad cibum potionemq; proritata, in tēpe expleantur. Vocaturq; eiuſmodi implendi deſiderium appetētia. Fit aūt ex penuriæ ſenſu: cum, ſ. uenæ ex ipſo vētriculo, ueluti emulgentes ſugenteſque aliquid trahunt. Non ferens aūt eum ſuctum uētriculus, ſed ueluti diuulſus, offenſæ eius medelam cibū cōparat. Quippe uenę hoc pacto ad obiectos cibos cōuertuntur: atq; ex ijs nutrimentum trahunt: nequaquam ex uentriculo. Fitq; poſt cibi ſumptionem, ut & uenę ſimul

ad cibos ſe cōuertant, & ventriculus ex ijs, quātum priùs per venas eſt exhauſtū, in ſeipſum trahat. Ac ſuctus quidē ipſi' ſenſus fames eſt. Hęc Galenus. Cūigitur ventriculus non appetit, ſignū eſt, membra nondum refectione indigere, ſed ſatis adhuc alimentorum in promptu habere. Quod certè & ipſum Galenus lib. 3. cap. 13. de facult. natura lib. innuere voluit, inquiens: Venter ſi melius paratiusq; nutrimentium habet, externū non poſtulat. Cibi igitur exhibitio diutius adhuc differēda eſt: nam quicquid tum ingeritur, grauat naturam, non iuuat. Porro mendoſa fames, eſt cibi appetentia corpore nō indigente. Quæ quidem, vt idē Galenus lib. i. cap. 7. de cauſis ſympt. docet, tum maximè fieri ſolet cum acidus quiſpiam vitioſus ſuccus vētriculū mordet. uitioſus nanq; ſuccus, qui frigidus eſt, ſimilem ſuctui morſū infert. Appetentiam verò proritat naturalis affectus ſimilitudine. Alimēti aūt, non potus deſiderium excitat propter frigus. At vitioſo ſucco, qui falſus & bilioſus ſit ventrem mordente, portio magis quàm cibus expetitur. Preterquam enim quod calefiat, ſiccetur q;, ab eo ventriculis, quæ vtiq; ſitis cauſa ſunt, etiam liquari fundiq; tum in eo, tū venis ſuccos contigit. Fundorum aūt ſuccorum Symptoma, ea quibus continentur im-
plet

plet, quemadmodū frigiditas uacuat. Itaq; ēt non parum ad eſuriem frigiditas eorum, quæ in ventre habentur, conſert. Cùm & corpora eorum, tunicasq́; uacuet, & cogendo conſtringendoq; ad appetentia irritet. Atq; ita quidem vitioſus ſuccus acidus, ſtypticus, & frigidus mendoſæ famis exiſtit cauſa.

SECVNDVM, variæ famis ſignū, eſt ſubtilis diæta, videlicet præcedens, hoc eſt, parua cibi exhibitio. qñ.n. & hāc fames ſequitur, tunc illam & veram & naturalem eſſe ſignificatur. Vnicè igitur ſemper cauendū, vt nunq̄ neq; prandeatur, neq; cęnetur, niſi conſueta hora, ac illiciente prius appetitu, nec eo cibum exigente differatur. Oīs.n. mora illi nociua eſt, niſi ſuſpectus ſit eſſe mendoſus, qualis ebriorū, & faſtidio laborantium eſſe ſolet. Nā ſi uentriculus alimentum poſtulat, vt Galenus lib. 3. cap. 3. de facul. naturalibus autor eſt, nec eius copia eſt, excrementis impletur. Ea ſunt ſanies quædam bilioſæ, pituitoſæq́;, atq; ſeroſæ, quas ſolas trahēti illi, tum, ſ. cùm nutrimēto indiget, iecur remittit. Hinc non temerè hactenus hoc vſurpatū eſt. Diutius tolerare famem, ventriculum malis ac putridis replet humorib. quos attrahit ad ſe loco cibi. Et hoc quidem experientia conſtat. Qñ.n. ieiunamus, tunc per noctem auiditate quadā ac cibos

bos imitari ſolemus, ſed illis denegatis, nullam oīno appetentiam poſtero die percipimus. Vnde ſatis liquet uentriculum, & maximè orificiū eius, iamdudū uitioſis humoribus eſſe plenum, quæ tñ non vera, ſed mendoſa repletio eſt, & ob id pauco aſſumpto cibo regreditur ſtatim appetentia. Cauendum ēt ne cibus aſſumatur, non præeunte corporis exercitio. Neq;.n. temere ab Hippo. 6. epidem. part. 4. Aphor. 28. dictum eſt ponoi ſition ygeithoſan. i. Labores cibos præcedat. Nam qui cibus manè, anteq̄ prior deſcenderit, vel paulo antè exercitationem ingeritur, is Galeno lib. 3. cap. 1. de cauſis Sympt teſte, & intempeſtiuè ſumitur, & cruditatis etiā cauſa exiſtit. In ciborum prçterea ratione, quemadmodum. cap. 24. method. perueniendi ad medic. Leonhartus Fuchſius diligenter admonet, id quoq; vni cè obſeruandum, ne illi præpoſtero ordine ingerantur: id quod fiet, ſi concoctu facilia ijs, quę difficulter cōcoquuntur, prçmittantur: & ſi liquida ſolidis & aridis, & lubricantia aſtringentibus antecedant. Ordo, verbi gratia, præpoſterus erit, ſi cotonea aut punica mala primum ingerantur, poſtremum aūt olera ex garo. Debent etiam a prçmitti, quæ facilè & nullo fermè labore ſubſidunt, vt ſunt liquida: quæ verò tenacius hęrēt

Ciborū ratio.

& diſficulter labuntur, vt ſolida & arida, poſtremo: idq; ſi ventriculus naturaliter ſe habeat. Nam ſi cui vētriculus ſit natura laxior, huic pſtiterit adſtringētia magis laxātibus præpoſuiſſe, quo ab illis roboratus ventriculus reliqua melius conficere poſsit. Hæc eadem ferè docent Cornelius Celſus lib. I. cap 2. & Galenus lib. 2. cap. 11. de alimentorū facultatibus. Iam verò cautio etiam ſit ne in vna eademq; refectione multi ſimul & varij aſſumentur cibi, ac tps dein de comedendo vltra q̄ ſatis eſt producatur, præſertim ſi ex diuerſis illi conſtent facultatibus. Ex eo aūt genere cum primis fuerint cibi variç ſubſtātiç, vt exēpli cauſa, ab Auicēna ponuntur, carnes & piſces, vel pulli & ſuilla, &c. Nam q̄ ad iſtum ingeruntur modum, varie corpus pro ſuccorum diuerſitate afficiunt, & cōcoctione non, vt par eſt, ſortiuntur. Poſtremò. n. accedente cibo, iā primi incepta cōcoctio eſt, atq; ita partes quiden in coquēdo redduntur diſsimile adeo, vt primo loco ingeſtę, confectę ferè ſint priùs, quam ad extremum ſūptę, medium cōcoctionis ſuæ attingat, vnde ſepenumero Poſterius coquendorum ſequitur corruptio. Id quidē Auicēna quoq; innuere voluit. 3. I. doct. 2. cap 7. in hanc fermę ſnīam ſcribent: Nihil quidem deterius eſt, q̄ ſi multa ſimul

ac

ac uaria ciborum genera cõiungantur, atq; iuſtò lõgius deinde in comedendo tp̃s protrahatur: cùm.n.poſtremum accedit nutrimentum, primi iam aliquo modo confectum eſt: partes ergo in coquendo non adſimilantur. Atq; inde fane morborum ſcaturigo, qui eò repugnantium ſibi humorum diſcordia naſcuntur. Iã ipſius quoq; uarius coquendi modus bonæ corporis temperaturæ non parum officit: ut ſi in eadem refectione multi elixi, frixi, & aſſi cibi ſæpius inuicem modo liquidi, modò ſolidi & aridi miniſtrentur. Atque hinc eſt, quod Horatius lib. 2. Serm. Saty. 2. ubi victum frugalem ac ſimplicem prodigalitate laudaſſet, hanc ſaporum condimentorumq; aceruationem, ut pernicioſam, his uerbis deteſtatus ſit. *Cibi aurij.*

Accipe nunc uictus tenuis quæ, quantaque ſecum.
Adferat, in primis ualeas bene, nã uariares.
Vt noceãt homini, credas, memor illius eſcæ.
Quæ ſimplex olim tibi ſederit, ac ſimul eſſet.
Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis.
Dulcia ſe in bilem uertent, ſtomachoque tumultum.
Lenta feret pituita uides, ut pallidus omnis,
Cæna deſurgat dubia? quin corpus onuſtũ.
Heſternis uetijs animum quoque prægrauat vnà,
Atq; affigit humo diuinæ particulam auræ.

Pari

Pari modo & Pli. lib. 11.c. 52. hãc ſaporum aceruationem damnauit. Homini, inquiens, cibus utiliſſimus, ſimplex. Aceruatio ſaporum peſtifera, & cõdimenta pernicioſiora. Atqui hic nobis fortaſſe obtrudet, quiſpiam pleruſque uentri & gulæ mirificè deditos, qui ſeſe à primo ſtatim diluculo ad ſummam uſque ad noctem multo uarioque cibo & potu non impleant ſolùm, ſed etiam diſtendant, adeoq; cibum cibo excipiãt, & toti ſint in cõpotationibus, cùm nihil tñ inde mali percipiant, imò uerò multis incõmodis difficultatibusq; afficiantur, ſi uel minimum ab iſta conſuetudine deflexerint. Huic Galenus quidem reſpõdebit. qui in lib. de cibis boni & mali ſucci cap. 12. ita ſcriptũ reliquit. Hæc n. quamuis protinus nullam iuuenum corporibus ſenſibilẽ læſionem inferant, ſenſim tñ; occulteq; creſcente uitio cũ iam ætas progreſſu tp's inclinarit, articulos, neruosque, & uiſcera eijs morbis uexant, qui uel difficulter admodum, uel omnino tolli non poſſunt, neque id quidem temerè: nanque ea pars corporis, quæ natura imbecilliſsima eſt, à lędente quodlibet patitur. Quod aũt uitioſi humores morbiq; gignantur, cruditas aſsidua in cauſa maximè, ſiue ea ex boni ſiue ex mali ſucci oriatur cibis. Quin Auicen. quoque 31. doc. 2. cap. 7. idem

idem cōfirmās ſic ferme inquit: Ille, cui mala nutrimenta concoquunt, nō gaudeat ex hoc. Noxa. n. etſi ad tp̄s fortaſſe delitеſcit t pis tñ ſucceſſu ſeſe exerit, & grauiſſimam certiſſimamq; neglectæ artis medicę pœnam adfert. Atque hinc adeò pauci eorum, qui iuſtū uiuēdi modū ſectantur, deſtinatam ſenectutis metā cōtingunt, ſed crudis ex intēperantia, aceruatis ſuccis, podagra, calculo, lepra, carcinomate, febribus alijsq; id genus malis prius torti, uitam cum morte cōmutant. Præſtat igitur, vt diſertè à Fuchſio noſtro ſcribitur, t̄pantia & parcitate aīum corpusq; vegetū ac ſanū ſeruare, quam crapulā, crepisq; cōpotationibus. & immoderatione infirmū morboſum, Deoq; & hoībus odioſum reddere, ac ne illud quidem ſilētio prætereundum hoc loco, quod protracta ad vnam ferè horam mora, ac iuſtæ cōmanducationis & deglutionis gratia comeſtioni interpoſita, laudabilis modò, ſed ad tuēdā etiā valetudinem utiliſſima cenſeat. Cibus. n. qui exactè dentib. manditur, extenuatur, & molitur, ac ſenſim deinde atque tardè deglutitur, etſi imperfectā ac modicam oīno, aliquam tñ, ut in ſuo genere ęſtimādā alterationē in ore cōſequitur, quēadmodum li. 3. cap. 7. de natural. facul. Galeno & Auicennæ. 1. 1. doct. 4. cap. 2. viſum eſt. Cęterùm imperfecta

ſecta commanducatio vt cõcoctioni cõ tumax eſt, ita etiã horrorem quendam & inſuauitatem adferens, ciborum appetentiam auertit. Mora verò quæ inter edendum, multis ultiò citroque ſermonibus collocutionibusq; interpoſitis, ad duas vel tres horas protrahitur, admodum noxia eſt, eamq; nocumenta hactenus enumerat ſequuntur.

Vltimus verſus in quibuſdam Exemplaribus hoc etiam modo legitur.

Hæc ſint ſigna tibi, ſubtilis in ore ſaliua.

Nec malè quidẽ. Nam ſaliua quę ſubtilis & nulla qualitate infecta, ſed proinde quaſi aquoſa guſtui offertur, tum coctionis, tũ abſolutæ ſanitatis ẽt indicia oñdit, Gal. li. 3 c. 6. de locis affectis teſte.

De Melancholicis & vitandis cibis. Caput. VII.

Perſicæ. Perſica, poma, pira, & lac, caſeus & caro ſalſa,
Et caro ceruina, & leporina, bouina, caprina,
Atra hæc bile nocent, ſuntque infirmis inimica.

Hic recenſentur decem ciborum genera, quæ ſanguinem ſeroſum & Melancholicũ efficiunt, eoq; infirmis nocent.

Primum,

PRIMVM, perſicę de quibus lib. 2. c. 19. de aliment. facult deſertè ita Galenus ſcribit. Ipſorum ſuccus, & veluti caro facilè corrumpitur, prenaq; oĩno eſt. Quocirca (quod quidem facere ſolent) non ſunt poſt alios cibos mãdenda: corrumpuntur. n. in ſuperficie natãtia, ſed in oĩbus, quæ parui quidem, ſunt ſucci, verùm humida ſunt ac lubrica, & q̃ ſubduci facilè quæant, id cõiter tenendum, ea ob hoc ipſum ante alios cibos eſſe ſumenda. *Ita. n. fiet*: ut & citius ſubducantur, & alijs cibis viam muniat. Quæ ſi ſũpta poſtrema fuerit, vnà ſecum alia quoque corrumpent. Atq; inde ſanè patet, hoc dictum de ijs intelligendũ perſicis, q̃ matura poſt alios cibos ultima eduntur. Præſumpta. n. ſtomacho conferunt, ventrem leniunt, & ciborum appetentiã præſtant. Dioſcorides etiã lib. 1. cap. 130. idem teſtatur in eum modum ſcribens: Perſica matura tã ſtomacho, q̃ ventri utilia ſunt: Acerba aluum cohibent, ſed ſicca uehementius. Decoctum è ſiccis alui ſtomachiq; fluxiones ſiſtit. Simeõ quoq; Sethi de perſicis hæc refert. Perſica, inquit, quidã in tertio ordine refrigerantium humectantiumque poſuerunt, alij in primo, alij verò in ſecundo, quod etiã certius eſt Phlegma generant, non facilè concoquuntur, ocierrimè in ventriculo corrumpũtur: propte-

ita qui crebrius ad ſatietatem his utuntur, in febres incidunt: lędunt & neruos proprietate quidam. Oportet verò hæc ante cætera cibaria aſſumere, & ſuper his meracum bibere. Quę ex his matura ſunt, uentrem ducunt: immatura contra ſiſtunt, eoq; efficacius ſicca. Foliorũ ſuccus in potu ſumptus, lumbricos uentri perimit: idem perficit, ſi cũ folijs umbilico apponatur. Suſcitant quoq; ciborum appetentiam perſica, proſunt & inflammato ventriculo, & genitali ſemini adijciunt, ſeroſum tñ ſanguinem parãt: ſæpiusq; poſt unum vel altero menſem ob putredinem febris tum longiores, tũ etiam difficulter ſolubiles gignunt.

Illud etiam obſeruare oportet, ne ſuper hæc aqua bibatur. His amplius addit Plin. Valerianus; perſicorum folijs ſiccis, & in puluerẽ redactis, plagas cruẽtorum vulnerum claudi, quam facultatem Serapion ipſis etiam perſicis ſiccis attribuit. Quanquã autem perſica iam dictis uiribus prædita ſunt, quia tñ humor inde genitus facilè corrumpitur & putreſcit, noxia ſunt infirmis, & maximè ſi præpoſtero ordine ac intempeſtiuè ſumantur. Infrà cap.42.

SECVNDVM, poma ſine mala: In quibus, authore Simeone Sethi, multa differẽtia eſt: quęcunq;.n.adſtringunt, frigidum habent & terreũ ſuccum. Quæ

acría ſunt, frigidũ quidẽ verum tenue illum habent. Medij aũt temperamenti ſunt dulcia, q̃ ad caliditatem magis vergunt. Oĩa certè quadã peculiari ꝓprietate neruis nocent, nocent & q̃ matura nõ ſunt. Dicuntur & lapidẽ ſeu calculũ gignere ijs, q̃ ad ſacietatem ipſis vtunt̃. Verum vt illa ſunt ad . . . . . ideſt animali deliquia, & cordis debilitatẽ. Spiritum quoq; flatulentum in ſecunda concoctione generant eoq; infirmis nocent. ſicuti de pyris mox dicet̃. Neq; verò ab his ſolum fructib. ſed ab oĩbus ẽt q̃ ſanguinem ſeroſo ac ebulliente ſucco replent, egrotos abſtinere conuenit. Eiuſmodi plane ſunt recentes, & q̃ ante ꝑfectã maturitatem edunt̃, cũ.n. humidius alimentum, ob idq; excrementoſius ꝓbeant, non ſecus in corpore humano feruent & ebulliunt, atq; vinum, qđ nuꝑ ex fructib. vel vuis expreſſum eſt, in dolijs, & hoc quidem ob caliditatem ipſis a Sole, cum matureſcerent, ingenitã, quemadmodum li.4.c.3. de vſu partium Galenus atteſtatur. Et hoc certè Auicen.3.1.doc.2.c.7. teſte, commune eſt omnibus cibarijs, quæ ſanguinem ſeroſo ſucco implent. Porrò & ſi vero hoc interim ſpacio, quo mandun tur humectent, ob ſucci tñ ebullitionem prompte in ventriculo corrumpunt̃, & ſanguini putrido gignendo ac

E com-

commodatiſſimi ſunt, qua de cauſa nō temere Auic. 1.4. trac. 2. c. 7. fructus recentes omnes febricitantibus inter dixit. Plura Galenus. lib. 2. cap. 21. de alimen. facul. & infrà, cap. 39.

Pyra. TERTIVM pyra. quæ ſanè, perinde vt & alij fructus recentes ac crudi: communiter. hoc poſſident, vt feroſo ebullienteq; ſucco ſanguinē expleāt, eumq; putrefactioni obnoxium reddant: quo fit, vt eorū cibus. Pli. lib. 22. cap. 7. teſte, non egrotis ſolùm, ſed valētibus ēt onerosus ſit. Inflationes quoq; excitant, & ob id crebrius eſitata colicos affectus ſuſcitant. Sed innoxia fiunt, ſi vnà cum carminatiuis vulgo dictis, hoc eſt, calfacientib. tenuantib. & flatū expellentib. comedantur, vel ſuper his vinum vetus & adoratum bibatur. Quod Galenus lib. 1. c. 26. de alimen. facul. Palam ēt ita ſcribens confirmat. Quicquid omnibus cibarijs ineſt flatulentum, id per calfacientia & tenuantia corrigitur. Pyris præterea ea facultas ineſt, ut inter cæteros fructus q̃ maximè impinguet, quare ſues ipſorum eſu magis q̃ quorumlibet aliorum fructuum pingueſcunt. Laudatiora ſunt odorata, & dulcia, & ex ipſis cocta, quàm cruda, meliora. Coquenda verò cum fœniculo, aniſo, ſaccharo. Infra cap. 13. & 39.

QVARTVM, lac hoc. n. facilè cor-

rum-

rumpitur,inq; nidore aciditatem vt in impuro vẽtriculo tranſit. Quapropter putrida febre correptis exhibendũ non eſt,quia plurimo calori conuerſatũ, in nidorem ſtatum abit.Hucaccedit,ꝙ in ventriculo febricitantium haud conco quatur,ſed potius corrũpitur, adeoq; febres auget. Caput quoq; dolentibus malum eſt,quod confirmat Galen. qui lib.3.de alimen.facul.c.14.lac capiti,ni ſi quis ipſum habeat admodum firmũ, non eſſe accommodũ tradit.Cuius qui dem rei cauſa alia nõ eſt, ꝗ quod lac ſit nidoroſum,ac facilè euaporet:caputq; petat ,adeoq; dolorem augeat. Nocet præterea ſitibundus,& alijs nonnullis, de quibus Hippocrates aphor.64.lib.5. & ibidem Galenus. In phthiſi tñ, hectica,& alijs quibuſdã paſſionibus,vt Hippocrates loco iam citato autor eſt, utiliſſimè conceditur.Qua de re copioſius infrà c. 34. Quanꝗ autẽ lac infirmis ex vſu non ſit,in ſanis tñ ad bonos humores gignẽdos,ex ijs prçſertim animalib. que bono corporis habitu ſunt, proba tiſſimum habetur:Et hoc quidem ſi in ventriculo & hepate perfectè concoquatur. Tunc.n,mordaces ſuccos, quoſ cunq;inuenerit,expurgat,qua de cauſa in urinæ difficultate & acri egeſtione alui,non ſolum bibere conducit, ſed ẽt infernè p' clyſterẽ infundere. Ad acres

Lac. enim & mordaces fluxiones cõmodiſſi
mum eſt,nõ ſolũ abluens ipſas de parti
bus infeſtatis atq; hoc per exterſoriam
humiditatem,q̃ in ſeorſa ſui parte cõ-
plectitur, ſed ẽt craſſitie ac pinguedine
ſua corporibus oblitum ac inductũ,nõ
ſint influxũ acrem nudis ipſius allabi.
Ad pulmonis itaq; ac inteſtinorum vi
cera, item renũm, veſica,ac vteri ,& ad
papularum eruptiones, & furunculos,
& alias cutte aſperitudines conuenien-
tiſſimum eſt in potu,adeoq; cutem ip-
ſam pulchram ac nitidã reddit. Ad hæc
lancinamẽta ex veneni portione,& quę
in vrinę meatu fiunt,cõpeſcit, Item ad
eos qui cantharidas hauſerunt,aut bu-
preſtin , & in ſumma ad medicamenta
erodentia ac exulcerãtia , & ad hyoſcya
mum velut peculiare remediũ eſt. Nã
ſtatim reſipiſcere affectos facit. Cæte-
rùm in gutturis exulcerantibus , quæ
cùm alias ob cauſas multas tũ ex angi-
nis fiũt, & his qui ephemerum ſumpſe
runt,lac gargariſare conducit. Corpo-
rib. præterea temperatis,quorum ven-
triculis nihil bilioſi & phlegmatici hu
moris inſidet,vtiliſſimum habetur.His
enim bene concoctum multum nutri-
menti ſummittit, probum ſuccũ gene
rat , bonã carne longè meliorẽ reddit,
& corpus conuenienter humectat:Hoc
tñ imprimis cauere debet, qui lac bibe
re

re voluerit,vt interim à reliquis cibis ac potib. abſtineat,donec cōcoctum ſit,ac ſuceſſerit. Si.n. ante eius cōcoctionem, alium cibum quis ſumat, neceſſe eſt & ipſum lac corrumpi, & cibum qui ſuperingeſtus eſt. Præſtat aũt manè bibere recens mulctũ,& tunc plures labores detrahere, quietè ac ſenſim ambulare, & interim ceſſare,citra ſomni admiſsionẽ. Qui.n.hoc modò ſe geſſerit,potum lac exercerent,idq; inutilia ſecum educet.Opus eſt.n.ſi q̄d aliud, primũ acceptum ſecedere, quo facto aliud bibere. Principio igitur ſecedit a luo cōmodè purgans, non totam corporis molem, ſed quæ in aluo & inteſtinis ſunt partibusq; vicinis. Poſt hæc in venas defert, optimeq; nutrit, & nō amplius ſuccedit,ſed ventrẽ ſiſtit. Corporib. verò diſtẽperatis infeſtũ inimicumq; eſt.*In* calidiorib.n.citò in nidorẽ atq; bilem,in frigidiorib. verò in aciditatem & putredinem cōmutatur.Circa electionem deniq; lactis ſecundum, pro ipſorum aĩalium ſpecie haud paruã eſſe differentiam. Bonum namq; lac craſsiſsimum ac pinguiſsimum & concoctu difficile eſt,& ob id in uentriculo inflatus uertitur, venarumq; obſtructionem parit. Liquidiſsimũ aũt ac minimè pingue, eſt camelorum,mox,equorum, deinde aſinarum, mediæ autem cōſiſtentiæ eſt

caprarum,hoc craſſius ouium. Lac igitur caprarũ, cùm inter cętera lactis genera moderatè ſe habeat, neq; pingue admodũ, neq; craſſum ſit, meritò in victus ſalubris ratione prefertur. Quin & caprarum inter ſe inuicemq; collatarum, & ſecundum anni tẽpora non parua differentia eſt. Earum.n. quæ modò pepererũt, lac liquidiſſimũ, ſed tẽporis progreſſu magis ſemp ac magis incraſſeſcit. Aeſtate verò media, ipſum ẽt in medio ſuæ naturæ conſiſtit, poſt id tẽpus ſenſim iã incraſſeſcit, quod penitus deficiat. Vere aũt vt liquidiſſimũ, ita ẽt copioſiſſimũ eſt. Quo ſit, vt eligẽdum ſit lac caprarũ nõ quidẽ prægnantium, ſed enixarũ, quę tñ, ꝙ ad portũ ipſum attinet, mediocriter ſe habeãt, hoc eſt, quæ neq; nuper enixę ſint, neq; multũ à partu receſſerint: hoc interim non neglecto, vt ipſis ẽt alimenta propria affatim ſuppetant. Ac ne illud quidẽ ſilẽtio prætereundũ hoc loco, ꝙ lac caprinũ ſine melle ſumptum, haud citra periculum ſit. pleriſq;.n. qui purũ illud hauſerunt, coctũ eſt in uentriculo in ſpeciem caſei: quod quidẽ quum accidit, mirũ eſt, ꝗ aggrauet hominem ad ſtrãgulet. Ob eam cauſam, lac vbi ſumunt nõnulli, ne in ventriculo coaguletur, mellis, aquæ & ſalis nõ nihil admiſcent. Atq; hæc quidẽ hoc loco de lacte ſufficiant.

Plura Galenus lib.3.c.14.de alimen.facul. & lib. 10. c.7. de medica. ſimpli.facul.& in lib. de cibis boni & mali ſucci c.6. Oribaſius lib.4. Sinopſeos ad Euſtathium c.12.18.& 40. Paulus lib. 1.c. 86.& 87 & Aetius lib. 2.c.9. & 93.

Qvintvm, Caſeus quod quidē cū in omni caſeorum genere tū de inueterato cum primis intelligēdum eſt. Hic enim ob coaguli & ſalis, dum præparetur iniectionē tpis progreſſu acrimoniā aſſumpſit, humiditatemq; oēm depoſuit, quare ſeipſo ēt acrior ē,& manifeſtè calidior, atq; ardētior euaſit,& ob id ipſum peiores quoq;& craſſioris ſucci,& ęgrius concoctilis effectus eſt: pręſumptorū quidē concoctionē adiuuat certè, ſed ipſe difficilius concoquitur. Atque hinc adeò iam vulgo dici ſolet. *Caſeus.*

Caſeus eſt nequam, quia concoquit omnia, ſe quam.

Nutrimētum habet exile, ſtomacho nocet, & vbi forte fortuna ī corpore ſupercalefactus fuerit, quēadmodū diſerte Galenus lib 3.cap.6.de lo. affec.ſcribit, facile melancholicum humorē parit: recēs flatuoſus quidē minus eſt, ſed ventrē magis magisq; ſiticuloſus & flatuoſus eſt, nec ad calculorum in renib. procreationē minus exiſtit noxius. Deterrimū p̄teria eduliū eſt ijs, quēadmo

dum hoc ipſum Hippocrates.libr. 4.de vict.rat.in morbis acu.aph.92. clariſsimè oſtendit,qui ſe potu repleru nt.Grauat ſiquidem os uentris primumq; corrumpit, & alia deinceps ſecum corrumpit.Fugiendus igit eſt eiuſmodi,vt qui nihil cōferat,neq; ad coctionem,neque ad diſtributionem ,neq; ad mouendā vrinā,neq; ad ventris deiectionem, ceu vtiq; nec ad ſucci ꝓbitatem: porrò recens ac mollis caſeus, frigidi humidiq. temperamēti eſt, & duro ſiccoq; flatuoſior exiſtit, ſed eo minus adſtringit,minusq; craſsi ſucci eſt,nihilominus tamē ægrè conficit,obſtruitq; & calculos gignit. At verò q inter vtrumq; , recentē nimirū & inueteratū , glutinoſū & friabilē , durū ac mollem rarū laxūue & ualidè denſum coactum ve medi⁹ exiſtit, quique dulcedine nonulla participat, modiceq; falſus eſt, neq; lachrimas, cū inciditur,profundit,neq; tardius a luo ſecedit,ſed odore & ſapore iucūd⁹, moderateq; pinguis eſt, atq; ex bono lacte pulcherrimè elaboratus is vtiq; reliq s oībus longe multumq; præſtat. Verùm poſt alios cibos vltimo loco , & exigua plane copia ingerendus eſt,alioquin & ipſe, nihilo ſecus ac reliq caſei, ventriculū grauat,coctionē īpedit,aluū cohibet craſſos humores,atq; flat⁹ in corpore,lapideq; in renib.parit. Solus igitur.

Ca-

Caſeus ille bonus, quem dat auara manus.

Plura de hoc apud Galenum lib. 3. c. 16. de alimen. facul. & lib. 10. c. 9. de ſim pl. medi. facul. in li. de cibis boni & ma li ſucci cap. 6. Paulum lib. 1. cap. 89. & Aetium lib. 2. cap. 101.

SEXTVM, caro falſa. Caro. n. falſe cō-dita, atque Sole deinde aut uento ſiue fumo exarefacta, cuiuſcūq; ea generis, uel animalis fuerit, ſubſtantia cùm du riore, tum ad coquendum ēt difficilio re conſtat, & tardus permeat. Alimen-tum quoque corpori præbet exiguum & mali ſucci, ideoq; ſanguis inde gene-ratus craſſus exiſtit, atq; melācholicus, ac proinde, ſi frequens eius uſus fuerit, non ſolùm infirmis, uerumetiam ſanis officit, quemadmodum idipſum ex Ga leni li. 3. c. 6. de loc. affect. & cōm. 18. lib. 2. apho. & poſt eum ex Auicen. 2. 1. doc. 2. in fine capitis. 15. apertè colligitur. *Caro falſa.*

SEPTIMVM, caro ceruina, cui & ip ſi ſane cū oībus duris & ſiccioribus car-nibus hoc cōe eſt, ut ſuccum vitioſum, concoctu difficilem, ac melancholicum generet. Id quod Galenus in lib. de re-num affec. digno. & medicat. c. 26. clariſ ſimè oſtendit, Ceruinam, inquit, carnē uitabis, quippe q̄ dura ſit, cōcoctu diffi cilis, & melācholicę. De ea hoc amplius Simeon Sethi ſcribit: Vnicè cauendum ne quis carne ueſcatur ceruorum, qui *Caro ceruina.*

per ætatem capiuntur, ꝙ eo nimirum tpe viperas ſępè & ſerpentes deuorent, atq; ideo ſitibundi admodũ fiant. Attamẽ, cùm naturę inſtinctu edocti nouerint ſibi futurum exitio, ſi ante illorũ concoctionẽ aquam hauſerint, fortiter ſitim tollerant, eaq; incenduntur. Ceruorum igitur carnes eo anni tpe uenenoſæ ac valdè noxię ſunt: & idcirco obſaruandũ, nequis eis per æſtatẽ ueſcat. At verò hyeme tuti⁹ ſumunt, meliusq; ab innato calore ſuperatur. Niſi.n. probe concoquãtur, craſſum humorẽ generant, iecurq; & ſplenem obſepiunt obſtruuntq;, Quinetiã corpus tremulum atq; infirmum euadere ex freqnenti & immoderato eius uſu traditur.

Caro leporina. OCTAVVS, caro leporina. Hanc Paulus Pſellus, & Rhazes inter cibaria atram bilem gignentia connumerant. Simeon Sethi, quaſi colligens. quęcũq; à veteribus dicta erãt, in hunc modum de ea ſcribit: Leporum carnes, his qui exiccare corpus volunt, ſunt valde vtiles. Qui uerò temperatura ſunt ſicciore, minus conferunt ſanguinem.n. craſſatum partium & malãcolicũ gignũt, aluum cohibet, & vrinam proritat. Qđ ſi tñ probè concoctæ fuerint, non oĩno male nutriunt. Contrà verò, obſtructionẽ hepati ac ſpleni efficiũt, pulmoniq; nocent, & immedicis torquent vigilijs: Iſaacus

Iſaacus in diætis uniuerſalib. leporinā pro pharmaco potius q̃ alimento habē dam cenſet. At nec hoc quidem ignorā dum, ꝙ tū hæc caro, tū ceruina quoq; ſi fuerunt animalium ętate declinātiū, ſimpliciter ſint euitandæ. Si quis tñ comedere oīno expetat, ei ſane partui par tes propinquiores ſunt eligēdę, quo ni mirum naturalis earum ſiccitas ab æta te temperetur. Eadem rōne & pinguio res longe cæteris antecellunt. Siccitas namq; pinguedine correcta ad medio critatem in eiuſmodi aīalib. inflectit. Verum de hac ipſa Ioáne Manardo lib. 13. epiſt. 4. diligentius nemo diſſeruit.

Carnina.

NONVM, caro bouina: circa quā notandum in primis, & fęminam ipſam, quæ vacca dr̄, & vtrumq; marem, tam eum, qui caſtratur eſt, quā cum ēt, qui integer ad ſpeciei ꝓpagatione reſerua tus, taurus nominatur, cōi hac bonū ap pellatione ſignificari. Atq; hi ſanè non parum inter ſe ætatis rōne differunt. Extremę nanq; ętates, vt in alijs nō pau cis, ita in his quoq; vitioſæ ſunt. Mediæ verò optimæ & ſaluberrimæ. Vitulorū igitur recens editorum caro nimis mu coſa & excremētitia eſt. Bimeſtres aūt, quiq; paulò ultra citrà ve eam ætatem cōſiſtunt, tēperamēto uiciniores ſunt, & carnes habent ad cōcoquendū perfectis bobus p̄ſtantiores, & multū alimē-

ti corporibus exhibent boniq; ſucci habentur. Profectiores uerò qui tñ florentem ætatem nondũ attigerunt, tẽperamẽto sũt q̃ ſenes minus ſicco, magisq; ijs iuuenib. conueniunt, qui bono ſunt corporis habitu. His prædictæ ętatis boues ualẽtius quidem alunt, ſed ægrius tum cõcoquũtur tñ in mẽbra diſtrahũtur. Porrò ad ſenium uergentium, atq; ipſorum ẽt ſenũ carnes duræ, ſiccę, neruoſæ, cõcoctioniq; rebelles ſunt, & melancholicũ humorem efficiunt, ſolisq; uentriculos habentib, calidiores, atque illis inſuper, qui uehementer ſeſe atq; immoderatius exercẽt, cõcedi poſſunt. Quod libr. 4. de uict. rap. in morb. acu. apho. 99. Hippocrates ẽt ita ſcribens atteſtatur. Bubulæ carnes melãcholica ꝓritant græco. Nempè horum natura inſuperabilis eſt, nec quiuis uẽtriculus eas cõcoquere põt. Galenus quoq; li. 3. cap. 1. de alim. facul. idẽ ijs ferè confirmat uerbis. Carnes bubulæ alimentum quidẽ & ipſę corpori ſuggerunt nõ mediocre, neq; diſſipatu facile, & ſanguinẽ tñ generant, quã conueniat craſſiorem. Quod ſiquis tẽperamento naturali melãcholicus magis fuerit, affectu aliquo melancholico prehẽdetur, ſi largius his uelcat. Affectus aũt melancholici ſunt, cãcer, elaphas, ſcabies, lepro, febris quartana, & q̃ peculiari nomine melãcholia nomi-

nominatur.Lien itē quibuſdā à tali ſuc co intumeſcit:quā rē cachezias,i.prau' habitus, & hydropes ſæpe numero con ſequitur. Cęterū qua ratione incōmodis, quæ frequentiorē earum uſum excipere ſolent,prouidendum ſit,luculen ter & perſpicuè. Simeon Sethi in hunc modū ſcribens edocuit:Si quis eas edere uelit, ſummaq; cupiditate appetat, uel cogatur ēt,is medeatur nocumēto, qđ inde futurū ſperatur, aceto & alijs cum ruta intingens.Idem quoq; autor eſt, earundē iure ſiue brodio,.... Græcis appellato, fluxus uētris ex flaua bile cohiberi.

Vaccinæ, cùm præter ſucci prauitatē ēt ſexus ratione frigidiores ſint, meritò a ſanitatis tutela eximuntur, non tñ ab eis, quēadmodū nec ab alijs, quæ haſtenus dicta ſunt,ex toto abſtinendū eſt:ſed omnibus interdum,optimis uerò,quantum fieri pōt, ſæpius utēdum.

DECIMVM,caro caprina:de qua idē ferme qđ de bouina dicendū. Hœdi.n. perinde ac uituli, carnes ad conficiendum perfectis capris meliores, & tuendę ualetudini accōmodatiores hñt.Moderatè nutriunt,ſanguinemq; tenuem & humidum gignunt:Præſtantiores & probioris ſucci ſunt lactentes adhuc,& maximè ſi neq; tenelli admodum,neq; *Caro caprina.*

natu-

natu grãdiores fuerint. Simeone Sethi rufos & glaucos. Rhazes verò rubros in nigrum inclinantes, ac pingues prefert Baldacho fęmillæ q̃ maſculi carnẽ tem peratiorem, & ſiccitate remotiorem eſ ſe, placet. Mirificè calidis & ſiccis temperaturis, atq; inſuper delicati & ocioſę uitæ dediti, & conferunt. Hirci carnem quidem habent minimum humi dam, pituitoſam, ac lentam, ob fœtorẽ tamen ingratã, & ſtomacho inimicam, ægrè cõcoquitur, & ad ſuccum bonum generandum parum idonea eſt. Hanc

Areti na. ſequitur arietum, pòſt taurorum. Porrò in ijs oĩbus carnes caſtrorũ ſunt præ ſtantiores: ſenum aũt peſſimę. Caprina in tota ualetudinis cura obſeruationeq; vitanda eſt. Nã Hippocrate libr. 4. de uict. ratione in morb. acut. teſte, habet mala, quę in bubulis sũt oĩa, & crudita tem. eſtq; flatuoſior, & ruct⁹ magis generat: acris eſt, malumq; ſuccũ efficit. Ineunte tñ ęſtate, & circa eius medium caprę melius aguntur, longeq; ſeipſis inci bo pręſtantiores euadunt. Tunc. n. arbo rum & fruticum ſurculi & germina, q̃ ijs maximè idoneum pbent alimoniã, frequentiſſima ſunt. Ac proinde habitiores ẽt, ac pinguiores, nobiſq, alendis accommodatiores fiunt. Quod aũt alimonia ad carnis bonitatẽ plurimũ poſ ſit, argumẽto sũt euidẽtiſſimo vulpes,

qnæ

quę autumno probatiſſimã ob vuãs habẽt carnẽ. Sic paſſer & ficedula ꝑ idem tp̃s maximè laudabilem carnẽ obtinẽt. De caprina plura Galenus lib. 3. cap. 1. de aliment. facul. & de attenuante diæta c. 6. & comment. 101. & 102. in lib 4. Hippocratis de vic. rat. in morb. acut. & Paulus liber. 1. cap. 84. & Aetius lib. 2. c. 119. Atq; hactenus quidem de cibis & carnib. uitandis. Exigit nunc ordo, ut de electione alimẽti, quod partim à iã dictis partim verò ab alijs q̃buſdã animalib. ſumitur, nõnihil ẽt dicatur. Siquidẽ de eo haud parua inter ipſos artis medicę ſcriptores controuerſia eſt. Galenus. n. ut & alii non nulli, porcinæ palmam uetulit. Rhazes verò, Auicẽna & Auerroes hędinam prætulerunt. Sũt etiam quib. vitulina præſtantior uideatur. Porro electio hęc & p̃ſtantia multipliciter attenti põt. Et primo quidẽ ratione tum ſimilitudinis, quã cũ humanis obtinent carnib. tum maioris quoq; & diſcuſſu difficilioris alimenti. Quo ſanè modo porcina cęteris oĩbus longè antecellit. Maxima. n. illi cum humano corpore ſimilitudo ẽ, quẽadmodum Galenus lib. 3. de alimen. facul. c. 1. diſertè ijs uerbis oſtendit. Suillæ carnis ſimilitudinẽ cum humana ex eo poteris intelligere, quod quidam carnes humanas pro ſuillis ſine ulla in guſtu vel

olfa-

olfactu ſuſpicione comederunt: id.n.ab improbis hoſpitibus, & alijs quibuſdã factum fuiſſe, iam compertum eſt. Idẽ lib. 10. de ſimpl. med. fac. ca. 2. Sanguis, inquit, ſuillus humano maximè temperie ſimilis eſt. Siquidẽ & carnes ſuũ humanis ſunt ſimiles Comperti.n. ſint hoſpites & coqui cõplures, q̃ humanas carnes pro ſuillis uenderẽt: tametſi qui eas ediſſent, nullum oĩno diſcrimen ꝑcipere potuerint. Quin & ipſe narrantes audiui uiros fide dignos, ſeſe ĩ diuerſorio publico ius eſitaſſe delicatum cũ carnibus ſuauiſſimis: cæterùm cum iã pene ſaturi eſſent, inueniſſe digiti partẽ anteriorem, q̃ uidelicet ad unguem eſt, quo perculſi ac metuentes eos qui agebant in diuerſorio, ne, ſi ſe quoq; uorarent, ceu ei rei aſſueti, protinus quidẽ illinc exire, ac uomitu redditis quæ ederant, ita iter denuo ingreſsi ſunt. Sed & in ipſo facinore homines mactantes deprehenſos, non itẽ multò poſt referebant. Itaque iure quiſpiã exiſtimet ſuillã carnem humanæ eſſe ſimillimã. Quod deinde ſuillam carnem ualidiſſimè nutrire diximus, hoc Gal. lib. 3. cap. 1. de alimen. facul. in eum modum ſcribens cõfirmat. Oĩum ciborũ ſuũ caro potẽtiſsimè nutrit. Cuius rei athletæ certiſſimũ tibi præbent indicium. Si.n. parib. exercitationibus parem molẽ alterius cibi

pridiæ totũ diem cõmederint, poſterò die ſtatim ſentient ſeſe redditos imbecilliores. Quod ſi plurib. deinceps dieb. id fecerint, nõ imbecilliores mõ verum etiam alimenti penuria macilentiores palam cõſpiciuntur. Idem li.7. metho. meden. c.6. ijs etiã teſtatur verbis. Omnium, quos nouimus ciborũ, maximè nutriẽs ſuilla caro eſt. Quin & ipſe Hippocrates lib.6. epidem. pa 3. aph. 4. quũ iã corpus ex multis exercitijs cõciderit. ſuilla carnes aſſatas exhibere præcipit. Porro alimentum, qđ inde ſumit, firmum eſſe, neq; diſsipatu facile, ſatis cõfirmat Galenus in lib. de attenuãte diæta, c.6. Vbi ſic ſcriptum reliquit, Suum domeſticorum caro oĩum aliorum ciborum firmiſsime nutrit. Multũ.n. in ſeipſa hẽt lentorem tũ pp vitã deſidioſã, tum pp cibi humidioris affluentiã. Et ſimiliter in lib. de renum affec. dignot. & medic. c.26. E pedeſtrib. optimi ſucci eſt caro ſuilla, & hominib. maximopere familiaris, maximeq; tum nutribilis, tum corroborãs ob id q diuti⁹ ea victitãt, iecoris & renum obſtructione corripiunt, quib. hæc à natura aſtrictos meatus habent, eoq; longiori ab ea interuallo abſtinendum. Quia verò gutttinoſum, vt dictum eſt, & craſſum ſuccum generat, ideo Hippocrates aſſatam exhibere iuſſit. quo nimirũ uiſcoſitate

ſitate

ſitate ac craſſitie ab ignis caliditate nō nihil cōſumpta, minus humida ac glutinoſa edatur. idem lib. 4. de vict. rat. in morb. caut. aphor. 103. eiuſmodi carnem abſq; pelle, hoc eſt, cute mandendam eſſe docuit. Cutis. n. animalis vtpote frigidior carni ſimiliter cōcoqui nata non eſt. Quæ aūt ob aſſationem ambuſta eſt, tum ad ſucci bonitatem, tum ad concoctionem inhabilis exiſtit, choleramq; parit pp eam quę huic accidit acrimoniam. Ibidē pinguiſſimā quoq; ſuum carnē, ea, q̃ medij & bene carnoſi habent, deteriorē exiſtimat, ſuſpitionē humiditatis habēs. ob q̃ pinguedo omnis carne ſui generis deterior, tū ad cōctionem, tum nutritione exiſtit. De ſuilla hoc amplius Galenus in libro de cibis boni & mali ſucci c. 4. Suilla caro, ſi exactè in uentriculo concoquatur, tū in ſanguinē à iecinore conuertatur, probatiſſimos humores gignit. Quod intelligendum utiq;, non de carne ſuū vetuſtiſſimorū: ea. n. ob ſiccitatē & duritiem ægrè concoquitur, ad ſuccū vitioſum generat: neq; parculorū lactentium: nēpe hi terreſtrium ferè oīum, q̃ uorant homines animaliū maximè humidā & incrementitiā obtinēt carnem. Atq; eā ob rem plurima inde generatur pituita. Sed ætate medioeriū. anniculorū videlicet, vel bimorū. Idem

Ga-

Galenuſ ēt libro paulò antè citato, capite duodecimò atteſtatur. Ex animantibus, inquiēs, quorum natura ad bonos humores gignēdos aptiſſima eſt, & ſues mediocris ætatis habent: qui.n.ad ſummum creuerint, hominib. vigentis ætatis, ſeq; exercentib. qui verò adhuc increſcunt, ijs, quorum ætas inclinat, idonei ſunt. Caro ex porcellis paruulis excrementis ſcatet. Quare & pedeſtribus animantibus ſuilla caro probatiſſimus cib. eſt. Et hoc quidē tametſi in vtroq; genere, tam domeſticorū, q̃ agreſtinū verè dicatur, agreſtes tñ à Galeno longè cæteris anteferūtur. Atq; hinc adeò in libro de attenu. diæta c.6. ſic inquit: Apri ſuibus domeſticis in cibo ſunt anteponēdi. Et lib.8, meth.meden.c.2. Ex ipſis ſuillis carnibus optima eſt montana. Cuius cauſam Galenus lib. 3. de alimen.facul.c.13. hanc eſſet tradit. Domeſtici inquit, ſues temperie humidiores ſunt, q̃ agreſtes tum ob aeris, in quo degunt, humiditatem, tum uerò ob uitæ ignauiam. Qui uerò in montib. degūt, multū exercentur, ac fatigantur: præterea in aere ſicciore viuunt, quapropter eorū caro eſt durior, nulliusq; prorſus pinguedinis, aut pauciſſimę particeps & alimentum, quod inde prouenit, minus habet excrementi; cōtra excrementitiū eſt, q̄ à domeſticis ſumitur. Neceſ-

ſe igitᷓ eſt, alimentum eiuſmodi nutrire valentius, q̄ alterũ, ſuccumq́; gignere multò meliorem. Addit p̄terea Auicenna lib.2.Cano.c.146.eoſdem hyeme meliorem ſanguinis habitum cõſequi, lõgeq; ſeipſis in cibo euadere præſtantiores. Ex omnib.hactenus adductis, ſatis iã liquet, hominib.ætat florentibus, fortib.ſanis, & quãlibet fortem ac vehementem actionem obeũtib. vtpote foſſorib. agricolis, meſſorib. cæterisq; id genus operarijs modò ab oppilationibus puri atq; vacui ſint, ac deniq; ijs ẽt, qui impinguari cupiunt, ſuillã potiſſimum adhibendã. Ad eiuſmodi.n. corporum cõſeruationem alimento plurimos firmo, atq; ægrẽ diſsipabili opus eſt. Rectè itaq; Rhazes lib.3. ad Alman. c.9. Craſſa, inquit, caro multũ ſeſe exercentib. conuenit, ijs vero, qui vitam in maiori ocio ac quiete degunt, ſubtilis & extenuans. Quod Auicenna quoque 3.1.doct.2. c.7. ita fermè ſcribens confirmat. Vehementer ſeſe exercẽtes multoque labore fatigati, firma magis & craſſa alimenta requirunt.

SECVNDA vero carnium electio a temperamento, cõcoctione, & ſucci inde geniti probitate ſumitᷓ, atq; ea quidem ratione hœdinè longe cæteris præferuntur. Nã vt Rhazes loco paulo antè citato autor eſt, temperatura ſunt mediocri,

diocri,nulli⁹ prauitatis participes,fac le cōcoquunt,tum ſanguinem quoque inter ſubtilem & craſſum. calidū ac frigidum temperatū efficiūt. Illis tñ, qui multum exercentur,in cibo minus idoneæ ſunt: ſiquidē alimentū,quod corpori ſummittūt,forti exercitio,ſiue labore celeriter diſcutit.Iuuenib. tēperatis mediocri exercitio vtentib.quemadmodum ex illis quoque de quib. ſuprà dictū eſt,magis cōueniūt.Porrò quēadmodū hac rōne inter animalia domeſtica caro hędina præſtantior eſt, ſic inter agreſtia quoque capreoli facile primas obtinent:poſt hędinā aūt ſecundū locū arietina ſibi uēdicat,ſi quid Rhazę atq; Auerrhoi credimus. Quorum ille quidem lib.3.ad Alman.c.9. ita ſcriptū reliquit. Caro arietina q̃ hędina craſſior eſt,viresq; magis auget,ſed plures efficit ſuꝑfluitates; in bonitate tñ hędinā ſequitur carnem. Hic vero lib. 5. ſuorū collecta c. 32. de eadem hæc ſe hæc ferè prodidit.Poſt carnem,inquit; hœdinā eſt arietina, atque ita oēs propè medici ſentiunt,præter Galenum,qui arietum carnes abominatur: perſuaſum.n. habet, uitulinam arietina longè melioris eſſe nutrimenti. Sed Galenus forſan hanc præſtantiam ex eo attendit, ꝙ uitulina plurimum nutriat,& nutrimentum eius ægrius diſſipetur, Arie-
tina

tinaverò inſignis humiditate p̄dita ſit. Nam humidus alimētum,& diſtribuitur,ita ēt diſcutitur celerius. Locus Galeni,quem Auerrhoes citat,eſt (ni fallor) in libro de cibis boni & mali ſucci c.12.verba Galeni ſic habent : ex pedeſtribus animantibus caro ſuilla probatiſſimus cibus eſt,deinde hœdina,mox vitulina. Agnina verò humida,tum lētorem , mucoremq; in ſe habere cenſetur. Quod idem in libro de attenuante diæta c.7.velut repetens inquit: Ex terreſtribus animalibus,hirci & arietes,& genus omne ouiū,ac caprarum,nō vndequaq; laudabilis ſunt alimenti.Solis aūt hœdis innoxiè vtare. Agnorū eſus propter inſignem humiditatem eſt fugiendus.Ex quibus vtiq; locis fit hoc ēt perſpicuū apud Rhazē atq; Auerrhoē, agnos maſculos qui aliquātulum increuerint,per arietes eſſe intelligendos. Id quod ipſemet Auerrhoes his verbis cōfirmare vr̄.Magna pars Medicorum laudat carnes arietum iuuenum,&c.

Tertia , demum carnium electio ſiue præſtantia in eo ſita eſt,vt neq; inſuaue, neq; mali odoris, neq; glutinoſum quicquam guſtu repreſentent. Tales aūt imprimis vitulinę sūt,quēadmodum Auerrhoes loco citato ijs ferè verbis oſtendit.Carnes inquit, vitulinę bonę ſunt:minus.n.q̄ boum ętate declinātium

tium carnes habent tum viſcoſitatis,tũ frigiditatis,ac ſiccitatis,tũ odore quoque cęteris carnib.ſuauiores,& iucũdiores ſunt.Quę certe conſideratione ipſis ẽt hędinis pręferũtur. Siquidẽ in coctura hędinarum muccago, hoc eſt, lẽtor, ſiue viſcoſitas quędam deprehenditur, quæ in vitulinis nõ apparet. Hędinę tñ vitulinis ſucci probitate pſtant,Ex oib' quę hactenus adducta ſunt, liquido iã conſtat,non eſſe tantam inter Medicos de carnium electione cõtrouerſiã,quãta prima facie apparet.Hoc quoq; ſcire in vniuerſum oportet,quod ſiccorũ animalium carnes in prima ætate,quæ humidior eſt,præſtãtiores ſint,& minori, momento conficiantur. Cùm verò adoleuerint, ob ſiccitate ægrè concoquantur. Contra humidioribus animalibus carnes pgreſſu tpis cõſumpta humiditate ſuperflua, aptiores & ad cõcoquendum & ad nutriendum fiant.Quod Galenus ẽt lib.3.de aliment.facul.cap.1. in hunc ſcribens modum innuere voluit. *Iis,inquit, animalib. quæ natura tẽperamento ſunt ſicciore, adoleſcens ætas ad mediocritatem ipſam cõfert: humidiorem verò natura, quod ſibi ad probam ac conuenientem tẽperiem deeſt, id ab ętate florenti adſumit.* Nõ modo itaq; vituli carnes habẽt ad conficiendum perfectis bobus pſtãtiores, ſed ẽt

hœdi-

hœdi capris : velut contra ueruecces anniculi agnis lactentibus,& porci accicu li vel bimi poculis paruis.Hioc non temerè ab Auicenna.3. 1. doct.2.c.7. dictum eſt.Oportet vt cibus, nimirùm ſanitati conueniens, ſit, qualis caro eſt, præcipuè hœdorum, vitulorum lactentium, & agnorum anniculorum.

Ex quib.oĩbus ſequitur tandem, carnes hircorum,caprarum, arietũ, ouiũ, boum, atq; verrium antiquorũ,nõ vndequaq: laudabilis eſſe alimẽti.Carnes verò vitulorum iuuenũ, agnorum anniculorum,& maialium anniculorum vel bimorum valetudini tuendę eſſe ac cõmodatiſſimas.Hoc quoq;ignorandũ nõ eſt,ꝙ carnes naturali tẽperamento ſicciores,ſint exliandæ : quò nimirũ ab aquæ humiditate contemperent̃. Elixatio.n.ſiccitatem tẽperat.Humidiores verò aſſandæ, nẽpè ut earum humiditate ab ignis calore attenuata nõnihil atq; imminuta, mediocritatẽ cõſequantur. Aſſatio.n.ex Galeni ſnĩa,humiditatem moderetur.Quo fit ut carnes leporum, cuniculorum, ceruorum, boum,& capreolorum elixæ: porcellorum verò ac veruecum aſſæ ſint p̃ferendæ.Eadem ẽt ratione in ætatibus, temperaturis atq; anni conſtitutionibus humidis, ſiccio res & aſſæ carnes magis cõueniunt : In ſiccioribus uero humidæ atque elixæ.

¶ De

¶*De cibis bene nutrientibus.* *Cap. VIII.*

OVa recentia, vina rubẽtia, pin guia iura,
Cum ſimila pura, naturæ ſunt ualitura.

Tria alimẽtorum genera exigua mole plurimum nutrientia his uerſibus cõprehenduntur.

Primvm, oua recentia: de quibus Galenus lib. 3. de alimen. facul. c. 21. in eum ſcribit modum: Oua recentia ueteribus plurimum præſtant: quippe optima ſunt recentiſſima: uetuſtiſſima autẽ peſsima. Quæ uerò in horum medio ſunt, proportione receſſus ab extremis, bonitate, aut prauitate ĩter ſe differũt. Idem lib. 1. aph. cõment. 4. oua inter alimenta pleni uictus numerauit. Quam ſnĩam Auicenna quoq; cũ alijs pleriſque locis, tũ maximẽ 4. 1. c. 1. ijs fere uerbis cõfirmat. Quandoq; eſt nutriens paruæ quantitatis plurimo reficiens alimento eius generis ſunt potiſſimùm oua & teſtes gallinacei, quorum fere nutrimentum cum ipſorum penſatur pondere. Porrò ouorũ multæ inter ſe ſunt differentiæ. Et prima quidẽ penes propriam ſubſtantiam: Gallinarum. n. perdicũ, & phaſianorum iuuenum ac pinguiũ omnibus præſtant, & ad uictus ſalubris rationem *Ouorũ differẽtiæ.*

 tionem

ti bonem accomodatiſſima ſunt: anatum verò, anſerum, pauonum, ſtruthiocamelorum & ſimilium deteriora habentur. In figura quoq; ouorum aliquod bonitatis diſcrimen eſt, paulula.n.oblonga & candida reliquis, ſucci probitate excellere creditur, id quod vulgatis etiam hiſce verſiculis comprobatur.

Regula presbyteri iubet hoc pro lege teneri,
Quòd bona ſint oua, candida, longa, noua,

Quin ab Horatio quoque hoc obſeruatũ eſſe ẽt Plinius meminit, qui lib. io. natural. hiſtori. c. 52. ita ſcriptũ reliquit, Quæ oblonga ſunt oua, gratioris ſaporis putat Horatius Flaccus. Locus eſt li. 2. Sermonum, Satyra. 4.

Longa quibus facies ouis erit, illa memento
Et ſucci melioris, & ut magis alba rotundis.
Ponere.

Candida præſtantiora dixit, atq; eius rei, vel inde certiſſimum indicium colligas, ꝙ anatũ, & anſerũ oua plus aqueæ naturę poſſideant, pallidioraq;, & ob id cibo minus idonea ſint. Quanquã verò oua per ſe quidẽ ſalubria ſunt, coſturæ tñ ratione non parũ immutantur, adeo vt interdũ inſalubria fieri poſſint: Nam quędam diutius coquuntur, alia ad mediocrem vſq; cõſiſtentiam, alia in aqua eouſq; duntaxat, dum incaluerint, lixantur. Secundũ quas differentias, alia quidem ἑφτα. i. cocta vocãtur: alia τρομητα id eſt,

id eſt, tremula, alia vero rotita.i. ſorbilia. Tremula itaque, hoc eſt, quæ eatenus per coctione inſpiſſantur, ut in manu tenentis in teſta ſiue putamine ſuo tremere uideantur, oĩum ſunt præſtantiſsima, plurimũ alimẽti & optimi ſucci corporibus exhibẽt, facillimeq́; tum concoquuntur, tũ diſtribuuntur, & ſanguinem cordi q̃ maxime congruentem generant. Quare ijs cum primis qui ex morbo debiles adhuc ſeſe colligunt, ſenibus, & imbecillibus conueniunt, præcipuè uerò eorum uitelli. Quod Auicenna quoque in libro de uiribus cordis, Tract. 2. c. 9. Vbi ex ꝓfeſſo de ouis agit, ſic ferme ſcribens cõfirmat oua, tametſi cordis medicina non ſint, ad refectionẽ tamen eius adſciſcuntur. Nam ipſum valde corroborant, & potiſsimùm eorũ vitelli, dummodo ſumantur ex ouis bonæ carnis auium, velut gallinarũ, perdicum, ac phaſianorum. Eiuſmodi.n. temperatura conſtant mediocri, cito in ſanguinem conuertuntur, & poſt tranſmutationẽ parũ ſuperfluitatis relinquunt, ſanguis aũt inde genitus eſt, ſubtilis ac clarus, cor maxime corroborãs, quo fit, vt ouorũ uitelli in diſſolutione ſubſtantiæ ſpiritus, & imminutione ipſius ſanguinis uitalis, cæteris alimẽtis iure præferantur. Sorbilia aũt oua tremulis minus quidem nutriunt, ſed facilius ſub-
[illegible] d[illegible]

ducantur, & faucium aſperitates ex vociferatione, aut ex humorũ acrimonia leuigãt: humorum quoq; lentorẽ in pectore pulmoneq; incidunt. Qua verò immoderatio recoctura penitus denſata, quę Græcis, ἐφθὰ vocari diximus, & ad coquendum ſunt difficilia, & tardi tranſitus, craſſiusq; alimentum corpori tribuunt. Porrò iiſdem ex vario præparationis modo maior adiungitur, aut bonitatis, aut prauitatis occaſio: nam hæc quidẽ aſſantur, alia elixantur, nonnulla friguntur, quędam deniq; in iure coquuntur. Aſſa igitur elixis craſſioris ſunt ſucci, ac difficilioris concoctionis eorũ n. genuina humiditas à foci caliditate depaſcitur, atq; hinc ſanè cousq; aſſata, donec adurantur ad tetrũ odorem reddant, venenoſam qualitatẽ induunt, quẽmadmodũ Marſilius Ficinus in li. de vita cœlitus comparanda c. 22. diligenter admonuit. Solent aũt bifariam aſſari. aut cum putamine feruentibus cineribus integra obruuntur, aut in teſtis ſuis franguntur. Quorum hæc quidẽ deteriora ſunt. Illa uero rurſus duobus modis parantur: aut. n. tota cinere cooperiuntur, aut ex parte nuda ad prunas collocant̃. Quæ cinere tota obruuntũr peiora euadunt, quia dẽſata undiq; à circumfuſo igne extima parte, fumorum exhalatio intercipitur. Nuda uerò

prunis

prunis impoſita fumos exhalant,depuranturq;. Elixa aſſis prętantiora ſunt: nam aquę humiditas, ne foci caliditate exiccent, obſiſtit. Parant & hæc quoque dupliciter. Vel.n. integra caldarijs supernè infuſa elixantur, vel ex teſtis fractis in aquã ferme feruidam cõiecta coquuntur. Quorum illa quidem, vbi penitus incraſſata fuerint: deteriora habentur: teſtæ.n. quo minus craſſities eorum attenuetur, ac fumi diſſipentur, obſtant & impediunt: ſed ſi ab igne, cùm liquidum adue coactum denſatumq; nõ ſit, auferantur, meliora fiunt. Hæc vero calor penetrat, craſſitiemq; attenuat, & odoris inſuauitatem auertit, vnde cęteris oĩbus laudabiliora cenſentur. Lõge verò ſeipſis meliora adhuc redderent, ſi ad mediocrem conſiſtentiam coctis, confeſtimq; à foco ſummotis acetti nõ nihil cũ butyro & croci momento commiſtum inſpergerent. Quę verò, ἐπὶ τῶν ταγήνῳ .i. in ſartagine ſpiſſantur, atque ob id ipſum ταγηνιστὰ. i. frixa nuncupantur, peſsimum habent oĩbus modis alimentum, tardeque tranſeunt. Nam interim dum in uentriculo concoquuntur, in nidorẽ ac fumũ abeũt, ſecumq; admiſtos cibos corrumpunt, & ſuccus inde prognatus, non ſolùm craſſus, verumetiam prauus atq; excrementitius eſt. Quaptopter inter deterrimas ea-

rum rerum habentur, quæ concoqui ne queunt. Iis verò nocentiora adhuc fiūt, quæ in vetere & ferrea ſartagine frigun tur. In iure deniq; cocta, Iſacco in dietis uniuarſalibus teſte, locum inter aſſa, ac ea, quæ, in aquam feruidam coniecta coquuntur, medium obtinent. Porrò quæ πνικτά. i. ſuffocata appellantur, eli xis & aſſis ſunt meliora. Ea Galenus ad hunc modū parare docet: Vbi ipſa oleo ac garo & pauco uino cōſperſa fuerint, uas quo continentur, cacabo aquam calidam habenti inditur: deinde vbi ipſum totum supernè obturatum fuerit, ignis ſubſtruitur, quo ad oua mediocrē habeant cōſiſtentiam. Quę.n. ſupra mo dum fiunt craſſa, elixis & aſſis ſunt ſimi lia. Quæ uerò ad mediocrem craſſitiem peruenerunt, melius q̄ dura cōcoquun tur, & alimentum corpori dant præſtan tius. In ipſis quoq; ouorum partibus di ſcrimē eſt. Vitellus namq; ſicuti à Rhaze lib. 3. ad Almanſo. c. 14. ſcribitur, in caliditate temperatus exiſtens optimè nutrit. Albumen verò frigidum & glutinoſum eſt, ægrè concoquitur, & ſanguinem paruum generat, eaq; ratione adducti nonnulli, albumen debilioribus exhibendum negāt. Vitellus quoq; proprietate quadā ſubſtantiæ facile inflāmat, & in fumos abit, quo fit, vt in febribus & ægritudinibus calidioribus

non niſi probè alteratus, exhiberi deat. Alteratur autẽ ex Ioannis Michaelis Sauonarolæ ſnĩa, ad horas plus minus ſex in aqua frigida infuſus. Simeon Sethi hoc quoq; addit. Oua proprietate quadam peculiari εὐφυΐαν. i. ingenij fœlicitatem & bonã habitudinẽ tribuere ijs, qui κατὰ ν άματος θογατέρων ταύρου καὶ βουτύρου, hoc eſt, cum textura filiarum tauri. i. melle & butyro aſſiduè eſitauerint. Sed Galen. lib. 5. de ſanita. tuen. cap. 8. de cibis, ex quibus obſtructio incidit, mentionem faciens, ſenes hortatur, à multo ouorum eſu abſtineant, quod ni mirum craſſum lentumq; ſuccũ creent. Qui utiq; locus non ſimpliciter de omnibus ouis intelligẽdus uenit, ſed de ijs, quæ uel elixa, uel toſta penitus denſata ſunt: itẽ de frixis & ueteribus. Leonhartus Fuchſius hunc Galeni locum in Græcis exemplaribus corruptum putat, & pro ὠῶν legendũ eſſe ὀῶν. i. ſorborũ, ὄα enim καὶ ὄοα Græcis, Galeno lib. 8. de ſimp. medicam. facul. c. 13. teſte, ſorba ſunt; quę certè, ut idem tradit, adſtringentem atq; adeo obſtruentem facultatem obtinent. Leontius apud Conſtantinum Cęſarem lib. 14. de agricultura c. 17. et modũ tradit, quo oua diu à corruptela ſeruabis, hyeme quidem in paleis, æſtate in furfurib. Alij aqua abluta oua ſale tenui intingũt, & ſic conſeruãt.

Quidam ad tres aut quatuor horas in muriam tepidam mergunt, deinde extracta in furfures aut paleas deponunt. Attamen ei, quod in muriam aut ſalem impoſitum eſt, pars aliqua decedet. Cæterum plenum ouum, aut nō plenum, cognoſcēs ex immiſſu in aquā: defectuoſum.n.innatabit, plenum deorſum demerget. Eadē ēt à Columella de re ruſtica lib.8.c.6.& à Plinio lib.10.c.54.& 60. prodita ſunt. De ouis plura Gale. lib. 3. de alimen.facul.cap.21.& in lib.de cibis boni & mali ſucci, cap.7. Paulus lib. 1.c. 83.& Aetius libro.2.c.132.

Vini differentia. SECVNDVM, vina rubentia: vbi ante oīa ſciendum, vinum quidē ex eorū eſſe numero, q̄ noſtrum corpus alunt. Nā ſi modo quicquid alit, alimentū eſt, vinū etiā in genere alimentorum eſt ponendum. Verùm ꝑ magna eius ſecundū colorē differentia eſt. Nam hæc quidem alba ſunt, alia rubra & clara, nōnulla ruſa, ſiue, vt vulgo dicunt, citrina. quædā verò nigra. alia rurſus medium inter hæc obtinent. Ex quibus oībus alba cęteris tum imbecilliora ac minus calida habeatur: tum minoris ēt alimenti: nō ergo ab re capiti neruiſque noxia ſunt. urinam cient, & meatus aperiunt. Quòd debiliora ſint, manifeſtiſſimum omnibus fit ex ijs, q̄ Galenus cōm. 1. in tertiū librum Hippocratis de victus rati one

in morbis acutis ſcribit, inquiens: Vinũ potens vehementer celeriterq́; corpus calfacit, caputq́; ferit. Imbecillũ contrario agit modo. Cùm igitur minus & calfaciat & caput tẽtet, neceſſariò ẽt imbecillius erit. Qđ deinde minus calfaciat, idẽ cõm. 6. in citatũ Hipp. lib. clariſsimè oſtendit. Nẽpe, inquit, ex uinis albis nullũ ualenter calfacere põt. Quod.n. ſummè calidum eſt, id continuò & flauũ exiſtit, veluti & quod ab ipſo eſt fuluum, Mox ab his rubrũ, & deinde dulce. Albũ aũt minus quidẽ his oĩbus calfacit. Qđ verum vtiq; experientia cõprobabit, ſi vina eiuſdẽ inter ſe territorij comparentur. Nam inter vina rubra & rufa Gallica nõnulla albis quibusdã alibi natis longè & potẽtia & caliditate inferiora reperias. Quare eiuſdem territorij uina inter ſe conferendã ſunt. Quòd verò uina alba minus q̃ reliqua alant, declarat ipſorum natura, preterea Galenus cõm. 11. lib. 2. apho. idipſum in eum ſcribens modũ cõfirmat: Vina aquoſa (ſic aũt nominant alba & tenuia) ſicut aquæ ſimilẽ formã hẽnt, ita ẽt uim: quare urinãcient, & minimũ nutriunt. Idẽ cõm. 18. eiuſdẽ lib. Vina, inquit, aquoſa exiguũ præbẽt corpori alimentũ. Sunt aũt hæc colore quidẽ alba, tenua vero ſubſtantia. Idẽ in lib. de cibis boni & mali ſucci cap. 13. de iiſdem ita ſcriptum reliquit.

Vina quę aquoſa tenuiq; ſubſtãtia ſunt, vrinam mouent, & pauciſsimi ſunt nutrimenti. Quòd minus ẽt caput feriant, Galenus lib. 5. de locis affectis cap. 5. ijs oſtendit verbis. Vinum album atq; modicè aſtringens, vt ventriculum robuſtũ efficit, ita haud quaq̃ tentat caput, id qđ facerę ſolent ea, quæ vehementes uires obtinent. Auicenna quoq; 3.1. doc. 2. c. 8. in hunc prope modum ſcribens idem confirmat: Vinum album & tenue calorificis pręſtat. non. n. capitis dolorẽ efficit, ſed eundem potius, vbi fortè ex ſtomachi ardore initiũ duxerit, humectando leuat. Cur autem cęteris caput minus feriant, eius rei cauſa alia non eſt, q̃ ꝙ minus fument euaporẽtq;. Quod demiq; meatus aperiãt, urinamq; moueãt, Hippocr. lib. 3. de victus ratio. in morb. acut. aphor. 6. ijs verbis diſertè ſignificauit. Ad veſicam alio uino magis penetrat, vrinaſque prouocat, & perpetuo perrumpit, atq; multa ad opẽ his morbis ferenda facit. Rationem eius rei tradit Galenus. lib. 7. methodi medendi c. 6. in eum ſcribens modum. Vina aquoſa uires organorum adaugent, & expellendis excrementis viam faciunt. Eoq; fit, ut ẽt talia vina præter cætera vrinã moueant, qñ & ipſa totum corpus celeriter trãſeũt, & impetu curſus ſui excrementa ſecum expellunt. Celeriter cer-

ſtè tranſeunt, tum quia tenuia & tepida ſunt, tum quia aſtringũt. Tenuitate.n. & tepiditate prompte mobilia fiunt, adſtrictio aũt ipſa magis impellit. Ex q̃-bus iam illud quoq; elicitur, nempe alba & tenuia vina tutò exhiberi corporis intẽperie uel naturali, uel quoquo modo aduentitia biliosis: æque uerò & ſtudioſis, & quibuſcunq; caput uel naturæ ipſius habitu. vel ab alia quapiã extrinſecus obrepente cauſa, imbecillius exiſtit: pari modò & ijs, qui calidam & humidam cerebri temperaturam obtinẽt: quippe vina potentia ita adfectis aduerſiſſima ſunt. Cumulatim .n. quemadmo dum loco iam citato Auicẽna oñdit, caput humoribus vaporibusq; & caliditate replent, valideq; cerebrum perturbãt, & maturius ebrietatem inducũt. Quòd ſi tñ res cogat aliquando eis uti, copioſiore prius aqua diluenda ſunt. Iam verò & calidiorem ventriculi atq; hepatis temperaturam habentibus, nimioque æſtu & ardore, famcq;, aut mœrore vexatis, atque item in anni tempore, regione, tempeſtateque calida, vina debiliora magis conferunt: ut in quib. calida uina eos, qui refrigerandi ſunt impẽſius calfaciant, capitisq; dolores, & febres facile inferant, neruoſque lædant.

Vina verò rubra & clara, cuiuſmodi Bellouacẽſia cumprimis habentur, cete-

ris calidiora ſunt. Quod breuiſſime Galenus comm.6.in 3. Hipp.lib.de vic.rat. in morb.acutiis verbis ſignificauit: vinum quod ſummè calidum eſt, id continuò & flauum exiſtit. Eadem cęteris quoque ualentius alere, idem cõm.11. lib.2.apho. ita ſcribens atteſtatur: Quæ craſſa ſunt & colore rubea, plus alimenti habent, q̃ reliqua uina. Ineſt autẽ eis, & citiſſimè implere corpora euacuata, & ob hoc indigentia actione. Quod ita ſanè intelligendum uenit, ut vina rubea ea de cauſa firmius alere dicantur, ꝙ ex ipſis plus in membrorum ſubſtantiam conuertatur. Hac ratione & nigra cęteris præferri poſſunt, quod & ipſa nimirum non mediocre, neque diſſipatu facile alimentum corpori tribuant. Atque hinc certè non temerè à Galeno comment. 18. lib. 2. apho. ita ſcriptum eſt: Craſſa & fulua multò quidẽ magis corpus alunt, ſed tantum uincuntur à nigris in nutriendo plurimum, quantum ſuperant in pręſtando aceruatum & uelox alimentum. Eodem planè modo & illa intelligenda, quæ ab Iſaaco in diætis particularibus ſcribuntur: vbi uinum nigrum plenioris alimenti q̃ rubrum eſſe contendit. Cęterum uina quidem hęc colore rubea, ut urinam leuius, q̃ alba cient ita maiorem capiti noxam adferunt. Animalis.n.facultas

prom-

promptius q̃ naturalis aut uitalis, calido offenditur. Quia calidum caput prompte ferit, ac ſpiritum animalem diſiicit. Spiritus.n. hic ſubtilis, ac ut ab omni excellente calido diſcutiatur, idoneus eſt. Quo fit, ut eiuſmodi uina debile cerebrum habentibus exhibenda non ſint, niſi diluta, & exigua planè copia. Ab ijs uerò quibus bona cerebri habitudine ac firma ſanitate frui datum eſt, tutius ebibuntur. Firma nanque cerebri conſtitutio, ut eleuatis ad ſeſe uaporibus ſtrenuè obſiſtit, ita ab ijſdem etiam minus oſtenditur. Vbi hoc quoque ignorandum non eſt, nempe motus ingeniorum in eiuſmodi hominibus, ſi uino bono ac potente moderatè utantur, longe ſeipſis & ad excogitandum acutiones, & ad explicandum ornandumque uberiores, & ad memoriam denique firmiores atque diuturniores euadere. Spiritus enim tenues, clari, & puri ex bono vino potius, quàm quouis alio potu generantur. Hinc eſt quod Theologi in contemplatione circa ſacroſancta Dominicæ paſſionis myſteria, optima comprimis vina deligũt, quæ ob id idipſum iam paſſim etiam Theologica nominantur. Hæc utilitas ijs quoque dantur, qui calfaciendi ſunt, vtpote pituitoſis frigidiſque temperamentis, crudique humoris copia refertis,

Vina Theologicæ.

tis, tum ijs, qui frigidis in locis ocioſius uiuunt. Dantur quoque in hyeme frigidaque & humida tempeſtate. His n. omnibus, ideo quod frigiditatem corrigant, & obſtructiones tollant, accommodatiſſima ſunt. Genuinum calorem refocillant, unde concoctio melior & ſanguis probus euadit, cibum per omnia corporis membra, vt quæ facilè penetrent, deducunt Quamobrem ex morbo emaciatos reficiunt, corpòraque ipſorum naugent. Etenim cibi cupiditatem faciunt, pituitam extenuant, & in ſanguinem commutant, bonum colorem conciliant, animo lętitiam uoluptatemque pariunt, & robur adijciunt. Harum itaque commoditatum moderata uini potio, immoderata verò contrariorum occaſionem prębet.

VINA vero rufa, ſiue citrina, minus quidem quàm rubea & clara, excellentius tamen quàm alba tũ calfaciunt, tum nutriunt: quo fit, ut caput etiam quàm alba magis offendant, quemadmodum fuſius comment. 1. & 6. in 3. Hippoc. libr. de vict. rat. in mor. acut. Galenus monſtrauit. Hæc etiam alba à quibuſdam uocari ſolent: hinc eſt, ꝙ quidam dicunt, uina alba cito plurimũ calfacere.

VINA verò nigra minus quàm rufa calfaciunt, unde minus etiam caput feriunt:

riunt: ſed cùm tardius per aluum quã alba tranſeant, urinamque leuius moueant, uehementius etiam quàm alba caput tentant. Et hæc ipſa plenius quidem quàm alba & rufa, minus uerò q̃ rubea nutriunt, ut copioſius locis paulò antè citatis Galen. oſtendit.

Tertium, pinguia iura: hoc eſt ſorbilia ex inſulis carnium & præcipuè pullorũ confecta, zomoi chai zomidia Græcis, Brodia uerò vulgò appellantur. Quæ ſanè cùm naturæ amica ſint, citius tum conquuntur, tum per uentrem ſubeunt: nam quæcunque cum uoluptate aſſumuntur, iſta uentriculus auidius amplectitur, faciliusq; concoquit: plurimum corporibus exhibent alimentum, & bonum ſanguinem producunt, idque excellentius adhuc ſi cum ſimilaceo pane præparentur. Si mala enim uel ſimilago.i.ſubtiliſſima ac puriſſima delicatiſſimi tritici farina, ſemidalis à Græcis dicta, copioſum & laudabile corporibus alimentum præſtat, ut teſtis eſt Rhazes lib. 3. ad Almanſ. cap. 3. Tria hæc alimentorum genera, quæ exigua mole plurimum nutrire oſtendimus, Auicenna quoque. 2. 1. doc. 2. Som. 3. cap. 15. breuiter ijs ferè uerbis complexus eſt: Cibus ſubtilis, boni ſucci, & plurimi alimenti, eſt, exẽpli gratia, ut ius carnium,

Iura à carnibus

vinum,

vinum, eſt, exempli gratia, ut ius carnium, vinum, & oua, eaque tum ſorbilia, tum tremula. Talia.n. exigua mali plurimum nutriunt, quia maxima ſubſtantiæ ipſorum portio in alimentum tranſit. Vnde ſequitur tandem & robur inſigne conciliare ijs, qui ipſis ſępius vſi fuerint.

¶ *De cibis bene nutrientibus & impinguantibus. Cap. IX.*

NVtrit triticum & impinguat, lac, caſeus infans,
Teſticuli, porcina caro, cerebella, medullæ,
Dulcina vina, cibus guſtu iucundior, oua
Sorbilia, & ficus maturæ, vuæque recentes.

Duodecim alimentorum genera plurimum nutrientia & impinguãtia hoc loco referuntur.

PRIMVM, Triticum vt panem uidelicet triticeum per triticum intelligas. Hic enim Auicenna teſte. 2. Cano. cap. 572. celeriter impinguat, præſertim ſi ex nouo tritico præparatus fueris. Porrò quod ad tritici temperamentum atti-

attinet, ipſum eſt primi ordinis excalfacientium: non tamen nec ſiccare, nec refrigerare manifeſtò poteſt, quemadmodum Gal. lib. 8. cap. 72. de ſimpl. medicam. facul. & poſt eum Paulus lib. 7. luculenter & perſpicuè docuerunt. Hinc etiam Rhazes lib. 3. ad Almanſ. c. 2. ita ferè ſcriptum reliquit: Triticum moderato proximum, aut paulò calidius eſt, præſtantiacius ſumitur, partim quidem à propria ſubſtantia, partim uerò à præparationis modo. Quod quidem ad ſubſtantiam attinet, eſt & in tritico non parua ſpeciatim differentia: quippe quod graue eſt ac denſum, & in profundo flauum, copioſiſſimi id alimenti eſt, craſſique ſucci ac lenti. contrà quod leue eſt & rarum & album, minus nutrit, ſuccumque gignit craſſum minus ac lentum. Atque eius rei locupletiſſimus idemque grauiſſimus teſtis eſt Galenus, qui lib. 1. de aliment. facult. c. 9. Ita ſcribit inter tritica plurimũ habent alimenti, quæ denſa ſunt, totamque ſubſtantia habent adeo compactam, vt dentibus uix diuidi queant. Talia enim exigua mole corpora plurimum nutriunt; quæ verò ijs ſunt contraria, quæque dentibus quidem facilè franguntur fractaque rara ac laxa apparent, magna mole exiguum reddunt alimentum. Quod ſi utrorum pa

rem modũ pẽdere libuerit, q̃ dẽſa ſunt, multò grauiora eſſe cõperies. Hæc autẽ ſunt, colore ẽt laxis flauiora. Explorare aũt horũ naturã non ſimpliciter oportet, ſuperficiem externã duntaxat contẽplando, ſed diuidẽdo quoq;, vt diximus, ac frangendo multa.n.quæ extrinſecus flaua ac denſa fuerint viſa, rara intus, ac laxa albaq; apparuerunt. Hęc ille. E quibus ſanè verbis illud ẽt ſequit, nẽpe panem ex denſo, graui, ac flauo tritico confectum, oĩum eſſe tum p̃ſtantiſſimũ, tum maximi alimenti adeoq; magis ẽt victus ſalubris rationi conuenire, q̃ qui ex quibuslibet alijs granis confectus ſit. Panem aut, qui ex nigro atq; inueterato tritico præparatur, nemo affatim citra ſanitatis diſpẽdium mandet. Quòd ſi quis ei non aſſueuerit, etiam ſi minimũ sũpſerit, ægrotabit. Eſt.n.iniucundus, grauis, cõcoctu difficilis, & mali ſucci. Cõtra uerò qui ex electo tritico conficitur, non modò ad concoquendũ eſt facilis, ſed hominum etiam corporibus eſt ſaluberrimus, ut qui ſanguinem medium in conſiſtentia generet. Medium aũt Gale.lib.3.de alimen. facul.c.27.uocat, qui neq; admodum tenuis eſt, neq; aquoſus, neq; vehementer craſſus. Verùm hactenus de tritici ſecundum ſubſtantiam electione hæc dixiſſe huic ſermoni, in quo præſtantiam inquirere inſtituimus,

ſtituimus, ſatis ſit, nũc reliquũ eſt, ut de præparatione nonnihil etiam dicatur. *Sciendum*] igitur, ꝙ oĩa, quæ ex farina tritici friguntur, craſſi ſint ſucci, & tardè tranſeant, iecorisque meatus, per quos fertur alimentum, obſtruant, lienis imbecillitatem augeant, calculus denique in renibus gignãt. Quòd ſi tñ cocta bellè fuerint, atq; in ſanguinẽ mutata, admodum nutrient. Triticũ verò elixum, graue & concoctu difficile eſt edulium, & inflationes ereat. Vires tñ habet magnas, ſi ſic ſumptum concoquatur, nutritq; validè corpus, ac robur inſigne ijs qui ipſo vſi fuerint, conciliat, ut lib. 1. c. 14. de Alim. fac. & in lib. de attenuante dięta. c. 5. teſtatur Galenus. Concocto autem inter panes ſunt facillimi, qui pluri mum ſunt fermentati, & pulcherrimè ſubacti, quiq; in clibano igne moderato fuerunt aſſati. Nã ignis ardentior primo ſtatim occurſo ſuperficiẽ externam circumurens in teſte nondum indurat, acciditq; duplici nomine prauũ panem fieri: priori quidem, ꝙ partem internã habeat crudam atq; illaboratam: poſteriori verò, ꝙ externam ſiccam habeat, ac præaſſatam ac teſtaceam. Porrò ignis moderato remiſſior, panem minus bellè elaborat, ſed ipſum crudiorem relinquit: & maximè partem oẽm eius internam. Qui aũt in igne moderato, largiori
ſpatio

ſpacio per toto ſeipſos æquabiliter affa ei fuerint, ij tũ belliſſimè in uentriculo concoquent, tum ad cæteras actiones, quę coctionem conſequuntur, erunt, accommodatiſſimi. Peſſimi autẽ panes ij ſunt habendi, quib. nihil memoratorũ antè adeſt. Plura Galen. lib. 1. de alim. facul. c.9. & infrà capit. 24. huius opuſculi.

SECVNDVM, lac, quod de eo lactis genere cum primis intelligendum videtur, quod ὀξύγαλα Græci, Arabes adohoc vel adàhohe, Barbari verò balbucam nominant. i. lac acidum ebutyratum, Germanicè *Botermelc*. Gallicè *Lait ou beurre*. Hiſpanicè *Lechedemanteca*. Hoc enim cum plane calido ſiue recenti ſumptũ tatũ corpora maximè impinguat. Verùm cùm frigidum ſit, ac craſſi ſucci, non ſimpliciter oĩbus, ſed ijs ſolis, qui id probè concoquant, exhibendum eſt. A ventriculo.n. qui quauis de cauſa frigidior eſt, minus belle conficitur: à tẽperato verò, q̃uis ęgrè conficiũt tñ aliquantum. Contra ventriculi iuſto calidiores, ſiue ab initio tales fuerint, ſiue à quapiam cauſa poſtea in eã temperiem ſint adducti, pręterq̃ ꝙ nihil ab huiuſce modi edulijs lędunt, cõmodo ẽt aliquo fruunt. Sed de hoc copioſius Gale. lib. 3. de alim. fac. c. 15. Intelligi ẽt de lacte caprino põt, de quo c. 7. abundè diximus.

Caſeus recens. TERTIVM, Caſeus infans ſiue re-

cens, de quo Dioſcorides lib. 2. c. 63. ita ſcriptum reliquit. Caſeus recens ſine ſale ſumptus alit, ſtomacho utilis eſt, & facilè in mẽbra delegatur: corpus auget, aluum modicè emollit: alius tñ alio prꝗſtantior, pro natura lactis, à quo conficitur. Eadẽ ferè tradit & Auicen. 2. Can. c. 127. Et ſi uerò caſeus iam dictus abundanter alit & corpus impinguat, nihilo minus tñ & ipſius eſum conſequunt̃ nocumẽta illa, q̃ c. 7. recẽſuimus. Quare ad ſcd̃æ ualetudinis uſus inutilis habetur.

QVARTVM, Teſticuli, quod primo quidẽ de gallorũ ſanguinatorũ teſticulis intelligendum eſt. De illis .n. Galenus lib. 3. de aliment facult. c. 5. in eum ſcribit modum: Gallorum gallinaceorum altilium teſtes & ſuauiſſimi ſunt, & laudabile corpori præbent alimentum. Et iterum ubi ſupra cap. 6. Soli gallorũ gallinaceorum teſtes vndequaq; ſunt præſtantiſſimi, & potiſſimum eorũ, qui ſaginati fuerint. Et multò clarius adhuc ca. o. eiuſdẽ libri. Gallorum, inquit, gallinaceorum teſtes ſunt p̃ſtantiſſimi, præcipuè altilium, & multò magis, ſi cib. eorum, quo ſunt nutriti, ſeroſo lacte fuerit imbutus: nã & boni ſunt ſucci, & ualidè nutriunt, & ad coquendum ſunt faciliimi. Quinetiã Auicẽnæ teſtimonio. 2. Cano. c. 719. eadem cõfirmantur. Exigua prætcrea mole, eodem Auicen. 4. 1. *Teſticuli.*

c. 1.

c.1.teſtes plurimum nutriũt. Deinde verò intelligendum et de teſtib. ſuum iuuenũ mediocriter pinguium, qui nōdũ coierunt. Nã quanto ſuum caro alijs eſt pręſtantior, tãto horũ quoq; teſtes aliorũ aniantium teſtibus ſunt meliores, quẽ admodũ diſerte admodũ Gal. lib. 3.c.6. de aliment. facul. demonſtrauit. Illud quoq; hoc loco ignorandũ nō eſt, nẽpe adultorum animalium teſticulos, in quib. ſemen iam fermẽtatum eſt, ad coquendum eſſe difficiles, ac mali ſucci, Iuniorum uero, quę nondũ coierunt, & in quibus ſemen nondum fermentatũ eſt, pręſtantiores ſunt, & laudabile corpori tribuunt alimentum, ſi belle cõficiant. alij magis, alij minus, pro ea proportione, quam in carne ineſſe diximus.

Qvintvm, porcina caro, de cuius præſtantia & effectu ſatis ſuperq; diximus capite ſeptimo.

Sextvm, Cerebrum, de quo copioſe admodum Galenus lib. 3. de aliment. facult. c. 7. in eum ſcripit modum, Cerebrum omne, cibus eſt pituitoſior craſſiq; ſucci, & tardè permaneas, ac ad coquendũ difficilis. Non minimũ et cerebrũ omne ſtomacho nocet. Quidã aũt ipſius mollicie decepti, ipſum ægrotis exhibent, cum præter alia nauſeam etiã concitet. Quinimo, cùm cuipiam à cibo vomitum mouere vis, huius pan & pinguiter

guiter conditam,poſtremis epulis edendam exhibe.Illis vero caue exhibeas,qui cibum non appetunt , quos ueteres *ἀποσίτους* appellabāt. Meritò igitur nemo cerebrū ab alijs epulis mandit, cùm oēs ipſa experientia docti, ſciant ipſum nauſeam excitare. Iure etiā pleriq; cum origano mandūnt, uti nonnulli cū ſale uarijs modis apparato, quippe cùm craſſi ſit ſucci , & excremētitium oīno fit ac cōmodatis, qñ cum incidentibus,& calfacientibus fuerit paratū.Si tñ recte cōficiatur,alimentū corpori prꝗſtabit non contēnendum. Hęc ille. Sunt ēt qui cerebrum,priùs q̃ mandatur,ſuper craticulam probe inaſſandum eſſe moneāt. qđ ſcilicet eius immoderatio per ignis caliditatem magna ex parte corrigatur ac temperetur. Rhazes lib. 3 ad Almanſ.c. 11.hoc etiā adiungit,nēpe,cerebrum calidæ quidem tēperature hoībus in cibo eſſe utile, frigidioribus uero,quiq; uitā frigidis paſſionibus obnoxiam degunt, aduerſiſſimum. Neq; id quidem temere.Quippe ſimilibus, ut teſtis eſt Galenus cùm alibi ſępius, tum pręcipuè lib. 1.de ſanitate tuen. c. 10. quilibet exceſſus augeſcit, contrarijs emēdatur,ac minuit.Vt aūt ſummatim de cerebro perſtringam,ad victus ſalubris rōnem parū accomodum eſt, quare ex interuallo potius ac parcè, q̃ aſſidue atque affluenter

eo ueſcentur, qui ſanitatis tuendæ curã ſuſceperint. Quorundã tñ animaliũ cerebrũ ceu medicamentum ualet. Sic cerebrum capreoli aduerſus uenena,& uitulẽtarum beſtiarum morſus remedio eſt. Terreſtris leporis inaſſatum cerebrũ manditur iuuãdis tremoribus, qui ualetudine cõtracti ſunt: affrictu aut cibo facilem infantib. dentitionẽ præſtet. Quidã ẽt aduerſus metũ utiliter edi prodiderunt. Cerebrum pulli & caponis in uino bibendum datur cõtra ſerpentium morſus, ſanguinem à cerebri mẽbranã profluẽtem ſiſtit, & in cibo cerebri ſubſtantiam auget, vnde & his, qui tardiori leniorię; ingenio ac mente ſunt, prodeſſe dicitur. Quod ad electionem attinet, Animalia uolucria exiguũ quidem habent cerebrum, ſed ipſum tñ tãtò pedeſtrium cerebro eſt præſtantius, quãtò & ſiccius uolucrium aũt ipſorum, montana cerebrũ habent quàm paluſtri præſtantius, pro aliarum oĩum partiũ proportione. Porrò ex pedeſtribus animalibus Auicenna agninũ præfert, poſt hoc uerò uitulinum præcipue commendat. 2. Cano. cap. 129.

Septimvm, medulla: de ea Galenus lib. 3. de alimen. fac. cap. 8. hæc prodidit: Medulla, inqt, quæ in oſſibus inuenitur, cerebro eſt dulcior, iucundior, ac pinguior, adeò, ut ſi ea inter ſe cõparando

rando guſtes, putaturus ſis cerebrum au ſterũ ẽt aliquid in ſe habere. Porrò medulla nauſeam prouocat, ſi liberalius ſu matur, quemadmodũ & cerebrum: nutrit tñ & ipſa, ſi probè conficiatur Auicenna cum ſeminib. & pipere condit. 2. cano.c. 496. Quod delicati quidam lurcones, & artis obſonatricis periti faciũt cydonijs & paſſulis. Laudatiſſima eſt ceruina, mox uitulina, poſt hanc taurina, dein caprina, & ouilla. Dioſco. li. 2. c. 69.

OCTAVVM. Dulcia uina, de quibus infrà cap. 11.

NONVM, cibus guſtu iucundior, talis.n. non exiguum corpori tribuit alimentum quẽadmodum Hippocrates ẽt lib. 2. apho 38. monet, ubi ſic ſcriptum reliquit, Paulò deterior & potus & cibus, verùm iucundior, melioribus quidem, ſed iniucundioribus præferendus eſt. Quam ſnĩam ipſe exponẽs Galenus, Quæcunq;, inquit, cum voluptate aſſumuntur, iſta uentriculus arctius amplexatur & facilius concoquit. Refugere aũt conſueuit ea, quæ iucunda & inſua uia ſunt, vtpote quæ uel nauſeas vel inflationes, uel fluctuationes pariãt, quod quidem in plurimis etiã ijs qui boni ſunt ſucci cibis, accidit. Quando uerò paulò fuerit deterior, tunc in ijs qui libenter hunc aſſumunt, non modò non etiã deterior, ſed qñq; melior redditur

Oua ſorbi-lia. DECIMVM, oua ſorbilia, quæ ſane præcedenti capite parua mole plurimum alere oſtendimus.

Ficus. VNDECIMVM Maturæ ficus. De quibus Simeon Sethi hęc tradit. Ficus admodum nutriunt, carnem tñ non compactam, neq; firmã generant, ceu panis & ſuilla, ſed ſublaxam ac ſubinanem, ut fabæ. Ventrẽ flatibus implẽt, niſi probè concoquantur. Minus uerò cæteris ſapo ris ſunt mali ſucci, & uentrẽ proritant, & facilè exeunt. Et ſtatu dignam abſter gendi facultatẽ obtinẽt, quo fit, ut poſt ipſarũ eſum nephretici multas arenas excernant. Maturæ ficus nihil propemo dum omno lædunt, proximeque ad caricas accedunt, multaque cum illis utilia habent. Si quis tñ largius eſitauerit, in vna re ab eis oſtendetur quandoquidẽ ſanguinem non admodum probum gi gnũt: quo fit, ut ex ipſarũ uſu pediculo rum multitudo proueniat. Oportet aũt poſt uſum ficuum alimentum qđ incidat & extenuet, ingerere. Ad hæc fici pulmonem & thoracẽ iuuant. Aiunt in ſuper contra uenena facultatem habere ſi quis ſingulis diebus ieiunus ijs utat̃. Caricę pectus iuuãt, & ad tuſſes faciũt, utinam cient, ſatisq; nutriunt, corporis etiã bonã habitudinem efficiunt. Ante cibum ſumptæ uentrem irritant ſed ni ſi celerius uentrem pertranſeant nõ bo

num,

num ſanguinem gignunt. Quapropter ſi ad ſatietatem uſq; crebro edātur, ſcabiem & pruritum excitāt. Cibus aūt bonus eſt, & aduerſus uenena remedium, ſicū nucibus aut amygdalis comedant. renes expurgant, & iecoris lienisq; obſtructiones auferunt, uerum calfaciūt, & ſitim inferunt, & flauam in calidioribus temperamentis bilem procreant. Addit Galenus: Iecori lieniq; inflammatione obſeſſis eſſe noxias quemadmodū & ficus, non peculiari quadam & eximia facultate, ſed cōmuni ratione dulcium oīum ciborū ac potuū: obſtructis aūt illis, aut ſchirro adfectis, ipſas ex ſeſe nil cōmodare, nec officere, ſed medicamentis incidentibus ac extenuantib. & abſtergētibus miſtas, nō mediocriter iuuare. Proinde nonnulli medicorū in dictis lienis, ac hepatis affectib. exhibēt ipſas lōge ante cibū cū thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut ſatureia, aut calamintha, aut origano, aut hiſſopo. Ad eundem aūt modum, ſi caricæ cum alio quopiam eorū, quæ facultatem habent acrem, aūt oīno incidēdi ac extenuandi, aſſumātur, iuuabunt nō ſolum ſic affectos, ſed etiā ſanos. Siquidem iecoris meatus, per quos fertur alimētum apertos eſſe nō ægrotis modò, ſed ſanis ēt eſt tutiſſimum. Ad cū igitur modo, uulgo ficubus cum attenuanti-

bus, ſale, aceto, & garo præparatis, ueſcuntur, ꝙ ipſas utiles eſſe experientia didicerint. Plura Dioſcorides lib. 1. cap. 144. Galen. lib. 2. de aliment. fac. c. 8. Paulus lib. 1. capite. 81. & Aetius lib. 1.

Vuæ. DVODECIMVM, Vuæ recente. i. dulces maturæ. Nam ficus & vuæ, quemadmodum inter fructus autunales principarum obtinent, ita fugacibus oĩbus magis nutriunt. minimeq; parui ſucci habent, præſertim cùm exactam maturitatẽ fuerint adepta, Porrò ꝙ ipſa nutriunt, maximo argumento fuut ij qui vinearum fructus cuſtodiunt, qui cùm duobus mẽſes ſolis vuis ac ficubus, quorum cuſtodiæ prçſuut, veſcãtur (niſi fortè panis quidpiam cum illis addãt) corpulenti tñ admodnm fiũt: At caro, quæ ex ipſis gignit̃, haud quaq̃ eſt firma ac denſa, quemadmodum ea, quæ ex carnib. fit: ſed laxa eſt ac prçhumida: ob id celeriter ẽt, cũ veſci ipſis deſierint, conſtringitur ac cõſidet. Veiùm vuæ minus alunt q̃ ficus, maximumq; id ipſis ineſt commodum, ꝙ velociter ſubeant. Quocirca, ſi qñ hæſerint, grauiter lædunt: neq;.n. retentiæ bellè concoquuntur, & dum in iecur ac venas diſtribunt̃, ſuccum crudum generãt, qui non facilè in probum ſanguinem mutetur. Vinaceorum ſiue nucleorum ſubſtãtia ſicca eſt, & quodammodo adſtringens, oĩaq; inteſtina

teſtina peruadit, nihil quod ſenſu deprehendi queat, à ſeſe mutata. Vuæ uerò tãtiſper à collectione dum membrana extrinſecus ambiens detumuerit, penſiles aeri expoſitæ, neq; ſiſtunt uentrem, neq; proritant, minusq; flatibus implent, cæteris aũt facilius cõcoquuntur, & meli⁹ nutriunt. Non parua aũt est inter vuas differentia, ꝙ aliæ ſint dulces, aliæ acidę, aliæ auſteræ, aliæ deniq; quæ nullam vehementem hẽant qualitatẽ, uocãt aũt ipſas uinoſas. Cæterũ q̃ dulces ſunt, ſuccum habent calidiorẽ, & ob id ſunt ſitibundæ: auſteræ uerò & acidæ frigidiorem: uinoſę aũt locũ inter calidum ac frigidũ obtinẽt. Aluum ſubducunt dulces, & maximè ſi ſint humidę. Oium qui dẽ certè vſus (ſi quis moderatè ſumat) eſt tutiſsimus, quum natura fuerint carnoſæ, ac maturæ, ſiue in uite ſummam maturitatẽ obtinuerunt, ſiue quod maturitati deeret, ex conſequenti ſuſpenſione ſint adeptæ. Vuæ quæ albę ſũnt, vehementis aluum turban. & ſubducunt, magisque ſtomachum inflant, q̃ nigrę. Oẽs verò ciborum appetentiam excitãt, Venerem. Conuenit cùm eduntur membranam & nucleos expuere, ꝙ difficulter conficiantur, quemadmodum luculenter, & perſpicuè docuit Galenus lib. 2. de aliment. facul. cap. 9. & lib. 1. de locis affect. c. 4. & poſt. n. Simeon Sethi in

Syntagmate de cibariorum facul. Cęterum vuæ recētes, è quibus vinacei exempti ſunt, & celerrima pertranſeunt, cibisq; alijs pręeunt, ſi in ventriculum purum inciderint, & ſumptę primis epulis fuerint. Quòd ſi ſumptæ poſt alios cibus fuerint, aut ēt prauū ſuccū in uētriculo offenderint, celerrimē unà cū alijs cibis corrumpuntur. Idē de alijs quoq; fructibus aluū ſubducentibus intelligēdum. Si cui viridibus ac recentibus uuis uſci placuerit, ad horā ferè in aqua feruida ut maceret, ac frigida, deinde abluat oportet prius, q̄ mandere ipſas aggrediatur: quæ.n. ita præparentur innoxiæ fiunt. Vuas, quæ ſubtilem ac tenuem habeant corticē citius, deorſum concedere, minusq; ventrē flatibus implere: his verò cōtrarias contraria operari, Rhazes lib. 3. ad Alman. cap. 20. autor eſt. Vuæ acerbæ atq; immaturæ, frigidæ & humidæ ſunt, vētrem cōſtipāt, ſtomachum corroborant, & caliditatē à flaua bile ortam ſedant, ſed parum nutriunt. Succus inde expreſſus, qui Græcè uocatur *ὀμφάκιον* vulgo Italorū & officinis Agreſta, bibit ad recentē ſanguinis excreationem, etiam ſi rupta parte aliqua contingat: ſed pauco & aquatiore eſt utendum. Plurimis verò ante diebus inueteratus, cumq; ſtillatitio roſarum liquore decoctus atq; exhibitus,

nau-

nauſeantibus, & his qui cibaria in uentriculo non retinent, ſuccurrit. *In cibo* aſtringit, bilioſo alui profluuio & dyſenteriæ proficit. Sunt præter has ẽt vuæ ſiccæ, quę, ꝗ in ſiccando Solẽ patiantur & ignem paſſę ſiue paſſulæ uocant: hæ sũt alijs vuis calidiores, ſtomacho gratiores. Valẽtius alunt, ſed minus ſubducũt aluum, eademque fermè cum alijs vuis habent rationem, q̃ caricę cum ficubus. Multæ.n. fiunt dulces, acerbę aũt cĩno paucę: plurimæ uerò ex dulci & auſtera qualitate ſunt miſtæ: quanquam dulces nonnihil quoq; auſteræ qualitatis habent, & auſteræ dulcedinis. Cęterùm vt dulces temperamento ſunt calidiore, ita auſteræ frigidiore. Ad hoc, auſteræ ſtomachum roborant, & uentrem conſtipant, & his multo magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipſas conſtitutionem dulces obtinent, ut quę nec ſtomachum diſſoluant: nec aluum ſubducant. Dulcibus tñ, ut uis quędam ſemper ineſt contemperandi, ita & mediocriter detergendi, quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os uentriculi infeſtãt, obtundunt, bellè nutriunt, exacinatæ pectus & pulmonẽ iuuant, ſtomachum, iecur, & lienam corroborant. Cum nucleris manducatæ conducũt inteſtinis. Eſt tñ præſtabilius nucleos expuere, ꝓp duritiẽ & tetrã ipſorum.

ſorum eſſentiam. Vuæ paſſę pingues ſeptám drachmarum pondere, per ſex dies ſumptæ ab ieiunio, purgant phlegma, & ſanguinē abundare faciunt. Tota ſubſtantia familiares ſunt hepati, & vſu crebro conſuetæ. Nutriunt.n. ipſum & impinguant, ſanguini bonum colorem pręſtant, & humores percoquunt. ob id feliciſſimè exemptis uinaceis, miſcētur medicamētis hepaticis. Sed ſi paulò largius ſumantur, incendunt & exurunt ſanguinem. Præſtantiores aũt ſunt quæ tum pingues ſunt, tum corticem habēt tenuē, dulcioresq́;. Paſſulæ minus quidē q̃ caricæ uentrē mouēt abſterguntq́; ſtomacho tñ magis accommòdant. Plura Galen. lib. 2. de alimen. fac. c. 9. & 10. Paul. lib. 1. c. 81. Aetius lib. 1. Simeon Sathi in Syntagmate. Rhazes lib. 4. ad Alman. c. 20. Auicen. 2. Can. c. 737. Auerrhoes. 5. collectam. cap. 37. Rabbi Moſes Trac. 3. ad Sultanũ Babyloniæ. & Iacobus Syluius lib. 1. de medicam. ſimpl. natura. Ex quibus ſanè oĩbus ſatis liquet, quæ de recētibus hoc loco dicunt vuis, ea etiam de paſſulis eſſe intelligenda.

¶*De boni vini proprietatibus.* *Cap. X.*

VIna probantur odore, ſapore, nitore, colore.
Si bona vina cupis, quinque hæc laudantur in illis:

Fortia, formoſa, & fragrantia, frigida; friſca.

Quatuor generalis boni uini differẽtias primus uerſus complectitur, cuiq; eę omnes inſunt, idipſum vulgari ioco, nimirum ob colorem, odorem & ſaporem, *Cos*] appellari ſolet.

Prima quidem Odor eſt. Vinum.n. inſtar aromatis vnguentiq; ſuaueolens, Conſtantino Africano lib. 5. Theorices cap. 28. teſte, alimentum corporis ſuppeditat non mediocre, ſuccum gignit laudabilem, partes principes facultatũ, ceu frõtes corroborat; facultates animamq; exhilarat, ſpiritus quoq; tenues adauget, ensq; languidos tantumq; non exolutos reficit & recreat: quo fit, vt ſolo ẽt olfactu λειποθυμία languentibus ſæpe animum reuocet. Iucundo.n. odore, quẽadmodum in libro de alimẽtis Hippocrates teſtatur, vires celerrimè reficiuntur. Contra, quod fœtidũ eſt, natura abominatur: Spiritus, nanq; craſſos & melãcholicos, & malum ſuccum generat, prauamq; fumorum qualitatẽ ſurſum tranſmittens capiti dolorẽ infert. Humani verò ſiue Ioãnitius de uini differentia, quæ ab odore ſumitur; in ſupplemento cõm. 1. Galeni in lib. 3. Hipp. de vict. rat. in morb. acut. in hunc fermè modum ſcriptum reliquit: Vinũ boni *Vina odor.*

odoris ſuccũ quidẽ gignit laudabilem, ſed cùm calidiore ſit tẽperamento ſubtiliorcq; ſubſtantia, corpus celeriter calfacit, & caput uaporum copia infeſtat. Quod uero non boni odoris exiſtit, ſed ferientẽ quandã & inſuauẽ nactum eſt qualitatem et ſi paruũ procreat ſuccũ, capiti tñ ob frigiditatem & craſſitiem ſuam minorẽ noxã ſuggerit. Quod nullo deinde pacto odorem habet, ſed eſt aquę inſtar inodorum, hoc ipſum, cũ inſigni craſſitudine prĕditum ſit, tñi abeſt ut caput offendat, ut ei ne uapores quidem aut fumos cõmunicare poſſit.

Vini ſapor. SECVNDA, Sapor: quod præcedente capite de iucundiore cibo diximus, ſi ad iucundiorem ẽt uini ſaporem trãſtuleris, nihil erit quod nos de ipſo nouũ dicere oporteat. Etenim & hoc quoque cum uoluptate aſſumitur, auidius à uẽtriculo attrahitur, & melius nutrit. Nõ ignorandũ tñ hoc loco, quod & uini ſecundùm guſtãdi qualitatem permagna ſit diuerſitas. Dulcia.n. eodem Conſtantino teſte, plus alijs nutriunt, ſanguinẽ craſſiorẽ generãt, uentrem humectant, concoctioni renitũtur, & ſitim excitãt. Pontica ſiue συπτικὰ ſtomachum quidem corroborant, uẽntrem conſtipant, & inteſtinis conueniunt, ſed in thoracis pulmoniſq; ęgritudinibus, in quib. ſpiritus detinetur, inhabilia ſunt; neq; facilè

cilè concòquuntur. Acerba, quæ etiam Στῆνεθουρ ſunt, hoc eſt, quemadmodũ infrà cap. 44. oſtenditur, urinam prouocant, craſſos humores incidunt atq; diſſoluunt. Amara minore caliditate participant.

Tertia, nitor: ſiue ſplendior, qui ſanè non ipſius modo uini, ſed etiã ſpirituum, qui inde ortum habebunt, ſubtilitatem arguit. *Vini niter.*

Qvarta, Color. quod.n. ad uini nutrimentum attinet, non parua eius ſecundùm colorẽ differentia eſt. Rubicundiora namq; (ſi ipſis cętera oĩa antè pariter adfuerint) potentius q̃ alba nutriũt; atq; ea de cauſa macris etiam q̃ alba cõuenientiora ſunt. Contrà uerò obeſis ac pinguibus alba magis conferunt. Verũ de hac uini differentia cap. 8. abundè diximus. *Duo*] ſequentes uerſus quinq; ſpecies boni uini notas continent. Quarũ prima quidem, ut ſit forte: fortitudo vero ex effectu deprehenditur. Vinum.n. potens Galeno cõm. 1. in lib. 3 Hipp. de uict. rat. in morbis acu. teſte, vehementer celeriterq; corpus calfacit, caputq; ferit. Idem et cõm. 2. incitatum Hippocratis librum, ijs confirmat uerbis: Fortia uina vehementer calfacientia, caput humorib. uaporibusq; & caliditate replent. Eiuſmodi namq; vina præterquã quod non mediocriter corpus alunt, ſpi- *Vini color.* *Vinum forte.*

ſituum ēt non exiguam copiā generāt. Abſtinēdum tñ ab ipſis, niſi diluta ſint, ijs potiſſimum, qui debile cerebrum ha bēt. Cùm enim uaporoſa admodū ſint, facilè caput grauent, eaq; occaſione cerebrum offendunt.

Vinum formo ſum. SECVNDA, ut ſit formoſum: Vinū enim formoſum ſiue pulchrum maiori cum uoluptate aſſumitur, probius concoquitur, & facilius in corpus diſtribuitur, prómptusque nutrit.

Vinum fragrās. TERTIA, ut ſit fragrans. Vinum.n. fragrans ſiue ſuaueo lens & aromaticū, uires maximè roborat, &, vt paulò ante dictum eſt, ſpiritus tenues generat.

Vinum frigidū. QVARTA, ut ſit frigidū. Nam uinū actu ſiuè φαντασία frigidum eſſe debet, non aūt facultate aut potentia. Quo.n. ab externo aliquo calido incaleſcit, hoc rarius ſtatim & tenuius penetrantiusq; ut oīa ſubeat, redditur: qua ratione niſi quis ipſum parciſſimè ſumpſerit, citius inebriat, neruos debilitat, & caput lędit.

Vinum friſcū. QVINTA, ut ſit friſcum, ſiue leue, Tale aūt cùm primis cenſendū, ꝙ effundendo ſonū efficit, ſpumāq; agit in medio tenuē, ac facile labilē ceu euaneſcentē, uel ꝑ cuius ſuſuram modo ſurſum, modò deorſum diſcurrentes conſpiciūtur ἄτομοι, id eſt minutiſſima quædam corpuſcula, qualia in Sole uidētur, quū per feneſtrā radios ac lumen immittit.

Niſi

Niſi.n.ita affectum fuerit,pendulum dicitur,ac multò etiam magis, ſi penitus ſono atq; atomis deſtituatur.Quod uerò ſpumã habet cũ magnis ampullis ad ſcyphi latus diu hærentibus, debile ſiue dilutum eſſe dignoſcitur.

Annotatiuncula.

In tertio uerſu *παρόμοιον* eſt,nam ſingula eius uerba ſimiliter incipiunt.

¶*De uino dulci et albo. Cap. XI.*

CORpora plus augent tibi dulcia,candida uina.

DOCETVR hoc uerſu,cãdida & dulcia uina,ſi ipſis cætera quoq; adfuerint, q̃ reliqua maioris eſſe nutrimenti. Cuius quidem rei cauſa dulcedini attribuenda eſt. Nutrimentũ.n.hominis,ut copioſe admodũ lib 4.de ſimp.med.fac, c.14.Galenus monſtrat, dulce,aut dulci permiſtũ eſſe oportet. Quippe dulcia, cũ naturę ſanguinis noſtri & carnis proximè cõgruant,nõ ſolùm ori & palato, uerùm & alijs pleriſq; uiſcerib. accepta ſunt ideo,ut ab illis auidiſſimè excipiãtur.Vngunt.n.implent,& reſtituũt eroſas particulas. Atq; ita ſanè fit,ut uina quoque,quæ ca.8.in numero corpus noſtrum alẽtium poſuimus, quo dulciora ſunt,eò magis nutriant. Quod & Auic, teſtimonio cõfirmatur,qui 2.1. doct.2. *Vinu. candidũ & dulce.*

c.8.

c.8. ita ferè ſcriptum reliquit: Vinũ quod craſſum ſimul eſt & dulce, iis potiſſimũ cõuenit, q corporis robur ac molẽ ſibi p̃parare ſtudet. Idẽ trac. 1. 2. can. c. 3. cauſam cur dulcia plurimũ alant, hanc eſſe tradit, Nẽpe quod dulcibus natura delectetur, & quæ uiſceribus ineſt trahendi uis, eadem auidiſsime rapiat. Quanq̃ uerò hic uerſus de omni uino dulci rectè intelligitur, mediocre tñ, quod ſummũ dulcedines gradum non attingit, perferendum eſt. Nam quæ excellenter dulcia ſunt, quale Apianum eſt, quod muſcatellum ſiue muſcatellinum vulgo dicitur, ſanguinẽ corrumpũt. Naturalis enim vis hepatis ea ex uentriculo, priuſquam concocta & a ſuperfluitatib. ſecreta ſint: exugit atq; attrahit: quare ſanguis ſeroſis & crudis expletur humoribus, adeoq; ut ebulliat atq; putreſcat, idoneus efficitur. Neq; id ſolum de vino, ſed & de omnibus extremè dulcibus æſtimandum eſt. Ad hęc, dulcia oĩa, quę ſumuntur immodicè, corporibus ad patiendum paratis triplex nouę genus important. Quorum primũ quidem eſt faſtidium: dulcia n. caliditate atq; humiditate ſua os uentriculi leniunt ac leuigãt, illiq; affectionem inanitioni ac corrugationi, famis cauſæ, contrariam inducunt. Secundũ, uelox inflãmatio atq; in flauã bilẽ cõuerſio: ad cuius generationem

tionē dulces humores oēs idonei ſunt. Quò fit, vt oīum horū maximè mel bileſcat, quod dulciſſimū ſit; deinde & dulcia vina. Hæc eadem & ſitim faciunt ꝑꝑ tum caliditatem, tū craſſitiem, nec conferūt fabricitantib: neq; bilioſis: quemadmodum Galenus cōm. 2. in libr. 3. de vict. rat. in morb. acutis luculēter & perſpicuè docuit. Tertiū, hepatis atq; lienis obſtructio. Hęc. n. viſcera, dulcia uehementer appetūt, eaq; ante perfectā concoctionem ad ſe vnà cū fęcibus trahūt, & maximè hepar, unde facilius ēt in obſtructionis periculū adducuntur, craſſa nimirum ſubſtātia, in qua dulcis ſapor fixus, ac fundatus eſt ad hoc cooperante, ut teſt' s eſt tracta. primi, ſecundi Canon. cap. 3. Auicenna. Eadem ratione reliquis etiam lotium minus citant ac profundunt. Ceterùm aduerſus iā dicta tria incōmoda acida cūprimis remedio ſunt. Appetētiam. n. aciditate reuocant, inflāmationem frigiditate reſtringunt, obſtructiones ſubſtātię ſubtilitate reclu dūt. Et licet vina aliaq; nutrimenta dulcia hepar atq; lienem obſepiant, in pulmone iñ contrarium operantur: hūc n. ab obſtructione liberāt. Nam in deſcenſu per οἰσοφάγον, qui Arabibus Meri appellatur, nihil ad ipſum à dulcib. reſudat niſi ſubtile: neq; ſanguis ex reb. dulcib: genitus ad pulmonē penetrat, niſi

priùs

priùs in hepate deputatus,atq; in corde tenuatis fuerit, quemadmodũ idipſum Gale.cõm.2.libr 3.de vict. rat. in morb. acut. clariſſimè oſtendit. vina item dulcia minus inebriant.Cuius rei grauiſſimum habemus teſtem Hippocratē,qui lib.2.de uict.rat.in morb.acu.apho.2.in eum ſcribit modum:Vinum dulce vino ſo minus caput grauat, minusq; mentē ferit.Rõnem reddit Macrobius. lib. 7.c. 7.Saturnal. Ex dictis iam oĩbus colligitur, corpori, quod vel naturæ ipſius habitu,vel ab alia quapiam extrinſecus ob repente cauſa externuatum eſt , uinum dulce cumprimis,& craſſum,ac ſufficiēter coloratum exhibendum eſſe. Hoc.n. euidenter nutrit,ſubſtantiamq; corporis depditã reſtituit, & impinguat. Sed corporis obeſo ac pingui uina tenuia, odore & ſapore iucũda ſubalbida,& moderate fortia, magis ex uſu ſunt,Sitis reſtinctioni adhibendum eſt vinum albũ, tenue ac debile.Hoc.n.non refrigerat ſolum , ſed ualidè ēt humectat, quò fit,ut ſitim ēt facilius depellat: & quanto ſitis vergentior fuerit, tanto illud cõuenientius ſumitur.Ad ſpirituũ verò & uirtutum tum inſtaurationem,tum roborationē,uinum ſubtile,odoratum,ſapore gratum,colore moderatum,& ſufficientis fortitudinis utilius bibitur , idq; cũ pauco cibo. Porrò affectus thoracis ac

pul-

pulmonis, qui diuturni ſunt,& ſine febre, à uinis mediocris ſubſtãtiæ, & ſapore dulci, multum iuuantur, & potiſſimũ qui humoris per ſputa expectorationē purgantur, quemadmodum copioſius in libro de attenuante diæta cap. ultimo Galenus docet. Eadẽ ad alui ſubductionem perquam utilia habentur.

¶ De vino rubeo. *Cap. XII.*

SI vinum rubrum nimium quandoque bibatur,
Venter ſtipatur, vox lipida turbificatur.

Hic recenſetur duo incommoda ex immoderata vini rubri potatione.

PRIMVM, ventris conſtipatio: cuius rei cauſam nonnulli hãc aſſignant, nempe quod vinum rubrum, ſi cætera conſentiunt, reliquis impreſſius tũ calfaciat, tum alat: acaliditatis quidem ratione magis deſiccet: ratione verò nutritionis auidius à natura detineatur. Alij verò ad immodicam vini rubri ſtyptici, ſiue pontici aſſumptionem referunt. Hoc enim cùm cõſtiſpandi, dẽſandi,& aſtringendi vim hẽat. non ſolũ ęgrè in corpus diſtribuit, ſed aluum quoq; ſupprimit. *Vinũ rubrum nocuum.*

SECVNDVM, gutturis & faucium exaſperatio, ſiue raucitas. Eam.n. vina quædam impenſe rubra ſiccitate & terrena *Faucium exaſperatio.*

rena eſſentia ſua efficiunt. In horum nu mero uina quoq; rubra Brabantię repo nenda ſunt, Nam & ipſa ſane ob ſiccitatem & terrenam eſſentiam fauces exaſperant idq; potiſſimū faciunt cum adhuc muſta ſunt, aluum tñ nō cohibent. Muſta.n. admodum rubētia uentris ſoluendi vim habent, & hoc quidē ex multa terrenæ fecis admiſtione Hæc.n. proptereà quod nitroſa ac ſalſa qualitate prædita ſint, inteſtina mordicātes & abſtergentes alui ſubductionem moliuntur. Ab eiuſmodi igitur dū muſta.i. turbida ſunt ac feruent, abſtinendū eſt: Ex quo.n. mordicant, mordax ēt fumus ab ipſis reſoluitur, qui ad cerebrum ſublatus, oculos acrimonia ſua corrodit atq; rubefacit. Idē de muſtis quoq; Brabantiæ, ſiue ea rubra, ſiue alba fuerint, æſtimandum eſt. Cauſa autē, cur fumus iſte mordicet, ex eo eſt, ꝙ vinū, unde diſſoluitur, ſit mordicātium. Oportet.n. ſimilem eſſe defluxum ſubiectę ſubſtantiæ, vt comment. 14. lib. 1. aphor. & com. 2. lib. 3. de vict. ratio. in morb. acut. Gale. clariſſimè oſtendit. In uniuerſum, vina craſſa pontica ſiue ϛυπτικα, rubra uel nigra opportunè ad retentoriæ faculta tis uentriculi, aliorumq; viſcerū corroborationem bibuntur: qñ nimirum recrementa vel plura iuſto, vel ramentoſa deſcendunt, velut in alui profluuio

atque

atque dyſenteria cõtingit, ſicuti & quæcunq; alia adſtringentia medicamenta in eum vſum & fulua uina, pro ſunt, nõ tñ ſimpliciter fulua, ſed fulua auſtera, quemadmodum Hippocrates lib. 3. de vict. ratio. in morb. acut. apho. 7. & poſt eum in ſuis commentarijs Gale. manifeſtè docuerit. Quibus autem uenter nõ facilè cõcoquit, ijs uina ſubtilia uel ſubſtantia & calore mediocria, odorata, ſapore iucunda ſufficienter fortia ac lypticitate quadam participantia, cõferunt.

¶ *De lethalium uenenorum remedijs.*
Cap. XIII.

ALlia, ruta, pyra, Et raphenus
cum theriaca nux,
Præſtant antidotum contra letha-
le venenum.

HIC ſex referuntur, ἀντιφάρμακα & remedia contra lethalia uenema ac venenatorum morſus.

PRIMVM, allium: quod cum aduerſus oẽ venenorum genus, tũ imprimis aduerſus uitioſæ ac corruptæ aquæ noxas remedio eſt. Præſumptũ n. quemadmodum idipſum Dioſcorides lib. 2. c. 145. Plinius lib. 20. c. 6. & Conſtantinus Cæſar. lib. 12. cap. 30. de agricultura clariſſimè oſtẽduut uires eius, quæ per imprudentiam bibitur, inefficaces atq; irritas reddit. Auicenna. 2. Can. c. 123. pa- *All. ũ.*

rem facultatem & Cępe attribuit, quo fit, ut ſub alio hoc quoq; comprehendi debeat. Idem. 3 1. doct. 5. c. 7. ceu theriacen uitioſarum aquarum cępe commẽdat, & maximè quidem ſi cum aceto ſumatur: Nã cępe, cùm extenuandi, incidẽdi, cumq́; ſtypticitate quadam abſtergẽdi, & non ignauiter aperiendi uires obtineat, caloreq́; tertium ordinẽ accedat malas aquas, ne frigiditate ventriculũ offendat, temperat, craſſasq; vt promptius deſcendant, extenuat. Acetum uerò cum ipſo permiſtum, non modò uirtutem eius in aquarum tum extenuatione tum penetratione auget, ſed à ſiti quoq;, q̃ cępe mouère ſolet, prę́ſeruat. Eadẽ & in alio ratio eſt: quare poſt craſſæ & turbidæ aquæ potum præcipuè cõmendatur. Eas.n vt citò deſcendant, extenuat, & ne uentriculo ac inteſtinis officiant, venaſve obſtruãt, iuuamentum præſtat: Allium præterea, Auicenna. 3. 1. doct 5. c 4 teſte, inter facientibus contra occurrentis aeris frigiditatem mirificè prodeſt: qua ex cauſa per diuerſas mundi plagas oberrantibus, variioq; potu utentibus, vtiliſsimè præſumitur: id quod Macer lib. 1. capite. 5. hiſce etiam verſibus innuere voluit.

Allia qui mane ieiuno ſumpſerit ore,
Hunc ignotarum non lædet potus aquarum,
Nec diuerſorum mutatio facta locorum.

Allium

ALLIVM quoq; contra virulentarū beſtiarum, ſerpētum, & viperarū ictus, & priuatim hæmorrhoi prodeſt, ita ut non aliud magis, ſi cū vino iugiter adſumatur, aut tritum in eodem ebibatur. Contra rabioſorum morſus & illitu & cibo ualet. Venenatis μυγαλῆς hoc eſt, muris aranei morſibus. efficaciſſimè cum ficulneis frondibus & cymino illinitur. Quin & venenata animalia allij odore fugantur, ut ex illo Vergiliano diſticho patet:

Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus æſtu,
Allia ſerpillumq; herbas contundi olentes.

Eius rei cauſam Aemilius Macer loco paulò ante citato, his verſibus exponit:

Hæc ideo miſcere cibis meſſoribus eſt mos.
Vt ſi forte ſopor feſſos depreſſerit illos,
Vermibus à nocuis tuti requieſcere poſſint.

Porrò cùm fętor allij, qui id non deguſtarūt, longè grauiſſimus & moleſtiſſimus ſit, ei quoq; rei, ne q ſumpſerūt, alios offendēt, remedium aliquod adhibendum eſt. Męnarder itaque è Græcis autor eſt, allius edentibus, ſi radicem betę in pruna toſtam ſuperederint, odorem iextingui. Quidā tradunt ipſa grauem halitum non eſſe factura, ſi quis ab ipſorum eſu crudam fabā inſuper mandat. Hieronymus Tragus eandem facultatem viridibus ēt rutæ folijs adſignat.

Macer

Macer.lib.3.cap 6 zedoariæ radicem id efficere his uerbis tradit.

Alia quem faciunt fœtorem pellit ab ore.

Cæpa. CAEPAE quoque ex Dioſcoridis Anazarbei ſententia rabioſi canis morſibus cum aceto, ruta, & melle illitũ auxiliatur. Eadem ad uerbum ferè mutuatus eſt Auic 2.can.c.123. Verùm in hoc diſſentit, ꝙ acetum omiſerit, & ſalẽ in mellis locum ſuffecerit. Cæpe præterea flatus Venenatorũ in cibo diſſentit atq; expellit. Et ſuccus, qui ex eius eſu plurimus in ſtomacho gignitur, peculiari quadam proprietate uenenatorũ noxas frãgere à quibuſdam creditur. Cæterum ſilentio illud hoc loco minimè prætereũdũ eſt, ꝙ alliũ, cæpe ac porrũ in cibo nõ conueniant, neq; temperatis, neq; calidis corporibus. Nam extra hoc ꝙ pauciſſimum & prauũ dant alimentũ, acrẽ ẽt atq; pũgẽtem ſanguinem, maximè ſi cruda ingerantur, generant: humores tñ craſſos tenuant, lentosq; incidunt. In totum, oĩa hæc ſi cruda edãtur, peiores q̃ cocta ſuccos procreant, ac plus humoris excrementitij continent. [*Porrum*] Simeon Sethi calidum, & ſiccum in ſecundo facit ordinẽ urinam cit, & noxiũ ſuccum creat. Aſſiduè comeſtum uiſus hebetudinem, & capitis dolorem efficit. Stomacho aduerſat. Difficilia inuehit ſomnia. Neruos, dentes, & gingiuas acrimonia

monia ſua lędit, & ſanguinem nigrum atq; melãcholicũ generat. Billioſis itaq; & melãcholicis uitãdum eſt, potiſſimũ ſi crudum fuerit. [*Cepę*] ex quarto ſunt ordine excalfacientium: earumq; eſſentia craſſarum eſt partium. Si ſuccum ex primas, quod reliquum eſt admodũ terreę ſubſtantię eſt, eiuſq; calidę. At ſuccus aquę aëreęque caliditatis. Si crudę edantur, humores in ſtomacho malos, putridos, & corruptibiles generant. Difficilia & terribilia inducũt ſomnia. Largiore cibo capitis dolores cient: In morbis coctę etiam lętargicos & phreniticos efficiunt, memoriã & rationem, ut aliqui ferunt, lędunt. Si uerò cum electę carnis iuſculo coquantur, plurimũ malignitatis deponunt, appetentiam inuitant, concoctionem promouẽt, & frigidos cibos, quibus cũ percoquuntur, temperant. Si quis tñ crebrius his utatur, in lienis uitia incidit. Tutius igĩt eſt, eas rarò attingere. [*Allium,*] ut Galeno placet, excalfacit quarto exceſſu, humiditate quidem participat aliqua; ſed minore q̃ cępę. Inflationes pmutat alterative. Veterẽ tuſſim crudum coctumve comeſtum lenit. Aſperas arterias clarificat, & ſcreatum prouocat. Aciẽ oculorum eſu hebetat. Capitis dolorem facit. De eo hoc amplius Galenus lib. 12. metho. medendi, capite octauo: Eſt inquit, alium

ex eorum ciborum genere, qui & flatũ diſcutiãt,& minime ſitim inferant. Sũt qui,parum id experti,exiſtiment maiorem quã cępas ſitim excitare, ſed planè errore:cum non modò non maiorem q̃ cæpæ, ſed nec oĩno ſitim faciat. Idẽ omnium planè eduliorum maximè flatum diſcutit. Itaq; ipſe certè agreſtium theriacem id appello. Abſtinẽdũ tñ, vt paulo ante dictum eſt, ab aſsduo horũ triũ vſu,& potiſsimùm cũ ijs,qui ipſis ueſcitur,natura fuerint bilioſus. Solis.n. qui vel ſuccum pituitoſum, vel crudum & craſſum ac lentum aceruarint,cibi eiuſmodi ſunt accommodati.

Secvndvm, Ruta: Eius duo ſunt genera. Vnum ſatiuum atq; hortenſe. Alterum montanum ſyluestreq;. Ruta montana ſylueſtriſq; in eis damnatˀ, ꝙ ex quarto ſit ordiue excalfacientium & ſiccitantium. Satiua verò cum ex tertio ſit, in cibos magis admittitˀ. Eſt autẽ nõ ſolũ guſtu acri, ſed & amaro. Ex quo ſanè ẽt diligerere atq; incidere craſſos lentosq; humores põt. Ob eam uim & per vrinas euacuat. Quin & tenuium eſt partium, flâ-usq́ue extinguit. Quare ad inflationes coli, vteri & recti inteſtini cõpetit, ac Veneris appetitum cohibet. Diſcutit atq; exiccat ſtrenuè: eſt.n. eorum ex numero medicamentorum, quæ ualenter deſiccant. Traditur ẽt ꝙ cruda, ſaleq;

leq́; condita ac comeſta, viſus aciem mirum in modum exacuat; ob id antiqui ſculptores & pictores hoc cibo aſsiduè vtebantur. Nonnulli & ſuccum eius cũ ſucco fœniculi & melle commiſcentes, medicamentũ ad oculorum aciẽ acuendam conficiunt. verùm cùm acrimonia quędam oculis infeſta ſucco eius inſit, ventilãdo applicari debet, vt vapor eius tm̃, & non ſubſtantia oculos pertingat. Quæcunq; aũt ruta & per ſe pro lethalium medicamentorum antidoto valet foliis tritis, & ex vino ſumptis: Contra aconitum maximè & ixiam. Item furgos, ſiue in potu detur, ſiue in cibo. Valet & contra ſcorpionum ictus, & araneorum, apum, carabronum, veſperarũ aculeos & cantharidas, ac ſalamandras, caniſve rabioſi morſus. Acetabuli menſura ſuccus ſiue ſemen è vino bibitur, & folia trita vel commanducata imponũtur cum melle & ſale, vel cum aceto & pice decocta: Succo verò perunctos, aut eam habentes, negant feriri ab his maleficijs: Serpentesq; ſi vtatur ruta, nidorem fugere. Folia per ſe pręſumpta, aut cum nuce iuglãde, aridisq; ficubus, ineficaces venenorum vires reddunt, contra ſerpentes ſimili modo ſumere conuenit. Ariſtoteles lib. 9. c. 6 de hiſtoria animalium tradit, muſtelam dimicaturam cum ſerpente, rutam comedere.

Odor.n.eius infeſtus eſt ſerpẽtibus. Ruta quoq; cum ficubus & amygdalis dulcibus mane ſumpta, à veneno pręſeruat. In ſanctuarijs Mithridatis maximi regis deuicti, Cn.Pompeius inuenit in peculiari commentario ipſius manu compoſitionem antidoti, è duabus nucibus ſiccis, item ficis totidem, & rutæ folijs viginti ſimul tritis, addito ſalis grano: & qui hoc ieiunus ſumat nullum venenum nociturnum illo die. Autor eſt Plinius lib.23.natu.hiſto.c.8. eadem Galen. quoq; lib. 2. de antidotis c.43. & lib. 2.de aliment. facul.c.28. & in libro de cibis boni & mali ſucci c. 14. cõfirmat. De ruta plura leges apud Dioſcoridẽ lib.3. c.43. Plinium lib.20.c.13 Galenum lib.8. c.49.de ſimpl. medicamen. facult. Conſtantinum Cæſarẽ li.12.c.25.de Agricul. & Simeonem Sethi in Syntagmate.

Pyra. TERTIVM, Pyra: Hęc namq; veneni, & pręcipuè fungorum malignitatem pellunt abiguntq; Quod quidem de pyris ſylueſtribus cũprimis intelligendum vr: De eis.n. Dioſcorides lib.1.c.132.ita ſcriptum relinquit: Aiunt Fungos, ſi ſylueſtria pyra cũ eis coquantur, innoxios fieri. Et lib 6.c.23 Fructus aut folia pyraſtri cũ fungis decocta, ſtrangulantem illam vim auferunt, eſitataq; eiſdem auxiliantur. Quod Paulus Aeginetb lib.5. c.55. in eum ſcribens modum innuere

etiam

etiã uoluit: Pyra ſylueſtria, aut folia ſimul incocta, uim ſtrangulãdi, q̃ fungis ineſt, tollunt, eademq́ue in cibo conferunt. Hanc pyrorum contra fungos efficaciam, Plinius lib. 23. c. 7. põderi & pugnanti ſucco attribuit. Intelligi præterea põt & de pyris aromaticis, quæ ſanè cùm ſpiritus fragrãtia ſua corroborẽt, veneni etiam noxam pelluut.

QVARTVM, raphanus. Eius Græci duo faciunt genera, ſatiui & ſylueſtris. Satiuus hodie peculiariter raphan⁹ minor dicitur, Germanice *Radÿs*. Gallicè *vne Raue ou Refori*. Hiſpanicè *Rauano*. Sylueſtris Plinio lib. 19. c. 5. teſte, Latinis Armoracia appellatur, Germanicè [*Meeradÿs*.] Satiuus excalfacit ordine tertio, deſiccat ſecũdo: Sylueſtris aũt in vtroq; efficacior eſt. Quin & ſemen ipſum planta efficacius eſt. Satiuus cõtra viperatum ictus auxiliatur. His qui fungis ſtrangulãtur, tam cibo, q̃ potu ſalutaris eſt. Si quis ieiunus ipſos accipiat, ſecurus erit, ut ne à medicamentis lędatur. Succus ipſorum ex aqua acceptus, boletis & uenenis reſiſtit. Si uerò raphani ſucco quis manus ſuas probè illinat, ac confricet, intrepidè & cura periculum reptilia ac ſerpentes apprehendet. Scorpijs impoſiti raphani ueſtigio ipſos interficiunt, & ſuccus in hoc expertus magis ac fortior eſt. Si quis præſum *Raphanus.*

pto raphano à ſcorpio percutiatur non ſolum non morietur, ſed ẽt celerẽ ſanitatẽ adipiſcetur. Raphanus aũt ob eam etiã cauſam contra venena valere dr̃, ꝙ vomitiones moueat, quibus ſtomachus a noxiis humoribus expurgetur. Semen quoque venenis & venenatis vermibus aduerſatur. Contra ceraſtis morſus, potum ex vino auxilio eſt.

Raphanus ipſe cum manifeſta calfactione attenuandi atque incidẽdi facultatem habet Nam qualitas acris in ipſo ſuperat: quibus rebus pituitã ſcindit & abſumit. Sanguinem acrem atque pungentem efficit, eoq; bilioſis nocet. Stomacho aduerſatur, ructus ciet, humorẽ craſſum ac lentum, &, ſi virtus concoctrix debilis fuerit, crudum ẽt generat. Vomitum cieri per raphanum ſumptũ ante reliquũ cibum, dicit Dioſcorides lib.2.c. 105. vtpote qui hoc modo cibũ eleuet, & ad euomendum protrudat. A reliquo aũt cibo ſumptum, anadoſin, hoc diſtributionẽ ciborũ in corpus iuuare perhibet, his verbis. Summo tñ cibo ſumi debet, quo magis eius diſtributionem adiuuet, cum aũt pręſumitur, cibũ ſuſpendit, quare vomituris commodiſſime datur ante cibum, Verùm Galenus lib.2.de aliment. facul.cap.70.ſe mirari ait, tum Medicos, tũ Idiotas, qui raphanos crudos à cœna enpepſias enecen, id

eſt,

eſt, bonæ cõcoctionis gratia edunt. Ipſi quidem, inquit, hanc rem experiẽtia ſatis ſibi exploratam eſſe affirmãt, qui tñ ipſos ſunt imitati, oẽs læſi fuerunt. Sumpti. n. poſt cibũ, coctionem non iuuant. ſed impediunt potius. Subinde. n. eructant, ventriculum probè claudi non ſinunt, caput uaporibus replent, eiq; grauitatẽ inducunt. Minus tñ officiũt, qui exigua copia à cęna cũ ſale & aceto ingerunt. inde eufuian cai tandianoia neucpibolon. i. bonam ingenij habitudinem ac induſtriam homini, mentemq; quæ rectè ac perſpicuè percipiat, atq; intelligat, efficerẽ tradunt. Dioſcoridi ſẽſum ẽt aciem excitant. Lienem extenuant, iecinori & lumborum doloribus proſunt. Nonnulli quoq; cum oximelite vomendi gratia propinãt, multamq; educunt pituitam, & à febre quotidiana ſępe & quartana liberãtur. Folia, ſi parua copia ſumantur, coctionem adiuuant, & ad appetentiam, quę collapſa fuerit, excitandã accõmodata ſunt. Plura de raphano Dioſcorides atque Galenus locis paulò antè citatis, Plinius lib. 20. cap. 4. Conſtantinus lib. 12. de agricul. cap. 22. & Simeon in Syntag.

QVINTVM, Theriace. Hęc n. tota ſubſtantia ſua tam brutis, q̃ ratione prę ditis animalibus cõtra omne ueneni genus auxilio eſt, neminẽq; pollicito fru-

ſtrari ſinit. Siquidem nullum vnquam à feris, quæ hominem ſolent interimere, cõmorſum hac ſtatim epota antidoto periiſſe, memoria eſt proditum. Nullus eadē præſumpta, haud multò pòſt mor ſu impetitus, belluæ veneno, ceu illā ſu perante interijt. In peſtifera ēt luce, ſolum hoc antidotū malo correptis prodeſſe adeò hactenus viſum eſt, ut nullū aliud præſidium tanto malo reſiſtere fuerit idoneum. Namq; peſti, tanq̄ & ip ſa exiſtat quædam bellua, haud paucos interimit, verum ciuitates quoque totas depaſcens, malè conficit. Quippe pra ua quædam aeris ad corruptionē prom pta mutatio efficitur; & homines cū reſpirationis neceſſitate periculū euitare nequeant, ipſum aerem veluti venenū quoddam ad ſe per os attrahunt. Theriacem autem in eiuſmodi aeris ſtatu præſumentes, neutiq̄ à malo corripiun tur. Quin & correptis iam eadem mede tur, aeris inſpirati malitiam inalterans, mutansque, vt quæ corporis temperatu ram infici magis prohibeat. Breuiter, to tum corpus ita ab iniurijs ſecurū facit, vt nec a deleterio quopiam poſſit infici. Cõſimilis ferè virtutis eſt, & aliud quod dam antidotū, quod ab eius, cui in frequenti vſu fuit noīe, Mithridatium ap pellatur. In qualitate .n. atq; efficacia theriacæ proximum eſt, parumq; diffe

runt,

rũt,niſi fortè, ꝙ theriacę paulò calidior & contra ſerpentum venena potentior, eſt. Proditur magnum illũ bellatorem Mitridatẽ hoc antidotũ pręſumentem, ob firmam corporis conſtitutionem ex illo pręparatã. non potuiſſe veneno poto interire. Cùm .n. bellũ aduerſus Romanos gerẽs, à Pompeo victus, in extremis medicamẽti veneno ſanus mori co geretur, medicamento epoto, eoq; copioſo, ipſe quidem nõ interijt: filię aũt ob eximium erga patrem amorẽ, cũ eo mortẽ volentes oppetere, eiuſdẽ medicamenti potu ſubito cõciderunt. Denique cum mortẽ ille obire ſtatim nõ poſ ſe veneno ꝑꝑ antidotum pręſumptum inefficaci, vocato quodam ipſius amico nõie Biſtoco, iniũxit ipſũ vt iugularet. Atq; ſic medicamenti opus ferro abſoluens, mori ipſum violenter coegit. Hæc fere Galenus in libro de Theriaca ad Piſonẽ c.2. & 8. & 28. Lege plura apud eundẽ in lib. de vſu Theriacę ad Pãphilianũ, ꝑ totũ, & lib. 1. de antido. c. 19. & Auicẽ. 6. 4. trac. 3. c. 1. & 6. 4. trac. 1. c. 5.

SEXTVM. nuces, nempe iuglãdes, quas nõnulli ẽt regias appellãt. Hæ multo ſanè in vſu ſunt. Cum ruta & ficis pręſumptæ, & à ſummo cibo, lhetalibus venenis aduerſantur: nec ininus ſi à veneni hauſtu comedantur. Largius eſitatæ latos lumbricos pellunt. Cùm cæpa ve-

rò, ſale & melle, canis hominiſq; morſui conferunt. Et hoc de aridis cùm primis intelligendum eſt. Alimentum porrò, quod corpori prębent, exiguum eſt. Aridę viridibus ac humidis peiores habent: vnguinoſiores.n. magiſq; pingues ſunt, itaq; facilè ēt in bilem tranſeunt: & quò diutius recōditæ fuerint, magis tales efficiūtur. Quamobrem oleum ēt ex inueteratis exprimere liceat. Tunc ſanè cōcoctu difficiles, & ſtomacho, præſertim bilioſo inutiles fiunt, atq; bilem augent, fauciū & capitis dolorem adferunt, tuſſiētibus inimicæ, oculos lędūt, vertiginem faciunt, idq; cùm à cibo ſumuntur, linguæ paralyſin inducunt, & in ore inflāmationes & vlcera pariunt. ſtomacho meliores fiunt, ſi cum caricis edātur. Ad vomitiones ieiunis in cibo vtiles. Cęterùm quę virides adhuc ſunt itaq; humidę, neq, adſtringentis qualitatis, neq; oleoſæ conſpicuè participes, ſed magis quodāmodo qualitatis expertes, hæc ſtomacho minus nocent: dulciores.n. ſunt, faciliuſq; concoquuntur, & multò magis, qñ & ipſę cū caricis manduntur. Humidæ præterea aptæ ad deiectionē ſunt ſiccę verò minus: Pleriq; aūt ventris ſubducēdi gratia cū caro ēt ipſas pręſumūt: in quem virides ſunt accōmodatiores, vt quę adſtringētis qualitatis minus ſint participes. Quin & ſic

carũ quoq;, ſi prius(q̃d nõnulli faciũt) in aqua fuerint maceratæ, facultas uiridibus eſt adſimilis. Ad hæc uiridiũ nuclei depellati, atq; torrefacti aliquantulum, ſi à reliquo cibo commanducẽtur, ciborũ in corpus diſtributionẽ adiuuãt. Et ſic patet in vniuerſum, corporib. ſanis nuces virides magis q̃ ſiccas conuenire. Plura Dioſcorides l.b.1. c. 140. Plinius lib.23.c.8. Gal.lib.2. de alimen. facul.c.23.& Simeon Sethi in Syntag.

¶*De Aere.* *Cap. XIIII.*

LVcidus ac mundus ſit rite habitabilis aër,
Infectus neq; ſit, nec oleus fœtore cloacæ.

Hic agitur de prima re non naturali, nẽpe de Aëre. cuius, vt Galen libr. 9.cap. 14. metho.meden.& in arte medicicina. 1.ca.85. teſtatur, nulla eſt euitãdi ratio. Nam in aëre nos ambiente ſemper verſari, comedereq; ac bibere, & vigilare, & dormire eſt neceſſarium, & ſine eo nec tolli morbus, nec teneri ſanitas poteſt. Hic igitur cauſæ ſine qua nõ obtinet rationem. Quapropter ſedulo hoc agendum, vt in ambiente, quoad fieri põt, q̃ optimo habitemus. Quod vt rectè cõſequamur, quatuor eius notas hiſce verſibus expreſſas diligenter conſideremus

oportet. Quarum prima quidẽ eſt, vt ſit lucidus, clarus, minimeq; craſſus, aut nebuloſus. Craſſus.n.& obſcurus humores confundit, turbidusq; ad cor deſcendit: quo fit, vt ſpiritus ẽt turbidi ac craſsi. tum corpus pigrum ac languidum reddentes, tum aĩum quoq; contriſtantes, ex eo producuntur. Nihil aũt magis viuidum ac iucundum, minusve circa voluntarios motus pigrum reddit hominem, q̃ ſi in lucido ac claro verſatur aere, aut mane ſurgat. Secũda, vt ſit mundus: hoc eſt, exquiſitè ſincerus ac purus, nulliſq; vaporibus inquinatus. Impurus namq; iuxta qualitatẽ & naturam illius, quod ipſi admiſcetur cordis tẽperaturam variat atq; immutat, queadmodũ idipſũ Hali Roboam cõmen. 16. in lib. 3. Artis Medicinalis Galeni oſtendit. Tertia, ne ſit infectus, cuiuſmodi eſſe ſolet in locis cadauerum non crematorum multitudine refertis, ſicut in prælijs contingit. Nã hunc peſtis ferè ſubſequitur. Inſpiratus enim in corpore ſpiritus inficit. Quarta, ne fœtorem habeat cloacæ: Sub qua ſanè comprehenduntur & particulares aeris infectiones oẽs, quibus humana natura offenditur: nempè latrinarum, cœni, ſterquilinjorum, fouearum, culinæ, locorum in quæ cadauera & oſſa mortuorum cõportantur, & ſtagnorum ſeu paludum, idq; multo quidem magis, ſi
linum

linum inſuper aut cãnabis in eis putreſcit. Qñ.n. aer hmõi ſordibus inquinatus in corpora ingreditur, ſpiritus inficit, ac maximam cerebro noxam ſuggerit, uiarum ſpiritus obſtructione facultatis animalis tranſitum prohibens, & halitu ſuo caput grauans. Huiuſmodi, ergo aer oĩbus ex æquo ætatibus omniq; tẽperaturę noxius eſt, ſicut è diuerſo qui purus oĩno eſt, nulli non ætati eſt utilis. Hinc non temerè Auic. 2. 1. doc. 2. ſum. 1. c. 2. in hunc propè modum ſcriptũ reliquit: Aer quidem optimè tẽperatus & clarus, qui nihil prorſus admiſtũ eſt alienæ materiæ, quæ tota ſubſtãtia ſpiritus tẽperaturæ contraria ſit, ſanitatẽ nõ efficit tm̃, ſed ẽt conſeruat. Contrarius uerò, effectus producit contrarios. Verum quo prædictorum exactior habeatur nõtitia, ſciendum eſt Aerem pro tuẽda bona ualetudine duobus modis eſſe neceſſarium: Primo quidem ob ſpirituũ & caloris innati refrigerationem: Deinde uerò ob fumidi excremẽti, ſpiritibus ac calori innato moleſtiam exhibẽtis, expulſionem. Quemadmodũ.n. externũ ignẽ ſine aeris euentilatione ſuffocari atque extingui videmus, ita ẽt de ſpiritibus & calore innato imaginari oportet. Niſi enim per aſsiduam inſpirationẽ & tranſpirationem calor naturalis refrigeretur, ac quaſi ventiletur, neceſſe eſt ſpiri-

tum perire: Aare.n. indiget nutriente, conſeruante, temperante, atq; deputante ſiue ſegregante. Nutritio ergo, cõſeruatio, & tẽperatio caloris innati fiunt ꝑ aeris attractionem. Deputatio per eiuſdem expulſionem. Ac puriores quidem fiunt aſperæ: arterię dilatatione, quem διαςολην Gręci nominant, ea.n. aere frigidus attrahitur, qui vitale robur, vnde ſpiritus quoq; animalis gignitur, excitat & recreat. Altera verò eiuſdem arterię accidit contractione, συςολην Gręci vocant, qua cette, quod ex humorum deuſtione in toto animante cõtractum velut fumi dum eſt excrementum, expellitur. Aer itaq; qui ſic attrahitur, ſi fœtidus & impurus fuerit, calorẽ innatum atq; ſpiritus corrũpit. Hinc ẽt intelligi põt, facillimè infici corda venenato aere. Quare pro tuenda bona valetudine eligẽdus eſt aer optimæ eſſentiæ, qui nihil vaporis ſeu halitus alieni in ſe admiſtũ habeat, neq; turbidus, aut nebuloſus appareat. Qui.n. talis exiſtit, humores conturbat, &, vt antea ẽt dictum eſt, aĩam conſtringit. Sed ſit exquiſitè purus ac liber, qui ex terra plana vel edita ventorum perflatu vndiq; luſtretur, & cui fumi, pulueres, & nebulæ admiſtæ non ſint. Et qui nec ſtagni, nec paludis halitu ſit infectus, nec ex profundo ſpecu peſtilentẽ auram ſpiret, qualis

circa σαρδεις & Hierapolin, alibiq; in multis terrarum locis viſitur. Nec qui ex cloacis q̄ vrbē aut numeroſum exercitum purgēt, vitium cōtraxit. Nec qui ex animalium, olerū, leguminum, aut prauarum arborū putredine, aut fimo coinquinatur. Nec qui ob ſtagnum vel flumen vicinum nebuloſus eſt. Nec qui editis vndiq; montibus in cauo loco, ſiue valle cōcluſus nullū recipit perflatū. Suffocās.n.patrisq; eſt, ſimilis ei, qui in domib.quibuſdā eſt incluſus, in quibus ob putredinē, & perflatus defectum, plurimus aceruatur ſqualor ac ſitus. Proinde omni planè ætati noxius eſt, & vitandus, quēadmodum & quilibet incluſus. Hęc ferè Galenus lib.1.c.16. de ſanitate tuenda. In peſtilente tñ ambientis cōſtitutione, ob generaliorū putrefactionem, incluſus cōuenientior exiſtit: vnde per id tp̄s domi manere, feneſtrasq; occludere oportet, ne quà peſtilēs aere ingrediatur. Quod ſi cui tñ eas aperire placuerit, curandū imprimis, vt ſint verſus Orientem, aut Septentrionem cōſtitutæ: idq; fiat à ſole iam aliquot horis orto. Calor.n. Solis citius irrumpens caliginem atq; putredines aeris diſſipat, oēmq; craſſitudinem eius attenuat. Ad poſtremum vero cauēdum ēt, ne vel nimum quidē aer in qualitatib. ſuis tā actiuis quā paſſiuis, caliditate nimirū,

frigi-

frigiditate, humiditate, & ſiccitate, excedar. Si verò talis loco habitationis noſtræ natura defecerit, arte noſtra moliẽdum erit, vt qualem eſſe expedit, præparetur. Id aũt qua ratione fieri poſsit, Galenus lib.9.metho. maden. ca.14.& Auicenn.2.1. doct. 2. Sum. 1.cap.6.7 8. & 9. copioſe admodum docent.

¶*De nimia uini potatione. Cap. XV.*

SI nocturna tibi noceat potatio vini,
Hoc tu mane bibas iterum, & fuerit medicina.

Præceptum hoc loco de ijs traditur qui mane ob pridianum uini potũ ęgrotant nempè ut tum quoq; ipſi paulũ uini propinetur. Porrò largior uini inuitatio, quæ ultra q̃ ſatis eſt, ac multã noctem producitur, ebrietatem nonnunq̃, ſæpe ſitim matutinã, aliqñ uerò immodicam ẽt corporis excalfactionem, maximus error eſt, id mane repetere: nam perinde hóc eſſet, ac ſi igni adderes, oleoque incendium reſtingueres. Si ebrietatem cum nauſea quadã, nihil incommodauerit, ſi ẽt paulũ. ius manè propinet. Sic.n.facile vomitus eliciẽ, ventriculusq; à bile, & pituita, cęteriſq; prauis ac vitioſis humorib. q̃nusgrauatus fuit,

fuit,exonerabit, adeoq; crapula quũ oĩ eius noxa diſcutietur. Vomitum.n.præſtare iuuamentum, vt ſtomachus à materiebus humoralibus euacuetur, autor eſt Auicenna.4.1.c.13. probatq; vomitum bis fieri in mẽſe continuis duobus diebus, ex authoritate Hippocratis in libro de diæta ſalubri, & in libro de inſomnijs,nimirum vt ſecundus dies prioris vomitus reliquias extrudat.Idẽ.3.1. doct. 2.c.8.non parum emolumenti ex eo conſecuturum adſerit, ſi quis ſemel in menſe inebrietur: quo videlicet per ebrietatẽ vomitus excitetur, vt qui maximè ab ęgritudinibus chronicis, hoc eſt,longis ac malis tueri queat. Sed Rabbi Moſes Tract.4.ad Soltanum Babiloniæ hanc ſententiam ceu erroneam ijs conuellit verbis:Nocet,inquiens, ebrietas oĩs, & maximè aſſidua. Errauit ergo qui eſſe putauit vtilem ebrietatem ſemel in menſa. Quin eadem ẽt à Gulielmo Placentino lib.1.c.8. de curatione morborum, & à Gordonio particul.2. Lilij, c.21.& à Valeſco libr.1.Philonij c.8.redarguitur, vt quibus præſeruari,q̃ curari melius eſſe videatur. De vomitu plura infrà c.107. Si quis ex nocturna vini potatione, propterea ꝙ bibere illud non conſueuerit oplęditur, huic & manæ, quò adſueſcat, idem propinandem eſt: ſic.n. fiet, vt ex vini ſumptione
minorem

minorem læſionem ſentiat. Nam à conſueto, ut eſt apud Hippocratem libr. 2. apho. 50. minor fit læſio, Si uerò nocturnam uini potationem, manè ſitis excipiat, ea mendoſa eſt, & curatur quidem ſumptione uini, ſed magis tñ aquæ. Cæterùm minimè ignorandum hoc loco, ab aſſidua & quotidiana ebrietate ſummoperè oĩbus tam firmum, q̃ imbecille cerebrum habentibus, ex æquo cauendum eſſe. Frequens ſiquidem ebrietas, quemadmodum. 3. 1 doc. 2. c. 8. Auicenna teſtatur, ſex morborũ genera in humanis corporibus excitat. Primò nãq; iecoris εὐεξίαν, hoc eſt, bonum habitũ diſſoluit. Vinum. n. immoderatius ſumptum calorem eius naturalẽ uel obtundit, uel reſoluit atq; debilitat, adeò ut facultatem amittat ſanguificã, & aquoſas humiditates ὕδρωπα efficientes pro ſanguine generet. Vel hepar ipſum vna cum humoribus eius adurit: q̃ ſanè rem magna ex parte ſequi ſolet, uel elefantiaſis, quę eſt Arabum lepra, uel mania. Deinde aſſidua fumorum è uino ſublatione bonam ẽt cerebri conſtitutionem deſtruit: Calidum quidem phrenitidi, aut maniæ, frigidum uerò epilepſiæ lethargo, apoplexiæ, aut caro Arabibus Subeth appellato, obnoxium, reddens. Tertio loco neruorum imbecillitas continuatam uini perpotationẽ ſequitur,

Ebrietatis incommoda.

atque

atque inde ſane accidit vt bibacibus & frequenter inebriari ſolitis, caput, manus, ac reliqua membra propè oĩa tremula efficiantur, idq; non tm̃ in ſenio, cuius maximè propriũ hoc vitium eſt, ſed in cruda quoq; viridiq; ſenecta, & qñque ẽt in iuuentute. Quarto, frigida neruis vita, nẽpè conuulſionem, ac Paralyſin adducit. Vbi. n. immoderatius ſumitur vinum, vt quo calidã habeat temperaturam, facilimè eos replere ſolet. Talis ſi quidem natura promptè oĩa ſubintrat, præſertim quum non admodum craſſam ſubſtantiã habuerit. Subſtantiæ igitur copia vinum neruis hæc adfert mala, Galeno comment. 5. lib. 5. aphoriſmor. teſte. Vinum ẽt frequenter in ventriculo acceſſit, vnde non minimũ lęduntur nerui Ex defectu prętcrea concoctionis vinum ſæpe conuertit vel in crudas atque aquoſas humiditates quibus laxati nerui reſoluuntur, vel in frigidos, craſſos, & glutinoſos ſuccos, quibus ijdẽ obſtructi aut diſtenduntur, aut cõtrahuntur Quinto, Apoplexiam procreat: pituitoſo .n. hoc eſt, frigido, craſſo, lentoq; humore, quem tpis tracti in generat, adeò principaliſſimos cerebri vẽtriculos vna vice & cumulatim replet, vt ſubito oẽs corporis particulæ motu ſimul ac ſenſu deſtituatur, Sexto verò repentinã ſæpe mortem adfert: lo-

cis

cis.n.ſpirationis vini, vel inde generatarum humiditatũ multitudine vehemẽter coarctatis atq; impeditis, ebrius ſtertendo & dormiendo ſuffocatur. Hęc oĩa Galenus ẽt libr 3. de temperamentis, in eum ſcribens modum confirmat: Vinũ, inquit, non ſemper animal calfacit, æquè vt nec oleum flammam acendit, tamẽſi aptiſſimũ eſt ignis nutrimentũ. Imo ſi imbecille & exiguæ flammæ conſertim multũ oleum infundas, ſuffocabis eã, prorſusq; extingues potius, q̃ augebis, Sic igitur & vinum, vbi plus bibitur, q̃ vt vinci poſſit, tñ abeſt vt animal calfaciat, vt ẽt frigidiora vitia gignat, quippe apoplexia, & paraplexia, & quæ Græci Caros, & comata vocamus, & neruorum reſolutio, & comitiales morbi, & conuulſiones, & tetani immodicũ vini potũ comitãtur: quorũ vnumquodq; frigidum eſt vitiũ. Hæc ille. Quanq̃ verò à nobis hactenus dicta mala vino immoderatius ſumpto accepta ferenda ſunt, non parum tñ cõferre exiſtimandũ eſt, ſi modice bibatur. Auicenna loco ſuprà citato quinq; eius recenſet cõmoda. Primo namq; calore & ſubtilitate ſubſtantię, tum conuenienti quoq; & occulta proprietate facilẽ efficit ciborũ, quibus permiſcetur, in oĩa mẽbra diſtributionẽ: Vnde elegantiſsimè ab Hippocrate in libro de alimento ὄχημα τῆς τροφῆς, hoc

hoc eſt, alimenti vehiculũ nuncupatur, Idq́; meritò ſane: neq;. n. ex ventriculo in venas, quę ſunt in hepate multę & anguſtæ, ſuccus facile tranſmitti poſſet, ni ſi aliqs ei tenuis & aquoſus humor tanquam uehiculum, permiſceretur. Deinde eadẽ ẽt ratione phlegma incidit atq; reſoluit, meatuũ obſtructiones aperit, adeoq; naturã ipſam ad excretionẽ incitat. Tertio flauã bilẽ per urinã, ſudorẽ, excrementa, & tranſpirationem inſenſibilẽ, ἀδηλον αἰσθήσει διαπνοὴν Græci uocant, expellit, idq́; intelligendum maximè de uino tenui, ſubrubeo, ſiue albo, per naturã debili, uel abundè diluto Potentia.n. flauã bilẽ augent potius, q̃ expellunt, ꝗ inſita quadã ui in eã faci le cõmutẽtur, & hepar, ultra q̃ ſatis eſt, calfaciant. Quartò atrã bilẽ, quæ craſſa & tardi motus eſt, per proprios meatus ab hepate ad ſplenem, & a ſplene ad os ventriculi nullo negocio deducit, eandemq́; è corpore tandẽ una cum fęcibꝰ exigit. Quinetiam melancholiæ nóxas ſubſtantia, temperamento, & effectibus ſuis contrarijs reprimit ac tollit. Melancholia ſiquidem triſtitiã, timorẽ, puſillanimitatẽ, & auaritiam: uinum ueiò lętitiã, audaciã, magnanimitatẽ, & liberalitatẽ parit. Quintò medetur oĩbus modis ſeu ſpecieb. laſſitudinis, niſi multa extranea caliditas ipſis cõiuncta fuerit.

Spiritus

Spiritus.n.languidos, tantumq; nō exolutos,abundè reficit & recreat, facultates corroborat, & humiditates muſculis,neruis,chordis & iuncturis inſidētes aut eximit,aut certè minuit. Adhæc,in arefactiua laſſitudine,re ita poſtulante, uelociter humectat,præſertim ſi dilutū fuerit. Præſtat præterea & alia q̃ plurima commoda. Galeno.n. teſte lib.3.de temperamen.cap.3. omnium celerrimè nutrit: nam ut adſimiletur,mutationē deſiderat minimam, Calorem & ſpiritum naturalē corroborat, totū corpus calfacit, cerebrum purgat, intellectum excitat,cor exhilarat,iram mitigat, triſtitiam remouet,libidinē incitat, præq; omnibus alijs potibus cōcoctionem ſemicrudorum humorum in quauis corporis parte adiuuat, &, ut unico uerbo rem totam perſtringam, hominē & anima & corpore reddit uilioiē: vnde abſtemij,ſi cætera æquabiliter ſe habeant, reliquis ſunt effœminatiores.

¶De meliore uino. *Cap. XVI.*

Gignit & humores melius vinum meliores,
Si fuerit nigrum,corpus reddet tibi pigrum.
Vinum ſit clarumque, vetus, ſubtile,maturum.

Ac

Ac bene dilutum, ſaliens, moderamine ſumptum.

Hic docetur imprimis, ex meliore vino meliores humores procreari, neq; id ſanè immeritò. Nam quanto præſtantior humorū materia fuerit, tanto ex ea ēt meliores humores gigni, rationi conſentaneum eſt. Subiungitur deinde, corpus nigri vini potu torpidum ac pigrū reddi, & ne hoc quidem citra rationē. Nā cùm reliquis ſit craſſius ac terrenæ naturæ magis particeps, ſpiritus ēt craſſiores inde produci neceſſe eſt. Similem eſſe oportet defluxum ſubiectæ ſubſtantiæ, vt locis ſupra aliquoties citatis Galenus autor eſt. Iam vero ſpiritus craſſiores corpus grauant, & ad voluntarios motus perficiendos pigrū reddunt. Tertiò loco ſeptem referuntur præcepta de electione vini.

Primvm, vt ſit clarum: hoc.n. vtpote ſubtile, ſpiritus etiā claros ac ſubtiles generat.

Secvndvm, vt ſit vetus. Nouum enim ſiue muſtum (ſi cætera cōſentiāt) facilius inebriat, aluum ſubducit, colicos cruciatus generat, & alia quędā adfert incommoda, de quibus infra ca. 26. Neq; ita tñ hoc intelligendum venit, vt nobis admodum vetus eligendū videatur. Tale.n. iuxta Auicennæ ſnīam.3.1. doct. *Vinum vetus.*

doct.2.c.8.inter medicamenta potius,q̃ potus reponendus eſt. Maior ſi quidem ei corporis ad caliditatem & ſiccitatem alterandi,q̃ alẽdi facultas ineſt. Alimentum.n. quod ex ipſo corpori hominum accedit, exiguum eſt. eò q̄ à fœcibus & viriditate,& quibus permiſtum, & confuſum fuit,iam repurgatũ,ſtq; ipſo calidius quodãmodo effectum ſit.Vinum, namq;,ſicuti lib.9.cap.14. de ſimp. medic.facult.à Galeno ſcribitur, ex ſecũdo eſt ordine excalfacientem, ſed quod admodum uetus eſt ex tertio. ſicut muſtum,quod uocant ex primo.Caliditati eius portione reſpondet ſiccitas.

Tertium, ut ſit ſubtile:tale.n ſpiritus procreat multos atq; ſubtiles : cum è diuerſo craſſum craſſos generat.

Qvartvm, ut ſit maturũ, non auſterum,ſiue ſtypticũ. Auſterum namq; uinum:quẽadmodum cõmen.8.li.3. de vict.rat.in morb. acu. Galenus atteſtat. excretiones oẽs cohibet. Quare lædit ea corpora, quibus per urinas expurgari eſt opus, lædit quoq; ſuperiora omnia. Sed tñ ipſa aſtrictionis ratione oĩno iuuamentum præſtat ægritudinibus inteſtinorum.Verùm hmõi aſtrictionẽ labefactat.exoluitq; ſi aqua tẽperatũ fuerit.

Dilutum Qvintvm, ut ſit dilutum.Vinum enim cùm diluitur,hoc eſt, aqua tẽperatur,remittit fumoſitatẽ ſuã, atq; ob eã

rem

rem minus cùm caput grauat, tum inebriat. Sed hoc ipſum de vino ſubtili potiſſimum intelligendum vř. Nempe craſſum diluendo ſubtilius ac magis fumoſum efficitur, atq; ob id citius inebriat. De eo igitur Auicen. intellexiſſe cenſendum eſt.3.doc.2.cap.8. dũ inquit: Mixtum velocius inebriat.

SEXTVM vt infundendo quaſi ſubſiliat: & eſt vna de boni vini conditionibus, de quibus cap.10. dictum eſt.

SEPTIMVM, vt modice ſumat̃ Vinũ.n. modice ſumptum acuit ingenium Excitat.n. vini calor inueniendi vim, q̃ torpet nõnunquam in ieiunis. Extat hęc ſententia libro de diſciplina ſcolarium, qui Seuerino Boethio adſcribitur, c.2. Vinum, inquit, modicè ſumptũ intellectui vř conferre acumen, non aũt modicè ſumptum rationem perturbat, intellectũ habeat, memoriam eneruat, obliuionem immittit, errorem infundit, ad ignorantiam perducit. Ex oĩbus iam dictis is colligitur, pro conſeruãda bona valetudine eligendũ eſſe vinum ętate medium, clarũ, rubedine nõnulla participans, odoratum, ſapore ęquale, ita vt nõ acre ſit nec acutum, neq; dulce, nec fumosũ, neq; craſſum, neq; ſubtile nimis, ſed ad ſubtilitatem inclinans, neq; excellenter potens, neq; plus æquo imbecillum, ſed medium, natum in colle aperto

Vergi.2 Georg. Apertos Bacchus amat col les, &c.

to meridiem ſpectante, regione inter caliditatem ac frigiditatē tēperata. Hæc ferè Auicēna loco citato. Porrò circa vini vſum pro ætatis ratione tres notādæ ſunt regulę. Prima, ne pueris detur vinum in potu: nam perinde hoc eſſet, ac ſi ignem igni addas. Quippe ꝙ hauſtum & humectat nimiū, & calfacit corpus, tum caput halitu replet iis, qui humido calidoq; temperamento ſunt, quale eſt eiuſmodi puerorum. Atqui nec repleri his caput eſt vtili, nec ſupra q̃. par eſt humidos calidosq; fieri: qm̄ eò iam caloris humorisq; peruenerunt, vt ſi paululum vtramuis qualitatem auxeris, iam modū exceſſerint. Cùm aūt ſit oīs exceſſus fugiendus, maximè hunc fugere expedit, ex quo non corpori modo, verū etiam animo dānum accidit. Gal. lib. 1. c. 15. de ſanita. tuenda. Secunda, vt ſeni detur, quantū citra diſpendiū valetudinis ferre queat, hoc eſt, quantum appetit genuina ac regulari appetētia. Quēadmodum.n. ocreæ veteres, aridæ, & corrugatę oleo, ita corpora ſenum vino electo, quale eſt Bellouacenſe, reficiuntur ac reuocantur. Senibus.n. cùm exangues & frigidi ſint, vnum illud maximū commodum ex vino accidit, ꝙ ætatis frigiditatem ad ſymmetriam & mediocritatem caloris reducat, triſtitiam & melancholiam, quibus abundant, expellat: & ſopo-

ſoporem, quo fere deſtituũtur, reuocet, obſtructiones item, quibus iidem obnoxii ſunt tollat. Sanè vinum ſicuti pueris alieniſſimum, ita ſenib. aptiſſimum eſt. Galenus lib. 5. de ſanita. tuenda. c. 7. *Tertia*, vt iuuenib. non exhibeatur niſi temperatè. Nam, vt Galenus, inquit, lib. 1. de ſanitate tuenda c. 15. Neq; iam adultis uinum, niſi modicè ſumptum, exiſtimãdum eſt vtile eſſe: quod videlicet, & ad iram & ad libidinem præcipites facit, & partem animi rationalem hebetẽ turbidamque reddit. Cæterum his ipſis ad bilis excrementa vel mitiganda, vel expellenda eſt ſane non inutile. Corpus corroborat, & ingenium ob ſubtilium & tenuium ſpirituum copiam exacuit. Plura Plato. lib. 2. de legibus, Seneca libr. 2. cap. 20. de Ira, & Galenus in libro, quòd animi mores corporis temperaturam ſequantur, cap. 10.

De ceruiſia. Caput. XVII.

NOn acidum ſapiat ceruiſia, ſit bene clara,
Et granis ſit cocta bonis, ſatis ac veterata,

Hic quinq; traduntur notæ eligendę ceruiſiæ.

PRIMA, ut non ſit acida: hæc.n. ventriculo inimica eſt. Acetũ nanq;, quem *Acetum*

admodum comment.36.lib.3. de victus rat.in morb.acut.Galenus docet, ſuapte natura neruos offendit, idq́; ſanè experimentum teſtatur, & demõſtrat ratio. Nempe exangues ſunt,& ideo frigidi facileq́; ab iis,quæ refrigerant ſimul & tenues habent partes,afficiuntur medicamentis: Læduntur pręterea & a reliquis perfrigerantibus omnibus,ſed ſubſtantia aceti,ꝙ tenuiũ eſt partium, in eorũ mergitur profundum,atq; in oẽs ita irrumpit partes,vt ne minimum quidem eis illæſum maneat: Sic igitur acetũ neruoſas offendit partes. Ventriculus autẽ neruoſus eſt.Ergo,&c.

SECVNDA, vt ſit clara, turbida.n. impinguat quidem,ſed vrinarũ meatus obſtruit,atque ob id calculoſis plurimũ nocet,flatus gignit, difficilẽ atq; breuẽ ſpirationem efficit,& pituitam auget.

TERTIA, vt ſit cocta ex bonis, ac validis,& minimè corruptis granis, nẽpe ex optimo hordeo tritico,uel a uena, quanto.n.grana meliora fuerint, tanto & meliorem inde humorẽ gigni par eſt.

QVARTA, vt ſit bene ac perfectè cocta.Hæc.n.melius concoquitur,& naturæ conuenientior exiſtit.Male verò cocta,ventris inflationes,tormina,& colicos cruciatus generat.

QVINTA, vt ſit vetus, & à fœcibus repurgata.Recens.n. præterq̃ ꝙ iiſdem

malis,

malis, quibus male cocta obnoxia eſt, ſtrãguriam etiam facit. Plura infra c.46.

¶*De vſu ceruiſiæ. Cap. XVIII.*

De qua potetur, ſtomachus non indegrauetur.

Hic vnicum de ceruiſiæ vſu præceptum traditur, nempe vt modicè ſumatur, neq; ea ſtomachus prægrauetur, vel ebrietas concilietur. Ebrietas.n.ex ceruiſia quàm vino deterior eſt, & diutius ꝑdurat, ꝙ craſſior, concoctuq; difficilior ſit q̃ vinum. Fumi nãq; craſſiores inde ad caput eleuantur, q̃ ex vino, quare tardius ẽt diſcutiuntur. Ex quo ſane loco ſequitur ẽt, in principio prandii vel cœnę potũ à ceruiſia vtilius, q̃ à vino inchoari, Ventriculus etenim ante cibi sũptionem vacuus & nutrimenti indigus è proximis haud dubiè viſceribus attraxit. Illa verò, vt copioſè admodum li. 3. de facul.natu.c.13. Galenus docet, nihil præter ſuperfluitates & excrementa retribuiſſe certum eſt, quo fit, vt ſuperfluitatibus iam atq; excrementis abundet. Quæ certe potiſſima cauſa eſt, cur in maxima fame Medici conſulant, vt ante cibi ſumptionem vomitus eliciat, quo nimirum ſuperfluitates illæ à ventriculo attractæ euacuentur prius, minimèq; cũ χολῶ miſceantur. Si igitur in principio menſæ biberetur vinum, quo

natura præcipuè delectatur, quodq; aui diſſimè ab ea q̃ viſceribus ineſt, trahendi ui rapitur: ſuperfluitates à ventriculo attractæ vna cum vino in oĩa ſtatim cor poris membra non ſine ſanitatis diſpen dio diſtraherentur. Atq; ob hoc fortaſſis Ioannes Matthæus de Gradi. cõſilio, 90. non in principio ſolùm menſæ, ſed in maxima quoq; ſiti, & poſt quamlibet actionem fortem ac vehementem à vino abſtinẽdum cenſet: quippe quod ita ſumptum incoctum adhuc ac crudũ ad neruos facile penetret, atq; in ibi in acetum commutetur. Ceruiſia vero vt pote craſſior, & ad concoctionẽ pertinacior, non tã auide rapitũ: quare ab ea potus in principio prãdii vel cęnæ vtilius inchoatur, ceruiſia humores ẽt orificio ſtomachi incidẽtes abluit, & ſitim, q̃ ex nimia uini potatione timetũ, p̃terea & quãlibet aliam mendam, coercet ac reprimit.

¶ *Quæ victus ratio quolibet anni tempore ſit vtilis.* *Caput. XIX.*

Temporibus ueris modicum
prandere iuberis,
Sed calor æſtatis dapib. nocet im
moderatis,
Autumni fructus caueas ne ſint tibi luctus.

De menſa ſume, quantum vis tempore brumæ.

Hic pro ſingulis anni temporibus cõueniens inſtituitur uictus ratio. Et primo quidem de Vere agitur. Verno ſiquidem tpe modicè prandendum eſt id eſt paulum cibo demẽdum, adiiciẽdumq; potioni, Cornelio Celſo libr. 1. cap. 3. & Auicenna. 2. 1. doct. 2. ca. 6. teſtibus Hyeme. n. ob. tpis guloſitatẽ exercitij prauitatem, & reſolutionis prohibitionẽ humores crudi maximeq; phlegmatici ex tpis proportione generati in interioribus corporis ob ambientis aeris frigiditatem, ſiue ἀντιπερίστασιν adunantur. Ver autẽ ſuperueniens illos eliquat, & per totum corpus diffundit. Quare natura per id tempus plurimum circa illorum cõcoctionem occupata eſt. Si itaq; in vere magna daretur cibi copia, natura impedita è prædictorum humorũ cõcoctione diuerteretur, utpote humoribus, & magna ciborum copia plus ęquo grauata: vnde relictis in corpore humores crudi & incocti facile in membrum aliquod decumbentes ęgritudinẽ inducerent. Quare ſummoperè cauendum eſt, vt id temporis cibo nonnihil dematur. Ciborum. n. diminutio ab ægritudinibus veris maximè præſeruat, Auicẽna ibidem teſte. Et hoc quidem de adulto

& extremo vere intelligendum. Nouũ enim hyemi adſimilatur, vnde & hyemis ritu per id tẽpus cibus adminiſtrandus eſt. Intelligendum item de corpore crudis & phlegmaticis humoribus refer to. Corpore namq; in humoribus temperato cibus iuxta coloris innati, atque eius, quæ a corpore fit reſolutionis proportionẽ exhibendus eſt: ablata. n. cauſa eſt diminutionis cibi. Vnde Hipocrates lib. 1. apho. 15. Ventres hyeme & vere natura calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi: quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus plurimus eſt, vnde & pluribus egent alimentis.

Aeſtatis cibus. SECVNDO, de æſtate nempe ꝙ immoderata cibi ſumptio ęſtate noceat. Siquidem virtus concoctrix tunc debilis exiſtit: Calor. n. innatus, qui oĩum operũ naturalium cauſa eſt, ꝑꝑ extrinſecus circumſtantis caloris exceſſum, ad ſibi affinem extra protenditur, atq; ita contingit diſſolui ac diſsipari eius ſubſtantiam, ob hoc igitur debilior redditur, q̃ vt multum cibum cõficere queat. Galen. commen. 15. lib. 1. apho. Vbi minimè tñ ſilentio prætereundum eſt, ob maximã humiditatum corporis tã ſubſtantialium, q̃ nutrimentalium, quę ꝑ æſtatem fieri ſolet, diſſlationẽ, plurimũ quidẽ ac craſſius alimentũ exhibendum eſſe,

eſſe, ſi virtus concoctioni ſufficeret. Verùm cùm vno eodemq; tp̃e multũ conficere non ſufficiat, parũ de eo ac ſæpius exhibendum eſt. Id q̃ commen. 17. libr. 1. aphor. Galenus iis ſignificauit verbis: Aeſtiuo quidẽ tp̃e, quantum ad tp̃is rationẽ attinet, ſæpius pauca danda ſunt, qm̃ & pluri egẽt adiectione, vt qui ſunt diſſoluti, & vires habeant imbecilles. Idem Cornelius Celſus libr. 1. capitu. 3. ſic ſcribens confirmat: Aeſtate vt ſæpius cibo vtendum, ſic exiguo eſt. Quanq̃ vero cibo nonnihil per æſtatem demendũ eſt, potioni tñ adiiciendum vr̃. Maxima ſiquidem tũ fit difflatio & exiccatio corporis, & calor humidum lõge exuperat vnde maior ẽt ſitis exorit̃. Elixis itaque frigidiſq; cibis, ac potione tum multa, cum diluta vtendum. Vinum vero purũ ac vinoſum, vt quod facile inflammet̃, & violento æſtu vehementem calorem incendat, vitandum.

Tertio, de Autumno: vt, ſ. in eo à pomis ac cęteris autumnalibus fructibus, nimirum vuis, perſicis, ficubus, & ſimilibus abſtineatur, vel parcè ſaltem de ipſis aſſumatur, ob ebullitionem. n. q̃ in corpore & humoribus faciũt, ſanguinẽ nimis fluidũ, & putrefactioni accõmodũ generant, idq; maximè in ventriculo impuro & corporibus κακοχύμοις, qualia per autumnum ſępius occurrũt: quę

ob id ẽt malis corripiuntur ęgritudinibus, cuiuſmodi habentur imprimis variolę, morbilli, & peſtilentes. Quod palam ẽt Paulus Aeginata libr. 1. c. 53. ita ſcribens atteſtatur: Poma in autumno affatim aſſumere noxiũ eſt, vt quæ non copia tm̃ obſint, verumetiam vitioſos ꝓcreẽt humores & inflationes. Etenim preſtãtiſſima, nempè ficus & vuæ, flatus pariunt corrumpuntq; cibos, niſi ante alios prę ſumatur, ita verò neq; inflant neq; corrũpunt. Ceterum qua exactior victus ratio per autumnum habeatur, vnicè hoc oĩbus, qui ſanitatis tuẽdę curam ſuſceperint, cauẽdum eſt, quemadmodum lib. 4. ad Alman. c. 26. Rhazes precipit, ne famem uel ſitim patiantur, vel cibo vna hora repleantur, vel aqua. Vinum aũt bibẽdum eſt paulo liberius, non tñ immodicè, ceu in æſtate, dilutum: nempè ut corpus humectet, & calorem reprimat. Quod.n.aqua immodicè temperatum eſt, calorem obtũdit, inflationes ac inde colicos cruciatus procreat. Minus ẽt eius q̃ per ęſtatem ſumendum eſt, Siquidem natura tunc imbecillior exiſtit, q̃ ut magnam uini copiã concoquere queat. Sunt apud Galenũ in libro de cibis boni & mali ſucci, c. 3. pulcherrima quędam ac utiliſſima de horæis fructib. præcepta, quem ſanè locũ, quia ualde eruditus eſt, hic integrũ

ſubij-

ſubijcere placuit. Pater meus, inq̃t, geometrię, architectonię, aſtronamiæ, aritmeticę, logiſtices ſtudijs plurimũ valuit. Maximèq; oĩbus, quibus erat notus, ob ipſius iuſtitiam, modeſtiã, bonitatẽ, vt cuiuis ex philoſoph᷒, admirationi fuit. Is cùm puer ipſe adhuc eſſem, eam mihi victus rationem inſtituit, vt nullis per id tẽpus obnoxius morbis vixerim. Vbi verò adoleſcentiam ſum ingreſſus, ille in agrum rei ruſticæ ſtudioſus cõceſsit, ego verò doctrinæ ſtudijs ardentius, q̃ ceteri condiſcipuli die noctuq; operam dabã. Sed cùm per totũ id teãpus, quod ὀπώραν vocant, horęis, hoc eſt tẽporarijs vel fugacibus fructibus vnà æqualibus meis vberius vſus eſſem, aduenien te autũno, acuto morbo corrept᷒ ſum, venamq; incidere opus fuit. Cumq; ergo in vrbem pater reuerteretur, ad me obiurgandum ſe conuertit eiusq; generis victus admonuit quo eodem ſuadẽte, vſus antea fueram, atq; ab illo impoſterum minimè diſcederẽ vitarẽq; ſodalium icontinẽtium conſuetudinem pręcepit. Tum ſequenti ẽ anno operam curamq; adhibuit vt ſobriè viuerẽ, atq; horęos fructus cum moderatione guſtarem. Atq; ita in eo anno qui erat ætatis meæ vndeuiceſimus, incolumis vixi. Sed cum altero deinde anno pater exceſsiſſet è vita, ipſeq; vnà cum eiuſdem

ætatis amicis operæ fructus ad ſatietatem ſumerem, in ęgritudinē ſuperiori conſimilem incidi, vt tūc quoq; ſanguinis miſsione opus eſſet, Deinde verò vel ſingulis annis, vel alternis nōnūquam ad octauum vſq; viceſimū annū morbo aliquo laborabam. Cumq; tunc tpis periculum eſſet, ne ea pars mihi, qua iecur ſepto trāſuerſo annexū eſt, abſceſſu corriperetur ab eſu horęorū oīum mihi penitus abſtinēdum propoſui exceptis ficubus vuisq; oīno maturis quas neq; intemperanter vt antea, ſed cum moderatione ſumebā. quā ſanè victus rationem, cū quidam ex ſodalibus natu me duobus annis maior comprobaret, curā ambo adhibuimus, vt exerceremur, cruditatesq; oīno vitaremus, ob idq; ad hanc vſq; diem multos iam annos, incolumes viximus. Reliqui quoq; ex amicis, qui me hortante exercitatione vſi ſunt, moderateq; cibum ſumpſerūt, recte oēs ſemper valuerent, ſed alij, quidem à quinto iā & viceſimo, alij ab aliquāto paucioribus annis, ut cuiq;. ſ. perſuaſū fuit, horæos fructus ciboſq; alios mali ſucci uitari oportere. Hęc ille.

Hyemis cibi parci. QVARTO, de hyeme: Hyberno ſiquidem tempore, Auic. 2. 1. doc. 2. c. 6. teſte, quantum uolumus, hoc eſt, plus quam cæteris tēporib. edendū eſt. Quod Galeni ēt teſtimonio confirmatur, qui com-

men.17.lib.1. apho. in eũ ſcribit modũ: Hyberno tp̃e multa quidem danda sũt pp̄ robur virium,ſed rarò,quia non valde multa indigent adiectione laborantes, vt q̃bus nõ multa fiat euacuatio.Et rõ quidem eſt, quia calor innatus hyeme intenſior eſt,tũ quia vnitus, tũ quia corroboratus, διὰ τὴν ἀντιπερίστασιν, id eſt,iuxta poſitionẽ ſui contrarij,nempe aeris frigidi corpora ambientis.De qua plura Ariſtoteles lib.1.c. 12. μετεωρολογικῶν.Sed hoc veritatem habet in robuſtis & corpulentis, nõ aũt in raris & debilibus.In his .n. intenſũ hyemis frigus non modò non corroborat calorem innatum,ſed magis debilitat. Quod verò hyberno tp̃e calor plurimus fit, innuit Hippoc. aphoriſm. 15. libr. 1. Ventres hyeme & vere natura calidiſsimi ſunt, & ſomni lõgiſſimi: quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda. Etenim tũc calor innatus plurimus eſt, vnde & pluribus egent alimentis. Quæ quidem & craſsiora & concoctu difficiliora exhibere licet, eo quod calor intenſior ſit, Vino aũt vtendũ eſt tum meratiore,tum rubicundiore. Quanquam verò in hyeme ob robur caloris innati & fortitudinẽ virtutis cõcoctricis, cibi craſsiores ac denſiores cõueniunt, quia tñ tunc tp̃is ob phlegmatis abundantiã corpora faciliimè replẽtur & obſtruun-

tur, & parua fit à continente reſolutio: tutius eſt, uti cibis inter ſolidũ, & rarũ medijs: qualis eſt caro hædina, uitulina, ueruecina, luciorum, percarum & cancrorum: Craſſioribus uerò, ut bouina, ceruina, porcina, concarum, oſtræarum, carpionum, & ſimilium, abſtinendum, aut certè cum moderatione utendum: adhibitis ſemper rebus aperitiuis & diureticis, nimirum petroſelino, naſturio, apio, & exercitio forti. Cæterùm circa victus rationem pro ſingulis anni tẽporibus conuenientem hoc ẽt notãdum uenit: Quod autunno quidem melancholicis cibis ac ſiccantibus abſtinere oporteat, hyeme uerò eis uti, quẽadmodum ſanè æſtate humectantibus & refrigerantibus, Vere autẽ, ꝙ medij ſit temperamẽti, mediæ facultatis cibos edere, quemadmodum. lib. 1. cap. 25. de alimen. facult. Galenus atteſtatur.

¶ *De prauo potu corrigendo.* Cap. XX.

SAluia cum ruta faciunt tibi pocula tuta,
Adde roſæ florem minuuntq; potenter amorem.

Duo traduntur hoc loco praui potus remedia.

PRIMVM, Saluia, cuius folia potib. immerſa uitia eorum proprietate qua-

dam tollunt. Peculiarem p rętcrea habēt gratiā roboiādi cerebrū ac neruos, iis vero roboratis, malis ſumis ex paruo potu procedētibus melius reſiſtitur.

SECVNDVM, Ruta: Huius nanq; folia integra ac citra contritionem vllā potioni impoſita, auxiliarē vim contra perniciem eius prętant. Etenim caliditate proprietate ſua potus vitia emendant. De ruta quō aduerſus venena conferat, ſatis dictum eſt ſuprà cap. 13. Additur in poſteriore verſu, q̇ flos roſæ ſuperioribus adiūctus, non modò dicta earum vim augeat, ſed Veneris inſuper appetitū cohibeat atq; tollat. Quod ſanè de roſis potiſſimū intelligendū eſt, quæ puniceo colore rubent: hę namq; fragrantia ac ſtyptico ſuo ſapore potus nocumentum remouent.

¶*De nauſea marina.* *Cap.* XXI.

NAuſea non poterit hęc quam vexare, marinam
Vndam cum vino mixtam qui ſumpſerit ante.

Cùm pleriſq; neceſsitas incidat nauigo per marè proficiſcendi, hic etiam remedia quædam aduerſus nauſeas & vomitiones, quibus premi ſolent, qui nauium inſueti primùm iā nauigare incipiunt, enumerare placuit: Nēpe ſi diuites illi fuerint, vt per dies aliquot, antequam

quam nauē cōſcendāt, vinum ſuū aquā marina temperent: ſint pauperes, aquā marinā abſq; miſtione bibant. Sic enim fiet, ut nauſeas citra vllum negotiū euitent. Nam unum & præcipuè aquoſum, quod Paulo Aegineta *οἰνάριον* Græce dicit, ſtomacho vomitionib. turbato maximè conuenit. Aqua uerò marina ſalſa & aſtrictoria ſua ui os uentriculi claudēs uomitiones præcidit atq; impedit. Porrò uomitionib. primùm iā oborientibus, nec facilè, nec utiliter reſiſtitur: ut quæ oīno magna ex parte præſidio eſſe ſoleant contra magnas & uehemētes ægritudines, nimirū elephātiaſin, aquā intercutem, & apoplexiam, & ſtomachi tum frigiditatē, tum inflationem. Siquidē ab his nō ſolùm preſeruant, ſed eaſdem ēt iam obortas uel curāt uel certè leuāt. At ſi diutius crebriusque urgeāt, adeò ut nauigantes uehementes debilitentur, comeſtione ſtypticorum & acidorum fructuum, cuiuſmodi ſunt mala cydonia, mala Matiana (hoc eſt, vt interpretatur *Iacobus Syluius*, poma Sylueſtria, ut uerò Ianus Cornarius, poma Arantia) & noſtra orbicularia poma, q̄ Epiroticis malis reſpondere putantur, vulgo Capenduta, ſiue *Pommes di Capendus* Gallicè uocātur, & punica ſiue granata acida, reſtinguendæ ſunt. Hæc. n. os uentriculi corroborant, & humorem

ſurſum repêtem deorſum reuellunt,ac infernè per uentrem euacuāt, fluentéq; ſtomachum ſiſtunt. Quin & ipſe ſtomachus ab hiſce roboratus fructib⁹, humores ad ſe vndarū exagitatione cōfluētes reprimit. Appij quoq; ſemē torrefactū ac in uino potum, confert. Abſinthium quoq; tam in cibo, q̃ in potu ſumptum nauſeas tollit. Panis item aſſatus, ſi ex uino aquoſo & odoro maceratus ingerat̃, ꝓdeſt. In ſumma, tota uictus ratio tum ex acidis & uentriculum roborantibus, tū uapores ēt ſiue fumos ad caput aſcendere prohibentibus, conſtituendā eſt: In quorum numero & lēticulæ cūprimis in aceto, uel ſucco uuæ acerbæ incoctæ, reponēdæ ſunt. Plura Paulus Aegineta, lib. 1.c.56.& Auicenna.3.1.doc.5.c.8.

¶*De generali condimento. Cap.XXII.*

SAluia, ſal, vinum, piper, allia petroſelinum,
Ex his fac ſalſam, ne ſit commixtio falſa.

Cōmunes recenſentur hoc loco materiæ, ex quibus in menſa ἐμβάμματα hoc eſt intinctus, condimenta, ſiue ſalſamenta ex tēpore parari poſſint, ſi ſpecialia defuerint. Sūt aūt eæ numero ſex. Et prima quidem ſaluia eſt: Ex hac n.

ſit condimẽtum in aſſatione ſiue coctu ra anſerum & porcellorũ. Hi nanq; ſaluia perſępè farciri ſolẽt antequã aſſentur: vt nimirum ſuperfluis ac glutinoſis ipſorũ humiditatibus reſolutis atq; diſſipatis, ſaluię penitus ſibi cùm odorem, tum ſaporẽ induant. Saluia tñ poſt aſſationem reicienda & non comedẽda eſt. Quinetiam ruticolę & plebei homines condimentum ex ſaluia cõficiunt, quo in anſerum eſu vtuntur, Allium.n.cum ſaluia contundunt, vt acrimoniã deponat & vino commiſcent. Secũda Sal: de quo infra.c.52. Tertia, Vinum: Quod ſanè extemporale diuitum, vel nobilium cõdimentum eſt. Nam in ſinapij, aut veriuti defectu, vinum cũ ſale tẽperatum pro ſalſamento ingerũt. Porrò veriutũ vt hoc obiter ẽt hic explicetur) Gallicum vocabulum eſt idẽ ſignificãs quod ὀμφάκιον, quod eſt ſuccus acerbæ vuæ, nõdum matureſcẽtis. Italicè [*Agreſto,*] Officinis agreſta, Gallicè [*Veriuſt.*] Hiſpanicè [*Agraz,*] & hinc facta Latina nominis terminatione, Veriutũ. Quarta, piper: Eſtq; ruſticorũ & agreſtiũ hominum ſalſamentum: quippe quibus fabæ atq; piſa pepere condita in quotidiano ſint vſu. Quinetiam ex pane toſto cum ceruiſia, ſiue vino, ius nigrũ pipere conditũ pultis inſtar cõficitur, quod ob id volgato iam fere vbiq; noĩe piper etiam

Sal cum vino.

Piper.

etiam appellatur. Hoc ſuper carnes aut piſces effuſum in delicijs habetur. Quinta allium: hinc quoq; ſalſamentum ruſtici conficiunt, quod cum oĩbus prope cibis ſuis, ſiue aſſi illi fuerint, ſiue elixi, ſiue dulces, ſiue ſalſi, imò uerò, & cũ induratis ouis eſitant. Allium namq; tritum cũ molli caſeo ac lacte commiſcẽt, atq; epulis deinde apponunt. Sexta petroſelinum. Siquidẽ ex folijs eius contuſis, cumq; ueriuto uel uino albo cõmiſtis, fit ſalſa uiridis, quæ cũ aſſis fere mãditur. Ceterum ſilentio minime prætereundum hoc loco, ꝙ pro ratione temporum ſibi inuicem ſuccedẽtium, tum cibariorum ẽt, quibus cum apponũtur, ſalſamenta uariari conueniat. Calidis ſiquidẽ tpibus frigida, aut minima certe caliditate participantia: è contrariò uerò frigidis calida cõferunt. Salſamentorum igitur ſtatuenda materia eſt in æſtate omphacium, turiones uitis, acetum, ſuccus malorum limoniorum, uel citrãgulorum, uel Punicorum, ſiue granatorum, cum ſaccharo, ſtillatitio roſarum liquore, qui ῥοδόσαγμα Græce dicit, & amygdalis. Quibus ẽ interdum ſerpylli nonnihil ac petroſelini ad frigiditatis commoderationem addi poteſt. Temporibus frigidis aptiſſima conſtituetur ſalſamentorum materia ſinapi, eruca, zingiber, piper, cinnamonũ, cyarophilon,

Allium.

Petroſelinum.

rophillon, allium, ſaluia, ſerpillum, mẽtha, petroſelinum iuſcula carnium, vinum, & acetũ, idq; nõ acre nimis, ſed vini naturę propinquum. Temperatis aũt tpibus inter caliditatẽ & frigiditatem media magis congruet. Porro quod ad cibaria ipſa attinet, alia aliis, quemadmodum ſane coqui non ignorãt, egent condimentis. Carni nanq; veruecinæ, ſimiliter, & vitulinæ, atq; capreolinæ ſalſa viridis apponi ſolet, in ęſtate quidem ex aceto, & omphacio, cum paucis ſpeciebus, nempe cũ petroſelino, zingibere alba, omphacio, & pane toſto, eoque in aceto vel agreſta macerato, ſine allii admiſtione: In hyeme vero eadẽ, ſed cum largiore ſpecierum copia, pauco allio, optimo vino, & pauca agreſta, apponitur. Nonnunq̃ vero ſinapium & eruca ſufficiunt. Carnibus bouinis elixatis ꝑquam vtile pro condimento eſt, duntaxat ad vſus eorum qui recte valent, iuſculum nigrum ex pane toſto, cumq; iure carnium, pauco omphacio, & pipere coctum, quod piperis ẽt noĩe appellari diximus. Hoc idẽ & pro ſuillis non inutile hyberno tꝑe fuerit. Nihil porro vetat in principio refectionis per æſtatem carnes ſuillas ẽt frigidas cũ aceto ac petroſelino mandi. Quod ſi tñ cædẽ carnes nempe bouina atque ſuilla, paſtillatæ fuerint, hyeme quidem cæpe atq; alliũ

cum

cum exiguo ſpecierum dulcium ponde
rę, æſtate vero ὀμφάκιον ſine cępis, aut
paruulus cæpas, ſed minuta planè copia
aſſumere alienum non eſt. Sin vero ex
carnibus ſubtilioribus paſtillatura con-
ſtiterit, repudiato per ęſtatem cæparum
vſu, lac amygdalarum cum omphacio
& exiguo ſpecierū dulciū puluere appo
nendū eſt. Ouum ēt conquaſſatum cum
omphacio in fine conceditur. Hyeme ve
ro vinum in omphacii locum ſufficere,
adeoq; ſpecies augere operę preciū erit.
Cuniculorum & pullorum aſſaturæ cō-
uenit condimentum ex cinnamomo &
mica panis, æſtate quidē cū omphacio,
ſed hyeme cum vino. Suillæ carni aſſa-
tæ per hyemem conueniet liquor, qui
inde aſſando deſtillauerit, cū cępis con-
tuſis & optimo vino tēperatus: per æſta-
tem vero ſalſa viridis, cuius ſupra men-
tionem fecimus ex vſu magis erit, Phā-
ſianorū, perdicū, & turturū aſſaturę prę-
ter ſalē aliud non requirunt condimen-
tum. Caponibus vero & gallinis elixa-
tis non inutile condimentū eſt per hye-
mem proprium decoctionis earundem
ius cum pauco ſpecierum dulcium pul-
uere, & maximè quidem ſi ſaluia, hyſſo-
pus ac petroſelinum iuri ſimul incocta
fuerint, ęſtate ius ipſum per ſe cum mo-
mento croci & ſucco turionū vitis ſuffi-
cit. Cæterum pro caponum & gallinarū
pinguium

pinguium paſtillatarũ cõdimento, præter exiguam ſpecierum dulcium copiã nihil penitus apponendũ eſt, idq; in fine tm̃, per æſtatem quidẽ cũ omphacio, per hyemem vero cum optimo vino. Piſces vero tanto calidioribus atq; acriotibus opus habent condimentis, quãtò craſſiore magisq; excrementitia carne & homidiore natura conſtiterint, concoctuq; pertinaciores fuerint. Eadẽ in carnibus quoq; habenda eſt ratio. Plura Magninus de conſeruanda ſanitate, parti. 3. capite. 20. & 21.

Piſcium ſalſa.

De vtilitate lotionis manuũ. *Cap. XXIII.*

LOtio poſt menſam tibi confert munera bina.
Mundificat palmas, & lumina reddit acuta.
Si fore vis ſanus, ablue ſæpe manus.

Duę hic referuntur commoditates ex lotione manuum a ſumpto cibo. Primo nanque manus ipſas puras atq; mũdas efficit: Deinde vero lumina ẽt reddit acuta. i. uiſus aciem excitat: Et hoc quidem non per ſe, ſed ex accidenti. Manus enim inſtrumenta ſunt, quibus purgantur oculi. Quare puras eas atque mundas eſſe conuenit. Sed de hoc abundè ſupra cap. 2.

¶*De pane.* *Cap.* XXIIII.

PAnis non calidus, nec ſit nimis inueteratus,
Sed fermentatusque, oculus, ſit bene coctus,
Et ſalſus modice, ex granis validis electus.
Ne comedas cruſtam, choleram quia gignit aduſtam,
Et panis ſalſus, fermentatus, bene coctus.
Purus ſit ſanus, non talis ſit tibi vanus.

Duo circa panis electionem cauenda eſſe, hoc loco pcipitur. Primum, ne actu calidus ingeratur: talis aũt maximè exiſtit recentior, & primum iã è furno extractus. Nam cùm lẽtorem quendã adhuc retineat: vchemẽter inflet, viſceraq; obſtruat, neceſſe eſt, eoq; ad ſanitatem inutilis habetur. Quod. 2 Cano. tract. 2. cap. 572. in eum prope modum ſcribẽs Auicenna innuere etiam uoluit. Nõ comedatur calidus, ſicut eſt, qñ videlicet è furno extrahitur: huius. n. queadmodũ & reliquorum ſimilium vſus, propterea ꝙ inflet, & immodicè uiſcera obſepiat, atq; obſtruat, naturæ aduerſus inſenſuſque eſt. Hic idẽ, vt li. 2. de vic. rat. in mor *Panis calidus nociuus.*

bis acut.aphor.34.Hippo. ſcriptum reli quit, & loco citato Auicenna cõfirmat, manifeſta caliditate & recenti ſuligine ſitim facit,celeriterq; uaporoſa humidi tate facit,ſed ſupra ſuſpenditur, & tardè deſcendit. Vetere tñ facilius concoq- tur,eſt.n. humidior. Idque duobus potiſſimum modis cognoſcitur. Primum ex pueris,ferè.n.ii maximè eo delectant vtpote ſimili. Alterum teſtimonium ab ætate ſumitur. Nam ſi uetus eſt ſicciſſimus,qui recentiſſimus eſt, eũ humidiſſimum eſſe oportet. Qui quidem & ſi victus ſalubris rationi vt alimentũ minus congruit, odoratu tñ præſtantiſſimus habetur. Valenti nanque ac ſuaueolenti uino imbutus,& naribus admotus, cor ipſum mirum in modũ recreat,ac roborat,atq; hac ſanè ratione ſyncope corre ptis utiliſſimè adhibetur. Imò uerò & ſo lo eius olfactu uitã prorogari nonnulli memoriæ prodiderunt. Qđ proinde à Democrito factum eſſe, Diogenes Laërtius lib.9.in eius uita iis teſtatur uerbis Cũ iam ex ſenio deficeret, & ꝓpinquus videretur morti, mœrentem ſororem, ꝙ ille in celebritate Cereris moriturus, ipſa deæ uota exoluere nequiret, bono animo eſſe iuſſit, paneſque calidos ſibi quotidie afferre, eos igitur naribus cũ admouiſſet,viuum ſe,dum ea celebritas trãſiret,ſeruauit. Vbi uerò dies illi tranſierunt,

Panis odor.

ſierunt,

ſierunt,tres autẽ erãt, quietiſſimè ac mĩnimo dolore cõcluſit uitam. 109. ętatis anno. Extat ſuper hac re Græcum eiuſdem Laërtij epigramma tale.

Καὶ τίς ἔφυ σοφὸς ὧδε, τίς ἔργον ἔρεξε-
το τοῦτον,
ὅσσον ὁ πανσοφὰης μήνυσε Δημόκρι-
τος:
ὃς θάνατον παρέοντα, τρί ἤματα δώ-
μασιν ἔσχεν
καὶ θερμοῖς ἄρτων ἄθμασιν ἐξένισεν.i.

Quiſnam tam ſapiẽs uiſus, qui tale patrarit
Vnquam, quale ſciẽs, omnia Democritus.
Qui per tres tenuit præſentia fata dies, &
Illa recens cocti panis odore aluit.

Plura hac de re Conciliator differentia. 155. & Manardus lib. 18. epiſt. 6. Secundum, ne uetuſtate induratus, ſiue mucidus edatur. Naturæ, n. humanæ, ꝓpterea ꝙ nimium exiccet, melancholicumque ſuccum generet, pro alimento non conuenit.

SECVNDO loco quinquè enumerantur panis electi conditiones. Prima, ut ſit bene fermentatus. Siquidem cõcoctu inter panes, ut lib. de alimen. facul. c. 9. Galen. atteſtatur, ſunt facillimi, qui plurimum ſunt fermentati, & pulcherrimè ſubacti, quique in clibano igne moderato fuerint aſſati. Porrò qui fermento oĩno caret, nemini prorſus eſt accõmodus. Qui uero parũ habet fermenti, hic, *Panis electio.*

iuxta

iuxta Auicēnę ſnīam, ubertim quidē nutrit, ſed niſi multo exercitio ac labore fatigetur, qui eo utitur, prōptè læditur. Iecoris.n.meatus, ꝑ quos fertur alimentum, obſtruit, lienis imbecillitatem auget, calculos deniq; in renibus gignit. Secunda, ut ſit oculatus, id eſt, rarus, poroſus, & minimum ponderis magna mole nobis pręſtans: Hinc.n.uiſcoſitatem omnem ſublatā eſſe perſpicuum eſt. Parum tn̄, ſi Auicēnę crędimus, alit, uentrē excrementis implet, & facilè per inteſtina deſcēdit, quēadmodum ille quoq;, qui, ꝙ ex farina a furfure nō ſeparata, & furfure à pura farina non ſeparato fiat, *αὐτόπυρος* ſiue *συγκομιςός* à Græcis, à Galeno uerò *πιτυρίας*, id eſt, furfuraceus, & à Cicerone cibarius appellatur. Furfur.n. cùm nōnihil facultatis habeat abſterſorię, meritū inteſtinis irritatis uelox fit eius deiectio. Iis aūt cōtrarij quidem ſunt panes puriſſimi, plurimū ponderis exigua mole habentes, oīum uerò panum tardiſſimè deijciuntur. Tertia ut plurimum ab artifice ſit ſubactus, & in clibano mediocriter calido bellè percoctus: male nanq; coctus cùm ęgrè conficitur, tum uētriculum etiā grauat. Qđ Auicēnæ etiā teſtimonio confirmatur, qui loco citato ita fere inquit: Panis qui non probe percoquitur, plurimum quidē nutrit, ſed ſi quis priuatus, & ab exer

cita-

citatione alienus, eo vti voluerit, celerrimè in obſtructionis periculum incurret. Huius ẽt generis eſt in patella coctus. Nã partes ipſius intimæ minus bel lè elaborantur : Sed de hac conditione abunde ſuprà c. 9. in tritico dictum eſt. Quarta, vt mediocri ſit ſale cõditus: dulcior.n.obſtruit, ſalſior exiccat, qui verò in vtriuſq; exceſſus medio cõſiſtit, ſi ipſi cætera oĩa ante pariter adfuerint optimũ præbet alimẽtum. Modus verò ſatis guſtu iudicandus eſt, qui nanq; in lõgiori huius miſtura offenderit, prauus exiſtit. Quatenus igitur guſtus nullum adhuc ſenſum triſtẽ ex ea miſtura percipit, eatenus ipſius copiam augere prçſtiterit. Quinta, vt ex optimis granis, laudatiſſimo nimirũ tritrico ſit confectus: de quo ſatis ſuperq; dictum eſt. c. 9. Tertio demum loco pcipitur, vt ab eſu cruſtæ panis, propterea ꝙ choleram aduſtam atq; ſuccos melãcholicos generet, abſtineam⁹: quatenus.n. ipſa adducta & ſicca eſt, ſuccum etiã inde genitum aduſtum & ſiccũ eſſe oportet. Quod Galeni teſtimonio confirmatur, qui in 4. Hipp. lib. de vict. rat. in morb. acut. cõm. 103. ita ſcriptum reliquit: Ob aſſationẽ ambuſta, tum ad ſucci bonitatem, tũ ad concoctionem ſunt inhabilia, cholerãq; pariunt pp eam, quæ his accidit acrimoniã. Meritò igitur nobiles, qui natura bi

lioſi ſunt, vtranq; ſibi cruſtam, tã ſuperiorem, q̃ inferiorem auferri à panẽcu rant: quos præcellentes Eccleſiarũ proceres, atq; delicatiores obſonatricis ſpeculationis magiſtri imitantur. Deligenda itaq; è pane medulla eſt: quippe quæ melius, firmius, atq; velocius, q̃ cruſta, præſtet alimẽtum. Iis tñ qui ſani adhuc ſunt, ſed ventriculum habent humidiorẽ, quiq; extenuari cupiunt, cruſta nonnunquàm poſt alios cibos veſci conceditur: vt quę p̃ſumptos cibos deorſum ſubducat & os ventriculi roboret. Vltimi duo verſus optimi ac ſaluberrimi panis quinq; notas continent: nẽpe vt ſit probè ſalitus & fermentatus, vt bene percoctus, vt purus ac ſanus, id eſt, confectus ex granis mundis, & validis, ac bonis eſſe collectis, quæ imbrium multitudine vitiata non ſint. Quod Auicenna loco citato iis fere verbis innuere ẽt voluit: Oportet, inquiens, vt panis ſit mundus, ſalitus, belle ſubactus, frumentatus, probè coctus, & heſternus, hoc eſt, poſt biduum non repoſitus. Minimè præterea ſilentio prętermittendum, quod maior panis portio eſt comparatione ſemper ſumẽda ſit ad piſces, herbas, & fructus humidiores, q̃ ad carnes & oua: rurſus ad carnes maior q̃ ad oua, & ad mollia oua copioſior, q̃ ad dura. *Additio.* Tritum in ſcholis Medicorum eſt dictum,

Cruſta panis.

Diſſer-

Diſſertionē utiq; oēm incōmodam: verum quæ ex pane fiat, peſſimā. Quod ſanè deſumptum eſt ex.3.1.doct.2.capi.7. Auicēnæ, vbi inter reliqua ſic fermè ſcribit: Panis impedimentum, vbi non percoquat venter, maximum cenſeri debet. Carnis vero non ita. In ſtomacho quippe reſidet diu, onere imprimis moleſto, quod ſi non cōcoctus ſatis, denique dilapſus fuerit, hępar præfareit, ac meſeraicas. Caro aūt maiorem ducit cum humano corpore ſimilitudinem, proinde ex ea minus prouenit nocumenti, & hepatis, aut meſeraicarum præfartio leuior, accurrationi min⁹ minusq; obſiſtēs, imbibentibus membris longe procliuius, ob cognationem quandam carnis ſuccum, q̃ panis. Hæc Cælius Rhodiginus lib.5.c.36.lectio.antiqua. Sciendū præterea, quod panis ex farina cribro ſuccreta, & a furfure repurgata, maius ac purius, præſtet alimentum furfuracens verò.i.cui furfutis nonnihil commiſtū eſt minimum quidem omnium nutriat, ſed facilius, ceu antea ēt dixim⁹, p aluū ſubeat. De Pane plura Galenus libr.1.c.9.& 10.de alimen.facul.& lib.5.cap.8.de ſanitate tuenda.

De carne porcina. Cap. XXV.

EST porcina caro ſine uino peior ouina,

Si tribuas vinum, fuerit cibus ac
medicina.

Priore uerſu carnis porcinę inſtituitur cum ouilla comparatio: nẽpe, ꝙ porcina abſq; vino ſumpta, q̃ ouilla peior habeatur. Porro ꝙ praua ſit ouilla, Galenus libr. 3. de alimen. facul. c. 1. ijs confirmat verbis: Agni carnem habent humidiſſimam ac pituitoſam. Ouium vero excremẽtoſior eſt, ac ſucci deterioris. Hac ipſa tñ ſuilla, quæ bonum aliqui ſuccum generat, peior eſſe, ſi abſq; vino edatur, hoc loco aſſeritur. Idq; non aliã certè ob cauſam, niſi ꝙ & ipſa pituitoſam habeat ſubſtantiam, quæ quidẽ vino corrigitur, & ad ſimmetrian perducitur. Altero deinde verſu innuitur, eandem cum uino ſumptam, ſupra q̃ ꝙ valentiſſimè nutrit, facultatem ẽt habere ceu medicamenti, vt quæ humectando corpus inalteret: Id quod de porcellis aſſis potiſſimum atque apris pulcherrime apparatis intelligendum eſt. Cæterum carnes porcinę, quæ ſale condiuntur, ac Sole deinde vel fumo exiccantur (quemadmodum apud nos in annũ reponendæ, & ruſticis ac plebeis hominibus apparantur) ouillis nihilo meliores cenſendæ ſunt, ſiue cum vino, ſiue abſq; vino mandantur. Quare de aſſatis porcellorũ carnibus, ſiue aprugnis hoc ipſum

ſum quod hic traditur, eò uidelicet quo diximus modo accipiendum eſt.

ILia porcorum bona ſunt, mala ſunt reliquorum,

Ilia ſiue omaſa. i. pinguiora porcorũ inteſtina cum reliquorum animalium inteſtinis hoc uerſiculo conferuntur: quantumque ad uictus ſalubris rationẽ attinet, aliorum animalium inteſtinis natura multò cùm præſtantiora, tum ſuauiora ſunt, ut teſtis eſt cap. 11. lib. 3. de alimen. facul. Galen. Neque ullius ẽt animalis inteſtinis libentius ꝗ̃ eorum ꝙ ſanguine referta, uel pinguia admodũ ſunt, ueſcimur. Eiuſmodi aũt porci cum primis habenẽ. Iam uerò & ſanguis ſuillus humidus eſt, & minus calidus humano maximè temperie ſimilis: ſiquidem & carnes ſuillæ humanis ſunt ſimiles. Cum itaque porcorum inteſtine ſanguine plena ſint, neq; aliud animal ex brutis facilius tũ ſaginetur, tũ pingueſcat, non abs re inteſtinis eius libẽtius ueſcimur. De carne ſuilla abundè ſuprà c. 7.

¶ *De Muſto.* *Cap.* XXVI.

IMpedit vrinam muſtùm, ſoluit cito ventrem.

Hepatis ἔμφραξιν ſplenis generat lapidemque,

Quinq; referuntur hoc loco incommoda, quæ vini recentis ſiue muſti potum ſæpius excipiunt.

Muſti nocumenta. PRIMVM quidem reddendæ vrinæ impedimentum eſt quod dupliciter intelligendum eſt. Vel. n. craſſitudine, q̃ ex multa terrenæ fæcis admiſtione obtinuit, uſque eo hepar adeoq; renes ipſos obſepit atque obſtruit, vt urina penitus ſupprimatur, vel certe conſuetum eius reddendę morem ac ordinem immutat Id quod de muſtis nonnullis Rhenenſibus ac aliis quibuſdã ſubtilioribus nemini dubium eſt. Siquidẽ fœces eorum terrena & nitroſa qualitate p̃ditæ ſunt, atq; eam ob rem, vbi in ueſicam deſcenderint; ipſam mordicant; urinamq; inordinatè ac præter morem conſuetum ꝓfundere cogunt.

SECVNDVM, facilis accita ventris ſolutio: viſcera. n. nitroſa ſiue ſalſa fœcis ſuæ qualitate abſtergens ad deiectionẽ incitat, idque præſtat, primò quidem fęcis acrimonia, deinde flatuũ ẽt, quos progignit multitudine: tertio vero propterea, ꝙ ad coquendum ſit difficile, ac ſtomachum grauet citò deorſum ſubit, inferioremq; ventriculi meatũ, qui Grę cis piloros, nobis autem Ianitor, & inferius os uentriculi, Barbaris Portonarius appellatur, cõpreſſum, arctiſſimeq; coactum & contractũ aperit. Quæ cau-

ſa ẽt, cui promptus aluum ſubducat, potior tñ ea eſt, quòd nitroſum quippiam ipſi inſit, ac tergendi facultas,

TERTIVM, bonæ hepatis tẽperaturæ noxa. Hepar.n. quemadmodum.3.I. doc.2.c.8. Auicen. confirmat, plurima fęcis cõmiſſione obſtruit, flatuũ multitudine debilitat, & dyſenteriã hepaticam inducit. Pari modo & καχεξίαν, ac reliquas prauas hepatis ægritudines diuerſas nimirum hydropis ſpecies generat.

QVINTVM, Splenis ac cõſtitutionis eiuſdem offenſio: Siquidem hoc uiſcus æquæ obſtruitur muſto atq; hepar, imò uerò & duro inſuper tumore quẽ σκίρρον Græci dicunt, haud raro corripitur.

QVINTVM, calculi generatio, & potiſſimum in renibus, qui colore ruber eſt, & friabilis. Hunc eã maximè ob cauſam muſtum generare dicitur, ꝙ ſubſtãtia conſtet craſſiore, adeoq; craſſitudine renes offarciat. Et hoc uerè quidem de muſto dulcioris uini, cui nitroſę ac mordicãtes fæces admiſtæ non ſumit, intelligitur. Nam cui eæ admiſtę ſunt tãtum abeſt à generatione calculi, ut nihil ei magis poſſit eſſe contrarium, quippe ꝙ urinã uehemẽter moueat, ac prouocet. Eiuſmodi uerò nonnulla ex Rhenenſibus inuenias, quę non modò arenulas ſecum per urinam agant, ſed meiere ẽt frequentius cogant, Frequens porro mi-

ctio arenulas iam adhæreſcentes motu ſuo abſtergit & aufert. Quare, &c. Plura infra capite quadrageſimoquinto.

¶ *De aquæ potu. Cap. XXVII.*

POtus aquæ ſumptus comedenti incommoda præſtat.
Hinc friget ſtomachus, crudus & inde cibus.

Aquæ potus noxius. Duplex noxæ genus inter edendum aquæ potum conſequi, hoc loco aſſerit. Primo namq; uentriculum infrigidat, & relaxat, maximèq; oīum cibi appetentiam deiicit. Deinde concoctionem interrumpens cruditatē generat. Pendent aūt ea potiſſimum, ut teſtis eſt lib. 7. metho. meden. ca. 6. Galenus, ex frigiditate eius oīa, cuius culpa & in pręcordiis diutiſſimè moratur, & fluctuationes excitat & inflatum mutatur, & corrumpitur, & ita uentriculi reſoluit robur, ſic vt deterius ob id concoquat. Proinde eodem in loco Galenus ēt p̄cipit, ne ilico poſt cibum largius bibatur, videlicet anteq̄ cibus fuerit concoctus. Siquidem innatim tibi ſi bibatur, ita vt eos uentriculi corpus p.p interpoſitum numorem nō contingat, quod innuere etiam 3. 1. do. 2. c. 7. his ferè verbis Auicenna voluit. Neq; poſt cibū multa bibenda eſt aqua,

quæ

quæ inter ipſum, videlicet cibum,& uẽtriculi corpus, ſeparationem faciat, & fluctuationis ſenſum inuehat. Hoc idem ſequente ẽt capite, nẽpe octauo, in hunc propè modum ſcribens atteſtatur: Cùm à comeſtione natura cõcoctioni ſtudet, ſi tm̃ aquę ẽxhauſtum priùs fuerit, quantũ cõmodę ciborum ꝓmiſſioni ſufficit, tum ea quæ ſuccedit aquę potio, inchoatum cõcoctionem tꝑbat, atq; impedit. Idem in Canticis ſectio. 2. aphor. 29. & 30. Aquæ potu in menſa vtẽdũ non eſt, niſi ratione adhęrentię & tardioris deſcenſus buccellæ. Aqua. n. cum cibo ſumenda non eſt. Quem locũ Auerrhoes exponens inquit: Cauſa quidem huius eſt, qm̃ aqua, quę ſtatim à comeſtione bibitur, antequam ingeſtus cibus a ventriculo incaleſcat, infrigidat, concoctionẽ impedit, & cruditatem parit. Eadem ẽt cauſa eſt, cur ingeſtus cib. ventriculo innatet, neq; eidem adhęreat, nec uniatur, vt ipſum, ſicuti par eſt, conterat. Actio namq; ventriculi in ſumptũ cibũ ut cõterendo ſimul & coquendo. Vnde ſimile quiddã ſuccedit, quale ſolet cùm multum aquę in lebetem feruentem infundimus: nam tũ caloris vis in elixãdo hebetatur. Ita & in ventriculo contingit. Nam & cibi in corpore concoctio elixationi ſimilis eſt, vt diſertè admodũ docet Ariſtoteles lib. 4. metheor. c. 3. & poſt

eũ Galenus lib.3.de facul.natura.cap.7.
Exigua tñ aquæ potio, quę paulatim & quaſi ſugẽdo ſumitur, ante cibi deſcenſum cõcedi põt, nempè vt per eam cibi prõptius ventrem pertinent,& ad inferiora deſcendat, idq; magis adhuc ſi ſitis etiam moleſtans ad bibendũ vrgeat. Exigua.n. frigidæ potio,eo, quod diximus, modo ſumpta,ventriculũ alleuat ac colligit.Alleuat quidẽ,quia ſitim extinguit, & cibi deſcenſum promouet. Colligit verò quia partes eius in vnũ cogit.Et hoc ex locis Auicen. iam citatis ſatis liquet. Cæterùm notandũ, ꝙ q̃uis in depulſione ſitis aquę q̃ vini pot⁹ magis conueniat, oĩbus tñ quæ valetudini tuendæ ſunt conſideratis, vinum haud dubiè præferendũ eſt. Nam dato ac conceſſo,ꝙ in ſitis extinctione(quæ, ex Ariſtotelis & Galeni ſnĩa, eſt appetitus frigidi ſimul & humidi, aut alterutrius). aqua in vniuerſũ ſit melior, quia frigida & humida, & naturaliter tñ in cibi permiſtione, & eiuſdẽ ad oẽs corporis partes dilatione, vinum præſtantius habetur.Siquidem facilius quum ꝑꝑ ſubſtantię tenuitatem, tũ actionis celeritatem cibis permiſcetur. Quinetiam natura eo magis delectatur, adeoq; citius attrahit & alijs cibis permiſcet: idq; eò excellentius ẽt, ꝙ hæc miſtio per modũ quendã fiat ebullitionis, quã vinũ vtiq;,

Aqua ſitis extinguenda.

cum

cũ ſit poteſtate calidum, adiuuat, aqua verò ob innatam frigiditatẽ turbat atq; impedit. Et ſic oĩbus perſpicuum ſit, uinum in ciborum tũ ꝑmiſtione, tũ delatione aquæ perferendum eſſe, quippe ꝙ ſubſtantiæ tenuitate & genuina calidita tate prõpte permeat & penetrat. Nã quę calida ſimul & tenuia ſunt, facile penetrant: quo fit, ut uinum ẽt, quam aqua, magis ad oẽs corporis partes deducat. Aquæ nihil ineſt poteſtate calidi, nihil ſubſtantiæ aereæ, nihil igneæ: vnde tardiuſcula ſit, & plurimũ tẽporis moret̃, adeoq; oẽm curſum ĩpediat neceſſe eſt. Adſignat̃ ꝑterea, & alia ratio cur aqua vino in potu ſit poſtponenda, nẽpè hæc, ꝙ aqua cùm per ſe neq; cõcoquat, neq; nutriat, alimẽti tñ nutritionem uel ma xime impediat. Atq; inde ſanè cibi oẽs, quantò aqueæ naturæ magis participes ſunt, tantò minus nutriunt. Vinum igitur cõmodius cum cibo bibitur, quippe ꝑ non ſolũ non impediat nutritionẽ, ſed multum ẽt iuuet: Maximè.n. celerri meq; tum nutrit tũ inſtaurat, queẽadmo dum ſuprà c.8.& 11. abundè oſtẽdimus. Inſuper & hoc notandũ ꝙ Aquæ potio, Auicẽna.3.1.doct.2.c.8. teſte, non inter edendum mõ, ſed in alijs quoque certis quibuſdam uitæ ſtudijs noxia exiſtit. Et primò quidẽ, ſi ieiunio ſtomacho ſuma tur, tunc. n. liberè ceu nullo retinaculo

prædita ad principaliora membra pene trãs inſita ſua frigiditate calorem innatum aut extinguit, aut certè debilitat. Et hoc potiſſimum in homine uerè ieiuno. Nam ebrio maximum q̃nque leuamen adfert, neq; ipſe quicquã inde læſionis percipit, ſi ieiunus aquã bibat. Idq; eã maximè ob rem, ꝙ ieiunus ebrius nõ ſit oĩno ieiunus, aut ſtomacho uacuo; ſed nõnullas ẽt tum retinet heſternę crapulę reliquias: eas igitur, cũ nitroſa qualitate præditæ, ac ob id perquàm moleſtæ ſint, aqua cõtemperans ſtomacho abſterget: quinetiam uapores ad caput tẽdentes eorum reuellit, ac rotum uentriculi habitum in priſtinum quodãmodo ſtatũ reponit corroboratque, ita ut alimentũ rurſus appetat, cõtineat, & cõcoquat. Secundò, ſi ab exercitatione uehementiore, aut ſtatim a coitu ſumatur: tunc.n. pori corporis aperti, ac robur nõ nihil diſſolutum eſt: aqua igitur in profundum penetrãs calorem innatum aut extinguit, aut certè deteriorem reddit. Tertiò, ſi mox à balneo ſumatur, idque eis potiſſimum qui uacuo uẽtre loti fuerint. Siquidẽ cutis ipſorum laxata iam, & meatus im̃modicè aperti ſunt, quare aqua, ut dictum eſt, liberè ac citra ullum obſtaculum penetrãs in ſummũ uitæ diſcrimen perducit. Hinc eſt, quod Auicẽna. 6. 4. trac. 1. Sum. 1. ca. 11. ita ferè ſcri-

Aqua crapulæ confert.

ptum

ptum relíquit.Ex aqua frigida,quæ ieiu no ſtomacho,aut ilicò poſt balneum,ſiue coitum bibitur, bonæ temperaturæ corruptio & ὑδρωπιάσις, timenda eſt. Quartò ſi deprauatæ ſitis,quæ ebrijs ſæpe, ac alijs quibuſdã uentri ac gulæ ſeruientibus media nocte aut ſummo mane oboritur, depellẽdæ gratia ſumatur. Frigidæ.n. potu tum concoctio impeditur,tũ reſolutio ac diſſipatio uini potentis, uel ſalſi aut bilioſi humoris ĩ ore uẽtriculi cõtenti,prohibetur. Quo fit, ut ſitis aquę uchemens ſtatim urgeat, & tẽporis ſpacio magis augeaĩ.Proinde hæc ſitis ſomno tutius placabitur,per hũc.n. humores prædicti ſitim excitãtes conco quuntur & deſcendunt, ideoq; ut ſubinde ceſſet ſitis neceſſe eſt. Quod ſi uerò ſitis uehementior fuerit, q̃ ut frigidi aeris inſpiratu, aut oris collutione ſedari poſſit, aquæ frigidæ potu reſtinguenda eſt,nam melius eſt concoctionẽ aliquantiſper impediri, q̃ multa ſiti uentriculũ accendi, præſertim ex meraciore uino. Aqua igitur frigida ex uaſe ſtricti orificij,ſiue gracillis colli bibenda eſt, ut plurimũ temporis moretur in orificio ſtomachi,ualentiusq; ſitim mitiget, ac de ea ſæpius ẽt, ſed paululũ ſumẽdum eſt, ne concoctio penitus excludatur.Quintò, generaliter ac communi ratione ſanis obeſt,ſi multum aquæ frigidę bibãt.

Calorem.n.innatũ extinguit, pectus offendit, ciborum appetentiam deijcit, & neruoſis oĩbus aduerſatur partibus, ut teſtis eſt lib.5.apho.18.& 24. Hippocrates. Prudentiſſime igĩt monuiſſe videt, quiſquis ille fuerit, quia ita cecinit.

Vina bibant homines, animantia cætera fontes.
Abſit ab humano pectore potus aquæ.

Veruntamen aqua temperate frigida appetentiam amiſſam reuocat nonnunquàm non per ſe quidem, ſed ex accidenti. Ventriculũ namq; ac vnà uillos eius in vnum cogendo firmat ac roborat.

¶*De carne uitulina.* *Cap. XXVIII.*

SVnt nutritiuæ multum carnes vitulinæ.

Laudibus hic efferuntur carnes uitulinæ, eo quod alimentum corpori ſuggerãt non mediocre: Et hoc ſatis ex Auicenna conſtat. Nam.31.doc. 2.ca.7. inter cætera præcipit, ut cibus ſanitatis tutelæ cõueniens ſit talis, quales ſunt carnes, & propriè hœdorum, & uitulorum lactentium paruorũ, & agnorũ anniculorum: vt quæ conſimilis ferè ſint naturæ, & facile in ſanguinem commutentur. Galenus quoq; lib 3.1.c.1.de alimen. facult. Carnes uituli lactentis, ſex uel octo hebdomadarum, aſſatas, ut optimas tum ad coquendum, tum ad ſuccũ bonũ ge-

nerandum,tum ad nutriendum,cõmendat,Sed de his abunde dictũ eſt ſuprà.c. 7. Ideo nõ eſt cur hic pluta referantur.

¶ *De auibus eſui aptis. Cap. XXIX.*

SVnt bona gallina, & capo, turtur, ſturna, columba.
Quiſcula, phaſiades, merulæ, ſimul ortygometra,
Perdix, frigelusq;, ,tremulusque, amarellus.

Agitur hoc loco de præſtãtia alimenti,qđ ab auiũ genere ſumitꝰ enumerantur aũt quatuordecim, ſed ita quidẽ vt inde & reliquarũ iudicia facilè colligas.

PRIMA, gallina eſt quo noĩe non ſolùm gallinæ iuuenes mediocriter pingues,ſed galli ẽt gallinacei hoc loco intelligendi veniunt. Siquidẽ horũ oĩum caro(vt copioſè admodum differentia, 68. Conciliator ex Haly, Auenzoari, Auerrhois, & Meſuę ſentẽtia probat) alimenti eſt inter aues optimi, quia facile in ſanguinem vertitur, & parũ excremẽtoſa eſt. Caro aũt gallinarum eſt melior q̃ gallorum,niſi ſint caſtrati.Nigrarũ quoq;, & quę nondũ pepererunt, eſt melior & leuior:vt gallorũ, qui nõdum coiẽrunt.Miram in corpore obtinet cùm ipſius temperamenti tum hu- *Gallina.*

morum

morum æquandorũ facultatẽ. Iis maximè conuenit, qui vita in ocio ac quiete degunt, quiq; leuiori ingenio ac mẽte ſunt. Colorẽ viuidũ comparat, vocẽ clarificat, genitali ſemini adijcit, & cerebri ſubſtantiã auget. Iuſculũ eorũ optima leproſis medicina eſt. Ad hęc gallorum cum gallinis nondum coëuntiũ teſtes, deperditas in morbis vires mirificè reſtituunt; q̃ ob cauſam hecticis, & maraſmo laborantibus, morborumq; diuturnitate macrefactis vtiliter exhibentur. Inſuper & ſemen prolificum ſuppeditant, & Venereas roborant vires. Decrepitorum aũt precipuè gallorũ caro nitroſa & ſalſa cibo inepta, medicamentoſe eſt iure ſuo maximè, potiſſimũ verò gallorum ruforũ qui ad motum ſint alacres, ad coitum ardentes, ad dimicandum fortes, obeſorum & macrorũ medij, quoq; vetuſtiores, eò magis ſunt medicamentoſi. Plura Meſues libr. 2. de medicamen. ſimp. purgan. diſtinct. 1. capit. 23. Simeon Sethi in Syntagina. & Auicenna. 2. Canon. capite. 296.

Capus. SECVNDA, Capo ſiue capus: hoc nomine ſeminarem galũ vocant, cùm fuerit caſtratus, ſicuti à M. Varrone lib. 3. c. 9. & Columella lib. 8. c. 2. de ruſtica traditur. Hic, n. in cibis gratior eſt vtpote remoto Veneris vſu pinguior, atq; ſalubrioris alimẽti redditur. Quare cum

voluptate

voluptate aſſumitur a, ventriculo, ac facilius concoquitur. De hoc Platina libr. 5. de honeſt. uolupt. Oīum auium laudes quantum ad obſonia pertinet, vna caro gallinacea comprehēſa eſt, quid.n. popinis afferunt reliquæ altiles, qđ non vnus captus in ſe habeat, ſiue elixū, ſiue aſſum velis? Eius auis patina ſtomachū iuuat, pectus lenit, uocem ſonoram facit, corpus obeſat, &c.

TERTIA, Turtur: huius quoque caro cibis annumeranda eſt, nulla oīno ex parte dānandis, q̄ neq; tennes neq; craſſi ſunt, ſed ueluti in ſymmetria, omnisq; exceſſus mediocritate conſiſtunt. De ea Galen. ca. 7. libri, de attenuante diæta, in hunc ſcribit modū: Qui non exercetur, mandandæ ei erunt modicè non modo gallinæ, ſed columbæ ēt, ac turtures, tametſi turtur temperamento eſt ſicca & potiſſimum quę in mōtibus degit, itaq; ueſci quis poterit eis innoxiè. recens tñ turtur non modo non eſt medenda, ſed nec perdix, nec alia oīā, quę carnē habēt moderatè ſiccā, ſed ubi unum diem ad minus ſuſpenderis, ita demum mandās licet. Porrò palumbes, pręter q̄ ꝙ carnē habent columbis, & perdicibis, & turturibus duriorem, difficilem etiam ad coquendam & excrementitia habēt. Perdices uerò, ac turtures, neque duriſimas habent carnes, neque concoctu difficiles *Turtur.*

neque

neq; prauo ſucco uitioſas, ſed & ipſarũ durities, ſi mortuæ uno die aſſeruentur facilè uincitur, fiuntq; friabiles oĩno atque in culpatæ. Alimentũ.n.corpori dãt laudabile, ſanguinemq; minimè viſcoſum generãt, & craſſi ac tenuis mediũ. Proinde quibus ſalubris cibus curæ eſt, eos, ut arbitror, his uti conueniet. Hæc ille. Plura Galenus in libro de cibis boni & mali ſucci cap. 5. & Rhazes aphoriſmo. lib. 3. aphor. 17.

Sturnũ. QVARTA, quorundã opinione ſturnus eſt, quem ψάρον Græci uocant: auis nigra, albis maculis diſtincta magnitudine merulæ. Eius generi proprium cateruatim uolare, & quodam pilę orbæ circumagi, oĩbus in mediũ agmẽ tendẽtibus, ſicuti ab Ariſtotele lib. 9. ca. 26. de hiſtoria animalium, & à Plinio libr. 10. c. 24. traditur, Germanicè [*een Spreeu.*] Gallicè [*vn Eſpreuiter.*] Hiſpanice. [*Eſtornino.*] Galenus: libr. 6. cap. 16. de ſanitate tuenda, inter perdices, attagenas merulas, & turdos, quæ quidem boni ſucci eſſe ab oĩbus exiſtimãtur, ſturnos ẽt commemorat: cum tñ à multis illaudabilis eſſe alimenti iudicetur, quippe qui melancholicum atq; uitioſum generat ſuccum, & cicuta, quæ uenenũ eſſe ab oĩbus ſtatuitur, ueſcantur, ut eſt apud Galen. libr. 1. ca. 2. & lib. 3. c. 17. de ſimp. medica. facul. Huic obiectioni Aloyſius Mũdella

la ſic occurrendum putat. Nempe Galenum in 6.de ſanitat.tuend.in calculi renum uitio ſturnos tanq̃ tenuis alimenti approbaſſe,itemq; palumbes & paſſerculos, q in turribus nidificāt, πυργίτας Græci uocant. Vel ſturnos non ita fortaſſe improbi ſucci eſſe, prǽſertim iuuẽculos,vt uulgus putat; quædam nanque ſunt animalia,quæ adhuc in tenella ætate exiſtentia,boni ſunt ſucci,ut uituli & hędi,ſi uero annoſa fiant,praui. Hæc enim,ut ait Gal.lib.3.de alimen.facult.c.1.& concoctionis,& boni ſucci, & nutritionis laude carent. Multo autem magis Galeno credendum eſt, q̃ uulgo ita inconſultè aliquam generalem proferẽti.ſententiam.Neq; ẽt quod veneno paſcantur ab hoiū eſu abſtinendū eſt.Nōnulla.n.animalia ſunt,quę licet uenenis quandoq; nutriantur,boni tñ ſunt ſucci,quemadmodum de ſturnis iā cōmemoratis cōſtat. His.n.cicuta nutrimētū eſt, homini medicamentū. Siquidē ſturnorū natura cicutā in ſubſtantiam ſuā vertere pōt;quod hominū non pōt. Sūt tñ quibus Starna hoc loco magis arrideat,vt per eā auis accipiatur grandiuſcula,magnitudine anſeris, colore cinereo,cuius caro ſucci ſit laudabilis, præſertim iuuenculæ. Atq; ita ſanè Rhazes lib.3.ad Almanſorem ca.10. intellexiſſe uidetur,vbi hanc reliquo auium genere *Starna.*

præferens

prçferẽs in eum prope modum ſcriptũ reliquit: Starnæ caro inter aues leuiſſima, atq; his, qui attenuante victus ratione delectantur, conuenientiſſima inueniuntur. Vel per Starnam auis forma & magnitudine puſillæ perdicis intelligẽda eſt. Sic Rabbi Moſes accepiſſe vr̃, ita ad Iudæos inquiens: Pari modo nec ſtarnæ dño noſtro conuenire putandæ ſunt quia ventrem conſtringunt. Sed hanc proprietatem alii perdicibus adſcribũt. Nam carnes earũ, ſicuti a Simeone Sethi & Rhaze loco paulò ante citato, aſſeritur, ventrem ſiſtunt. Quinetiam Baldachus quidam non contemnendus autor ſtarnas mirificè commendans tabula. 15. de rebus non naturalibus; ita fere ſcribit, Starnæ, phaſianorum, ac perdicum naturę propinquæ ſunt, & ſecundum ordinem ſeſe in temperamento & ſubtilitate habent. Prçſtantiſſimæ n. ſunt ſtarnæ, mox phaſiani, deinde perdices vt quæ reliquis excellentius deſiccent. Docet præterea Ioannes Michael Sauonarola, ab harum trium eſu abſtinendũ eſſe, tum iis qui quamlibet actionem fortem ac vehementem obeunt, tum ſanis etiam, vt ſi quando morbus aliquis inciderit, habeant quod ultra conſuetudinem ad edendum imitet,

Colũba. QVINTA, colũba, auis uulgo nota, quæ cum bilioſam admodũ habeat carnem,

nem, ſanguinem moderato craſsiorem & calidiorem neceſſariò gignit:atq; ob id febres nõnunquã facit. Quare in paſtillis potius cum aceto, aut omphacio: & coriandro pręparata, q̃ aſſa mandenda eſt: ita namq; exuperantia caliditatis ei⁹ ad συμμετρίαν cõmoderationẽq; reducitur. Renes frigiditate dolẽtas iuuat,femini genitali & ſanguini adijcit: ſed caput atq; oculos lædit. Quinetiam leprã, ſi frequentius vſurpetur, generare fertur. Nõ minimum verò reliquis pulli eius volucres tũ ſucci probitate, tum cõcoctionis facilitate præſtant. Inuolucres. n. calidam humidam habent carnẽ atq; excrementitiam, & maximè domeſtici. Ex columbis. n. vt Oribaſius tradit lib. 4. ad Euſtachium cap. 1. agreſtes domeſticis præſtanciores ſunt, & oĩno agreſtia domeſticis præcellunt. Electiores quoq; pulli ſunt per Ver & Autumnum quã per Aeſtatẽ atq; Hyemem excluſi fotiq; Porrò antiquę & annoſæ nõ ſolũ colnmbæ, verùm & turtures, tũ ob caliditatis & ſiccitatis exceſſum, tũ verò & coctionis difficultatem vitandę ſunt. Plura Simeon Sethi in Syntag. Rhazes lib. 3. c. 10. ad Alman. Auic. lib. 2. Cano. c. 133. & Auerro. lib. 5. collectan. c. 32.

SEXTA, Quiſcula: vulgare nomen à ſono fictum noterici Qualcã vocant, Latinis (ut Feſtus ait) dicta ẽ Coturnix, *Quiſcula Coturnix.*

itidem

itidem a voce, à qua multis auibus no-
mina indita ſunt, ortiza à Græcis appel-
latur, Germanicè, *ee Quac Kel.* Gal. *vne*
Caille, Hiſp *Codorniz.* Caro eius iuxta
Auerrhois ſnĩam, temperata eſt, ad cali
ditatẽ tñ paulo propẽſior, ac tenuis ſub-
ſtãtiæ, optimiq; ſucci: quare ſanis, ac iis
qui conualeſcunt, alimentum eſt ad bo-
nam ualetudinem accommodatiſſimũ.
Verùm Pſello. Iſaaco, atq; aliis quibuſ-
dam non aſpernandis Medicinæ ſcripto-
ribus Coturnix auis eſt, tum ad conco-
ctionem, tũ ad ſucci bonitatem inhabi-
lis: vt quæ & veratrum comedat, & mor
bo comitiali corripiatur: vnde Auicen-
na. 2. Cano. c. 154. ab eius uſu ſuadet ab-
ſtinendum veluti a tetanum & ſpaſmũ
inducente. Vbi notandum tñ, Auicennã
non ob id ſolum coturnicis cibũ impro
bare, ꝙ elleboro nutriatur, ſed ẽt ꝙ ta-
lis facultas ſpaſmum ac tetanũ generan
di, illius inſit ſubſtantię. Hac ratione igi
tur Galli coturnices cum molli ac pin-
gui caſeo paſtillatas edere cõſueuerunt.
Põt ẽt per coturnicem intelligi alia quę-
dam auis perdicæ aliquantulum maior
genis, roſtro, & pedibus rubenti colore,
reliqua verò pennarum facie ad leuco-
phæum vergente, quæ Italorũ uulgo Co-
turnix appellatur: eſtq; de Alpinarũ uo-
lacrũ genere, & in ſylueſtribus, & frigi-
dis locis, montibuſq; verſatur & degit,

neque ab Italicis regionibus vnquam recidit. Cuius autem ſpeciei apud veteres fuerit, nondum ſatis cõpertum habetur sed ex guſtu, & odoratu, & loci natura, in quo continue cõmoratur, & ex iis q. bus paſcitur (nã illa grati admodũ ſunt odoris) boni & laudabilis eſſe alimenti iudicanda eſt, & propterea in cibis meritò expetenda. Quo ſanè modo Rhazes etiam li.3.c.10. Ad Alman. coturnicem accepiſſe vr, cum ei ſecundũ poſt ſtarnã bonitatis locũ tribuit. De vtraq; coturnice cùm plurima tum cognitu pulcherrima habet Aloyſius Mundella epiſt. 6.

SEPTIMA, Phaſianus, quẽ à Phaſide amne apud Colchos, vbi primum cognitus eſt, ita nuncuparunt. Hęc eſt decantata oĩum libris auis, quam primã ferè in mẽſis eſſe iudicant pp carnis bonitatem, à ſcopo de temperamẽtis ciborum iudicia auſpicantur, ſucci n. probitate & iucunditate longe cæteris ancellit, neq; ſolum ad robur quoq; cõciliandũ accõmodatiſſima eſt. Caro. n. iuuenculi ac pinguis cõualeſcentibus & morborũ diuturnitate macrefactis optimus cibus eſt. Sed ob nimium atq; immenſum precium Principium duntaxat mẽſis atq; magnatum dicata eſt. Meminit Phaſiani Galenus lib.3. de alim. faculta. c.18. ſic inquiẽs: Caro Phaſianorum, qđ ad concoctionem & nutrimentum attinet, *Phaſianus.*

net, gallinis eſt ſimilis, voluptate tñ in edendo ſuperat: & ſicciore conſtant tẽperamẽto, vt qui in ſicciore degat aëre, & magis execratur. Lege plura de hoc apud Simeonem Sethi, & Rhazen apho. riſ.lib.3. apho. 13.

Merula. OCTAVVM, Merula: quæ quidem auis eſt nigro pẽnarũ colore: roſtro rutilo,& ſturni magnitudine Κόττυφος à Græcis dicitur, Germanicè, *een Merle*, Gallicè, *vne Mierle*, Hiſpanicè, *Mierla*. Quanquam verò hęc à Galeno, Oribaſio atque Aegineta inter optimi ſucci alimenta cõnumeratur, carnem tamen, quàm perdicis & attagenis eſt, duriorem obtinet. Quare & ipſa iuuencula ac pinguis mãdenda eſt. Turdi quoque & reliquę id genus auiculæ montanæ, oẽs in hanc claſſem referendæ ſunt.

Ortygometra. NONA, ὀρτυγομήτρα: ea auis eſt turturis magnitudine, pennarũ colore, nec quicquam à coturnice differens, roſtrũ longius eſt & acutius, crura pedesq́; ſatis ẽt præ corporis ſpacio longos obtinet, quinetiã frugiuora eſt, & aduena, antequam coturnices haud vſpiam audias: neq; coturnices te amplius uiſurũ ſperes, ubi hæc audiri deſijt. Vox mirificè eſt coaxantium ranarum clamori nõ abſimilis, niſi ꝙ ſubtilior multò & acutior fit. Caro eius optimum gignit ſuccum, ubi per diem ſuſpenderis. Gybertus

tus Lõgolius in eruditiſsimo ſuo de auibus Dialogo, eandẽ eſſe putat cum cynchramo, quem Secrecum Germanicè, id eſt, *een Smertze oft ScresKe* nũcupamus. Ὀρτυγομήτρα aũt Græcis dicta eſt, quod cor turnicibus per maria terrasq; aduolantibus dux & rex itineris eſſe ſoleat, ab ὄρτυξ, id eſt coturnix, & μήτρα, id eſt, matrix. Plura Ariſtoteles lib. 8. cap. 12. de hiſtoria anima. Plinius libr. 10. c. 33. natural. hiſto. Salinus c. 18. & Athenæus lib. 9. diſpnoſoph.

DECIMA, Perdix. huius quoq; caro medij ferè temperamenti eſt, & concoctu facilis, pbumq; ſuccũ gignit, præſertim ſi non illico poſt occiſionem, ſed vnum ad minus diem ſuſpenſa comedatur. Sic enim quod durum in ſe continet, abiicit, & friabilis redditur, quemadmodum ex Galeno paulò ante oſtenſum eſt. Sanguinẽm copioſum ac tenuẽ generat, adeòq; craſsiorẽ, ſi forte in corpore inuenerit, extenuat: idq; alę potiſsimùm pręſtant: quę vt in reliquo auium genere, ita in hoc quoq; facilius concoquuntur. Et vno verbo, optimæ quidẽ alæ ſunt auiũ iuuenũ ſaginatarum, peſſimę verò macilentarum & antiquarũ. Alimentũ aũt perdicum optimum eſt ijs qui ſe non exercent. & qui vitam degunt ocioſam, quiq; imbecilliores & inualidi ſunt, tum etiam attenuatæ vi- *Perdix.*

ctus ratione aſſuetis,& hydropicis, q.q; humido ſunt uentriculo: Vitioſos.n.& corruptos ipſius humores conſumit atque abſterget. Memoriam aſſiduè mãſa corroborat, impinguat, ſemen auget, & Venerẽ ſtimulat, ſed ventrẽ cohibet: unde accommodatiſſimum diarrhęa laborantibus fit edulium, ſi aſſa cũ aceto ingeratur. Medulla cum uino præſumpta ictericos ſanat. Iecur comitiali morbo correptis auxilio eſt. Fel quoq; ſuffuſionibus oculorũ à principio mirificè prodeſt: facit & ad ipſorum hebetudinem. Si tempora ſingulis menſibus eodẽ felle perungantur, memoriæ confet. Plura Galenus lib.3.cap.18.de alimen.facul.& lib.8.cap.2.metho.meden. & Simon.Sethi in Syntag.

Frigellꝰ. VNDECIMA, frigellus: Ea ex turdorum genere auis eſt, cuius Ariſtotelis libr.9.ca.20.de hiſtoria animalium tres cõſtituit ſpecies. Vna viſciuora, quæ niſi viſco & reſina non ueſcitur, & magnitudine paulò minor q̃ pica eſt: Germanice, *een Krammetuehel.* Altera pilaris, quæ ſonum ædit acutũ, & magnitudine merulæ eſt. Vulgo *een Dreſſel.* Tertia, quã iliacam uocant nonnulli, minima inter has, minusq; maculis diſtincta, a Germanis *een VVijndroſel* nuncupatur: de quo ſanè turdo intelligenda ſunt, quæ de frigello hoc loco dicunt. Hic vtrinq; iuxta

ta oculos,& in pectore, & in ipſo alæ fle xu,intus & foris maculas habet latiuſcu las,rubas. Primum genus non niſi hyeme apud nos cernitur,aut ſi uideatur,ra rum eſt. Secundum per totum annum apparet maculoſo ualde pectore, & cantus ſui gratia a multis in caueis alitur. Tertium per æſtate apud nos nuſquam videtur,ſed vindemiæ tempore atq; inſtante hyeme primum cernitur, adeoq; ob id frigellus,nempe quod aduētu ſuo frigus inſtare prenunciet,nominatur. In uineis potiſſimū reperiuntur,ac dulcium uuarum eſu ſæpius inebriātur,velociter uolanr,& optimi ſunt ſucci, præſertim circa feſtū oīum Sanctorū. Lege Guilielmū Turnerū in libello de auib.

Dvodecima, Otis, quæ & ipſa in cibis gratiſſima atque optimi ſucci eſt nēpe ex ſylueſtrium gallinarū genere: Gybertus Lon.eam eſſe adſerit,q̃ bonoſam uulgo,Germanicè,*een Haſelboen* nuncupamus, Gallicè, *une Oſtarde.* Hiſpan. *Abutarda.* De qua Gal.lib.3.de alim.fac. cap. 10.& Atheneus lib.9.deipnoſ. Sunt tñ quibus orex hoc loco magis placeat, vt gallina phaſiani per eam accipiatur. Alii vero gallinā aquaticā interpretant̃. Siue igitur gallina ſit aquatica,ſiue phaſiani,caro eius bonum gignit ſuccum. *Otis.*

Decimatertia, Tremulus: quæ quidem auis eſt fuſco pennarum colore, *Tremulus.*

magnitudine q̄ gallina minor, velociſſi mi volatus, alte vociferans ac clamoſa, in cuius capite criſta plumea, ex earum auium genere, quas σεισοπυγίδας Gręci vocant: caudam .n. cum pedibus incedit aſsiduè quatit, & ob id tremulus vocatur. Semper fere iuxta maria verſatur. Nequis prauā illam auiculā longæ caudę, quæ *Coda tremula* vulgo, ſiue motacilla, & Germa. *een Bach oft V Vater Steltz* dr̄, per tremulū hoc loco intelligendam putet; Huc ēt referri poſſet (ſi non eadē eſt) auis quędā cornice minor plumis ferè viridibus & nigris per totum dorſum, caput, & collū; ventre albo, longa & ſemper erecta in capite triſta plumea, alis obtuſioribus & inter volandum magnum ſtrepitum edentibus, vnde & vannellus id barbaris dr̄, clamoſa admodum & querula: quę aquis vermiū gratia, quibus ſolis victitat, appropinquat, ſed ipſas nō ingreditur, in planis & locis circa conſitis plurimum degit. Teutonicè, *een Kieuit.*

Amarellus: DECIMA QVARTA, Amarellus auis aquatica, forma perinde ac anas, ſed minor, ab Ariſtotele lib. 8. c. 3. de hiſtoria animaliū Boſca appellat̄, Germanice, *een Smelente.* Illud porrò noſſe in vniuerſum expedit, ꝙ præſtantius alimentum ab iis ſumatur auibus, quę volatu magis nitunt̄, celeriuſq; volant. Et quemadmo-

quemadmodum prædictarũ auiũ caro concoctu facilis, & ab bonam valetudinem accõmodatiſſima, ſic è diuerſo quarundam excrementia, eſt ac mali ſucci, multoq; ad coquendum difficilior, atq; inæqualis temperamẽti: cuiuſmodi imprimis exiſtit pauonum, anſerũ, gruum, malardorum, & quotquot oblongũ habent collum, ac roſtrum, inq; paludibus nutriuntur. Huc, quod ad ſucci prauitatem attinet, paſſeres etiam referẽdi ſunt qui in turribus nidificant, pyrgitæ appellati: nam & calidiſſimi ſunt, & longius à temperamento recedunt, ac durius alimentum dant, Veneremq; impenſius ſtimulant. Circa electionem vero alimenti ꝙ ab auium genere ſumitur, ſciendum eſt, iuxta diuerſas præſtantioris alimenti proprietates (ſi eius qđ nutriator, ſanitatem vel robur ſpectes) carnes variè laudari. Sic Gal. ad facilem concoctionẽ & ſubtilitatem reſpiciens, bonitatis palmam ꝑdicibus attribuit. Rhazes & Iſaacus ob leuitatem & ſubtilitatem ſtarnã prætulerũt. Idem quoque Iſaacus diuerſa ductus ratione diuerſarum auium carnes laudauit. Auicenna turturis carnem, ꝙ mentis aciẽ atq; intellectũ roborẽt, mirificè cõmendat. Auiũ porrò omniũ volucrũ genus pauciſſimum præſtat alimentũ, ſi ad genus greſſilium confera tur, potiſſimũ ſi ad ſuillã qua non aliud

inuenias, ꝗ copioſioris ſit nutrimenti: volucriū tñ caro ad coquendum eſt facilior quare iis, q̄ neglecto corporis exercitio, conſiliis potiſſimū, & ſtudiis ac contemplationi vacant, conuenientiſſima eſt præcipuè perdicis, attagenis, columbæ, galli gallinacei, & gallinæ, quemadmodum lib. 3. de alimen. fac. c. 18. Gale. teſtatur. Sanguinem. n. procreat clarum atque mundū, & ſpiritum generationi, ac mentis exercitiis, & intellectui aptiſſimum. Siccius namq; alimentū, quale dictarum auiū eſt, ſtudio cōtemplationiq́; intentis conuenit. Siccitas. n. prudentiæ familiaris eſt ſicuti luculenter & perſpicue docuit Galen. in libro, cui titulus: Quod animi mores corporis temperaturam ſequantur, c. 5. Lege plura apud eūdem, lib. 8. c. 2. metho. medēdi, & in libro de attenuante diæta, cap. 6. De attagene, quem *een Birchoen* Germanicè uocamus pulcherrima quędam & ſcitu digniſſima, Gybertus Lon. in dialogo de auibus prodidit.

De piſcibus: *Cap.* XXX.

SI piſces molles ſunt, magno corpore tolles.
Si piſces duri, parui ſunt plus valituri.

Hic duæ traduntur laudabilium piſcium

ſcium notæ piſces.n. aut dura carne ſua pta natura ſunt, aut molli. Ex his igitur qui molles ſunt, veluti iuniorib. pręſtāt. Carnis, namq; mollities pro modo humiditatis reſpondet, quæ crudior in nouello piſce, in vetulo uero concoctior exiſtit. Quare noue lli piſces lento ac pituitoſo ſucco magis quam uetuli abundant. Atq; in hac certè ratione nonnulli anguillā etiam uetulam iuniori præferūt. Ex iis uero q dura carne præditi sūt, iuniores longe pſtantiores & cōcoctu faciliores habentur: eiuſmodi porrò Lucii cum primis ſunt & percæ. Carnis.n durities concoctioni reſiſtet. Quæ ſanè ſentētia ex 2. Cano. ca. 555. Auicen. deſumpta eſt, ubi ſic fermè ſcriptū reliquit. Ex piſcibus dura carne præditis eligendi ſunt minores: ex molli uero maiores ad terminum aliquem. Plura Galenus lib. 3. de alimen. facul. c. 29. & 30.

Lucius & perca, & ſaxatilis, albica tencha,
Gornus, plagitia, & cum carpa, gal bio truta.

Hic decem recenſentur piſces, quorū alimentum hominum corporibus a luberrimum eſſe putatur.

Primus, Lucius eſt piſcis uulgo notus qui quòd non modo in alterius, ſed ſuæ ēt ſpeciei piſces graſſetur, tyranni appel *Lucius.*

lationem uulgato verſiculo ſeruitus eſt.
Lucius eſt piſcis rex atq; tyrannus aquarum.
Natata uelox ac duræ carnis eſt, ſed om
niũ medicorũ iudicio εὔπεπτος, atq; optimi ſucci, Germanicè, *een Hecht oft Snocke.* Gal. *vn Brochet.*

Perca. SECVNDVS, Perca: qui branchiis ſubrufus eſt, dorſo ſpinis armatus, vnde acantoſtefi enai cai poiciloxroa. Ariſtoteles ſcribit. Duræ quoq; carnis eſt, & vulgo cognitus, Germa. *een Baers.* Gall. *vne Perche.* Porrò alimentũ, quod ex eo ſumit, non modo ad coquendum eſt facile, ſed geſtui etiam gratum eſt, atque hominũ corporibus ſaluberrimum, vt quod ſanguinem medium conſiſtentia generet. medium aũt voco inquit Galle. lib. 4. de alimen. facul. capi. 27. qui neq; admodũ tenuis eſt, neq, aquoſus, neq; vehementer craſſus Vnde maximo in precio hic piſcis ſemper eſt habitus. Auſonius in Moſella ſic de eo canit:

Nec ta delitias menſarum perca ſilebo,
Amnigenos inter piſces dignande marinis.

Quanquam certè to perci antiquiſſimus etiã Græcorũ uſitatum ſit, reperiuntur tñ quibus per antifraſin, quod nulli piſciũ parcat a parcendo ſic dictus eſſe videatur, vt qui iratus alios piſces pinnis ſuis, quas ſupra dorſum hẽt, uulneret. Qua rõne a Lucio quoq; immunis eſt. Imo, vt Albertus refert, naturalis quædã lucio cũ perca ami

citia eſt. Læſus.n. lucius, non tã facile à quouis alio piſcium ſanatur, q̃ a perca.
Solum igitur liquidis percam laceratis in undis,
Veſtigat luſtrans, ſolum hunc medicamina poſcit.
Qui ſic inuentus uulnera eius tangendo lenit atque ſanat.

TERTIVS, Saxatilis, quo quidem noĩe piſcis à nõnullis hoc loco accipitur ex eorum numero, qui parui perpetuò manent, Latinè ẽt fundulus, & Germanicè *een Grundel* nuncupatur. Cuius alimentũ (licèt ſquamis careat) ad uoluptatẽ, concoctionẽ, ſimul ac diſtributionẽ, & ſucci bonitatẽ, pſtãtiſſimũ eſt. Multos tñ innenias, quib. Saxaulus potius, ſiue ſaxaulis hic legendum eſſe uideat, ut hoc noĩe ex planorum piſcium gñe eũ intelligamus, qui Βούγλοττος καὶ Βούγλοσσος græcis dictus, hodie γλῶττα nuncupatur. A Varrone & Plauto lingulaca, à linguæ figura, quæ grçcis eſt γλῶττα, cui Bou particula addita eſt, vt magnitudinẽ poti⁹ q̃ bubulç linguæ figurã ſignificet. A Pli. Solea. Itẽ ab Oui. *Saxatilis.*
Fulgentes ſolea candore, & concolor illis Paſſer.

A figura Soleç, quç ſolo pedis ſubijcitur, Germanicè *een Tonge*. Gallicç, *une Sole*, Hiſpanicè, *Lenguado*, qui & ipſe inter marinos piſces alimenti eſt haud

quaq̃ contēnendi. Gal. lib. 3. de alim. fac. cap. 29. ſimiles quodāmodo inter ſe eſſe paſſerē & ſoleā ſcribit, non tñ oīno eiuſdem eſſe ſpeciei: Soleā n. molliorem eſſe, ciboq; ſuauiorē, ac in totū paſſere pſtantiorē. Suauitate quidē, alimenti copia, ſucci bonitate Solea præſtātior eſt, at carne duriore, ſolidioreq; eſſe experientia ſenſusq; conuincunt. Plura Gulielmus Rondeletius lib. 11. c. 11. de piſcibus marinis.

Albica. QVARTVS, albica. qui & ipſe marinus, reponendus in numerum ſale conditorū, & in fumo. Deinde, uel in aere exiccatorū, qui àbaculo, quo ante coctuꝛam contunduntur, *Siot viſch* Germanorum lingua appellantur. Albica aūt ex eo dictus vr̄, qđ molli, humida atque candida admodū ſit carne: vnde Germanicè quoque, *een VVeiſzling*, & Saxonice, *een VVeittig oft VVeitling* nominat̄, & pro bono grātoque cibo habetur.

Tincha. *Tencha.* QVINTVS, Tincha, uel tencha: piſcis aquæ dulcis motus, pelle lubrica mucoſa ad nigredinem tendente, ac carne dura, vnde ab his tribus, nēpe lucio, perca & tinca poſt coctionē pellis auferri ſolet. Auſonius in moſella vulgi ſolatium uocat, q̄ pauperibus tm̄ apponatur Excremētitius eſt, & totus luto ſus. Teutonicè, *een tinche ſcheleiche, oft ſcleig*, Gallicè, *un Tenchè*, Hiſpanice, *Tenca.*

Sex-

SEXTVS, Cornus, gornatus, ſiue guarnadus: piſcis marinus albus atque minimus medij digiti longitudinē non excedens; vna cum capite ac ſpinis mādi tur, Teutonice, *een voerne.* *Cornus.*

SEPTIMVS Plagita; piſcis marinus planorum generi ſubijciendus, rhombo figura ſimilis, ſed contractior, lingulaca latior. Hic piſcis ſupina parte albicat, prona fuſcus eſt & terrei coloris, inſtar paſſerum auium, vnde à Latinis paſſer etiam dicitur, a Græcis ψῆττα, Germanicè, *een Pladijs*, Gallicè, *vne Playe.* Guilielm. Rondele. lib. 11. c. 7. *Plagitia*

OCTAVVS, Carpa, ſiue Carpio: piſcis fluuiatilis notus ſquamoſus. Cuius caro excrementitia eſt ac muccoſa, quare à magnatibus in vino decoquitur. Ita nanque multo q̃ ante præſtantior euadit: quicquid. n. muccoſum, aut uiroſum guſtu refert, id totum deponat, Germanice, *een Carper*, Gallicè, *une Carpe.* *Carpæ.*

NONVS, Calbio: piſcis marinus notus, cartilagineus, corpore tenui, & in ampliſſimas alas, expanſo, Raia Latine dicitur, & à quibuſdam Rocherus, ſiue Rochus, à Græcis Βάτος καὶ Βάτις, à rubi, quem Βάτον vocant, ſimilitudine. Quemadmodum. n. ſpinoſus eſt aculeatusq; rubus: ita raia oīs aculeis aſpera, nō quidē toto corpore, ſunt. n. λεῖοβατοι, id eſt leues raię, quibus nulli ſunt in cor- *Galbio.*

pore aculei, ſed ſiue leues ſint raię, ſiue aſpérę, oēs vncos aculeos in cauda geſtant, ſicuti in rubo, cynosbato, & roſis cernuntur. Piſcis eſt duræ cranis, conco ctu difficilis, ſed alimenti firmi & ſani. Germa. *een Roch*, Galli, *vne Raye*. Hiſp. *Raya*. Guliel. Ronde. lib. 12. c. 3. Nonnulli Galbionem referūt in baculo contuſorum piſcium claſſem, vt eum hoc noïe intelligamus, qui Germ. *Rotſcher* vocatur, qui & ipſe duræ carnis eſt, ac ſanus. Alij textus habēt Gobio, de quo Galen. lib. 3. de alim. facul. c. 28. Gobio, inquit, littoralis eſt piſcis, ex eorū numero, qui parui perpetuò manēt. Suauiſsimus ac concoctu facillimus, ſimulq; ad diſtributionē & ſucci bonitatē optimè cōparatus, Gall. *Gouion* Teutonice, *een Gonie*. Huc referendi videntur piſculi etiā, quos *Pfrellen eſt Erlytzen* Germanice vocamus, & quotquot tales occurrūt, nēpe iucundi, boni ſucci, & ad coquendum faciles.

Truta. DECIMVS, Truta: Hic oīum, qui in dulcibus aquis generant, piſciū ęquali cunctorum gentium iuditio longe nobiliſſimus habetur. Varius admodū eſt, purpureis guttis ſiue maculis totum dorſū ſpecioſe pingentib. carne interius rubra, quemadmodū in ſalmone ēt conſpicit, pculdubiò is piſcis ſit, q Auſonio in Moſella Salar vocatus, quū dicit.

Purpu-

Purpureiſq; Satar ſtellatus tergore guttis.

Celebratur apud homines, tanq̃ voluptate cibos reliquos ſuperet. Carnem habeat valde friabilẽ, vt, qua nihil neq; lentoris, neq; pinguedinis inſit, quo fit vt alimentum, quod ex eo ſumitur, hominum ẽt corporibus ſaluberrimũ eſſe cenſeat. Huc, quod ad ſucci bonitatẽ attinet, aſchię ẽt & auratę quos *Eſcheu & Roteoeſellen* Germanicè nũcupamus, referendi ſunt. Porrò Truta Gallicũ eſt: nam vulgo. *Truitte* vocant, Hiſpanicè, *Trucha*, Germanicè, *een Forel*. Verum hactenus ſingulatim de piſcibus. Nunc ueneratim etiam atque vniuerſe nonnihil de præſtantia ipſorum dicemus.

SCIENDVM igitur imprimis, alimentũ, quod ex piſcibus ꝓuenit, quem admodũ idipſum lib. 3. c. 25. de alim'. facul. Galen. atteſtatur, ſanguinẽ gignere conſiſtentia tenuiorẽ, q̃ quod pedeſtribus animalibus ſumit, adeò vt non affluẽter nutriat, & celerius diſcutiat, magis tñ excrementitiũ eſt. Phlegmatici. n. id eſt, frigidioris humidiorisq; tẽperamenti ſunt piſces. Ob eandẽ tñ cauſam quidã, ipſos concoctu difficiles eſſe, ac tardi tranſitus cẽſuerunt, quippe ratione frigiditatis lenti ẽt ſunt, atq; diutius ob id vẽtriculo immorãtur, & cõcoctioni repugnant: quo fit, vt ſæpius corrumpant, & putreſcendo ſitim generẽt. Car- *Piſcium electio.*

nium

nium itaq; laudabiliũ alimentum hoc nomine, quàm piſcium ſalubrius eſt.

SECVNDO vero hoc ẽt ſciendum, nempe pelagicos, hoc eſt, marinos (modò cæteræ bonę notæ conſentiant) in uictus ſalubris ratione, q̃ qui in aquis dulcibus nati ſunt, eſſe meliores. Alimentũ. n. quod præſtant minus excrementitium eſt, & carniũ naturę ꝓpinquius. At uerò cùm pelagici (cæteris paribus) q̃ fluuiatiles ſint carne duriore, conſentaneum eſt, eoſdem difficilius ẽt concoqui & reſolui, ac magis nutrire, ſanguinemq; gignere puriorem. Aegris tñ ob cõcotricis facultatis imbecillitatem fluuiatiles accommodatiores ſunt.

TERTIO ſciendum, ex piſcibus tã marinis q̃ fluuiatilibus, eligẽdos eſſe q carne ſint minimum muccoſa aut lẽta, ſed, alba, ſuaui, ſubtili, friabili, odorata, quæ tardè putreſcat, & qui non degunt in paludib. lacubusque, atq; id genus locis limoſis ac ſordidis, nec in aquis limoſas herbas & mali ſucci radices habentibus. Peſſimam enim habent carnem, q in eiuſmodi locis degunt.

Eligendi vero non admodùm iuuenes, neque pregrandes, neque pinguedine multa reſperſi, ſed ut in ſuo genere carnoſi & cellerimi curſus.

Ex marinis præſtantiores habentur, qui in fluminibus longius à mari diſtãtibus

tib.capiuntur, utique ſi cæteræ laudabiliũ piſciũ notæ nõ abfuerint.Iiſdẽ quoque notis conſentientib. quanto ſpinis agnatis ac ſquamis horridiores fuerint, tanto præſtantiores, ét eſſe par eſt Spinarũ.n.& ſquamarũ multitudo ſubſtantiæ puritatem arguit. Præterea optimi ſunt ex pelagicis,qui uiuũt in mari puro ac profundiore,uentorumq; porcellis magis agitato, & qđ fluuios multos & magnos excipit. Quare in mari Pontico & Balthio nutrit,ijs pſtant, qui in mari Mortuo ſiue Meridionali capiunt.

Eorum aũt,qui in fluuis gignuntur, ſalubriores ſunt, qui in ijs gignũtur,in quibus aqua rapidè fluit,ac copioſa eſt. Ex quibus iã dictis liquido conſtat, qui piſcium probi malive cenſeri debeant.

Cetacei.n.ac beſtiales cuiuſmodi porcus & canis marinus. delphinus,& mothua potiſſimum habentur. cũ laudabilium piſciũ notis,nimirũ albedine,ſubtilitate,ac friabilitate careant, in cibo ſunt prorſus iniucundi,& ad coquendũ difficiles, exiguumq; boni quidem alimenti,excrementi aũt plurimũ reddũt, & pręſertim recentes. Quare mirum nõ eſt,ſi prauũm ſuum in eorũ corporib.q. quotidie illis ueſcunt,congregãt. Quos tñ ſi qñ, meliorem nõ ſuppetẽte copia, edere cogamur, magnopere cauẽdum, ne illico a captu ingerãtur, ſed ſeruãdi

ſunt

ſunt per dies aliquot, dum caro eorum molleſcat, adeoq; citra ſubſtãtiæ corruptionem tenereſcat. Id quod fieri ſolet ubi leuiter ſale conſperſi fuerint. Quomodo ſapidiores etiam ac multò q̃ ante p̃ſtantiores euadere, lib. 3. de alim facul. c. 24. & 40. Galen. autor eſt. Quicq̃d. n. muccoſum, aut uiroſum guſtu referunt, id totum deponunt.

Merlengus. Ex piſcibus marinis raia & gornus in laudabilium claſſe cẽſentur, carnem. n. habent conſiſtentia puriſſimã. Deinde uero Paſſer & Solea, quorum tñ caro lẽtior eſt, minusq; tum alba, tum friabilis, & craſſior, ſapore ẽt atq; odore min' cõmendabilis. Merlengo tñ, ſiue merlano, quẽ ἀφύη Græci uocant, ſecundus fortè à raia deberetur locus, minore. n. participat craſſitie ac lentore, quã Paſſer & Solea, & ſubſtantia utcunque friabilis eſt, ſed ſi odorem, ſaporem, colorẽ, ſubſtantiæ puritatẽ & mollitiẽ ſpectes, bonitate nõnihil à Gorno ac Raia deficere uidebitur. Idẽ de harẽgo iudicium

Morhua. eſt. Morhua iuuenis bonitate prædictis ſatis ꝓpinquat, ſed ſi diligẽtius ad praeſcriptas laudabilium piſciũ notas exigatur, craſſior multò atq; lentior inuenietur. Salmones aũt rhombi (uulgo Gallorũ turboti) & maquerelli ſiue macrelli

Macrellus. lõgè à reliquis bonitate deficiunt, ſunt enim multò craſſiores, magisq; lenti, &

concoctu difficiliores, neq; cōpetūt niſi vehementiore exercitio fatigatis, robuſtis, ac iuuenibus, idq; magis etiā ſi q̃d ſalſedinis ipſis cōmiſceatur, quo lentor, craſſities, & frigiditas eorū remittantur ac corrigantur.

Ex piſcibus aūt aquæ dulcis, lucius & perca mediocres laudatiſſimi ſunt, præſertim ſi p̄ter dictas bonitatis notas pinguedinis non oīno expertes fuerint. Secundum poſt illos locum obtinet. Vēdoſia, carnem tñ habet non perinde albam ſubtilem, & friabilem, ſæpiusq́ue in ſtagnis, quam fluuiis reperitur.

Illud porro ſummatim noſſe ēt expedit, ꝙ piſces fluuiatiles, modo cætera cōſentiāt, tū ad bonos humores gignēdos, tum ēt ad guſtus ipſius uoluptatē, cæteris multo ſint p̄ſtantiores, ſi in aqua profunda, petroſa aut aſpera, ad Boream ſpectante, ac rapidè fluente degant, præſertim ſi urbis alicuis ampliſſimæ latrinarū, balneorū, culinarūq; loturæ & purgamenta in illam nō defluāt, neq; & veſtes & alia eiuſdem generis in ea abluantur: Multo uero magis, ſi præterea & herbarum ac bonarum radicū copia abundet. Cancri uero tam marini, q̃ fluuiatiles, ſicuti lib 3. de alimen. facul. cap. 33. à Galeno traditur, dura in totū carne conſtant, ideoq; & ad coquendum ſunt difficiles, & firmi alimenti, ægrè tamen in-

uen-

ventricula corrumpuntur.

In piſcibus quoq; id cõiter memoria tenere oportet, ꝙ recẽtes ualde nutriant & humectent, mãmas lacte repleant, ſemen prolificũ ſuppeditent, adeoq; uenerem excitent, & bilioſis corporibus ſint accõmodatiſſimi. Cæterum abſtinendũ ab ipſorum eſu poſt quamlibet actionẽ fortẽ ac uehementem, qui nanq; in temporis ingeruntur, eos & malè concoqui, & dum in iecur ac uenas diſtribuuntur, ſuccum generare crudum, qui non facile in probum ſanguinem mutetur, à ratione alienum nõ eſt. Præterea vero, cũ hæc ipſorum ẽt natura ſit, ut tardius pertranſeant, cura non minima adhibenda eſt, ne in uentriculum incidant debilem aut prauis ſuccis uitiatum, quippe qui tũ neq; belle cõcoquantur, & facilius fere una cũ aliis in vẽtriculo exiſtẽtib. corrũpant. Neq; itẽ vna cũ carnib. nec lacticiniis, neq; ſummo poſt alios cibos loco ſi quid Auicẽnæ credimus, edendi ſunt.

Poſtremò uero hoc ẽt ſciendũ, ꝙ craſſioris ſucci piſces intra mediocritatem ſaliti, recentibus ſint præferendi. Verum recens ſaliti, Gal. lib. 3. de alimen. facult. c. 24. teſte. iam diu ſalitis ſunt meliores. Piſces ẽt laudabiles exiguo ſale conſperſi, atq; moderate ſumpti, appetentiam, ſi q̃s ais delectetur, reuocant & roborant.

De Anguilla, & nonnihil etiam de Caſeo. *Cap.* XXXI.

VOcibus anguillæ prauæ ſunt, ſi comedantur,
Qui Phyſicen non ignorant, hæc teſtificantur.
Caſeus, anguillæ, nimis obſunt, ſi comedantur,
Ni tu ſæpe bibas, & rebibendo bibas.

Anguillam uocibus nocere hoc in loco traditur: idq; rationib. tum medicis, tũ philoſophicis cõprobatur. Limoſus.n. piſcis eſt, craſſiq; lenti ſucci, obſtructiones facit, longiusq; a memoratis paulo ante probi piſcis indiciis recedit, quod Galenus ẽt in libro de cibis boni & mali ſucci. c. 15. in hunc modum ſcribens atteſtatur, Anguillæ nunquam boni ſucci ſunt, tametſi puro in humore verſentur nedũ in eo qui vrbiũ ſordes & purgamẽta in ſe recipit. Idẽ fere & in lib. de attenuan. diæta. cap. 6. confirmare uidetur. Anguillæ, inquiens, & molliũ pars maxima, tametſi carnem habẽt mollem, q̃ tñ ſucco lento ac pituitoſo abundat, iis, q̇ ſalubri victus ratione vti volunt, plurimum eſt noxia. Pari modo de muſtelis quoq;, quæ vulgatio iã noĩe lãpretæ dicuntur

cuntur, ſentiendum eſt. Nā & ipſæ nihi-
Lamprelo ſecius quā anguillæ plurimum craſſi
ta, ſucci gignunt: tametſi paruulæ lāp retæ
non perinde malæ & periculoſæ ſint. Mi
nore.n.ut ſenſus ipſe iudex eſt ,craſsitie
& lentore participant. Quò fit, vt hi pi-
ſces, licet non ingratum ori ſaporem of-
ferant (qđ ſalua tñ eorū reuerentia di-
ctum uelim, qui in eorū uſu diu perſeue
rant) admodū ſint periculoſi. Siquidem
generatio eorū in aquis ſerpētum gene-
rationi in terris reſpondet, non ſiue ve-
neni ſuſpicione. Vnde ēt M. Varr. libr. 4.
de lingua Latina, nomen habent, ꝙ an-
guib. adſimilentur. Atq; hac certè rōne
capita & caudæ, ac ſimiliter interior ſpi
na, vt quæ venenum in ſe contineāt, nul-
Anguil lo modo edēda ſunt. Cōueniēs aūt erit
læ coctio ob ſucci craſſitiem ac lētorē, vt in opti-
mo vino immerſæ necentur, atq; cū iuſ-
culo deinde optimarum ſpecierum, ſicu
ti ab Apitianæ ſcholæ ſectatorib. ſolent,
præparentur: ac primo q dē duabus ebul
litionibus in vino & aqua ꝑbulliant, il-
liſque reiectis tandem ad perfectionem
coquantur. Vel gelu inde in patina fiat,
vel paſtillatura. vel aſſatura, idque cum
ſalſamento competenti: in hyeme quidē
cum viridi fortibus ſpecieb. & vino. in
æſtate verò cum debilibus ſpeciebus, om
phacio, & aceto. Commodius tñ ab e-
iuſmodi piſcium eſu abſtinetur. Stoma

cho

cho.n.& renib.ſunt inimici, ſed præcipuũ ſentiunt nocùmentum ex eorũ obſoniis, qui arenulas mingere conſueuerunt, qm̃ illę anguillari glutino in calculos cogi & anſtringi videantur Podagra quoq; laborãtib. manifeſtè officiũt, nec vllis morbis madẽtur, ſic vt iniquè natura feciſſe videatur, quę tam ſuauẽ refutandi s expuendiſq; piſcibus indiderit ſaporem. Medici omni ex loco, omniq; tẽpore & præſertim circa ſolſtitiũ anguilas deteſtantur.

Anguillæ eſus calculoſis noxius.

Sequitur deinde, caſeum atq; auguillas plurimum nocere ſi comedantur: ꝙ ſanè de iis, quæ magna mole ingerũtur, intelligendum eſt. Cauſæ quidem de caſeo ſuprà cap.7. De anguillis verò in præſenti capite habentur.

Poſtremo loco hoc ẽt adſeritur nẽpe prauitatem eorum vberiore ac frequentiore uini potu corrigi atq; emendari: quod minimè tñ de vino ſubtilli ac penetrante, neq; itẽ de eo quod in potus delatiui vicem ſubſtituitur, intelligendũ eſt. Tale nanq; cũ cibis mali ſucci bibendum non eſt, quemadmodum 3.1.doct. 3.c.8. Auicenna ſic fermè ſcribens diligẽter admodum monuit: Neq; cũ cibis praui ſucci, nec anteq̃ illi conficiantur, neq; ab eorundem concoctione vinum protinus bibendũ eſt: q̃ ppe ꝙ mali chymi cibos in oĩa ſtatim corporis externa

ta membra,quo fortaſſe citra uini admi niculum minimè penetraſſent,non ſine ſanitatis diſpendio ſecum trahat. Intelligendum igitur de uino forti non modum penetrante,quod ſæpius atq; modicè cõmodę ciborum permiſtionis gratia ſumitur.Hoc.n.prauitatē eorũ corrigit,concoctoriam facultatem roborat, frigidosq; & phlegmaticos humores cõcoquendo benignos reddit:quo fit,vt caſei atque anguillarum quæ ægrè admodum conficiuntur,concoctioni non parum proficiat.

Cæterũ neq; illud ſilentio hoc loco inuoluendum,nempe uinum non in anguillarũ modo,ſed quorũlibet ēt piſciũ eſu exhibendũ:quippe frigidioris humidiorisq; temperamenti ſunt oēs, adeoq; difficilius ob id ipſum conficiuntur, tardiusq; tranſeunt: uino igitur ſæpius ac modicè ſumpto facilè emēdant̃, atq; ad συμμετρίαν perducuntur. Hinc non temerè hactenus hoc vſurpatum: Ex piſcibus vinos quidem aqua foueri,mortuos uero uino condiri oportere.

De cibo potuſque in prandio atq; cæna permiſtione,ſiue alternatiue. C.XXXII.

INter prandendum ſit ſæpe parumque bibendum.
Si ſumas ouum molle ſit, atque nouum.

Hinc

Hinc duo traduntur præcepta.

PRIMVM, de cibi potus in prandio atq; cęna ꝑmiſtione ſiue alternatione, Inter prandendū nanq; cœnandùmve in vicē modo edendū, modò bibendum eſt ac ne id quidē largè & copioſe, ſed ſæpè potius & parcè. Neq; n. iumenta nobis in hoc imitando ſunt, quæ tum demū bibūt, cū cibo exaturata fuerint: ſed potio ſubinde interponenda eſt, qm̄ cibus permiſtione potionis mollior redditus per membra nutritioni deſeruientia, facilius peruehitur.

Vbi notandum, triplicem a Medicis conſtitui potum. Ac primum quidē per mixtiuū uocari, quod vna nimirū cum cibis ingeratur. Alterum delatiuum, qđ concoctione in ventre iam confecta & abſoluta, in hepate vero inchoata, vt cibi penetratione adiuuet, exhibeatur. Tertiū uero ſitis ſedatiuum, quo in explenda ſiti utimur. Quæ igitur de potu hoc loco traduntur, ea de permixtiuo accipienda ſunt. Hic. n. interponi ſępius ac ꝑmiſceri cibis debet, neq; ad finē prādii uel cęnę, ſiue dum ſitis urgeat (ſaluo tn̄ aliorum iudicio) differēdus eſt. Imo vero crebrius ēt ab illis aſſumi dēt, qui cibis actu uel potentia ſicciorib. veſcuntur, quiq; uehementius ſeſe atq; immoderatius exercendo ſiccum panē vorant, non tn̄ copioſe, ne concoctio impediaт.

Potus triplex.

Per mixtiuus.

Simi-

Simile.n.quiddã ſuccederet, qualeaquã in lebetem feruẽtem ſępius largè & co pioſe infundentibus ſolet:quippe caloris vis in coquendo hebetaretur.

Sedatiuus. Sitis aũt ſedatiuus potus circa prãdij vel cœnę finem, naturę congruere magis vř, tũc.n.ob calidi ſicciq; cibi æſtuationem vera ſitis vrget. Namq; veriſimile non eſt eodem ac breui temporis momento, infeſtari naturam eſurie ſitiq;ſimul,eo ꝙ hęc irritetur à calore, illa ſtimuletur à frigore interno. Eſtq; hic potus augendus,vel minuẽdus, prout ipſa ſitis expoſtulat.

Delatiuus. Atqui delatiuus prima coctione iam peracta,atq; ẽt paulo ante q̃ aliud quidpiam edatur,propinãdus eſt,ꝑſertim cũ priùs ingeſtus cibus conſiſtentia fuerit craſſiora;neq; differendus eſt, dum ſitis oboriatur. Ventriculũ.n.ad reliquũ ſuſcipiendum cibũ reddit expeditiorem, ac eorũ ẽt, quæ in ventriculo continentur,diſtributionem ad hepar plurimũ iuuat Nõ tñ immoderatius eo abutendũ eſt,vt maturè cõcoqui poſſit. Siqui dẽ incoctus ad hepar non tranſit. Quod verũ vtiq; erit,ſi in delatiui locum non ſubſtituatur aqua. In illa.n. neceſſe non eſt, vt concoctio expectẽt, priuſq̃ ad hepar trãſmeet. Rationabiliter verò in potu delatiuo,ceu ẽtin ꝑmixtiuo nõ aqua, ſed vinum propinari dẽt,aut aliud quidpiam

piam, quod vino fit analogon, veluti cer uiſia, melicraton, aut ex certaſis uel malis, aut ſimili quopiam fructus genere cōfectę potiones: quibus tn oībus uinū eſt præferendū. Facile. n. efficit alimenti in oīa mēbra diſtributionem: vnde non ineptè rxhmaths trofhs. ab Hippocrate nuncupantur, ut copioſè admodum ſupra c. 13. & 27. oſtendimus.

Sed quia de commoda cibi potusque permiſſione ſatis iā diximus, Illud mini mè omittendum, eſt, ꝙ nonnullis, ut rectum placere uideo, nempe ut iuxta craſſiorē, ſicciorem, & frigidiorem cibū de vtroq; potu tā delatiuo, q̃ per mixtiuo largius aſſumamus, & ut rurſus circa calidiorem, ſubtiliorē, atq; humidiorem, parcius. Et iterū, vt uinū ſubtile vaſenſq; cum cibo natura, craſſo, duro, ac frigido bibamus, & è diuerſo, vt calidioribus concoctionique magis parentibus cibis vinū debilius adiungamus. Quæ ratio ſi ſtabit, volētiore uino iuxta carnē vtemur bubulā, q̃ pullorū gallinaceorū, itēq; iuxta piſces, quā carnes animaliū terreſtriū.

SECVNDVM præceptum de ouis erat nempe ut recentia ac mollia ingeramꝰ: cuius rō reddita eſt ſupra cap. 8.

¶ *De Piſcis. Cap. XXXIII.*

PIſum laudandum nunc ſumpſimus ac reprobandum.

Eſt inflatiuum cum pellibus atque nociuum,

Pellibus ablatis ſunt bona ipſa ſatis.

Piſa. Inquiſitione dignum uidetur, quod de ipſis hoc loco traditur: nempe ipſa laudē mereri qñq;, nonnunquā uero & vituperium. Vbi ſcire ante oīa conuenit ipſa duas habere facultates, adſtrictioriā nimirum & purgatoriā; quarū hæc certè in ipſorum velut carne eſt, illa uero corticibus. Laudantur igitur quæ adempto cortice mandunt: culpantur quæ non de corticata ingeruntur. Priore. n. modo ſumpta, ut in diatis uniuerſalibus Iſaacus idipſum confirmat uentrem ſubducunt; altero vero magis condenſant & adſtringunt, plurimumq; flatulenti ſpiritus pariunt, ita ut pugna quædā ac tormina in inteſtinis excitentur purgatoria quidē facultate ſuccum excernere uolente, adſtrictoria uero retinēte; hincq; intus affligitur natura, ab utroque horū diuexata. Porro ſi ipſa cortice ſpoliata mandatur, tunc purgatoriæ actiones maximè conferunt. Quod de piſis hic dicitur, idem de omnibus fermè legumi nibus, puta fabiis, lentibus, phaſeolis, & ſi qua ſunt ſimilia, præcipuè tamen corticem habentibus craſſiorem, vt de fabis & ciceribus nigris, intelligendū eſt. Hac

 nanque

nanque ratione legumina oĩa, quemadmodum lib.4.de vict. rat.in morb. acut. apho.93.Hippocrates atteſtatur, flatuoſa ſunt,& cruda,& cocta,& fricta,& macerata,& uirida. Cortex præterea in omnibus peiorem generat ſuccum, q̃ quæ ipſorũ uelut caro eſt. In piſorum genere reperiuntur quædam alba & rotunda, cortice tenui, leui ac fragili, quæ tametſi vnà cum corticibus innoxiè mandiqueant, præſtat tñ ut decorticentur. Legumina uirida adhuc & nondum exactè matura, ualde tenuem habent corticem, ac minus ipſis diſcrimen ineſt, quod ad corticẽ ſaltẽ & carnẽ attinet, faciliusque concoquuntur: quare ea nonnulli ſanis corporibus, q̃ matura atq; exiccata magis conuenire arbitrati ſunt: quod tñ à veritate alienum vr̃. Nã ea admodũ eſſe excrementitia, & ſubſtantiæ corruptioni magis obnoxiæ: conſtat: quo fit ut a ſanis non uſquequaq; citra noxam ſumi queant. Hoc tñ negari non põt, quod matura & exiccata cum ab extimis corticib. purgata fuerint, ad victus ſalubris rationem, quàm recentia non decorticata, accommodatiora ſint, & è diuerſo virida quam exiccata cortice nõ ſpoliata. Porro quum omnium leguminum ſubſtantia inſlet concoctioni renitatur craſſiq; & praui ſucci alimentum in corpus diffundat, merito a uictus ſalubris ratione

Brodium ne excluditur. Brodium tamen ſiue iuſculum eorum, eò quod ſtatum cum omni & alimenti & concoctionis prauitate deponat, uentrem ſubducat, vrinã cieat, uenarũ atq; viſcerũ obſtructiones amoliatur, adeoq; ad uaſorũ etiã, quæ colatoria uulgò vocantur, nempè hepatis, renum & veſicæ, emundationem ſit efficaciſſimum, non parum commoditatis in uictus ſalubris ratione habere dinoſcitur. Cuius proinde uſum ieiuniorum tempore, quã craſſis atq; obſtruentibus utimur cibis, frequẽtiorẽ eſſe cõuenit. Multiplex porrò ac varius hominibus leguminũ uſus eſſe ſolet. Nõnulli.n.cum ſalſis carnibus eſitant: quẽ modũ Galenus lib.1.cap.25. de alimẽ.facul.non probat. Nam hæ quoque ſanguinẽ craſſiorem & melancholicũ magis generant. Quapropter non eſt his copioſius vtendũ, & maximè ſi cui corpus ſit aut melancholicũ, aut craſſo, aut prauo ſucco abundet. Peſſimè autem coci diuitibus legumina ſapa adparant, quandoquidem legumina haud quaquàm incraſſantium miſtionẽ poſtulant, ſed humidorum potius, & quæ ipſorum craſſitiẽ incidant. Quibus uero ſapa cõmiſcetur, iecoris obſtructiones ſolent gignere, viſcerisq; huius ac lienis inflãmationes inangent, niſi melle addito, meliora fiant. Perſpicuum autẽ eſt, quod & ſcirroſos uiſceris utriuſq;

affectus ſæpa exacerbat. Vt autem legumina eſui accommodatoria fiant, magis nutriant, & craſſum prauumq; ſuccũ amittant, in hunc ferè modũ coquenda veniunt. Sub noctẽ in aquam feruentem infundãtur, ac primò quidem manibus diutulè confricentur, vt a cortice ſeparẽtur, deinde per totam noctem in eadem macerando temperentur, ſequenti verò die duabus vel tribus ebullitionibus in eodem liquore, dũ tertia quartaue aquæ portio abſumatur, percoquantur. Aquã autem adhibere oportet leuiſſimam, ſeu pluuialẽ. Nam & hac citius coquent, & molliora euadent, & concoctioni minus faceſſent negotii. Ius decocti colo tandẽ transfundendũ & ad vſus reſeruandum. De quo vbi & quantũ cuiq; libuerit, accipiendũ, cumq; cinnamomo denuo & croco tẽperãdũ ad lentum ignẽ. Hoc etiã pacto terream naturam magna ex parte deponet. Nõnulli duas partes zingiberis vnam piperis, aliquantũ.n. cymini adijciunt, quo facilius ſecedat ad extremum aliqd aceti ut nive, & butyri admiſcent, atq; vnica iterũ ebullitione coquũt, ſpumam interea diligenter auferentes. Qđ quidẽ in principio refectionis potiſſimũ ſumendum. Illud poſtremo minimè prętereundum, quòd brodium ſiue iuſculum cicerum & piſorum alborũ multò ſit præſtantius, & humanæ naturæ ac-

Piſorum coctio.

commodatius, quemadmodum & tota eorum ſubſtantia.

De lacte tabidorum. *Cap.XXXIIII.*

LAc φθισικοῖς ſanum caprinum, poſtque cameli.
Ac nutritiuum plus omnibus eſt aſininum,
Plus nutritiuum vaccinum ſit,quoque ouinum.
Ad ſit ſi febris,caput & doleat, fugiendum eſt.

Lactis electio. Hic præcepta quædam traduntur de electiore lactis genere,quatenus uidelicet φθισικοῖς, hoc eſt, tabidis emaciatis, hectica febre laborantib.& quomodocũque conſumptis,ſit conductorum. Cibi.n.his ipſis,qđ calorẽ natiuum imbecillũ obtineant,concoctu faciles conueniunt boni itẽ ac multi alimẽti,ut corpus emaciatũ inſtaurent:ſed liquidi & tenues,ut vias ob ſiccitatẽ contractus facilius ſubeant,& penetrẽt:ob febrim quoq; refrigerent nõnihil, & ob vlceris ſaniẽ detergeãt,& ob ſolutionẽ cõtinui, glutinent. Quas dotes oẽs hẽt lac:facile.n.coquitur ac oĩum quę alimenti grã ſumimus,lac, butyro & caſeo multũ nutrit:optimum optimi eſt ſucci:ſerum caſei & butyri liquidum eſt,ſubfrigidum eſt, ut libro 5. cap.20.

cap.20.& lib. 10. cap. 7. de ſimpl.medic. facult.terget ſapore dulci butyroſe ſubſtātiæ & acrimonia ſeri glutinat caſeo, & eodem ac butyro eſt emplaſticum. Quapropter nonnulli Galeno in libro de cibis boni & mali ſucci, capit.9.teſte, pulmonis ulceribus affectos potione tantùm lactis curari putant, antea ſcilicet quàm ea ipſa vulcera amplientur calloſaque fiant.

Lac caprinum. Ac primum quidem præceptum eſt de lacte caprino, quod utile eſſe phthiſicis, Auicenna.2.Canon.cap. 444. & 1.4. tract.3.cap.6.confirmat. Neque id ſanè iniuria, ſiquidem inter cætera lactis genera moderatè ſe habet. cum non admodum pingue craſſumque ſit, ob id medium quoque eſſe cenſetur, quod in corporibus noſtris præſtat.

Secundum de camelino, quòd illo tenuius eſt feroſisq; humoris magis particeps, quo fit, ut minus tum nutriat, tum emaciatis conferat. Hydropicis tamē, & quibus hepar malè affectum eſt, non parum commoditatis adfert, præſertim ſi fuerit cameli nuperrimè enixę. Eo namq; hepar, ſi quid Auicennæ credimus, reficitur atque inſtauratur.

Lac aſininum. Tertium, de aſinino: Aſinæ namque inter cætera brutorum genera lac præbent ad propoſitos affectus accōmodatiſſimū, quippe cum tenuiſſimū ſit,

& minimè coagulatur,&quoquo verſus ocyſſime in corpus digeritur, quemadmodum elegantiſſimè libro. 7.metho. meden.cap.6.à Galeno ſcribitur. Quod Auicen.quoq;.1.4. trac.3.cap.6. confirmat. Non eſt, inquiens,lac poſt muliebre,quod hecticis ęquè conferat, ac aſininum,Hecticam.n. ſiquidem curabilis fuerit,ad plenum curat. Sed prę cæteris lac muliebre, tãquàm naturę eiuſdem, & humano corpori familiariſſimũ, ab alijs medicis, pręcipueq; ab Herodoto & Euriphone ad tabidos effectus celebratur Quoniã cęteris eſt ſubtilius, frigidius, & humidius,citius cõcoquitur, velocius penetrat, & melius nutrit Sumẽdũ autẽ quoduis horũ manè ieiunis, horis tribus,aut quatuor ante cibũ,vnc. quatuor primũ: qua ſi recte cõfecerit, poſtridie quinq; ſex vncias, & ſic diebus conſequentibus auctũ,ſi bene cõcoquat vſq; ad librã vnã. Quatenus. n. vires augeri cernimus,eatenus nos quoq; cibis adijciemus. Sumat aũt patiens ex mãmilla, aut minimum diu extra propria conceptacula moratum (illic.n.& ſanguis & ſemẽ promptiſſimè corrumpitur) per ſe aut cum pauco mele, vel ſaccharo, & ſale ne in ventriculo aceſcat. A lacte hauſto nõ dormiat, ne corrumpat, nec corpus exerceat motu aut frictione, ne crudũ lac in corpus trahat

Lac muliebre.

Cæt-

Cæterùm ſilentio prętereũdum hoc loco nõ eſt, ꝙ non ſemper lac muliebre aut aſininũ phthiſicis proſit: immò verò lac acidũ ſine ebutyratum ab ipſis in certis quibuſdã caſibus conuenientius adſumitur, Et primo quidẽ, quã cum phthiſi fluxus ventris ſimul infeſtat. Deinde cũ metus eſt, ne in ventriculo coaguletur, vel ardor adeſt vehementis febris, aut vẽtricul⁹ ſuapte natura biliofus exiſtit, in quo lac nullo negotio in bilem tranſeat. Quinetiã quã phthiſi febris coniungitur putrida, & multę in inferioribus partibus ſunt obſtructiones. Lac.n.acidum cohibet & adſtringit aluum, neqꝫ facile in bilem cõuertitur: quippe cui butyrũ, quo promptè accendi poterat, adẽptum ſit: eadẽ rationenec in putrida facilè putreſcit. Præterea cùm immundus ac ſordidus eſt ventriculus: in eiuſmodi enim Lac promptiſsimè corrumpitur. Poſtremo verò cum phthiſicus lac integrũ & dulce abominatur, ab acido autẽ ſiue ebutyrato non omnino abhorret. Sed de his omnibus copioſè admodum Hieronymus Cardanus lib.2. Contradic.Tract. 4. Contradict. 1.& Conciliator differentia. 194.

Quartum, de lacte vaccino, ꝙ ac inter cætera lactis genera craſsius ac pinguius inuenitur, ita alere etiam magis putandum eſt. Atque hinc ſane *Lac vaccinum.*

Rhazes li.3. c. 15.ad Almanſo.ſic ferme de eo ſcriptum reliquit: Lac uaccinum quorumlibet aliorum animalium lacte craſſius iudicat,atq; ob id corporis molē & obeſitatē adipiſci uolentib. accommodatiſſimū habet. His amplius Auicē. lib.2.Cano.c.444.hoc quoque addendū putauit: Nempe lac cuiuslibet animalis cuius fœtus eandem in utero moram cum hoīe ducat.i.per nouem mēſes,humano lacti eſſe maximè conforme:illud verò,quod ſit animalis,cuius impregnatio q̄ mulieris diuturnior ſit, eſſe deterius:quo fit,vt,cū vacca nouē menſib.vitulū forat, lac eius homano maximè cōforme,atq; ob id optimū quoq; habeat.

QVINTVM de lacte ouino:hoc q' ad conſiſtentiā quidē & nutrimentū attinet,ad vaccinum quodāmodo accedit.

SEXTVM de lacte vitando in febribus putridis, & dolore capitis:cuius rei cauſę adſignatę ſunt ſupra capite.7.

LEnit, & humectat, ſoluit ſine febre butyrum.

Butyrū ꝓprietates tres.

¶*De butyro:* *Cap. XXXV.*

Tres butyri propietates hic referūtur.

PRIMO cum doloris ſedatione lenit, & maturat:Siquidem temperatè calidum eſt,& natura pingue atque oleoſum,facultatisq; concoquentis,paulum habens etiā digerendi potentię,in medijs

dijs nimirũ corporib.ſecundũ duritiem & mollitiem. Bubonas igit̃ & parotidas iuuat, gingiuas extenuat, & præſertim in infantib. dentientib. itẽ humores in pectore ac pulmone fixos linctu cõcoq̃t.

Secundo humectat: ex meliore nanq; lactis eſſentia conſtat: quemadmodum ergo lacti, vnde ſeiunctũ eſt, humectãdi. uis ineſt, ita & butyro id eſſe oportet.

Tertio vero ſoluit: Largius.n. ſumptum, cùm ob ſuæ ſubſtantiæ lubricitatem, tum ob cõem oĩum ciborũ humidorũ rõnem, qui ſcilicet citra adſtrictionem ſunt humidi, facile per uentrem ſubit. Sed febricitantibus & calidiorib. naturis non æque ut alijs conuenit, ipſis enim in flauam bilem conuertitur.

Illud porrò noſſe hoc loco utile eſt, quòd butyrum ob ſuperabundãtem & humiditatẽ & pinguedinẽ in alimẽtis, uſu præſertim immoderatiore expetendũ non ſit. Ventriculum.n. reſupinat, ac ſubuertit, & ad uomitũ incitat. Neq; ultimo poſt alios cibos loco ingerere conuenit, quippe cũ humidũ ſit ac lubricũ, facileq; ſubduci queat, in ſuperficie natans corrumpitur, & ob hoc ipſum ante alios cibos ſumendũ eſt. Ita.n. citius ſubducit̃, & alijs cibis uiam munit. Quocunq; oleo magis tũ nutrit, tũ cibos cõdit: quo fit, ut obſonijs additũ olei atq; adipis uicẽ meritò penſet. Vnice tamen

hoc ſemper cauendum, nē uſus eius ſit immoderatus, neve in uentriculo accendatur. Pinguia.n.inflāmata, quēadmodum in maiori praxi Trac. 6.ca. 15.rub. 4.Ioan. Micheel Sauonarola ſcriptū reliquit, in melancholiam aduſtam tranſeunt, ex qua lepra deinceps generatur. Quo fit, inquit ille, ut ob nimium Butyri uſum multi leproſi ī Germania reperiantur. Recens butyrum, ut Auenzo atteſtatur, contra beſtias, quæ uirus eiaculātur, uenenaque, & foris illitū, & p os aſſumptum efficax eſt, ab aſpide.n.percuſſis utiliſſimè imponitur. & in peſtilenti aëris conſtitutione quotidie cum puri panis tribus aut quatuor bolis mane à ieiunis deuoratū mirificè ad ſanos ab infectione pſeruandos cōfert. Plura de butyro Dioſc.lib.2.cap.66. Galen.lib. 10.c.11o.de ſimpl.med.fac. Paul. Aegineta lib.7.& Simeon Sethi in Syntag.

ANNOTATIVNCVLA.

Tametſi Βούτυρον primā neceſſariò habeat longam, eadem in correpta, & media producta, Ioannes Baptiſta Fiera quoque hoc uerſu extulit.

Lac dabit aerij tibi condimenta butyri.

De ſero. *Cap. XXXVI.*

INciditque lauat, penetrat, mundat quoque ſerſum.

Hic

Hic agitur de facultatibus Seri, quod lactis aquoſa ad ſubſtantia: Hoc (ut lib. 2. diſtin. 1. c. 9. de med. ſimpl. purgan. Meſues inquit) excalfacit atque ſiccat ordine primo completo, & uſque ad ſecundũ. Quinetiã attenuat, ꝓbluit, abſtergit, & nitroſa, qua refertũ eſt facultate, aluũ abſq; aliqua mordacitate leniter ſubducit. Bilem tum flauam, tum atrã ab exuſtis humorib. genitam deijcit, quo fit, ut mirifice conferat maniacis, & melancholicis. Pręſtat item ad uiſcerum infractus, & morbis inde ꝙ uenientib. opitulatur: nimirum aqua intercute laborantibus, felle ſuffuſis, & lienoſis. Datur utiliter febrientibus ex bile, & uiſcerũ, ac uaſorum obſtructionib. Cõpetit etiam omnium uitijs in cute a bile, & peruſtis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, uitiliginibus, alphis, pſoris, leprisque admodum cõuenit. Hæc ille. Comitialibus quoque, atque ijs, qui ob potentis uini largiorem potum male habent, auxilium præſtat. Plura Dioſcorides li. 2. cap. 64. Gal. lib. 10. de ſimpl. med. fac. cap. 8. Razes lib. 3. ad Alm. c. 15. & Auic. 2. Cano. cap. 444.

¶ *De Caſeo.* *Cap.* XXXVII.

CAſeus eſt gelidus, ſtipãs, craſſus, quoque durus.

Caſeus

Caſeus & panis ſunt optima fercula ſanis.
Si non ſunt ſani, tunc, hunc ne iungito pani.

Duo hoc loco peraguntur.

PRIMO, quatuor referuntur facultates Caſei. Quarum prima eſt, ipſum eſſe gelidum, id eſt tēperatura frigidum, quod intelligi debet de recente ac molli, qui frigidus & humidus, & non de uetere, qui calidus & ſiccus eſt. Atque huius ſane rei grauiſſimum habemus teſtē Paulum Aeginetam, qui lib. 7. ſic ait: Caſeus recens & mollis repellēdi uim obtinet, leuiter refrigerans. Quinetiā de eo intelligi poteſt, qui conficitur ex ſola lactis coagulatione, abſq; ulla alterius rei cōmiſtione Reperitur.n. qui ob aromatum quorundam, ac odoratarum herbarum admiſtionē acrior & calidior euaſerit, & ob id linguam uellicet, atq; uentriculum excalfaciat. Talis aūt colore potiſſimū uiridis exiſtit, qui ſi maiore paulò mole ingeratur, corpus uehemēter exurit. Secūda eſt, caſeū ſtipare hoc eſt, adſtringere ac cohibere aluum, quod maxime ſolet præſtare uetus, cui multum coaguli admiſtū eſt. Tertia eſt, ipſum eſſe craſſum, quod eſt, craſſos generare humores, idq; nullo excepto. Oīs.n. caſeus fit ex craſſiore & terreſtri magis cu

iuſlibet

iuslibet lactis ſubſtantia, admiſto coagulo, & expreſſo inde ſero. Quarta eſt, Caſeum eſſe durum, id eſt, ęgre & cōcoqui, & aluo diſcedere: nimirum propter ſuccum craſſiorem.

SECVNDO deinde loco hoc ét adſeritur: nēpe caſeum parua mole cū pane ſumptū, optimū ſanis hoībus eſſe cibū, quippe qui panis admiſtione cōcoctu reddatur facilior, cùm alioqui per ſe ſumptus admodum ob concoctionis tarditatem offendat. Aegrotātib: verò, propterea ꝙ neq; ad concoctionē, vt dictum eſt, neq; ad mouēdam vrinā; neq; ad ciēdam aluum neq; ad ſucci denic; probitatem, quicꝗ̄ boni conferat, oīno fugiendus eſt. Plura de hoc ſup. c. 7. & 9.

Caſeus de ſe ipſo.

IGnari Medici me dicunt eſſe nocíuum,
Et tamen ignorant, cur nocumenta feram,
Expertor reo eſſe ratum, quia cōmoditate:
Languenti ſtomacho caſeus addit opem.
Caſeus ante cibum confert, ſi deſluat aluus,

Si cõſtipetur, terminet ille dapes.
Qui phyſicen non ignorant, hæc teſtificantur.

In prioribus duobus verſibus προσωποποιΐα eſt. Fingitur enim caſeus ſeipſum aduerſus malignos vicinos ac vituperatores defendere. Ignari, inquiẽs, Medici, hoc eſt, indocti ac medicinæ rudes, dicunt me videlicet caſeum in vniuerſum nocuum eſſe, quum ipſi tñ ignorẽt cauſam, cur humanæ naturæ nocere dicar. Alluſum aũt vr̃ ad illud qđ ab Hippocrate in libro de veteri medicina ſcriptum eſt in hunc modũ: Atqui, inquit, mihi neceſſarium eſſe vr̃, vt oĩs medicus de natura ſciat, & oĩ ſtudio annitatur, vt cognoſcat, ſi modo aliquid eorũ quę fieri debent rectè præſtare velit. Quidẽ homo ea q̃ comeduũtur ac bibũtur, comparatus, & quid cuiq; ab vno quoq; contingat ac accidet? & non ſimpliciter ſic exiſtimare, ꝙ malum adulium eſt caſeus? Dolorem. n. affert repletò ex ipſo. Sed quem dolorẽ, & propter quid, & cui parti intra hominẽ exiſtenti incommodũ exiſtit? Nam & alia multa edulia ac pocula naturà mala ſunt, & afficiunt hominem non eodem modo. Proferatur autem mihi verbi cauſa aliquid, velut vinum meracum multum potum, hominem aliquo modo debilem reddit &

omnes

omnes qui uiderint hoc fatentur & cognoſcunt, ꝙ hæc eſt uis vini, & ꝙ ipſum eſt cauſa, & in quas in homine partes maximè poſſit nouimus. Talē itaq; veritatem ē̄t de aliis oſtēdere nolo. Et enim Caſeus, qñ quidem hunc in exemplum ſumpſi, non oēs homines lædit, ſed ſunt qui ex ipſo repleti, ne tantillum quidem offenduntur, imò gracilibus mirabiliter etiam conferre proditur. Sunt autem q difficulter ſummouentes ipſum ab eo liberantur. Horum uerò naturæ differunt differuntq; etiam iuxta hoc, ꝙ eſt in corpore caſeo contrarium. Nam a caſeo excitatur & commouetur, in his quibus eiuſmodi humor multus in corpore exiſtit, & quo magis hic potens eſt, eo magis veriſimile eſt ipſos male affligi. Si vero toti humanæ naturæ malus eſſet, omnes utique læderet. Hæc aūt ſi quis nouiſſet, non incurreret ea, neq; ſanè pateretur. Hactenus Hippocrates.

Secundo deinde loco duę recenſentur utilitates ab ingeſto caſeo. Quarum prima quidem eſt, ipſum debilitatem abſcindere ſtomachi, ubi ſciendum tñ, qđ non quilibet ſtatim caſeus cuius ſubueniat ſtomacho (caſei ſiquidem in certis quibuſdam caſibus oēs ex æquo nocent, ſtomacho nimirum rarę texturæ, ac illi quoq; q ex lōga ægritudine adhuc debilis ſe colligit) ſed recens, mollis ac pauci

lentoris

lentoris particeps,quemadmodum li.5. ad Alman.c.15. Rhazes teſtatur, calido atq; ſicco ſtomacho apprime confert: exuſtionē.n.caliditatē, & ſiccitatem eius frigiditatis ac humiditatis ratione reprimit,& mandat.Contra uero eidem, uetus admodū,& acris, cuiq; multum coaguli iniectum eſt,manifeſtè officit. Stomacho aut,cuius pelliculis multa infarta ſunt phlegmata, plurimum cõfert caſeus,qui inueterauit, & ob id quã prius acrior atq; ardentior euaſit, phlegmata enim acrimonia ſua incidit,abſtergit & infra ſubducit.Rurſus uero recẽs ac mollis huic maximè nocet.

Secunda eſt,caſeum priori loco exhibendum iis,quibus venter maiorem in modum ſoluitur, poſteriori uero quibus idẽ ob imbecillitatem nõ rñdet. In uniuerſum nanq; adſtringentia ſi prius ante aliũ cibum aut edant,aut bibãtur, alium cõprimunt. Quib.aũt ob imbecillitatę uenter non rñdet, ii molliendi virtute pdita,nempe olera,aut piſces,haud id genus aliud p̃ſument:deinde adſtringentia (quorũ in numero caſeus ẽt repo nitur) quæ dum ipſum firmant ac roborant,& deorſum in uentriculi fundum, vbi concoctionis officina eſt, propellũt, adq; excretionem tandẽ incitant, Id qđ ex uere medicinæ peritis neminem lateſe arbitror. Vide Galenum libr.2. de alimen-

men.facul. cap.22. vbi rationem tradit, cur rhetori cuidam adſtringentib. poſt alios cibos laxantes ſumptis uenter fuerit ſolutus. Huiuſce rei meminit et Paulus lib. 1. cap. 81. De acido caſeo ita ſcribit Aetius lib. 2. cap. 101. Recens caſeus, qui ex acido lacte fit, & ob id ozugalacti nos appellatur, oĩum optimus cenſendus eſt. Nam & in cibo iucundiſſimus eſt, & ſtomacho innoxius prę oĩb. aliis caſeis exiſtit minus ęgrè concoquitur, & minus ęgrè tranſit, neque uero ualde craſſi ſucci eſt, quo crimine in cõmune oẽs caſei ſunt infames. His addit Rhazes acidum caſeum exigua mole ultimo poſt alios cibos loco ingeſtum roborare os uentriculi atque auferre etiam anocenziam ac nauſeam, quæ ex dulcib. & pinguibus cibis proueniant.

De modo edendi & bibendi. C.XXXVIII.

INter prandendum ſit ſæpè parumque bibendum.
Vt minus ægrotes, non inter fercula potes.

Præcipitur imprimis hoc loco, vt inter prãdendũ cęnandumve in uicem modo edatur, modo bibatur: id eſt, inter edendum ſępius quidem, ſed parum bibatur, neq; potus, quemadmodũ ſupra

quoque

quoque cap.32.dictum eſt,eo vſq; differatur,dum uenter cibo expletus uideat̃. Deinde uero vt eo tempore, quod inter prandium ac cœnam intercedit, potus, quoad eius fieri põt,euitetur, & maxime ſi ingeſtus cibus in uentriculo nõdũ concoctus fuerit,niſi magna cogente neceſſitate.Interrumpitur enim & impeditur primo ſumpti cibi concoctio, ita vt eum incoctum e uentriculo deſcendere contingat,appetentia cibi in cœna ſumẽdi deiicitur, & corpus grauatur,& ad diſpoſitionem, in qua homo neque ſanus, neque æger dici queat,ſiue qualis ea eſt, quæ febrim præcedere ſolet, adducitur.

Vt uites pęnam de potibus incipe cœnam.

Cœnam à potu inchoandam eſſe hic adſeritur. Sunt qui hũc modũ exponãt, Si uis uitare pœnam.i.infirmitatem, in principio cœnæ bibas prius q̃ comedas. Sed inepta prorſus ac inualida eſt hæc expoſitio.Secundum Medicos.n.cœnam a cibo q̃ a potu auſpicari conducibilius eſt.Neque Angli ipſi,quibus præſens liber dicatus eſt,eiuſmodi morem conſuetudinemve ſeruant. Quacunque.n diei hora bibere uolucrint, bolum ferè ſiue fruſtulũ panis præſumunt. Quare quod dicitur, ſic intelligendum potius uidetur:Incipe cœnam a potu.i.a cibo liquido

do & concoctu facili . Et hoc eſt, ꝙ ait Hippocrates in aphoriſmis libr.2 apho. 11. Facilius eſt impleri potu quam cibo. Atq; eius idẽ rei hæc aſſignari põt ratio: Quia ſi cibus liquidus & concoctu facilis poſtremo ſumeretũ loco, concoctionẽ eius multo citius, ꝙ̃ craſſi ac duri, qui prius ingeſtus fuerit, perfici cõtingeret. Somnus.n. qui cœnam ſubſequitur mirũ in modũ concoctionẽ adiuuat. Hãcq; ob cauſam liquidus cibus, quũ ob craſſum illũ nondũ ex toto concoctũ, ad exitũ peruenire nequeat, nimis adureretur aut certè ſi exierit, craſſum illũ, ſed incoctum adhuc ſecum traheret, periculũq; ita ei, qui comederit, non uulgare compareт. De recto ciborũ ordine nonnihil etiam ſupra c.5. diximus. porro de quæſtione hac, Vtrũ a potu cęna inchoanda ſit, lege Conciliatorem different. 118.

Poſt piſces nux ſit, poſt carnes caſeus adſit.
Vnica nux prodeſt, nocet altera, tertia mors eſt.
Singula poſt oua, pocula ſumes noua.

Tria hoc loco peraguntur: primus nãque uerſus duo præcepta complectitur. Quorum primum, quidem eſt, vt poſt eſum piſcium nuces in caſei locum ſubſtituan-

Nuces poſt piſces.

ſubſtituantur. Quod tribus fermè modis probari ſolet. Ac primo quidem propterea, quod nuces collectionem phlegmatis, qđ ex frequenti piſcium eſu generat, caliditate ac ſiccitate ſua diſcutiant & diſpergãt: Atq; hinc ſanè eſt, quod in uere, qñ nimirum quadragenario ieiunio corpora macerantur, ſummo ſtatim poſt alios cibos loco nunces exhibeanť. Deinde ea ẽt re, ꝙ piſces frigidioris ferè humidiorisque ſint temperaturę, adeoque difficilius ob idipſum cõcoquantur tardius ſubducantur, & prõptiſſimè in ventriculo corrũpanť ac putreſcãt. Nuces verò, cũ euidẽter excalfaciant atque deſiccent, eorum concectionem adiuuent, prauitatem corrigant, & ad mediocre tẽperamentum perducant. Tertio verò ob eam quoque cauſam, quod piſces interdum ueneni nonnihil in ſe contineant: nuces aũt, & copioſe admodum oſtendimus ſupra c. 13. uenenis aduerſentur.

SECVNDVM, vt poſt carniũ eſum nõ nuces, ſed caſeus exhibeatur. Caſeus enim præſtat, ut cibus ad fundum ventriculi, vbi concoctionis opus potiſſimum uiget, promptius deſcẽdat. Quod de eo ſane caſeo maximè intelligendum eſt, q medium locum inter recentem ac ueterem ſortitus ſit.

In ſecundo deinde uerſu de triplici agitur nuce: quarum una quidem pro-

deſſe,

deſſe, altera nocere, tertia uerò mortem inferre dicitur. Primam autem eam nõnulli intelligũt, quæ ob odoris præſtantiam Moſchata uulgo appellatur, hæc ſiccat & excalfacit, ordine ſecundo completo. Adſtringit, oris ſuauitatem commẽdat, & fœtentis animæ uiros commanſa abolet. Lẽtigines in facie emendat, viſum acuit, ventriculum & iecur roborat lienem abſumit, vrinam ciet, fluentem aluum ſiſtit, flatus diſcutit, & frigidis vteri affectibus mirificè prodeſt. Per alteram accipiãt uel nucem auellanam, quæ leptocaruon, cai caruonpon ticon. Græcis appellatur, uel eam, quæ in communi eſt uſu, & caruou baſilico. Græco Latinè verò iuglans dicitur. Quarum illã quidem nocere ob id tradiderunt, quòd ægræ concoquatur, cibis in uentriculo ſupernatet, uomitus excitet, flatus generet, & largius eſitata caput tentet. Hanc verò, q́d pari modo cõcoctu difficilis, ſtomacho inutilis, bilioſa, & tuſſientib. inimica ſit, capitiſq́; dolorem inferat. Ob hancq́; ipſam ſanè cauſam, nuces etiam dici a nocendo Grammatici autumnat. Græcorũ quidã carua, quod carubarian id eſt, capitis grauedinem faciant, nominari tradunt. Per tertiam vero iocoſe nõ nulli nucem interpretantur baliſtæ, q́d nimirum repentinam inferat mortem, Verum alii nucem intelligunt, Me-

thellam: quippe quæ uenenum ſit narcoticon.i.tempore inducens. Quarto.n. refrigerat exceſſu, ita ut drachmarum duarũ põdere eſitata ſtatim interimat, minore uero mẽſura temulentiã faciat. Quos quidẽ affectus præſtat etiã in canibus, quibus necandis aptiſſima habetur. Lege Rhazen lib.3.ca.30.ad Al.Serapionem de ſim.med.c.365. & Auicen.2. Cã. c.512. Porro ut grati etiam diſcipuli uicibus fungar, Georgii Sturtiadæ medici eruditione & experientia clariſſimi, meique olim in re medica præceptoris obſeruandiſſimi, de tribus hiſce nucibus opinionem huic quoque loco inſeram. Is igitus per nucem hic aliud nihil quã Iuglandẽ intelligendum adferebat: per vnicã q dẽ, paucas numero quæ citra denarium cõſiſterent, per alterã quę paulò largiore copia ingerentur: per tertiam uero, quæ immoderatiſſimè ſumerent.

SECVNDVM hanc igitur interpretationem unica nux prodeſſe dicenda eſt, vel ꝙ nuces letalibus aduerſentur venenis, uel ꝙ uiridum ac recentium nuclei depellati, & ante alios cibos ſumpti ventrem leniter ſubducant: torrefacti vero aliquãtulũ atq; a reliquo cibo cõmandu cati ciborum in corporis diſtributionẽ adiuuent. Altera nocere: quod nimirum concoctu ſint difficiles; ac caput immoderatiore vſu tentent. Tertia vero

mortem

mortē inferre, quod præter iam dicta in commoda δυσεντερίαν etiā ad iſtum in geſte modum generent; quæ niſi præcipiti & compendiario auxilio cohibeat, mortem breui inferat.

Tertio demum verſiculo præcipit, vt poſt oui cuiuſq; recentis atque mollis eſum hauſtulus,& præcipue vini, ſumatur. Eiuſq; rei duplex fere adſignatur ratio. Ac prior quidem, quod ouum recens ac molle ſucci ſit optimi & concoctu facilis, paruaq; mole ut ſup. c.6. oſtēdimus, plurimo corpus reficiat alimento, idq; vitello ſuo potisſimum: vinum aūt, cum natura eo delectetur maximè, præſtat vt a membris auidius attrahat, celeriuſq; ita permeat. Poſterior vero, quod ouum tardius deſcendat per gulā (quæ Græcis proprio nomine, giſofogos, ab oio fero, faghma, cibus, quod cibum & potum in ventriculum tranſuehat, Arabibus Meri nuncupatur) vinum autem deſcenſum eius adiuuet.

¶*De pyris.* XXXIX.

Adde piro potum, nux eſt medicina ueneno.
Fert pyra noſtra pyrus, ſine uino ſunt pyra virus.
Si pyra ſunt virus, ſit maledicta pyrus.

Dum coquis, antidotum pyra ſunt:ſed cruda venenum.
Cruda grauant ſtomachum, releuant,ſed cocta grauatum,
Poſt pyra da pomum,poſt pomum vade cacatum.

Pyra. Hic docetur in primis,ut ſuper pyrorum eſu vinũ bibatur, idq; tũ uetus, tũ odoratum. Atq; eius quidẽ ratio reddita eſt ſupra c.7.Pyra.n. ſanguinem ſeroſo replent ſucco,inflationesq; ac colicos cruciatus ſuſcitant. Vinũ ergo, cùm calfaciat,tenuet,fletus diſcutiat,& ſeroſam redundantiam conſumat, ſuper ipſis cõuenientiſſimè bibitur. Deinde nucẽ ueneno medicinam eſſe traditur: de quo copioſe ſupra c.13.Secũdo ac tertio uerſu dr̃, pyra abſq; uino cõmanſa eſſe uirus,hoc eſt,nocere humanę naturæ: cuius ratio iã reddita eſt, ne quis interim ſimpliciter,ut de illis, q̃ exceſſu qualitatũ elementorũ,quarũ miſtione conſtãt, aut propria qualitate,ſiue forma(ut uocãt)occulta venena eſſe noſcũtur, ita de pyris quoq; ſuſpicet:Sic.n. cõmanſa per niciẽ ſubinde vel noxã aliquã inferrent, ac proinde arbor ea ferẽs merito deteſtabilis eſſet, adeoq; ob idipſum excindẽda atq; in ignẽ conijcienda. Quarto verſu innuitur,pyra recẽtia & cruda eſſe vene-

venenū,i.nocere humanæ naturę: Nam extra hoc ꝙ ſanguinē ſeroſo atq; ebulliē te replēt ſucco,inflationes & colicos cruciatus excitāt, phlegmata ēt ac ſcabiē generāt. Cocta verò cōtra antidoton, i.remedium præſtant,perinde atq; illa paulò ante preſſare diximus,quæ cum vino manderentur.Atq; hęc ſanè vltimò poſt alios cibos loco ſumēda potiſſimū ſunt. ita nanq; excrementorū ſubductionem adiuuant.Quinto verſu docetur, crudorum pyrorū eſum grauē eſſe ſtomacho. Ipſum. n. non a concoctionis tm̄ opere diſtrahit,ſed flatibus ēt diſtendit. Cocta vero econtrario grauatum ſtomachum leuant,& reficiunt, inq; ſuum priſtinū vigorem reſtituunt,Vltimo tandem verſu hoc imprimis præcipitur,vt uinū ſuꝑ pyrorum eſu bibatur: cuius quidem rō iam reddita eſt. Deinde, vt a pomorum eſu aluus ſubducatur:quā rem Auice.2. Can.c.569. ſic ferme ſcribens cōfirmat. Poma dulcia & acida, ubi in ſtomacho craſſum inuenerint ſuccum, quandoq; incidūt ipſum,& per egeſtionem expurgant. Quæ ſententia apud Oribaſium quoq; reperitur.lib.4. Synopſeos ad Euſtachium filiū ca.29. Acida,inquit,cū in ventriculo ſuccū craſſum inueniunt,eūdem incidendo aluum ſubducunt,& ob eam cauſam fęces liquefaciunt. Quæ dulci ſucco ſunt prædita,ea ſine acrimo

Si cõſtipetur, terminet ille dapes.
Qui phyſicen non ignorant, hæc
teſtificantur.

In prioribus duobus verſibus προσω-
ποποιία eſt, Fingitur enim caſeus ſeip
ſum aduerſus malignos vicinos ac vitu
peratores defendere. Ignari, inquiẽs, Me
dici, hoc eſt, indocti ac medicinæ rudes,
dicunt me videlicet caſeum in vniuer-
ſum nocuum eſſe, quum ipſi tñ ignorẽt
cauſam, cur humanæ naturæ nocere di-
car. Alluſum aũt vr̃ ad illud qđ ab Hip-
pocrate in libro de veteri medicina ſcri
ptum eſt in hunc modũ: Atqui, inquit,
mihi neceſſarium eſſe vr̃, vt oĩs medicus
de natura ſciat, & oĩ ſtudio annitatur,
vt cognoſcat, ſi modo aliquid eorũ quę
fieri debent rectè præſtare velit. Qui-
dẽ homo ea q̃ comeduntur ac bibũtur,
comparatus, & quid cuiq; ab vno quoq;
continget ac accidet? & non ſimpliciter
ſic exiſtimare, ꝙ malum adulium eſt ca
ſeus? Dolorem . n. affert repletõ ex ipſo.
Sed quem dolorẽ, & propter quid, & cui
parti intra hominẽ exiſtenti incommo-
dũ exiſtit? Nam & alia multa edulia ac
pecula natura mala ſunt, & afficiunt ho
minem non eodem modo. Proferatur
autem mihi verbi cauſa aliquid, velut vi
num meracum multum potum, homi-
nem aliquo modo debilem reddit &
omnes

omnes qui uiderint hoc fatentur & cognoſcunt ꝙ hæc eſt uis vini, & ꝙ ipſum eſt cauſa, & in quas in homine partes maximè poſſit nouimus. Talē itaq; veritatem ēt de aliis oſtēdere nolo. Et enim Caſeus, qñ quidem hunc in exemplum ſumpſi, non oēs homines lædit, ſed ſunt qui ex ipſo repleti, ne tantillum quidem offenduntur, imò gracilibus mirabiliter etiam conferre proditur. Sunt autem q difficulter ſummouentes ipſum ab eo liberantur. Horum uerò naturæ differunt differuntq; etiam iuxta hoc, ꝙ eſt in corpore caſeo contrarium. Nam a caſeo excitatur & commouetur, in his quibus eiuſmodi humor multus in corpore exiſtit, & quo magis hic potens eſt, eo magis veriſimile eſt ipſos male affligi. Si vero toti humanæ naturæ malus eſſet, omnes utique læderet. Hæc aũt ſi quis nouiſſet, non incurreret ea, neq; ſanè pateretur. Hactenus Hippocrates.

Secundo deinde loco duę recenſentur utilitates ab ingeſto caſeo. Quarum prima quidem eſt, ipſum debilitatem abſcindere ſtomachi, ubi ſciendum tñ, qđ non quilibet ſtatim caſeus cuius ſubueniat ſtomacho (caſei ſiquidem in certis quibuſdam caſibus oēs ex æquo nocent, ſtomacho nimirum rarę texturæ, ac illi quoq; q ex lōga ægritudine adhuc debilis ſe colligit) ſed recens, mollis ac pauci

lentoris

ſentoris particeps,quemadmodum li.5. ad Alman.c.15.Rhazes teſtatur, calido atq; ſicco ſtomacho apprime confert: exuſtionē.n.caliditatē, & ſiccitatem eius frigiditatis ac humiditatis ratione reprimit,& mandat.Contra uero eidem, uetus admodū,& acris, cuiq; multum coaguli iniectum eſt,manifeſtè officit. Stomacho aut,cuius pelliculis multa infarta ſunt phlegmata,plurimum cōfert caſeus,qui inueterauit, & ob id quā prius acrior atq; ardentior euaſit, phlegmata enim acrimonia ſua incidit,abſtergit & infra ſubducit.Rurſus uero recēs ac mollis huic maximè nocet.

Secunda eſt,caſeum priori loco exhibendum iis,quibus venter maiorem in modum ſoluitur, poſteriori uero quibus idē ob imbecillitatem nō rñdet. In uniuerſum nanq; adſtringentia ſi prius ante aliū cibum aut edant,aut bibātur, alium cōprimunt. Quib.aūt ob imbecillitatę uenter non rñdet, ii molliendi virtute p̄dita,nempe olera,aut piſces,haud id genus aliud p̄ſumant:deinde adſtingentia (quorū in numero caſeus ēt reponitur) quæ dum ipſum firmant ac roborant,& deorſum in uentriculi fundum, vbi concoctionis officina eſt, propellūt, adq; excretionem tandē incitant, id qđ ex uere medicinæ peritis neminem lateſe arbitror. Vide Galenum libr.2. de ali-

men.facul. cap.22. vbi rationem tradit, cur rhetori cuidam adſtringentib. poſt alios cibos laxantes ſumptis uenter fuerit ſolutus. Huiuſce rei meminit et Paulus lib. 1.cap.81. De acido caſeo ita ſcribit Aetius lib.2.cap.101. Recens caſeus, qui ex acido lacte fit, & ob id ozugalacti nos appellatur, oĩum optimus cenſendus eſt. Nam & in cibo iucundisſimus eſt, & ſtomacho innoxius prę oĩb. aliis caſeis exiſtit minus ęgrè concoquitur; & minus ęgrè tranſit, neque uero ualde craſſi ſucci eſt, quo crimine in cõmune oẽs caſei ſunt infames. His addit Rhazes acidum caſeum exigua mole ultimo poſt alios cibos loco ingeſtum roborare os uentriculi atque auferre etiam anocezian ac nauſeam, quæ ex dulcib. & pinguibus cibis proueniant.

De modo edendi & bibendi. C.XXXVIII.

INter prandendum ſit ſæpè parumque bibendum.
Vt minus ægrotes, non inter fercula potes.

Præcipitur imprimis hoc loco, vt inter prãdendũ cęnandumve in uicem modo edatur, modo bibatur: id eſt, inter edendum ſępius quidem, ſed parum bibatur, neq; potus, quemadmodũ ſupra

quoque

quoque cap.32.dictum eſt,eo vſq; differatur,dum uenter cibo expletus uideat. Deinde uero vt eo tempore, quod inter prandium ac cœnam intercedit, potus, quoad eius fieri pōt,euitetur, & maxime ſi ingeſtus cibus in uentriculo nōdũ concoctus fuerit,niſi magna cogente neceſſitate.Interrumpitur enim & impeditur primo ſumpti cibi concoctio, ita vt eum incoctum e uentriculo deſcendere contingat,appetentia cibi in cœna ſumẽdi deiicitur, & corpus grauatur,& ad diſpoſitionem, in qua homo neque ſanus, neque æger dici queat,ſiue qualis ea eſt, quæ febrim præcedere ſolet, adducitur.

Vt uites pęnam de potibus incipe cœnam.

Cœnam à potu inchoandam eſſe hic adſeritur. Sunt qui hũc modũ exponãt, Si uis uitare pœnam.i.infirmitatem, in principio cœnæ bibas prius ꝙ comedas. Sed inepta prorſus ac inualida eſt hæc expoſitio.Secundum Medicos.n.cœnam a cibo ꝙ a potu auſpicari conducibilius eſt.Neque Angli ipſi,quibus præſens liber dicatus eſt,eiuſmodi morem conſuetudinemve ſeruant. Quacunque.n dici hora bibere uoluerint, bolum ferè ſiue fruſtulũ panis præſumunt. Quare quod dicitur, ſic intelligendum potius uidetur:Incipe cœnam a potu.i.a cibo liqui

do & concoctu facili . Et hoc eſt, q̃ ait Hippocrates in aphoriſmis libr.2 apho. 11. Facilius eſt impleri potu quàm cibo. Atq; eius idẽ rei hæc aſſignari põt ratio: Quia ſi cibus liquidus & concoctu facilis poſtremo ſumeretũ loco, concoctionẽ eius multo citius, q̃ craſſi ac duri, qui prius ingeſtus fuerit, perfici cõtingeret. Somnus.n.qui cœnam ſubſequitur mirũ in modũ concoctionẽ adiuuat. Hãcq; ob cauſam liquidus cibus, quũ ob craſſum illũ nondũ ex toto concoctũ, ad exitũ peruenire nequeat, nimis adureretur aut certè ſi exierit, craſſum illũ, ſed incoctum adhuc ſecum traheret, periculũq; ita ei, qui comederit, non uulgare comparet. De recto ciborũ ordine nonnihil etiam ſupra c.5. diximus. porro de quæſtione hac, Vtrũ a potu cęna inchoanda ſit, lege Conciliatorem different.118.

Poſt piſces nux ſit, poſt carnes
caſeus adſit.
Vnica nux prodeſt, nocet altera, tertia mors eſt.
Singula poſt oua, pocula ſumes
noua,

Tria hoc loco peraguntur: primus nãque uerſus duo præcepta complectitur. Quorum primum, quidem eſt, vt poſt eſum piſcium nuces in caſei locum ſubſtituan- *Nuces poſt piſces.*

ſubſtituantur. Quod tribus fermè modis probari ſolet. Ac primo quidem propterea, quod nuces collectionem phlegmatis, qđ ex frequenti piſcium uſu generāt, caliditate ac ſiccitate ſua diſcutiant & diſpergāt: Atq; hinc ſanè eſt, quod in uere, qñ nimirum quadragenario ieiunio corpora macerantur, ſummo ſtatim poſt alios cibos loco nunces exhibeant. Deinde ea ēt re, φ piſces frigidioris ferè humidiorisque ſint temperaturę, adeoque difficilius ob idipſum cōcoquantur tardius ſubducantur, & prōptiſſimè in ventriculo corrūpant ac putreſcāt. Nuces verò, cū euidēter excalfaciant atque deſiccent, eorum concectionem adiuuent, prauitatem corrigant, & ad mediocre tēperamentum perducant. Tertio verò ob eam quoque cauſam, quod piſces interdum ueneni nonnihil in ſe contineant: nuces aūt, & copioſe admodum oſtendimus ſupra c.13. uenenis aduerſentur.

Secundum, vt poſt carniū eſum nō nuces, ſed caſeus exhibeatur. Caſeus enim præſtat, ut cibus ad fundum ventriculi, vbi concoctionis opus potiſſimum uiget, promptius deſcēdat. Quod de eo ſane caſeo maximè intelligendum eſt: q medium locum inter recentem ac ueterem ſortitus ſit.

In ſecundo deinde uerſu de triplici agitur nuce: quarum una quidem pro-

deſſe,

deſſe,altera nocere, tertia uerò mortem inferre dicitur. Primam autem eam nõnulli intelligũt,quæ ob odoris præſtantiam Moſchata uulgo appellatur,hæc ſiccat & excalfacit,ordine ſecundo completo. Adſtringit, oris ſuauitatem commẽdat,& fœtentis animæ uiros commanſa abolet. Lẽtigines in facie emendat,viſum acuit,ventriculum & iecur roborat lienem abſumit,vrinam ciet, fluentem aluum ſiſtit, flatus diſcutit, & frigidis vteri affectibus mirificè prodeſt. Per alteram accipiãt uel nucem auellanam,quæ leptocaruon,cai caruonpon ticon . Græcis appellatur,uel eam, quæ in communi eſt uſu,& caruou baſilico. Græco Latinè verò iuglans dicitur. Quarum illã quidem nocere ob id tradiderunt,quòd ægræ concoquatur, cibis in uentriculo ſupernatet,uomitus excitet, flatus generet,& largius eſitata caput tentet. Hanc verò,q̃d pari modo cõcoctu difficilis,ſtomacho inutilis,biliofa,& tuſſientib.inimica ſit,capitiq; dolorem inferat. Ob hancq; ipſam ſanè cauſam, nuces etiam dici a nocendo Grammatici autumnat, Græcorũ quidã carua, quod carubarian id eſt,capitis grauedinem faciant, nominari tradunt. Per tertiam vero iocoſe nõ nulli nucem interpretantur baliſtæ, q̃d nimirum repentinam inferat mortem, Verum alii nucem intelligunt, Me-

thellam: quippe quæ uenenum fit narcoticon.i.tempore inducens. Quarto.n. refrigerat exceſſu, ita ut drachmarum duarũ põdere eſitata ſtatim interimat, minore uero mẽſura temulentiã faciat. Quos quidẽ affectus præſtat etiã in canibus, quibus necandis aptiſſima habetur. Lege Rhazen lib.3.ca.30.ad Al. Serapionem de ſim.med.c.365. & Auicen.2. Cã. c.512. Porro ut grati etiam diſcipuli uicibus fungar, Georgii Sturtiadæ medici eruditione & experientia clariſſimi, meique olim in re medica præceptoris obſeruandiſſimi, de tribus hiſce nucibus opinionem huic quoque loco inſeram. Is igitus per nucem hic aliud nihil quã Iuglandẽ intelligendum adferebat: per vnicã q dẽ, paucas numero quæ citra denarium cõſiſterent, per alterã quę paulò largiore copia ingerentur: per tertiam uero, quæ immoderatiſſimè ſumerent.

Secundum hanc igitur interpretationem unica nux prodeſſe dicenda eſt, vel ꝙ nuces letalibus aduerſentur venenis, uel ꝙ uiridum ac recentium nuclei depellati, & ante alios cibos ſumpti ventrem leniter ſubducant: torrefacti vero aliquãtulũ atq; a reliquo cibo cõmandu cati ciborum in corporis diſtributionẽ adiuuent. Altera nocere: quod nimirum concoctu ſint difficiles; ac caput immoderatiore vſu tentent. Tertia verò

mortem

mortē inferre, quod præter iam dicta in commoda δυσεντερίαν etiā ad iſtum in geſte modum generent; quæ niſi præcipiti & compendiario auxilio cohibeat̄, mortem breui inferat.

Tertio demum verſiculo præcipit̄, vt poſt oui cuiuſq; recentis atque mollis eſum hauſtulus,& præcipue vini, ſumatur.Eiuſq; rei duplex fere adſignatur ratio.Ac prior quidem, quod ouum recens ac molle ſucci ſit optimi & concoctu facilis,paruaq; mole ut ſup. c.6. oſtē dimus, plurimo corpus reficiat alimento,idq; vitello ſuo potisſimum: vinum aūt,cum natura eo delectetur maximè, præſtat vt a membris auidius attrahat̄, celeriusq; ita permeat. Poſterior vero, quod ouum tardius deſcendat per gulā (quæ Græcis proprio nomine, giſofogos, ab oio fero, faghma, cibus, quod cibum & potum in ventriculum tranſuehat, Arabibus Meri nuncupatur) vinum autem deſcenſum eius adiuuet.

¶*De pyris.* XXXIX.

Adde piro potum, nux eſt medicina ueneno.
Fert pyra noſtra pyrus, ſine uino ſunt pyra virus.
Si pyra ſunt virus, ſit maledicta pyrus.

Dum coquis, antidotum pyra
ſunt:ſed cruda venenum.
Cruda grauant ſtomachum, releuant,ſed cocta grauatum,
Poſt pyra da pomum,poſt pomum
vade cacatum.

Pyra. Hic docetur in primis,ut ſuper pyrorum eſu vinũ bibatur, idq; tũ uetus, tũ odoratum. Atq; eius quidẽ ratio reddita eſt ſupra c.7.Pyra.n. ſanguinem feroſo replent ſucco,inflationesq; ac colicos cruciatus ſuſcitant. Vinũ ergo, cùm calfaciat,tenuet,fletus diſcutiat,& ſeroſam redundantiam conſumat, ſuper ipſis cõuenientiſſimè bibitur. Deinde nucẽ ueneno medicinam eſſe traditur: de quo copioſe ſupra c.13.Secũdo ac tertio uerſu dr̃, pyra abſq; uino cõmanſa eſſe uirus,hoc eſt,nocere humanę naturæ: cuius ratio iã reddita eſt, ne quis interim ſimpliciter,ut de illis, q̃ exceſſu qualitatũ elementorũ,quarũ miſtione conſtãt, aut propria qualitate,ſiue forma(ut uocãt)occulta venena eſſe noſcũtur, ita de pyris quoq; ſuſpicet̃:Sic.n. cõmanſa pernicię ſubinde vel noxã aliquã inferrent, ac proinde arbor ea ferẽs merito deteſtabilis eſſet, adeoq; ob idipſum excindẽda atq; in ignẽ conijciẽda. Quarto verſu innuitur,pyra recẽtia & cruda eſſe

vene-

venenū,i.nocere humanæ naturę: Nam extra hoc ꝙ ſanguinē ſeroſo atq; ebulliē te replēt ſucco, inflationes & colicos cruciatus excitāt, phlegmata ēt ac ſcabiē generāt. Cocta verò cōtra antidoton, i.remedium præſtant, perinde atq; illa paulò ante pręſtare diximus, quæ cum vino manderentur. Atq; hęc ſanè vltimò poſt alios cibos loco ſumēda potiſſimū ſunt. ita nanq; excrementorū ſubductionem adiuuant. Quinto verſu docetur, crudorum pyrorū eſum grauē eſſe ſtomacho. Ipſum. n. non a concoctionis tm̄ opere diſtrahit, ſed flatibus ēt diſtendit. Cocta vero econtrario grauatum ſtomachum leuant, & reficiunt, inq; ſuum priſtinū vigorem reſtituunt, Vltimo tandem verſu hoc imprimis præcipitur, vt uinū ſup pyrorum eſu bibatur: cuius quidem rō iam reddita eſt. Deinde, vt a pomorum eſu aluus ſubducatur: quā rem Auice. 2. Can. c. 569. ſic ferme ſcribens cōfirmat. Poma dulcia & acida, ubi in ſtomacho craſſum inuenerint ſuccum, quandoq; incidūt ipſum, & per egeſtionem expurgant. Quæ ſententia apud Oribaſium quoq; reperitur. lib. 4. Synopſcos ad Euſtachium filiū ca. 29. Acida, inquit, cū in ventriculo ſuccū craſſum inueniunt, eūdem incidendo aluum ſubducunt, & ob eam cauſam fęces liquefaciunt. Quæ dulci ſucco ſunt prædita, ea ſine acrimo

nia facilius deſcendunt. Quinetiam hęc adſignari poteſt ratio, nēpe quod poma flatum in uentriculo excitent, flatus uero per aluum facilè ducat.

De ceraſis. *Cap. XL.*

SI ceraſum comedas, tibi confert grandia dona.
Expurgat ſtomachum, nucleus lapidem tibi tollit.
Hinc melior toto corpore ſanguis ineſt.

Ceraſorum com moda.

Tria ex ceraſorum eſu cōmoda, hoc loco recenſentur. Ac *Primum*] quidem, quod ſtomachum expurgent: idq; de illis potiſſimū intelligendum, quę una cū nucleis manduntur. Ad eum namq; modum (vt nonnullis placet) ingeſta abſtergent & emundāt. *Secundum*] Quod nuclei eorum: cum inde expreſſus ſuccus ſiue lac ſumitur, peculiari quadam proprietate lapidem non in renibus tm̄, ſed in ueſica quoq; frangant & expellant.

Tertium] uero, quòd quæ ipſorum velut caro eſt, optimum generet ſanguinē, cor roboret, & impinguet. Et hoc certè experientia teſtatur, & demonſtrat ratio Siquidem in paſſeribus, qui ceraſis plurimum delectantur, eo ipſo tēpore quo hæc matura ſunt iecuſcula non paulò maiora quàm aliàs reperiuntur. Vnde

hepar

hepar frequentiore ceraſorũ uſu augeri ac roborari certò colligit. Sed hic notandũ, ꝙ duplicia ſunt cereſa, craſſa nimirũ & parua: ac craſſa rurſus duplicia, nẽpe dulcia & põtica, ſiue acerba. Dulcia oĩa & parua inſalupriora sũt, facilè corrumpunt, & lũbricos in corpore gñrãt. Craſſa põtica quoq; duplicia ĩueniunt. Quędã. n. pediculo cõſtãt lõgiore, bacca ẽtiã cęteris craſſiore, guſtu acerbo, & admodũ acido, colore ꝑpetuò ruſeſcente, nec vnq̃ in atrum vrgente. Italis *Verle* dñr. Hæc tenera adeò & fragilia ſunt, vt niſi ſub arbore ſua comedantur, facilè geſtatu collidantur & marceſcãt: Quare non niſi recentia, atq; in principio tm̃ mẽſæ ſumenda ſunt. Abſtergendi ſtomachi & ciendæ appetentiæ ui prædita ſunt. Alia deniq; craſſa, nigra, & maximè oĩum põtica ſunt: quæ in cõpluribus Italię locis *Maraſche* uulgo nuncupantur, a ſapore ſic dicta, ꝙ non iniucũdi amaroris tantillum reſipiãt. Ea ſummo poſt alios cibos loco edenda ſunt, ita ut os ventriculi põticitate ſua claudãt: quo clauſo cõcoctio & melius & citius peragitur. Galenus habita ceraſorum oĩs generis rõne libr. 7. ſimp. medi. cap. 19. ea hiſce paucis ꝑſtrinxit: Ceraſus arbor fructus fert non paris adſtrictionis in oĩb. particulatim plãtis participẽ. Nã & in harũ, ſicuti ẽt malorum granatorũ, & malorum, quibuſdã

auſtera qualitas, in quibuſdam uerò dul cis, in nõnulis aũt acida exuperat. Quin etiam ipſorum dulcia ea, quæ nondũ cocta ſunt, ac matura, quædam admodum ſunt acerba, quædam ſimiliter moris acida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in ceraſijs nõ ſemper. Ergo quæ dulciora ſunt, magis quæ in teſtinis ſunt, ſubducunt, ſed minus grata ſtomacho ſunt. Contra auſtera. Quæcunq; vero acida ſunt, ea pituitoſis excrementoſisq; ſtomachis ſunt apta. Si quidem auſteris magis deſiccant, & nõnihil ẽt incidũt. Porro ipſius arboris gummi communẽ oĩbus viſcoſis & mordacitatis expertib. medicaminibus facultatẽ obtinet, & ad arterias exaſperatas accommoda eſt. Propriè aũt, ſi q. dem, quod quidam ſubſcribunt, verum eſt, calculis vexatos adiuuat. Nam ſic illi tenuium partium ineſſet facultas quædam. Hæc ille. Plura Dioſcorides libr. 1. c. 129. Plinius libr. 15. c. 15. & Simeon Sethi in Syntagmate.

De prunis. *Cap. XLI.*

FRigida ſunt, laxant, multum proſunt tibi pruna.

Pruna. Duæ prunorum facultates hic referuntur. Ac prior quidẽ, quod corpus mediocriter refrigerent. Dulcia. n. (quemadmo-

admodum libr.2.de medi.ſimp.purgã.c 19. à Meſue ſcribitur) calido frigido tem perata, aut paulo frigidiora: humida or dine 2. μέσα.i.dulcacida, frigida principio ſecundi. Oĩa tñ refrigerant. Quare Luſitani, qui calidã incolũt regionẽ, car nium ſuarũ coctura pruna plerunq; im miſcent, & potiſſimum Damaſcena. Poſterior uero, q᷑ aluum moueant: Et hoc Galenus quidem lib.2.de ali.facul c.31. ita ſcribens cõfirmat. Corpori, inquit, ex hoc fructu minimũ alimẽti accedit: utilis tñ eſt iis, quibus propoſitũ eſt, ven trem mediocriter humectare ac refrigerare. Ipſum.n.cũ humiditatis, tum lentoris ſui gratia ſubducit. Quod certe de maturis intelligendum: cruda.n.quẽadmodum Auicenna teſtatur, nõ parũ adſtrictionis præſeferunt. Et quanquã poſterior hæc prunorum facultates, nõ ſecus atq; prior etiã, Damaſcenis ferè attribuatur, Armenis tñ potius adſcribenda erat, vt quæ, Auicenna & Meſue teſtib. præterea cætera magis alterẽt, largiusq; ſoluant, Vſui vero maximè ſunt matura immatura minus. Optima aũt inter ipſa, & humanæ naturæ conuenientiſſima ſunt oblonga, carne cum dura tum exigua, ſiccitate nonnulla participantia, cortice exteriore tenui, ſapore non prorſus dulcia, ſed μέσα, ideſt, dulcacida, qualia Damaſcena cum primis haben-

tur. Hæc. n. mediocriter humectāt ac refrigerant. Multa porrò & uaria prunorum genera reperiuntur, non oīum tñ uſus approbat: Et ex ipſis agreſtia quædam parua, dura, acerbaq; & cibo iniucunda, Galeno ἀγριοκοκκύμηλα, vulgo pruneola ſiue prunula nominātur. Germanicè, *Sleen.* Horū fructus, inquit Galenus lib. 7. de ſump. medic. facult. cap. 35. euidenter aſtſtrictorius eſt, uentrēq; ſiſtit. Quo fit, ut aquam nōnulli uentri ſiſtendo accommodatiſſimam inde eliciant. Cæterùm pruna, quæ uentris ſubducendi gratia ſumuntur, in aqua frigida priusq̃, ingerantur, aliquandiu præmaceranda ſunt. Ita nanq; præparata magis tum humectat, tum refrigerant, adeoq; ad appetentiā, quæ collapſa fuerit, excitandam, & ad flauam præterea bilem, quæ in uentre habetur, detergendā ac ſubducendā accōmodatiora fiūt: Quare bilioſis etiam non ſolum febrib. ſed alijs quoq; morbis ſalubria reddun tur. Pruna recentia atque humida ſiccis ualētius quidē alterāt, ſed excrementitium magis & peioris ſucci corpori præbent alimentum. Sicce uerò non ſolùm ad nutritionem accommodiora ſunt, verum magis ēt magis corroborāt. Qđ de prunis hoc loco diximus, idē de ceraſis quoq; aliquot intelligi pōt, ſed horū humiditas q̃ illorū ſubtilior ac minus lēta

effi-

eſt: quo ſic, at minus etiã alant. De prunis Dioſcorides lib. 1. c. 137. Galenus & Meſues locis paulò ante citatis, & Auicena lib. 2 Cano. cap. 541.

De perſicis, racemis, & paſſulis. C. XLII.

PErſica cum muſto vobis datur ordine iuſto
Sumere, ſic eſt mos nucibus ſociando racemos.
Paſſula non ſpleni, tuſsi valet, eſt bona reni.

Duo præcepta cum primis hoc loco traduntur.

Ac primũ quidẽ, vt muſtum cũ perſicis bibatur, aut ſane perſica ſimul cũ muſto exhibeantur. Muſtũ namq; calfacit admodũ, ebullitionemq; in corpore efficit, ſed perſica ebullitionẽ hanc atque calfactionem frigiditate ſua cohibent & moderantur. Contrà verò perſicis, cũ vehementius refrigerent, meritò adhibetur muſtum, quippe quod frigiditatẽ eorum, ne ventrıculo noxã inferant, calore ſuo facilè mitiget ac temperet. De perſicis ſuprà cap. 7.

SECVNDVM verò, vt vuarum racemi cum nucibus edantur: quod de aridis potiſsimum & antiquis nucibus in-

 telligen-

telligendũ eſt: virides etenim ac humide ꝑ ſe ſalubres cẽſent. Antiquæ verò & aridæ excellenter ſiccãt adeoq; ob oleoſam ſuã qualitatẽ ꝓ̃ptẽ in corporib. accendunt. Iure igit̃ vuarũ recemi cũ ipſis mandẽdi veniunt, vt q̃ exiccationi atq; inflammationi humiditate ſua reſiſtãt. De nucibus copioſe ſupra cap. 13.

Tertio deinde verſu tradit paſſulas ſiue vuas paſſas lieni officere. Ipſum enim cõi ratione dulciũ oĩum obſtruũt atq; lædunt. Hinc Galenus in libro de attenuante dięta cap. 9. in eum modum ſcriptum reliquit: Vuæ paſſæ ſi non ſint adſtringentes, lieni quidem & hepati tumentibus non conducunt: thoraci tñ ac pulmonis affectibus cõducunt. Renibus etiam conferunt, eos. n. lauant & abſtergent, vrinamq; cient. Renes nanq; multa ad ipſos deriuata humiditate mũdantur. Sed de his quoq; ſuprà cap. 9.

¶*De ficubus.* *Cap.* XLIII.

SCropha, tumor, glandes, ficus cataplaſmate cedunt.
Iunge papauer ei, confracta foris trahit oſſa.

Hic quæ ficuum cataplaſmatis modo impoſitarum facultates referuntur: Ac prior quidem, quòd cum aqua ſiue alio quopiam conuenienti liquore decoctæ

humidæq;

humidæq; impoſitæ, ſcrophulas, glãdes atque tumores diſcutiant. Per ſcrophulas verò, quẽadmodum doctiſſimè à Iano Cornario in c.8. lib. 1. Macri ſcribit, Latinis nõ recepto adeò uocabulo, ſtrumæ intelliguntur. Vr aũt ex Græca uoce factum eſſe. Sicut.n. Græci χοιράδας appellant, quas nos ſtrumas dicimus, ſic viſum fuit huic, qui primus ſcophas appellauit eos glandularũ circa collum ac guttur tumores, Græca uocis etymo exprimere, χοιράδες eñ ἀπό τῶν χοίρων appellatæ ſunt, hoc eſt, à porcis ac ſuibus, Vel quod, Auicen. 3. 4. tract. 2. ca. 9. teſte, ob edacitatẽ haud raro circa hoc animal reperiantur, uel quod earũ figura porcis plurimũ adſimilet. Per Glandes accipiendus hoc loco abſceſſus, ut Guidoni Cauliaco placet vtcunq; mollis, vnicus, mobilis, & ſeparatus à partibus circuniacẽtibus, in emunctorijs plurumq; naſcẽs. Vulgo *Hagedruſen*, è glandis forma, quã præſeferre vr, nomen claturam accepit Lege Io. Tagaultiũ lib. 1. inſtituit. chiru. c. 13. Porrò per tumores quælibet inflationes in quauis corporis parte exortæ intelligi poſſunt. His eñ omnibus curandis ac maturandis ficus in aqua cum momẽro aceti, ut penetrationẽ earum adiuuet, decoquẽdæ ſunt, donec molleſcãt: mox liquore per colũ trãsfuſo ficus ipſæ in mortario contundendæ,

dēdę, ac cum eodem rurſus cataplaſma informandum Cataplaſma aūt propriè medicamentū vocaт̄, ꝙ è plãtis uiridib. contuſis, vel iiſdem ad mollitudinē vſq; in decoctis componitur, id ꝙ innuitur etiam vulgato verſiculo.

Tunc cataplaſma facis, cùm ſuccum ponis & herbam.

Poſterior verò facultas: quod cū papauere impoſitę ficcus fracta extrahãtur oſſa. Quæ ſanè loco erraticum illud papauer intelligendum eſt, quod in aruis paſſim naſcitur, flore rufo, & capite pollicaris vnguis magnitudine. Pueri in Scholis, ἐγκαυστὸν. i. atramentum librariū ex contritis florū folijs conficere ſolent. Germanice, *Klapper oſiKoren rooſen* Dioſcortdes. lib. 1. c. 145. de folijs eius priuatim teſtimoniū ꝑbet, ꝙ cū ficubus cataplaſmatis modo impoſita ad extrahendū oſſa fracta cōducãt. Sed adſcribã ipſius uerba Ὑνάγουσι δὲ οἱ ὄλυνθοι καὶ ὀστᾶ σὺν μήκωνος ἀγρίας φύλλοις. i. groſſi cū ſylueſt. papaueris folijs oſſa extrahūt.

Vermiculos veneremque facit, ſed culibet obſtat.

Duo hic traduntur effectus ficuum.

Primo, nanq; ex largiore ipſarum vſu pediculorum multitudo prouenit. Quod de ijs potiſſimū intelligendū eſt, quæ, vt refert Gale. lib. 2. de alim. facul. cap. 8.

cap.8.& poſt hunc Auicenn.2. can. cap. 283. maturę prorſus ac ſiccę ſunt quandoquidē ſanguinem non admodum bonum,ſudoremq́ue multum gignunt,deinde verò ad venerem irritant. Excrementitię.n.ſunt, & inflationes pariunt, quibus virga erigitur, & venereæ roborantur vires. Plura ſuprà cap.9.

¶ *De meſpilis. cap. XLIIII.*

MVltiplicant mictum, ventrē dant meſpila ſtrictum. Meſpila dura placent, ſed mollia ſunt meliora.

Duæ meſpilorum vtilitates hoc loco recēſentur: Vna quidem, quod mictum ſiue vrinam multipicent atque augeāt. Quod certè non primò,& per ſe ac propria ſui ratione efficiunt; ſed ex acciden ti. Fæces.n .cōprimendo indurant, quo fit,vt ventris humor ad veſicā diſtribuatur. Quinetiā ratio adſignari pōt ſimilis illi, q̄ eſt apud Hipocratē aph. libr. 4.apho.83. Mictio noctu plurima facta paruam ſignificat deiectionem. Qm̄,inquit philothæus.multa & magis confer ta diſtributio facta eſt in iocinore, & alio diriuata eſt materia, ideo multæ vrinę fluxerūt,parū aūt ſtercoris: & è cōuerſo, ſi multa ſtercoris deiectio fiat pauca erit vrinarū excretio, eadem de

Meſpilorum utilitates duæ.

Mictio nocturna.

cauſa,

cauſa, nam parua diſtributio facta eſt, & ideo ēt parum urinę, multa aūt per ſtercus deiectio, qm̄ in uentriculo maneat humidū. Altera uerò, ꝙ uentrem detineant, idq; præſtans, maximè qualitatis ratione, q̄ ineſt ipſis acerba admodum & ſtyptica. Ex quo infert̄ hoc loco, meſpila dura placere, quippe quę ob adſtrictionem aluo fluenti in cibo accommodatiſſimè exhibeantur, ſed mollia eſſe meliora, ut quæ magis nutriant, & aluū minus ſiſtant. Illud porrò neminem latere debet, omnibus huiuſcemodi parcè veſcendum eſſe, non aūt affluenter, ut pyris, perſicis, ficubus, vuis, & ſimilibus. Nullo enim ipſorum ut alimento, ſed vt medicamento potius indigemus. Quod ſatis quidem colligitur ex ſaporis acerbitate, & duritiæ ſubſtantiæ, ut quæ extra hoc ꝙ ſerò in arbore maturitatē conſequātur, minus etiam q̄ vt edi queant, molleſcant. Atque hac ſanè de cauſa, priuſquàm edantur, reponi ſolēt donec emolliantur. Sic enim quàm plurimū ex acerbitate & ſtypticitate amittunt, & in cibo ſuauiora fiunt.

¶ *De Muſto.* *Cap. XLV.*

PRouocat vrinam muſtum, cito ſoluit, & inflat.

Tres hic enumerantur commoditates muſti.

PRIMO enim vrinam prouocat. Si quidẽ fęcibus eius nitrorum quippiam ineſt, ac tergendi facultas, atq; eam ob rem vbi in veſicam deſcenderit: ipſam mordicãs ad vrinę profuſionẽ impellit. Qui tñ verſus non de quolibet muſto, ſed de eo ſolùm intelligendus eſt, ꝙ fæces habet mordicantes. Eiuſmodi porrò ex Rhenenſibus non pauca reperias Muſtum. n. cui fæces inſunt craſſe non mordicantes, quemadmodũ ſuprà c. 26. oſtẽdimus, meatos obſepit atq; obſtruit vrinarios, ita vt vrina potius ſupprimatur.

Deinde ventrem ſoluit: Viſcera. n. introſa & falſa fæcis ſuæ qualitate abſtergens ad deiectionem incitat.

TERTIO uerò inflat qđ quidẽ propter eã contingit, ꝗ in corpore excitat ebullitionẽ. Inde. n. flatus proueniunt. Sed de his oĩbus ſatis ſuprà cap. 26.

De Ceruiſia & Aceto. Cap. XLVI.

CRaſſos humores nutrit ceruiſia, vires
Præſta, & augmentat carnem, generatque cruorem,
Prouocat vrinam, ventrem quoq; mollit, & inflat,
Frigidat & modicum, Sed plus deſiccat acetum.

Frigidat,

Frigidat, emaceratque melanch. dat, ſperna minorat,
Siccos inteſtat neruos, & pinguia ſiccat.

Duo hoc in loco peragunt: Primò.n. breuiter octo ceruiſię ꝓprietates percurrunt. Quarũ prima quidẽ eſt, quòd craſſos humores in humano corpore generet: idq; maxime ſi vino comparetur. Porro iuxta materię varietatẽ, vnde cõficitur, aliam in ſe atq; aliã recipit vel incraſſandi vel extenuandi humores rationẽ. Siquidẽ ex craſſiore ſubſtantia craſſiores ex tenuiore verò tenuiores humores procreari par eſt. Secũda, ꝙ robur addat. Tertia, quòd carnẽ augeat.

QVARTA, ꝙ bonũ gignat ſanguinẽ. Quæ quidẽ tres proprietates potiſsimũ intelligendæ ſunt de ceruiſia multæ ſubſtãtiæ, non nimis recenti, neq; nimis inueterata, ex optimis granis ritè & ꝑfectè cocta: qualis Erphordiẽſis cũprimis exiſtit. Ea.n. multũ habet ſubſtãtię, boni eſt ſucci vberrimum corporib. exhibet alimentum, & vires auget.

QVINTA, quòd vrinam prouocet, quæ proprietates claris maximè conuenit ceruiſijs, quibus plurimum incoctum eſt lupuli: qualis eſt Embecenſis. Ea namque ob lupuli copiam celerrimè penetrat. & vrinem prouocat.

Sexta, quòd uentrem molliat. Eiuſmodi inter triticeas Hamburgenſis exiſtit. Grati ſaporis eſt, multum ſubſtantiæ habet, copioſum & boni ſucci alimẽtum præbet, ſanguinem bonum generat, & in ſoluenda aluo per ſe, aut cũ butyro Phryſio primum locum ſibi uẽdicat. Minus tñ conuenit illis, quibus caput non admodum firmum eſt, quippe qui ex ea facilè inebrientur.

Septima, quòd flatibus uentrem diſtentat; idque maximè præſtat Ceruiſia cruda, hoc eſt, malè & imperfectè cocta, quæ certè, præterquàm ꝙ ægrè concoquitur, inflationes etiam & obſtructiones gignit, urinamque remoratur: impinguat tamen admodum. In hac claſſe Coyta Hollandiæ referenda eſt.

Octaua, ꝙ paululũ infrigidet: Eiuſmodi cenſentur cumprimis ceruiſiæ Hollandiæ, Brabantiæ, Hannoniæ, Flandriæ, & quibus plebei homines vulgo vtuntur. Eæ nanq; omnes uino collatæ refrigerandi facultatẽ habere uidentur. Vbi ſciendum, ceruiſiam cõſici poſſe ex auena, hordeo, & tritico, ſed iuxta materiæ rationem diuerſa ei inducitur tẽperatura ſiue qualitas. Quę namque ex hordeo fiunt, frigidiores euadunt. Hordeum enim refrigerat, ſiccatque in primo abſceſſu. Quæ ex hordeo ſimul atque auena, minus alunt, nec inflant, *Ceruiſiæ præparatio.*

neque

neque obſtruunt admodum. Quæ vero ex tritico, calidiores exiſtunt, magisque tū obſtruunt, tū nutriunt. Craſſiores ceruiſiæ tenuioribus tardius cōcoquuntur, atque in corpus uniuerſum diſtribuunt, magis tñ nutriunt. Tenuiores vero contra citò alterātur, in partes corporis celeriter rapiuntur, mouent urinam, & parū alunt. Mediocres omnia faciunt mediocriter. Peſſima habenda eſt ceruiſia, quæ conficitur ex rebus inebriantibus, nimirum ex lolio, vel chamæpeuce. Ea enim adeo efficitur valida & halituoſa, vt parum abſit, quin bibentes paulò immoderatius ad inſaniam redigantur, maximū capitis dolorem generat, & neruos lædit. De ceruiſia plura ſupra capit. 17. & 18. Eſt præterea eruditiſſimum Ioannis Placotomi de natura & uiribus ceruiſiarum opuſculum in omnium manibus, unde facilè ſuppleri queant, quæ hic deſiderantur.

Aceti ꝓprietates quinque. SECVNDO deinde loco quinque aceti facultates enumerantur. Ac prima quidem quod exiccet. Secunda, quod refrigeret. De temperatura vel maxima eſt inter autores controuerſia, aliis frigidum, aliis contra calidum adſtruentibus. In hoc tamen præcipui conſentiunt quod uim habeat refrigerādi magis, quam calfaciendi. Exiccat tertio gradu, eſtq; ualde tenuium partium craſſos

&

& glutinoſes humores attenuat, atque incidit, humorumque putrefactioni vel maximè reſiſtit. Eamq; ob rem medici peſte graſſante cum in cibo, tũ in potu aceti uſum mirificè cõmendant. Hinc ſane.3.1.doct.5.cap.1.Auicen.inter alia ſic ferme de eo ſcribit: Aceto ṗterea peſtis tp̃e uti in cibo atq; potu nocumenti ipſius ſecuritatẽ p̃ſtat. Tertia, ꝙ emaciet, hoc eſt, macrum reddat: Vehemẽter.n. attenuat,incidit,ac deſiccat, & excellentius ſi,vt 3.1.do.4.c.5. Aui.tradit,ieiuno vſurpet̃.ſtomacho.Aſſiduus tñ atque immoderatior eius vſus plurima omnino adfert incommoda.viſum namq; debilitat,pectus ac pulmonem offendit, & tuſſes cõmouet.Hepati quoq; inimicũ eſt: Si q̃dẽ,vt Tra.3.ad Soltanum Babyloniç Rabbi Moſes autor eſt ipſum radit, ſanguinemq; eius dealbat. Stomacho præterea, iuncturis, & neruoſis oĩbus mali nonnihil immoderatiore vſu ingenerat articularesq; dolores,tremores, & paralyſin excitat. Proinde qui frigido ſunt & ſicco temperamento, quiq; inualidũ pectus,pulmonem, hepar, ſtomachum, & neruos habent, ab aceto abſtineant, aut modice ſaltem eo utantur.

QVARTA, quod generet melancholiam. Frigiditate. n. ſua & ſiccitate ipſum hepar refrigerat & exiccat,atque ad generandã fęcem melancholicã oppor-

tunum reddit, quæ deinceps facilè in veram melancholiã uertitur Hippocrates lib. 3. de uict. rat. in mor. acut. apho. 38.

Qvinta, q̄d Veneris appetentiam reſcindat & ſemē imminuat, Nimiũ.n. attenuat, incidit, exiccat, & refrigerat. Cibariorũ tñ appetentiã ſuſcitat. Harũ facultatũ lib. 3. ad Almanſorē. c. 17. Rhazes ēt meminit. Acetum, inquiens, frigidum eſt & ſiccum, maciem efficit, uirtute deſtrui, ſperma minuit, bilemq; corroborat nigram, flauam uero demolit, ſanguinemq̃ue debilitat, & cibos quib. admiſcetur, attenuatque incidit.

Vltimo tandē verſu tria comprehendunt. Ac primum quidē, q̄d macris noceat. Cùm. n. acetũ excellenter attenuet, incidat atq; deſiccet, ex neceſsitate ēt maciē auget. Quippe ſimilibus, vt Galen. lib. 2. c 10. de ſanit. tuen. teſtat, quamlibet exceſſum augeſcere par eſt, contrarijs verò remitti autem minui.

Secvndvm, quòd noceat neruis; Exangues enim ſunt, & cum tenuè ſit, valde eos penetrat. Plura de hoc ſuprà cap. 17. in acida ceruiſia.

Tertivm, ꝙ immodicè pinguia corpora emaciet: atq; eius quidē ratio iã reddita eſt. De aceto plura Dioſc. lib. 5. c. 17. Galen. lib. 1. de ſimpl. med. facul. c. 19. & deinceps & lib. 8. eiuſdē operis cap. 22. & Simeon Sethi in Syntag.

¶ De

De Rapis. Cap. XLVII.

RApa iuuat ſtomachum, nouit producere ventum,
Prouocat urinam, præſtatque in dente ruinam.
Si male cocta datur, tibi torſio ſic generatur.

Hic tria cũ primis raporũ recenſentur commoda. Ad primũ quidẽ ꝙ ſtomachũ iuuent. Secundũ ꝙ flatus gignant. Tertium, ꝙ urinam prouocent. Quæ ſanè omnia de iis intelligi debent, quæ bellè, & præcipuè cum pinguibus carnibus ꝓ coquuntur. Ea.n iucundiora ac gratiora ſtomacho fiunt, ſatis tum nutriunt, tum impinguant, ſed humentem ac fluxam carnem creant, ſtatus & genitale ſemen generant, Veneremq́; ſtimulant, vrinam prouocant, fauces leniunt, atq; thoracẽ, ac uiſum pręterea, ut Auenzoar & Auerrhoes teſtantur, peculiari quapiam proprietate roborant. Fertur etiam quòd fibræ illorum, ſiue caudæ, aluum fortiter moueant. Atque hinc ſanè uulgati excogitati ſunt verſiculi. *Raporũ cõmoda, & incõmoda.*

Radix rapa bona eſt, comedenti dat tria dona,
Viſum clarificat, uentrem mollit, bene bõbit.

SECVNDO deinde loco duo eorundem referunt incommoda. Nã & dentes lædunt,

lædunt, & torſiones ſine tormina in ventre ſuſcitant. Atq; his quidem malis cruda maximę obnoxia ſunt. Primum.n.nõ ægrè modo dentib. franguntur uerum etiam minus iuſto in uentriculo conficiuntur: quo fit, vt & ipſa corrumpãtur: & fœtidos præterea halitus dentib. ſuggerant, accidirq; duplici ita nõie dentes offendi, commanducatione nimirum & halitu. Deinde uero ad iſtum modum liberalius ingeſta, concoctu ſunt difficiliora, ac flatulenta magis ſtomachoque noxia. Nonnunquam autem & uentrẽ mordicant. Quorum poſterius etiam uulgato nobis indicatur verſiculo.

Ventum ſæpe rapis, ſi tu uis uiuere rapis,

Crebrior raporũ vſus craſſum humorem generat, & obſtructiones iecoris parit. Ventrem nec ſiſtunt, nec mouent. Inter radices tamen omnes, quæ quidem edendo ſunt, rapa corporis nutritioni vel maximè conueniunt, idque ex ſaporis iucunditate facilè deprehenditur. Ea enim eduliorum omnium natura eſt, vt amara, & quæ linguam contrahunt, minus: dulcia uero magis alãt. Rapa autem cum aliis radicibus dulciora ſint minusque linguam contrahant, maius etiam aliis præſtare alimentum, magisq; victus ſalubris rationi conuenire, conſentaneum eſt. Sanguinem tamen craſſiorem & melancholicum generant,

nerant,cum minus iuſto in ventriculo, ob concoctoriæ facultatis imbecellitatē conficiuntur.Concoctionem autem diuturniorē poſtulant, eaq; ſunt laudatiſſima,quæ,primæ ebullitionis aqua ſegregata & abiecta,bis per coquuntur. Cruda,ob prædictas paulò ante cauſas, nullo modo edenda ſunt. Cymæ raporum decoctæ mandunt.& vrinā cient. Rapū muria conditū,uel cū aceto & ſale ſumptū,minus q̄ dē alimēti ſufficit, ſed multò magis appetentiam recreat.Huius ſemen tritū & magna copia hauſtū, Venerē ſuſcitat. Fert, q̄ ſi quis hoc ipſum ſemen cū calamintha & Lemnia terra cōmixtum ſumat eo die neq; veneno,neq; morſu uenenati animalis lædi. Appenſum inguinum morbis peculiari quapiam proprietate medetur. Plura Dioſcorides lib.2.c.104.Plinius lib.18.c.13. Gal.lib.2.de alimen.facul.c.62.& li.6. de ſimp.med.facul.c.98.& Simeon Sethi in Syntagmate.

De animalium viſceribus. C. XLVIII.

Egeritur tarde cor, concoquitur quoque dure.
Sic quoque uentriculus,tamen, exteriora probantur.
Reddit lingua bonum nutrimentū medicinæ.

Concoctu

Concoctu facilis pulmo eſt, cito labitur ipſe.
Et melius cerebrum gallinæ, quam reliquorum.

Agitur hoc loco de natura & facultate viſcerum, quæ homines cibi cauſa ex animalibus ſeccant. Recenſentur aũt numero quinq;. Quorum *Primum* quidẽ eſt, Cor tardè tum concoqui, tum per inteſtina deſcendere. Caro.n.eius dura eſt cui, vt ægrè concoquatur, & tardiſſimè deſcendat, natura comparatum eſt: teſtis Gale.lib.3.de alimen.facu.c.11. Cor, inquiens, ſubſtantia quidem caro eſt fibroſa ac dura, ideq; ad coquendum eſt difficilè, & tardè permeat. Huc iecur quoque referendum videtur. Nam ut ibidẽ teſtatur Galenus, omnium animaliũ iecur craſſi eſt ſucci, ac ad coquendum difficile tardeq; permeat. Renes itidem praui admodum ſunt ſucci, & concoctu difficiles. Galenus ibidem c.5 *Secundum* eſt ſtomachum quoq; ægrè concoqui & lentè tranſire. Eſt. n. membrũ cartilagino-ſum ac neruevm, neq; facile in bonũ ſanguinem mutari põt. Cartilaginoſa. n. dura ſunt, nerueæ uero animalium particulæ ſuccum abſolute pituitoſum gignũt. Oribaſio lib.4.Synop. ad Euſtachium filium c.7.teſte, Gal.lib.3. de alimẽ. facul. c 12.

Cor.

Stomachus.

cap. 12. in hunc ferè modũ de eo ſcriptũ reliq̃t: Durior carnia. eſt ſtomachus, ob id ẽt ſi ritè conficiatur ſuccũ tñ gignet nõ planè ſanguineũ: neq; inculpatũ, ſed frigidiorẽ, ac crudiorẽ. Proinde multũ temporis req̃rit, priuſquã ſatis cõfici & in ꝓbũ ſanguinẽ mutari queat. In extremis tñ partibus, nẽpè in fundo & orificio, facilius cõficiť, vt in q̃bus pinguior ſit; & carnium naturæ propinquior.

[*Tertium*] eſt, Linguã boni eſſe alimenti idq; maximè Auic. lib. 2. Cano. c. 145. teſte, circa radicem. Illic. n. ſuauiſſima eſt, facilè cõcoquitur, & ꝓbũ corpori alimẽtum p̃ſtat, quũ fungoſa alioq; laxave ſit, & reſpectu ſolidioris carnis, parũ alimẽti habeat. Inter oẽs tñ porcellinæ potiſſimæ ſunt, vt q̃ ablata circũcingente pellicula a ſtructoribus ac prægustatoribus principiũ carni æq̃ parenť aprugnæ. Bouillæ ob exuperãtẽ humiditatẽ parũ in victus ſalubris rõne cõmendanť. Quamobrem ipſis eſuri obſonatricis artis periti, caryophylla inferere ſolẽt, priuſquam aſſentur, ſic. illarũ humiditas contemperatur, edendoq; accommodaciores fiũt. *Linguæ.*

[*Quartum*] eſt, pulmonem facilè & concoqui, & per inteſtina deſcendere, mollis. enim admodum eſt & rarus. Paulus lib. 1. cap. 85. hæc ſic tradit: Pulmo facilius quidem, vtpote fungoſus, concoquitur, ſed leuiorem cibum p̃æbet, pituitę *Pulmo.*

generandæ efficax. Agninus uero pulmo, licet pro alimento minus cõueniat, medicamenti tñ vim poſſidet. Impoſitu enim, ut auctor eſt Dioſcorides lib. 2. ca. 37 & Galenus lib. 11. de ſimp. med. facul. cap. 8. attritus a calceamentis contractos ab inflãmatione tuetur & ſanat. Idẽ tradit Auicen. 2 Can. cap. 568. *Quintum* eſt gallinæ cerebrum oĩum eſſe præſtantiſſimum. Vbi ſciendũ in primis, cerebrum eſſe pituitoſum, craſſi, vitioſiq; ſucci. Lẽtè tranſit, concoctionis aduerſatur, ſtomachum lædit, & nauſeam excitat: ideò rectè uulgo ad corrigendam frigiditatẽ & humiditatẽ, cum ſale, & puluere zingiberis, aut piperis cõdiri ſolet. Suillum naturæ inimicum eſt: Ouillũ uero, vitulinum, leporinum, cuniculinumve cum ſale ac calidis ſpeciebus mandi cõcedit. Inter oĩa tñ cerebrũ gallinæ facilè primã laudem obtinet. Abundè. n. nutrit, genitali ſemini adiicit, & cerebri ſubſtãtiã auget, unde & his, qui tardiori leuioriq; ingenio ac mente ſunt, prodeſſe dr̃. Dioſcoridi li. 2. c. 43. ſanguinẽ a cerebri membrana profluentẽ ſiſtit. Quod Aui. lib. 2. Can. c. 129. & 296. ad fluxũ ſanguinis nariũ tranſtulit, nempe qui membranæ cerebri uitio contractus ſit. Cerebrũ, inquit, gallinæ, prohibet fluxum ſanguinis narium, accidentem ex velaminibus cerebri. Plura de hoc ſupra c. 9.

Cerebrũ.

¶*De*

De ſemine fœniculi. Cap. XLIX.

SEmen fœniculi pellit ſpiracula culi,

Hoc in loco traditur, ſemen fœniculi quod marafron Græcè dr̄ flatus diſſipare atque expellere, idq; maximè ratione caliditatis: Nam, ut lib. de ſimp. med. fa. c. 97. Galenus memoriæ prodidit, tam valenter excalfacit, ut ex tertio ordine excalfacientium cenſeri promereatur, deſiccat uero non æquè, ſed ipſum quiſpiam in hoc primi eſſe ordinis poſuerit proinde lac procreat, quod ſi admodum deſiccaret, non ſane efficeret. Suffuſis ēt ratione auxiliatur: vrinas menſésq; ciet. Ex eſu preterea ſeminis fœniculi manāt & alia quædam commoda. In febribus. n nauſeam, & ſtomachi feruorem ex aqua frigida potum ſedat, ſtomachū purgat, oculorum aciem reficit, & cū vino decoctum uirulētorum uermium ictus ſanat. Contritæ radices, & cum melle illitæ morſib. canum medentur. Quæ quidem oīa a nonnullis, memoriæ proſpiciendæ gratia, hiſce uerſib. incluſa ſunt. *Fœniculum.*

Bis duo dat marathrum, febres fugat, atque uenenum,
Et purgat ſtomachum, lumen quoque reddit acutum.

Trāſcripta aūt ea ſunt partim ex Dioſcoridis lib. 3. c. 67. partim uero ex Aui-

cen.lib.2.Can.c.281.Quo ſanè loco inter alia refert Auicen.ēt Democ. exiſtimaſſe,ſerpentes,& uermes venenatos recentis fœniculi ſemine paſtos ſenectam exuere, oculorumq; aciem ſucco eius refi cere,veris initio, ubi latebris relictis in apricum prodiderint.Vnde intellectum eſt, hoīum quoq; caliginē præcipuē eo releuari.Plura hac de re Nicāder ſub exordiū Theriacon,Pli.li.8. c 27. & lib.19. c.9.& lib.20.c.23.Macer.lib.1.capi 16.& Meſues c.1.de ægritudinib.oculorū. At tamen cum concoctioni aliquantulū re nitatur,& exiguū, prauiq; ſucci alimen tum corporib.exhibeat,nō ut alimento, ſed ut medicamēto potius fœniculo vten dū eſt.Proinde aliis interim cibis ipſum vice condimenti, & vt eorum prauitatē corrigat,adhibemus.Quēadmodū. n.pe troſellinum nōnunq̄ cū lactucis,ut earū humiditas & frigiditas cōtemperent̄,ſic ēt cum cucurbitis interdum, aut rapis, ut prauitas eorū minuatur,fœniculū de coquere ſimul & mandere cōſueuimus.

¶*De Aniſo.* *Cap. L.*

EMendat viſum, ſtomachū con fortat Aniſum.

Copia dulcoris aniſi ſit melioris.

Duæ hic referuntur vtilitates aniſi.

Aniſi vtilitates. PRIMO namq; viſum emendat,& maximè quidem foris impoſitū. Atq; hinc ſanè

ſanè apud Pliniũ lib. 20. c. 17. naturalis hiſt. Epiphoris oculorum è vino radicẽ eius tuſam ab Iolla ĩponi ſolitã legimus. Ipſum cũ croco pari mõ & vino, & ꝑ ſe tritũ cũ polẽta ad magnas fluxiones, extrahẽdaq́; , ſi qua in oculos inciderint.

Secundo deinde loco ſtomachũ roborare dr̃, ꝙ profectò de ſemine eius potiſſimũ intelligẽdum eſt. Illud nãq; vt lib. 6. de ſimpl. med fac. c. 44. Galen. adſerit, maximè vtile eſt acre & ſubamarum, vt propè ad vrẽtium accedat caliditatem. Eſt aũt & in ſiccando tertii ordinis, ſicut & in calfaciendo. Stomachũ igitur calfacit, & qui in ipſo ſunt, humores craſſos ac frigidos, lẽtosq́; attenuat, incidit, liquidosq́; & expulſioni accõmodos reddit. Inflationes quoq;, quæ ab iiſdẽ proficiſcũtur, diſcuti. Atq; hinc adeò fit, vt ſtomachus iñ repurgetur, tum exiccet, & onere, quo grauatus fuit, depoſito, roboretur. Quinẽt viſui eadẽ rõnẽ cõferre exiſtimandũ eſt, q̃ ppe cui nihil æquè noceat atq; ſtomachi ĩpuritas. Hinc. n. impuri, fœtidi, & turbulẽti fumi ad oculos ſublati noxã ſpiritib. viſiuis inuehũt. Melius ad hoc ſemper recẽs, plenũ, nõ furfuroſum, dulcedine & odore pſtãs. Præter has vtilitates & aliæ q̃ plurimæ à Dioſcoride lib. 3. ca. 56. Plinio loco paulo ante citato, Serapione c. 242. & Auic. lib. 2. Cen. c. 1. recẽſentur. Oris enim halitum

iucundiorem facit, doloris leuamētum præſtat, urinā ciet: diſcutiendi vim hēt, aquam quæ ſubit cutē diſſipat, potū ſitim ex ſalſis humorib. contractam extinguit, animaliū uenenis aduerſatur, ualet ad inflationes. Aluum & alba fœminarū profluuia toſtum ſiſtit, lac ad mām̄as elicit, Venerē ſtimulat. Dyſpnæas a pituita profectas totum purgat cū melle ſumptum melius. Vetuſtis & antiq̄s ex frigore hepaticis affectibus prodeſt. Iecoris, lienis, renum, vteri ac reliquorum ēt uiſcerū obſtructiones tollit. Vias.n. ab humoribus craſſis, frigidis, ac lentis p̄cluſas & obſeſſas aperit: Atque ob id febribus, quoq; opitulatur antiquis. Dolores capitis leuat, ſuffitū narib. cū roſaceo tritum instillatumq; fractis auribus medetur.

De ſpodio. *Cap. LI.*

SI cruor emanat, Spodium ſumptum cito ſanat.

Spodiū. Spodiū ſanguinis profluuia hic ſiſtere traditur: quod de ſpodio ab Arabibus nobis deſcripto potiſſimum intelligendū uenit. Hoc, vt ex Auic. 2. Can: ca. 617. colligitur, non eſt niſi radices cannarum arundinum ve aduſtæ. Quare cum eo, q̄d Græci antiſpodio appellant, conuenire videtur. Officinæ platearii nixæ teſtimonio, pro ſpodio tam Græcorum, quàm

Arabũ,oſſibus vſtis utuntur, q̃ elephantis eſſe putant,quum veriſimilius ſit bouis,uel alterius eſſe animãtis oſſa. Quo circa cũm uerum & Græcorum Spodiũ, quod Tutiæ uocatæ ſpecies eſt, habeat, ex Officinis prorſus hæc combuſta, oſſa proſcribantur,eiusq; in Grçcorum compoſitionibus uſus ſit,in Arabũ uero cõpoſitionib. cãnarum Indiæ ſpodio,aut ſi illud haberi non poſſit,radicib. cannarũ noſtrarũ aduſtis vtendum erit. Græcorũ ſpodium ſolum admouetur: Arabũ uero etiam ſumitur & deuoratur. Hoc ipſum itaq; ſanguinẽ vndecũq; ẽt manantẽ hic ſiſtere traditur, & maximẽ quidẽ, quod frigidum ſit & ſiccũ, valideq; adſtringat,aut certè, qđ ſumptũ,ſiue admotũ peculiari quadam proprietate hepar intẽperie,uel naturali, uel quoquo modo aduentitia calidius, moretur ac roboret. Hoc aũt viſcere(qđ principium ac fons ſanguificationis eſt) roborato, ſanguis ab eodẽ melius ẽt retinetur. Puluis igitur eius cũ ſtillatitiis liquorib. roſarum & plantaginis in nares iniectus aimorragian earundem curat, Idem cũ ſucco plantaginis contra aimoptuſin & dyſenteriã efficaciter ſumitur. Quin & aliæ q̃ plurimæ ab autoribus ſpodio attribuunt dotes. Siquidẽ cor quoq; proprietate quadã corroborat, & ſpiritus claros ac ſolidos efficit, qua ꝑp exhila-

rat etiam atq; lętificat Potū, aut appoſitū calidę cardiacæ & cōtractæ ab effuſione flauę bilis ad os ventriculi ſyncope, calidoq; cordis tremori auxiliatur: adiuuante ſcilicet talem ipſius actionē facultate ad ſtrictiora, & maximè quidem in tēperaturis calidis. In frigidis verò cum croco temperatum eadem prę-ſtat. Febrib. confert acutis, ſitim ſedat, & īmodico cholerico alui profluuio atq; vomitui ſubuenit. Puſtulis quoq;, quæ in ore, & lingua erūpunt, prodeſt. Fervorē furoremq; flauæ bilis cōpeſcit, ventriculum roborat, ardori eius atq; imbecillitati proficit, flauęq; ad ipſum bilis inhibet effuſionē. Contra melancholiā ex ſollicitudine, timorem de pteritis terrorem de futuris, & quaslibet animi perturbationes efficax eſt. Vtiliter calidis oculorū abſceſſibus illinitur. Plura Rhazes lib. 3. ad Alman. c. 36. Auic. loco citato, & trac. 2. de virib. cordis, c. 3. Auerrhoes lib. 5 collec. c. 56. Serap. c. 123. & Leonhartus Fuchſius lib. 1. c. 17. de compoſitione medicā. Porrò aūt quēadmodum ſpodium peculiari hepatis roborandi facultate prędıtū eſt, & ita & alię nōnullę medicinæ alijs ſingularib. quiſiuſdā mēbris roborādis accōmodatę ſunt, veluti matis cordi, morbus cerebro, & glycyrrhiza pulmoni, capparis lieni, & galāga ſtomacho, id qđ vulga-

tis etiam hiſce uerſiculis comprobatur:
Gaudet hepar ſpodio, mace cor, cerebrum quoque moſcho,
Pulmo, liquiritia, ſplen, capp. ſtomachusque galanga.

ANNOTATIVNCVLA.

Hepar priorem ſyllabam longã hẽt. Eſt enim Græcum ἧπαρ, quare contra naturam hic breuis poſita eſt.

¶ *Sale.* *Cap. LII.*

VAs cõdimẽti p̃poni dẽt edẽti.
Sal virus refugat, recte inſipidumq́; ſaporat.
Non ſapit eſca probe, quæ datur abſq; ſale.
Vrunt res ſalſæ viſum, ſemenq́ue minorant.
Et generant ſcabiem, pruritum, ſiue vigorem.

Tria hoc in loco peraguntur. In primis.n.generale tradit̃ præceptũ, nemini hactenus, humaniori ſaltẽ atq; ciuiliori non obſeruatum. nẽpe vt vas condimenti, hoc eſt ſalinum primùm in menſa apponatur: idq́; adeò vulgatum vbiq́; eſt, vt hiſce etiam verſiculis decantetur.

Sal primò poni debet, primòque reponi,
Non bene mẽſa tibi ponitur abſq; ſale.

Duæ deinde ſalis recenſentur com-

moda. Ac primũ quidem, ꝙ venenis reſiſtat. Cuius duplex adſignari põt ratio: Vel ꝙ ſal vim habeat vehementer ſiccã & adſtringentẽ, atq; ob id quicquid in corporib. humidũ eſt, id oẽ depaſcat, reliquum adſtrictione leniter contrahat, eiusq; rei teſtis eſt Gal. lib. 11. de ſimp. med. fac. c. 50. ſic inquiẽs: Nam ſal quicquid in corporibus humidum ineſt, id quodãmodo abſumit, & quod reliquum eſt ſubſtantiæ ſolidæ, adſtrictione cõtrahit; ac ꝓinde ẽt cõditura ſua carnes ſeruat, & à putredine tuetur. Vel qđ ſal non ſolum humores è corpore ducẽdos liquet, incidat, tenuet, purget, & exiccet, ſed poros ẽt per quos veneni uis in interiora corporis irruere ſolet, & denſet ac conſtringat, adeoq; penetrationẽ eius intercipiat & excludat. Secũdum verò, ꝙ cibos condiat, i. ſapidiores reddat. Nulla ſiquidem ciburia citra ſalis commiſtionem ſapere, quotidiano diſcimus experimento. Tertio demùm loco ſalis, ſiue per ſalſorũ eduliorũ, quatuor enumerant nocumenta. Quorũ primũ quidẽ eſt, ut vſu prẹſertim immoderatiore vrant, hoc eſt, corrũpant, aut hebetẽ certè ac debiliorem reddant viſum. Cuius itidẽ duplex adſignari põt ratio, vel qđ oculi, vt ſuprà c. 2. ex Ariſtotele oſtendimus, ſint de natura aquæ. Res verò per ſalſę humidã ipſorũ ſubſtantiam exiccent

Salis ſiue cibariorũ nimis ſalſorum nocumenta.

cent

cent, & conſumant, adeoq; hebetudinē ob id vſui adferāt. Vel ꝙ à cibariis perſalſis in ventriculo exiſtentibus, mordaces ad modum atq; acres reſoluātur fumi, qui ad oculos ſublati ipſos acrimonia ſua rodant, ac rubefaciāt. Atq; hinc ſanè eos, qui ſalem excoquūt, rubros ferè oculos habere conſpicimus. Secundū, ꝙ Veneris appetentiam cōpeſcant. Nā cùm oēs corporis exiccent & cōſumant humores, ſperam quoq; neceſſario exhauriunt ac minuū. Tertium, ꝙ ſcabiē generent. Acrem.n.ac mordacem procreāt ſuccum, ſanguinemq; adurūt, atq; hinc profectò ſcabies incidere cōſueuit. Quartum, ꝙ pruritum ēt excitent: mordacia. n. ac prurituoſa generant excrementa. Horum nocumentorum Rhazes ēt meminit. lib. 3. ad Almā. c. 17. Sal, inquit, ſanguinem eorū, qui multā ex ipſo ſumunt quantitatē, adurit: viſum quoq; debilitat, atq; ſperma minuit: pruritum generat & ſcabiē. Ad hæc, ſerpiginem nōnunq̄. & impetiginem, morpheamq; ac lepram progignit ijs, quorū corpora ad patiedū ſunt parata. Quin vrinarios etiam meatus, vſu pſertim immoderato ac frequentiore excoriat. Modicè tn̄ ſalſa, profligato faſtidio appetentiā reuocant. Fertur præterea, quod ſi ſal cum aceto & ſucco rutę permiſtus, pedū plantis diligenter infricetur, nō noxam tm̄

ex vini crapula cōtractum curet, ſed ijs etiam, qui cibos auerſanrur Græci ἀπο-σίτιαν appellant, auiditatem reſtituat. Plura de Sale Dioſcoriſtes. lib. 5. c. 58. Galen. lib. 9. c. 30. & lib. 11. c. 50. de ſim pl. medic. fac. Simeon Sethi in Syntag. Auic. 2. Can. c. 624. & Meſues lib. 2. ſec. 2. c. 16. de medic. ſimp. purgantibus.

De ſaporibus, ac eorū qualitatib. C. LIII.

HI feruore vigent tres, ſalſus, amarus, acutus.
Alget acetoſus, ſic ſtipans, ponticus atque.
Vnctus, & inſipidus, dulcis dant temperamentum.

Hic igitur de ſaporibus, ſiue qualitatibus guſtatoriis, Vbi ſciēdū imprimis, Saporem accipi pro omni eo, quod guſtu diiudicat. Species aūt eius aliter ab aliis numerari ſolēt. Gal. lib. 1. de ſimpl. medi. facul. cap. 38. non facilè numero cōprehenſibiles eſſe tradit, a Theophraſto lib. 6. de cauſis plantarū c. 1. & 4. eius octo recenſentur differentię, exēpli gratia, dulcis, pinguis, auſterus, acerb. acris, ſalſus, amarus, & acidus. Quib. nonum quicq; nōnulli adijciēdū putarūt, nēpe inſipidum, quē ἄποιον Græci vocant, q̄ extceqēm ſit inſignem tū caliditate. tū

Sapores octo.

frigi-

frigiditatem, mediã quoad fieri queat conſtitutionẽ obtinens, qualem præbet ſenſum aqua plane oĩs qualitatis uacua. Ex quib. tres calfacere hoc loco traduntur, nimirũ ſalſus, amarus, & acris. Sed in his non parua eſt maioris minoriſq; ratio. Siquidem Acre, ut Auic. 2. Cano. Tract. 1. c. 3. confirmat, eſt calidius, hinc amarum, deinde ſalſum, qm̃ acre maiorẽ uim habet reſoluendi, incidendi, abſtergendi, q̃ amarum: Salſum uerò eſt uelut amarũ, frigida, aliqua humiditate retuſum, hebetatumq;. Secundo deinde loco tres ex ſaporibus ſtatuuntur frigidi. Acidus uidelicet, auſterus & acerbos. Ex quibus acerbus tamen frigidior exiſtit, mox auſterus, deinde acidus. Quod ſane perſpicuum euadit in oĩbus fructibus, qui dulceſcunt. Principio. n. acerbi ſunt uehementis infrigidationis proceſſu deinde temporis cum per ſolarem calorem aliquo modo ad concoctionem ducti fuerint, auſteritas in eis ſentit̃, qua ſenſim depoſita, aciditatẽ acquirũt, ſicut ὄμφακες hinc dulcedinem tãdem adſciſcunt, Acidum uerò quãuis acerbo minus ſit frigidum, tñ ob ſubtilitatẽ & penetrationem ſuam eò in Pluribus maioris eſt infrigidationis. acerbum autẽ & auſterũ in ſapore ſunt ꝓpinqua, ſed hoc mihi linguã ꝑter extimam eius ſuperficiẽ contrahit: illud uerò non modo exti

mam

mam ſuperficiē, verumēt interiora eius contrahit atq; exaſperat. Poſtremò verò tres dicunt̄ tēperati .i. mediæ qualitatis, ita vt corpus neq; refrigerent excellenter, neq; calfaciant: nēpe dulcis, pinguis, & inſipidus. Dulce. n. licet calidū ſit. in ipſo tamen non apparet excellentia caliditatis, vt lib. 3. ad Almanſo. cap. 1. Rhazæ viſum eſt. Porro ſuę cuique ac propriæ ſaporis adſignantur facultates.

Dulcia. Dulcia. n. concoquuntur, emolliūt, rarefaciunt, laxant, plurimumq; corporib. exhibent alimenti. & impinguant. Cū. n. naturæ ſanguinis noſtri & carnis proximè congruant, lingua auidè excipit, ac voluptate ac dilatatione afficit, eis fruēs non lædit, non exulcerat ab eis, nec refugit ea, vt amara ſeu acria. Ac ſanè q̄cquid nutrit, ex gn̄re dulciū eſſe oportet Nā dulcia vngunt, implent, & reſtituunt eroſas particulas. Sed interdū excellenter dulcia nocēt: q̄a cū ſint valde calida & aërea, citò in igneā naturā tranſeunt, vt mel & ſaccharū, celerrimè vertunt̄ in rubrā bilē. Quare auidius vſi ſaccharo ſępè periculoſe inflāmant̄. Ad hęc, dulces cibi intēperantius edunt̄; humorisq; copiā generant, q̄ ſequunt̄ interdū vel putrefactiones, vel obſtructiones & abſceſſus hepatis atq; lienis, & maximè q̄dem cū hęc viſcera ad patiendū accommodata fuerint. Stomachum quoq; relaxant

laxant admodum & aluum cient, Pectori tamen conferunt & pulmoni, genitaleq́ue ſemen augent.

Amara meatus perpurgãt, abſtergũt, extenuat, humorũ craſsitiẽ incidũt, & linguã mordet ſuntq́; in natura terreſtri, craſſa, in qua excedunt calor & ſiccitas, vt in bile. Nitro, Marrubeo, abſynthio. immodicó vſu ſanguinẽ citò adurũt & corrũpunt, bilemq́; augent rubiã.

Acerba, Grecis στρυφνὰ appellata recentiores pontica pungẽdo vocant, quo verbo medici quoque libenter vtuntur, linguam contrahunt, & introrſum pellunt, ideoq́; conſtipandi, denſandi, & adſtringendi vim habẽt. Suntq́; in natura terreſtri, craſſa, frigida & ſicca. Ideò.n.acerbus ſapor dicit̃ eſſe tardior, q̃ acidus, quia acidus eſt in natura tenuiora minus terreſtri. Acerba ſunt, vt fructus glandium, pyra ſylueſtria, & in genere immatura poma, mala cydonia; ac magis immatura. Nam poſtquam maturuerunt, fit mixtus ſapor ex acerbo & dulci, ſicut nucum ex acerbo & pingui. Sunt στρυφνά & fructus, qui vulgo Ribes dicuntur, Germanicè, *Aclbeſſ Keni*. Item caſtaneę, corna, & poma Cinosbati, vulgo *Hainboten*.

Auſtera, Gręcis αὐστηρὰ medicis etiam noſtri temporis στυπτικὰ à verbo Græco στύφω dicta, contrahunt, conſtringunt,

gunt, denſant, incraſſant, & infrigidant. Sunt.n.in natura terreſtri, craſſa, frigida & ſicca, ſed plus habent caloris & humiditatis, q̃ habent acerba. Frequentiore in cibis ac immoderatiore vſu humores abundè extenuãt, inueniuntq; , eoq; ſanguinẽ gignunt melancholicũ, & corpus reddunt gracile. Ventriculum tñ, quẽadmodum Galenus idipſum in li. de cibis boni & mali ſucci c.17. atteſtatur, corroborant. Oĩa, inquit, quæ egregiè auſtera ſunt, laxũ ſtomachum ac uentrẽ firmãt, ac tum pręcipuè, cum calida intemperie affecti ſunt. Hac.n.de cauſa, atq; ẽt ad alui fluxiones ſiſtendas, auſteris utimur nimis. Iuuãt.n. uentriculum natura ſiccitate, & aliquãtulũ adſtringunt. Pinguia ſiue oleoſa, q̃ Græcis λιπαρά, & uulgo unctuoſa nominant, dulcib. uicina ſunt aqueæ & aereæ ſubſtãtiæ, leniunt, emolliunt, & lubricant, laxãt, cõcoquunt, maturant, & humectant, ſine manifeſta tñ calfactione. Hæc ſi ſint mediocria optimè nutriunt. Sed immodicè pinguia ſupernatũ, abominabilia ſunt, & nauſeabunda, ventriculũ reſupina, concoctionẽ impediunt, flatus & obſtructiones generãt. Ad hęc cibi quoq; ante q̃ edendo naturæ ſatiſfactũ ſit, ſacietatẽ adferunt. Quod Galeni teſtimonio confirmat̃, q lib.3. de ali.fac.c.26. ita ſcriptũ reliquit. Pinguia & lenta cibaria, ſtatim vt ſumpta

Salſa.

pta fuerint,celeriter implẽt, & appetentiam euertũt. Præterea, qđ maius eſt, ꝗcõ pluribus deinceps diebus ipſorum eſum non ſuſtinemus. Febricitantib. ac iis ẽt quibus ſtomachus atq; hepar calidiora ſunt,nõ æquè vt aliis cõferunt:ipſis.n.facilè accendunt,& in flauã bile trãſeunt. Reliquis uero phlegmatis generant copiã.ſomnolentiã pariunt, rationalemq; mentis partẽ reddunt hebetiorem. Carnium tñ atq; olerum coctura non mediocre tribuunt condimentum.

Acria,Græcis arymea,& uulgo acuta non ſolũ mordent ac rodunt linguã,ſed ẽt penetrant,vrunt, vulcerant,aperiunt, flatus diſſipant,tenuant,incidunt, ſeparant,reſoluunt,è longinquo attrahunt. Suntq; in natura tenni,in qua exedunt caliditas & ſiccitas,& ſuperãt calore res amaras: Vnde calorẽ augent & corpus velociter inflãmant,ac ſanguinẽ adurũt ipſumq; in bilẽ prius rubrã,deinde in nigram conuertunt,ſiccant etiam emaciãt que ac ſitim faciunt. Acria autem ſunt vt piper,zingiber,allium, cepa, calx, & granum Gnidum, quod *Kellershalſz.* Germanicè vocamus. *Acria.*

Salſa,Græcis almura, incidunt, tergent,tenuant,liquant, mordent, condiendo ſeruant,& putredine vindicant, conturbant, ſubuertunt uentriculum, & ad vomitum impellunt, deſiccant, *Pinguia*

citra

cítra apertam aut caliditatẽ aut frigiditatẽ, ſitum exiccant, exaſperant, radendo expurgāt, & aperiūt. Plura ſupra cap. 52.

Acida. Acida, Græcis ozea, vulgo acetoſa, mordendo conſtringunt, & refrigerant, penetrant. incidunt, extenuant, diuidūt. tergent, farctu liberant, perpugnant citra ex calfactionẽ. Suntq; in natura tenui frigida, & ſicca, in qua dominatur frigiditas. Nā quæ ſunt tm̃ acida ſunt præcipuè frigida, vt ozalis, quæ uulgo acetoſa, & Germanice *Sueramper* nominatur, quia hęc purè hunc ſaporem hēt. Eſt & ſpecies mali punici verè acida. Alia quædā ſunt mixtæ qualitatis, vt acetum, qđ eſt ſubacre: quia etſi frigidum eſt, tñ retinet obſcurum calorem ex uini corruptione: inde fit ſubacre; ſed tamen dominatur frigiditas. Cum.n. exhalant aereæ partes, & reliquemanent terreæ, dilutæ aquoſa tenui parte, fit Acetum ſua natura frigidum. Acida ſanguinis atq; rubrę bilis feruorem compeſcunt, &, vt libr. 4. Synopſ. ad Euſtachium filium c. 29. Oribaſius atteſtatur, cùm in ventriculo ſuccum craſſum inueniunt, eundem incidẽdo aluum ſubducunt, & ob eam cauſam fęces liquefaciunt. At ſi purum ventriculum inueniant, eum magis ſupprimunt. Corpus infrigant ac deſiccant, concoctoriam hepatis facultatem debilitant. Neruis etiam ac neruoſis omnibus

nibus nocent. Appetentiam inſciunt: q͞a humores uitioſos in orificio collectos diuidunt & pellũt, & mordicatione non urente irritant uentriculũ. Ex inſipidis quædã magis nutriũt, nẽpe quæ propius ad æqualitatẽ accedunt, quædã vero me diocriter calfaciunt, aut refrigerãt. Quæ ſanè ſi multa etiam humiditate prædita fuerint humectantium, ſin uero ſiccitas in eis exuperet, exiccantiũ ordini adſcri benda veniũt. de his oib. plura Gal. in lib. de ſim. med. fac. p̃ſertim lib. 5. c. 25. Paulus lib. 7. c. 1. Aetius lib. 1. c. 1. Rhazes lib. 3. ad Alman. cap. 1. Serapion ſermo 2. de temp. ſimp. Auicenna lib. 2. Can. trac. 1. c. 3. Meſues lib. 1. Theoremate. 1.

¶*De vippa.* *Cap. LIIII.*

BIs duo Vippa facit, mundat dentes, dat acutum.
Viſum: quod minus eſt implet, minuit quod abundat.

Hic quatuor recẽſentur cõmoda Vippæ Primò dentes mundat. Panis. n. uino imbutus diutius circa dẽtes moratͬ, atq; eam ob cauſam materiam facilius ẽt fœculentã materiam ipſis obhærentem abſterget & conſumit, q͞ vinũ ꝑ ſe ſumptũ. Deinde uiſum acuit. Malos enim fumos qui ẽ ventriculo cerebrũ petunt, ſuaque permiſtione ſpiritus viſiuos obſcurant, reprimit: adeoque materias prauas *Vippa.*

ſtoma-

ſtomacho inhærẽtes cõquoquit, incidit, & deorſum pellit. Tertiò cruda concoquit, q̃ a os uentriculi leni quadã adſtrictione claudẽs concoctoriã facultatẽ roborat, plurimumq; alimenti corporib. exhibet. Quartò uerò uitioſorũ humorũ multitudinẽ minuit. Eos.n. concoq̃t, incidit, exiccat & deorſũ expellit, idque maximè, ſi panis affatus prius, aut ſuper prunis exiccatus fuerit. Quin eodem ẽt mõ ſuꝑfluè cõcocta ad *συμμετρίας* reuocat. Porro Vippa Germanicè dicitur, *een V vijnſoppe*, Gallicè, *une Soupe au uin.* De ea Hermolaus Barbarus c.95. lib. 5. corolarij in Dioſc. ita ſcribit: Erat ueteribus ientaculũ, buccea ex uino, qđ genus Barbari, à uino & pane uippam uocans. De quib. Athenæus lib. 1. Deipſophiſt. ω̃ν ſic ait, proi non embroma, o imeis acratiſmõ caloumen dia tò en acato brecheio cai proſieſthai pſomous, i. matutinũ eduliũ ſiue ientaculũ, qđ nos *ἀκρατισμὸν* uocamus, ꝓpea ꝙ panis buccellæ mero tingant. Lege de eodẽ Plutrar. in Sym.

¶ *De diæta.* *Cap. LV.*

OMnibus adſuetam iubeo ſeruare diætam

Quod ſic eſſe probo, ni ſit mutare neceſſe.

Hippo-

Hippocrates teſtis, quoniam ſequi-
tur mala peſtis.
Fortior hæc meta eſt medicinæ, cer-
ta diæta,
Quam ſi non cures fatue regis, &
male curas.

Quũ primus præcipuusq; non ſolum morbi cuiuſuis curandi, ſed ſanitatis ẽt tuendæ ſcopus, ut in libro, q̃ de facilè pá rabilib. inſcribit̃, c.28. & in p̃ſagio experientia cõfirmato c.5. & in li. de attenuãte victus rõne c. 1. Gale. adſerit, in exacta uictus rõne conſiſtat: operæ preciũ fuit de ea ẽt hic aliq̃d p̃ſcribi Percipitur ergo in primis, vt ſeruet̃ cõſueta diæta. Per *Diætis.* q̃ ſane adminiſtratio ſex rerum non naturaliũ modò intelligenda uenit. Et ratio quidẽ eſt, quod tranſgreſſio à conſue ſuetudine noceat nocumento magno. Conſuetudo.n.eſt altera natura, q̃a, ut *Cõſuetudo.* lib.1.c.11.rhetoricorum ad Theodecten & lib.7.c.10. Ethicorũ, & c.2. de memoria & reminiſcentia, ab Ariſtotele ſcribitur, conſuetudo eſt eorum, quæ ut ſępè, ſiue, ut plurimũ fiunt. natura eorũ, quæ vt ſemper. Sæpe autem & ſemper ſunt ſibi inuicem propinqua. Quod eſt ergo diu adſuetum, in naturam ferè trãſiuit: quemadmodum igitur naturam cuſtodire oportet, ita & conſuetudinẽ, ſi lau-

moda. Ac primũ quidem, ꝙ venenis reſiſtat. Cuius duplex adſignari põt ratio: Vel ꝙ ſal vim habeat vehementer ſiccã & adſtringentẽ, atq; ob id quicquid in corporib. humidũ eſt, id oẽ depaſcat, reliquum adſtrictione leniter contrahat, eiusq; rei teſtis eſt Gal. lib. 11. de ſimp. med. fac. c. 50. ſic inquiẽs: Nam ſal quicquid in corporibus humidum ineſt, id quodãmodo abſumit, & quod reliquum eſt ſubſtantiæ ſolidæ, adſtrictione cõtrahit, ac pinde et cõditura ſua carnes ſeruat, & à putredine tuetur. Vel qđ ſal non ſolum humores è corpore ducẽdos liquet, incidat, tenuet, purget, & exiccet, ſed poros ẽt per quos veneni uis in interiora corporis irruere ſolet, & denſet ac conſtringat, adeoq; penetrationẽ eius intercipiat & excludat. Secũdum verò, ꝙ cibos condiat, i. ſapidiores reddat. Nulla ſiquidem ciburia citra ſalis commiſtionem ſapere, quotidiano diſcimus experimento. Tertio demùm loco ſalis, ſiue per ſalſorũ eduliorũ, quatuor enumerant nocumenta. Quorũ primũ quidẽ eſt, ut vſu præſertim immoderatiore vrant, hoc eſt, corrũpant, aut hebetẽ ſerè ac debiliorem reddant viſum. Cuius itidẽ duplex adſignari põt ratio, vel qđ oculi, vt ſupra c. 2. ex Ariſtotele oſtendimus, ſint de natura aquæ. Res verò perſalſę humidã ipſorũ ſubſtantiam exiccent

Salis ſiue ciba riorũ nimis ſalſorum nocumenta.

cent, & conſumant, adeoq; hebetudinẽ ob id vſui adferãt. Vel ꝙ à cibariis perſalſis in ventriculo exiſtentibus, mordaces ad modum atq; acres reſoluãtur fumi, qui ad oculos ſublati ipſos acrimonia ſua rodant, ac rubefaciãt. Atq; hinc ſanè eos, qui ſalem excoquũt, rubros ferè oculos habere conſpicimus. Secundũ, ꝙ Veneris appetentiam cõpeſcant. Nã cùm oẽs corporis exiccent & cõſumant humores, ſperam quoq; neceſſario exhauriunt ac minuũ. Tertium, ꝙ ſcabiẽ generent. Acrem.n.ac mordacem procreãt ſuccum, ſanguinemq; adurũt, atq; hinc profectò ſcabies incidere cõſueuit. Quartum, ꝙ pruritum ẽt excitent: mordacia. n. ac prurituoſa generant excrementa. Horum nocumentorum Rhazes ẽt meminit.lib.3. ad Almã.c.17. Sal, inquit, ſanguinem eorũ, qui multã ex ipſo ſumunt quantitatẽ, adurit: viſum quoq; debilitat, atq; ſperma minuit: pruritum generat & ſcabiẽ. Ad hæc, ſerpiginem nõnunq̃. & impetiginem, morpheamq; ac lepram progignit ijs, quorũ corpora ad patiẽdũ ſunt parata. Quin vrinarios etiam meatus, vſu p̃ſertim immoderato ac frequentiore excoriat. Modicè tñ ſalſa, profligato faſtidio appetentiã reuocant. Fertur præterea, quod ſi ſal cum aceto & ſucco rutę permiſtus, pedũ plantis diligenter infricetur, nõ noxam tñ

ex vini crapula cõtractum curet, ſed iis etiam, qui cibos auerſanrur Græci ἀποσίτοιν appellant, auiditatem reſtituat. Plura de Sale Dioſcoriſtes. lib. 5. c. 58. Galen. lib. 9. c. 30. & lib. 11. c. 50. de ſim pl. medic. fac. Simeon Sethi in Syntag. Auic. 2. Can. c. 624. & Meſues lib. 2. ſec. 2. c. 16. de medic. ſimp. purgantibus.

¶ *De ſaporibus, ac eorũ qualitatib.* C. L I I I.

HI feruore vigent tres, ſalſus, amarus, acutus.
Alget acetoſns; ſic ſtipans, ponticus atque.
Vnctus, & inſipidus, dulcis dant temperamentum.

Hic igitur de ſaporibus, ſiue qualitatibus guſtatoriis, Vbi ſciẽdũ imprimis, Saporem accipi pro omni eo, quod guſtu diiudicatũ. Species aũt eius aliter ab aliis numerari ſolẽt. Gal. lib. 1. de ſim pl. medi. facul. cap. 38. non facilè numero cõprehenſibiles eſſe tradit, a Theophraſto lib. 6. de cauſis plantarũ c. 1. & 4. eius octo recenſentur differentię, exẽpli gratia, dulcis, pinguis, auſterus, acerb. acris, ſalſus, amarus, & acidus. Quib. nonum quicq; nõnulli adijciẽdũ putarũt, nẽpe inſipidum, quẽ ἄποιον Græci vocant, q̃ extra oẽm ſit inſignem tũ caliditate. tũ frigi-

Sapores octo.

frigiditatem, mediã quoad fieri queat conſtitutionẽ obtinens, qualem præbet ſenſum aqua plane oĩs qualitatis uacua. Ex quib. tres calfacere hoc loco traduntur, nimirũ ſalſus, amarus, & acris. Sed in his non parua eſt maioris minorisq; ratio. Siquidem Acre, ut Auic. 2. Cano. Tract. 1. c. 3. confirmat, eſt calidius, hinc amarum, deinde ſalſum, qm̃ acre maiorẽ uim habet reſoluendi, incidendi, abſtergendi, q̃ amarum: Salſum uerò eſt uelut amarũ, frigida, aliqua humiditate retuſum, hebetatumq;. Secundo deinde loco tres ex ſaporibus ſtatuuntur frigidi. Acidus uidelicet, auſterus & acerbos. Ex quibus acerbus tamen frigidior exiſtit, mox auſterus, deinde acidus. Quod ſane perſpicuum euadit in oĩbus fructibus, qui dulceſcunt. Principio. n. acerbi ſunt uehementis infrigidationis proceſſu deinde temporis cum per ſolarem calorem aliquo modo ad concoctionem ducti fuerint, auſteritas in eis ſentit̃, qua ſenſim depoſita, aciditatẽ acquirũt, ſicut ὄμφακες hinc dulcedinem tãdem adſciſcunt, Acidum uerò quãuis acerbo minus ſit frigidum, tñ ob ſubtilitatẽ & penetrationem ſuam eò in Pluribus maioris eſt infrigidationis. Acerbum autẽ & auſterũ in ſapore ſunt ꝓpinqua, ſed hòc mihi linguã p̃ter exrimam eius ſuperficiẽ contrahit, illud uerò non modo exti

mam ſuperficiē, verumēt interiora eius contrahit atq; exaſperat. Poſtremò verò tres dicunt tēperati .i. mediæ qualitatis, ita vt corpus neq; refrigerent excellenter, neq; calfaciant: nēpe dulcis, pinguis, & inſipidus. Dulce.n. licet calidū ſit. in ipſo tamen non apparet excellentia caliditatis, vt lib.3. ad Almanſo. cap.1. Rhazæ viſum eſt. Porro ſuę cuique ac propriæ ſaporis adſignantur facultates.

Dulcia. Dulcia.n. concoquuntur, emolliūt, rarefaciunt, laxant, plurimumq; corporib. exhibent alimenti. & impinguant. Cū.n. naturæ ſanguinis noſtri & carnis proximè congruant, lingua auidè excipit, ac voluptate ac dilatatione afficit, eis fruēs non lædit, non exulcerat ab eis, nec refugit ea, vt amara ſeu acria. Ac ſanè quicquid nutrit, ex gñre dulciū eſſe oportet Nā dulcia vngunt, implent, & reſtituunt eroſas particulas. Sed interdū excellenter dulcia nocēt: qa cū ſint valde calida & aërea, citò in igneā naturā tranſeunt, vt mel & ſaccharū, celerrimè vertunt in rubrā bilē. Quare auidius vſi ſaccharo ſępè periculoſe inflāmant. Ad hęc, dulces cibi intēperantius edunt, humoriſq; copiā generant, q̄ ſequunt interdū vel putrefactiones, vel obſtructiones & abſceſſus hepatis atq; lienis, & maximè quidem cū hęc viſcera ad patiendū accommodata fuerint. Stomachum quoq; relaxant

laxant admodum & aluum cient, Pecto ri tamen conferunt & pulmoni, genitaleque ſemen augent.

Amara meatus perpurgāt, abſtergūt, extenuat, humorū craſsitiē incidūt, & linguā mordet ſuntq; in natura terreſtri, craſſa, in qua excedunt calor & ſiccitas, vt in bile. Nitro, Marrubeo, abſynthio. immodicō vſu ſanguinē citò aduſtūt & corrūpunt, bilemq; augent rubiā.

Acerba, Grecis ϛρυφνὰ appellata recentiores pontica pungēdo vocant, quo verbo medici quoque libenter vtuntur, linguam contrahunt, & introrſum pellunt, ideoq; conſtipandi, denſandi, & adſtringendi vim habēt. Suntq; in natura terreſtri, craſſa, frigida & ſicca. Ideo.n.acerbus ſapor dicit̄ eſſe tardior, q̄ acidus, quia acidus eſt in natura tenuiora minus terreſtri. Acerba ſunt, vt fructus glandium, pyra ſylueſtria, & in genere immatura poma, mala cydonia; ac magis immatura. Nam poſtquam maturuerunt, fit mixtus ſapor ex acerbo & dulci, ſicut nucum ex acerbo & pingui. Sunt ϛρυφνὰ & fructus, qui vulgo Ribes dicuntur, Germanicè, *Aelbeſſkeni*. Item caſtaneę, corna, & poma Cinosbati, vulgo *Hainboten*.

Auſtera, Gręcis αὐϛηρὰ medicis etiam noſtri temporis συπτικὰ à verbo Græco ϛύφω dicta, contrahunt, conſtringunt,

gunt, denſant, incraſſant, & infrigidant. Sunt.n.in natura terreſtri, craſſa, frigida & ſicca, ſed plus habent caloris & humiditatis, q̃ habent acerba. Frequentiore in cibis ac immoderatiore vſu humores abundè extenuãt, inueniuntq;, eoq; ſanguinẽ gignunt melancholicũ, & corpus reddunt gracile. Ventriculum tñ, queadmodum Galenus idipſum in li. de cibis boni & mali ſucci c.17. atteſtatur, corroborant. Oïa, inquit, quæ egregiè auſtera ſunt, laxũ ſtomachum ac uentrẽ firmãt, ac tum pręcipuè, cum calida intemperie affecti ſunt. Hac.n. de cauſa, atq; ẽt ad alui fluxiones ſiſtendas, auſteris utimur nimis. Iuuãt.n. uentriculum natura ſiccitate, & aliquãtulũ adſtringunt. Pinguia ſiue oleoſa, q̃ Græcis λιπαρά, & uulgo unctuoſa nominant, dulcib. uicina ſunt aqueæ & aereæ ſubſtãtiæ, leniunt, emolliunt, & lubricant, laxãt, cõcoquunt, maturant, & humectant, ſine manifeſta tñ calfactione. Hæc ſi ſint mediocria optimè nutriunt. Sed immodicè pinguia ſupernatũ, abominabilia ſunt, & nauſeabunda, ventriculũ reſupina, concoctionẽ impediunt, flatus & obſtructiones generãt. Ad hęc cibi quoq; ante q̃ edendo naturæ ſatisfactũ ſit, ſacietatẽ ad ferunt. Quod Galeni teſtimonio confirmaẽ, q. lib.3. de ali. fac. c.26. ita ſcriptũ reliquit. Pinguia & lenta cibaria, ſtatim vt ſumpta

Salſa.

pta

pta fuerint,celeriter implēt, & appetentiam euertūt. Præterea, qđ maius eſt,¦cō pluribus deinceps diebus ipſorum eſum non ſuſtinemus. Febricitantib. ac iis ēt quibus ſtomachus atq; hepar calidiora ſunt,nō æquè vt aliis cōferunt:ipſis.n.facilè accendunt,& in flauā bile trāſeunt. Reliquis uero phlegmatis generant copiā.ſomnolentiā pariunt, rationalemq; mentis partē reddunt hebetiorem. Carnium tñ atq; olerum coɛturæ non mediocre tribuunt condimentum.

Acria,Græcis arymea,& uulgo acuta non ſolū mordent ac rodunt linguā,ſed ēt penetrant,vrunt, vulcerant,aperiunt, flatus diſſipant,tenuant,incidunt, ſeparant,reſoluunt,è longinquo attrahunt. Suntq; in natura tenni,in qua excedunt caliditas & ſiccitas,& ſuperāt calore res amaras: Vnde calorē augent & corpus velociter inflāmant,ac ſanguinē adurūt ipſumq; in bilē prius rubrā,deinde in nigram conuertunt,ſiccant etiam emaciāt que ac ſitim faciunt. Acria autem ſunt vt piper,zingiber,allium, cepa, calx, & granum Gnidum, quod *Kellershalſz.* Germanicè vocamus. *Acria.*

Salſa,Græcis almura, incidunt, tergent,tenuant,liquant, mordent, condiendo ſeruant,& putredine vindicant, conturbant, ſubuertunt uentriculum, & ad vomitum impellunt, deſiccant, *Pinguia*

citra

citra apertam aut caliditatē aut frigiditatē, ſitum exiccant, exaſperant, radendo expurgāt, & aperiūt. Plura ſupra cap. 52.

Acida. Acida, Græcis οξεα, vulgo acetoſa, mordendo conſtringunt, & refrigerant, penetrant. incidunt, extenuant, diuidūt. tergent, farctu liberant, perpugnant citra ex calfactionē. Suntq; in natura tenuī frigida, & ſicca, in qua dominatur frigiditas. Nā quæ ſunt tm̄ acida ſunt præcipuè frigida, vt ozalis, quæ uulgo acetoſa, & Germanice *Sueramper* nominatur, quia hęc purè hunc ſaporem hēt. Eſt & ſpecies mali punici verè acida. Alia quædā ſunt mixtæ qualitatis, vt acetum, qđ eſt ſubacre: quia etſi frigidum eſt, tñ retinet obſcurum calorem ex uini corruptione: inde fit ſubacre; ſed tamen dominatur frigiditas. Cum. n. exhalant aereæ partes, & reliquemanent terreæ, dilutæ aquoſa tenui parte, fit Acetum ſua natura frigidum. Acida ſanguinis atq; rubrę bilis feruorem compeſcunt, &, vt libr. 4. Synopſ. ad Euſtachium filium c. 29. Oribaſius atteſtatur, cùm in ventriculo ſuccum craſſum inueniunt, eundem incidēdo aluum ſubducunt, & ob eam cauſam fęces liquefaciunt. At ſi purum ventriculum inueniant, eum magis ſupprimunt. Corpus infrigant ac deſiccant, concoctoriam hepatis facultatem debilitant. Neruis etiam ac neruoſis omnibus

nibus nocent. Appetentiam īſ̄cient: quia humores uitioſos in orificio collectos diuidunt & pellūt, & mordicatione non urente irritant uentriculū. Ex inſipidis quædā magis nutriūt, nēpe quæ propius ad æqualitatē accedunt, quædā vero mediocriter calfaciunt, aut refrigerāt. Quæ ſanè ſi multa etiam humiditate prædita fuerint humectantium, ſin uero ſiccitas in eis exuperet, exiccantiū ordini adſcribenda veniūt. de his oīb. plura Gal. in lib. de ſim. med. fac. p̄ſertim lib. 5. c. 25. Paulus lib. 7. c. 1. Aetius lib. 1. c. 1. Rhazes lib. 3. ad Alman. cap. 1. Serapion ſermo 2. de temp. ſimp. Auicenna lib. 2. Can. trac. 1. c. 3. Meſues lib. 1. Theoremate. 1.

¶ *De vippa.* Cap. LIIII.

Bis duo Vippa facit, mundat dentes, dat acutum.
Viſum: quod minus eſt implet, minuit quod abundat.

Hic quatuor recēſentur cōmoda Vippæ. Primò dentes mundat. Panis. n. uino imbutus diutius circa dētes moratᷣ, atq; eam ob cauſam materiam facilius ēt fœculentā materiam ipſis obhærentem abſterget & conſumit, q̄ vinū p ſe ſumptū. Deinde uiſum acuit. Malos enim fumos qui ē ventriculo cerebrum petunt, ſuaque permiſtione ſpiritus viſiuos obſcurant, reprimit: adeoque materias prauas *Vippa.*

stoma-

Hippocrates teſtis, quoniam ſequi-
tur mala peſtis.
Fortior hæc meta eſt medicinæ, certa diæta,
Quam ſi non cures fatue regis, & male curas.

Quū primus præcipuusq; non ſolum morbi cuiuſuis curandi, ſed ſanitatis ēt tuendæ ſcopus, ut in libro, q̄ de facilè pá rabilib. inſcribiť, c. 28. & in p̄ſagio experientia cōfirmato c. 5. & in li. de attenuāte victus rōne. c. 1. Gale. adſerit, in exacta uictus rōne conſiſtat: operæ preciū fuit de ea ēt hic aliq̄d p̄ſcribi. Percipitur ergo in primis, vt ſeruet cōſueta diæta. Per q̄ ſane adminiſtratio ſex rerum non naturaliū modò intelligenda uenit. Et ratio quidē eſt, quod tranſgreſſio à conſuetudine noceat nocumento magno. Conſuetudo. n. eſt altera natura, q̄ a, ut lib. 1. c. 11. rhetoricorum ad Theodecten & lib. 7. c. 10. Ethicorū, & c. 2. de memoria & reminiſcentia, ab Ariſtotele ſcribitur, conſuetudo eſt eorum, quæ ut ſępè, ſiue, ut plurimū fiunt. natura eorū, quæ vt ſemper. Sæpe autem & ſemper ſunt ſibi inuicem propinqua. Quod eſt ergo diu adſuetum, in naturam ferè trāſiuit: quemadmodum igitur naturam cuſtodire oportet, ita & conſuetudinē, ſi laudabilis

Diætis.

Cōſuetudo.

dabilis fuerit. Et quemadmodũ conſueta cibi & potus adminiſtratio eadem ratione & aliarũ rerũ non naturaliũ obſeruanda eſt. Vnde ſi quis conſuetus multũ laborare velit hanc conſuetudinem immutare, ocioq; indulgere minuſve laborare, vel aliud laboris genus adſumere, idq; alio & tpe & modo ille proculdubio multũ ex hoc debilitabit. Idẽ intelligendum de cibo ac potu, ſomno & uigilia repletione & inanitione, & animæ accidentibus. In quibus omnibus cõſuetudinẽ obſeruare decet, & maximè, quidẽ ſi ſit laudabilis, uel ab hac non multum declinet, ſiue mediũ ẽt locũ inter bonã ac malã obtineat: reſpectu nimirũ illius ad quod fieri debet permutatio. Porrò quanta ſit vis conſuetudinis, uel inde colligas, ꝙ debiles & ſenes conſuetos labores facilius ferant, q̃ fortes atque iuuenes inconſueti, quod profectò libro 2. aphoriſ. 49. Hippocrates ẽt hiſce uerbis cõfirmat. Qui conſueti ſolitos labores ferre, etſi fuerint imbecilles & ſenes, non conſuetis, fortibus, atque iuuenibus facilius ferunt. Quod dicit, inquit Philotheus, tale eſt: Sunt duo, hic quidem ſenex, ille autem in conſiſtenti ætate, ambo incipiunt fodere, & huic quidem ſeni contingit rectè fodere, illi autem qui eſt in conſiſtenti ætate, non rectè. ſeni quidem ob conſuetudinem rectè quam-

nis ſit imbecillus, iuueni aũt non rectè, cùm non adſuetus ſit. In uniuerſum n. oportet cognoſcere ſortiores aliis fieri partes q̃ exercent̃, & hac de cauſa ſolitos labores facilius ſuſtineri. Ex hoc autem particulari exemplo licet nobis & de oĩbus rõcinari. Deinde uero, malã peſtem, hoc eſt, maximũ periculũ ex repentina conſuetæ diætæ permutatione ſequi, cõfirmat̃ authoritate magni Hippocratis: nempe ex.2.libr.de vict rat.in mor. acu. aph.21.& 22 ubi ſic inquit. Atqui facile eſt hoc addiſcere, ꝙ ſimplex uictus cibi ac potus, ipſe ſibiipſi ſemper ſimilis, ſecurior oĩno eſt ad ſanitatẽ, q̃ ſi quis repentè ad aliũ meliorẽ, magnã mutationẽ faciat. Nã & his q bis in die cibum ſumunt, & his q ſemel, repentinæ mutationes noxas ac ægritudines inducunt. Et eos ſanè qui prandere nõ aſſueti ſunt, ſi pranſi fuerint, ſtatim infirmos facit hoc & toto corpore graues, & debiles, & pigros, &c. Aelianus quoq; ab initio lib.5. de varia hiſtoria, Tachi cuiuſdẽ exẽplo, admodum diſertè nobis ſignificauit, q̃ periculoſa ſit repentina diętę permutatio. Tachos Aegyptius, inquiens, donec vſu eſt vernaculo victu, & frugaliter uixit oĩum hominũ fuit ſuauiſſimus. Poſt quam vero ad Perſas venit, & in illorũ luxum delapſus eſt, cùm non poſſet ferre inſolentiam ciborum, vitam in dyſenteria

Mutatio ſubita nocet.

ſenteria tranſegit & luxuriam cũ morte cõmutauit. Quanq̃ aũt nõ ſanis tm̃, ſed ægris quoq; adſueta victus ratio diligẽter obſeruanda præcipiat, haud tñ rarò iucidit eius ꝑmutandæ neceſſitas, qñ ni mirũ illaudabilis exiſtit, ita ut, niſi permutetur, ꝑniciosæ inde cõſequant̃ ægritudines. Talis aũt eorum eſt, q̃ prãdium aut cęnã prauis terminare ſolent alimẽtis. Eiuſmodi igitur conſuetudinẽ neceſſariũ eſt corrigi ac ꝑmutari, nõ q̃dẽ ſubitò, ſed paulatim & ordinate, oĩs. n. ſubita ꝑmutatio vehementer nocet, maximè ſi a cõſueto ad incõſuetum tranſitus fiat. Hinc eſt, ꝙ in libro de natura hominis, ita ſcriptum reliquerit Hippocrates. Detrahendi ſunt cibi ac potus, q̃bus uti cõſueuerunt, idq; paulatim facere opor tet. Nã ſi quis citò diætã permutet, periculum eſt ẽt à permutatione aliquid in corpore nouatum iri. Quinẽt laudabilẽ victus rõnem interdum mutari neceſſe eſt, quo, ſi qñ neceſſitas inciderit, natura nõ offendatur inſolentia, nouitateq;, neque renuat neq; recuſet. Nã q̃ oĩ diętæ ſeſe adſuefacit, minus lædit̃, cũm ad incõſueta tranſire cogitur. Eadem in aliis quoq; rebus non naturalibus ratio eſt, Quod Hippocratis ẽt teſtimonio confirmetur, qui lib. 2. aph. 50. ita ſcriptum reliq̃t. Quæ ex lõgo tꝑe cõſueta ſunt, etſi deteriora ſunt, ĩſuetis minus moleſtare

ſolent.

ſolent. Oportet igitur ad inſueta ꝑmutari. In cuius quidem ſnīæ explicatione Philotheus inter cętera ſic inquit: Cum enim quodq; ipſorum factū ſit peculiare, minus lædit, q̄ uis ex ſua natura moleſtū ſit, ſi nondū in conſuetudinē venerit. Verbi cauſa, ſolitus eſt aliquis manna comedere, hic ſi ad bonū cibum ſumendū conuertitur, lęditur, cum adſuetus non ſit: adſuetus eſt aliquis aquæ potioni, ſi pręter conſuetudinē bibat vinū, offendit, qm̄ cōſuetudo contēnit. Oportet igitur ad inſueta permutari, vt, ſi neceſſe ſit, ea, quæ offeruntur, ferre poſſimus. Vtentem. n. copioſo nutrimento, oportet ēt parum cibi qn̄q; aſſumere, vt ſi cōtingat, ferat ēt illius vſum. Hinc eſt, ꝙ Cornelius Celſus lib. 1. cap. 3. in hunc etiam modū ſcripſerit. Nimis ocioſa vita vtilis non eſt, quia pōt incidere laboris neceſſitas. Neq; ēt ex nimio labore ſubitū ocium, neq; ex nimio ocio ſubitus labor ſine graui noxa eſt. Huc igitur reſpiciens Hippocrates rectiſsime conſulit, conſuetudinem eſſe mutandā. Proinde non temere à Plutarcho in lib. de tuenda bona valetudine, in hunc modū ſcribit, Exacta illa & vehemēter ad vnguē, vt dici ſolet, obſeruata vitæ rō, ſimul & corpus formidoloſum reddit, ac periculis obnoxiū, & animi frāgit vigorē. Quocirca cauere quisq; dēt, quéad-

Conſuetudo variāda.

modum lib.4.cap.10.ad Alman. Prudentiſſime Rhazes monuit, ne alicuius rei ſibi conſuetudinem faciat, quā deinceps ipſum obſeruare neceſſe ſit, Exēpli gratia: Si quis vno cibo conſuetus ſit uti, vel aliquo potu, uel oīno ab eis abſtineat, vel dormire, uel moueri, vel egerere, Venerive indulgere cōſueſcat: & ab aliquo iſtorum impetuoſe irritetur, maximum incurrit nocumentum, ſi ab eis abſtinuerit. Quapropter quiſque corpus ſuum debet ita præparare, vt caloris & frigoris patiens eſſe poſſit, & ad motiones & cibaria ſibi neceſſaria aptum reddatur, & vt ſomni & vigiliarum horas, atq; manſiones & domos ſine læſione permutare queat. Fortaſſis.n.ex neceſſitate idipſum qñq; facere cogetur. Poterit aūt commodè, ſi conſuetudinem non obſeruet ad vnguem, ſed interdum ad inſueta tranſeat. Porrò quo tpe, quove modo cōſuetudo mutāda ſit, copioſe admodū docēt Gal.lib.5.c.8.& libr.6.capit. 3. de Sanita. tuen.& lib.8.c.9. method. med. Conciliator differen. 98. & Hieronymus Cardanus lib.1.tract.6. Contradictione 2. Tertio demum loco traditur, fortiorem ac potiorem medendi metam eſſe, certam diætā. Quam ſanè ſi medicus curare noluerit, ac aliā quandam, eamq; non ſatis cōmodam adminiſtrauerit, ſtultè ęgrū regere, ac malè curare merito dicetur.

Sciendũ eſt autẽ,apud Galenum hæc ali mentorum genera inueniri, copioſum, medium,tenue.Copioſum eſt ſanorum cibus,qui nõ ſolùm vires conſeruat, ſed ẽt auget. Medium ad ſanos ẽt ſpectat.Nã vires quidem cõſeruat,nõ tñ auget. Te nue,i.quod uires,quidẽ comminuit,eatenus tñ vt nõ exoluantur.Hoc ab autoribus in multas partes diuiſum eſt,nẽpè in tenuè ſimpliciter, in tenuè exquiſitè, in tenuisſimũ citra adiectionẽ, & in tenuisſimum in extremo. Tenuè ſimpliciter per pauca,aut ea quæ parum nutriũt eduiia fit,cuiuſmodi eſt ptiſanæ ſuccus, mulſa,& ſorbitio ex alica. Tenuè exquiſitè,ubi ptiſanæ ſuccus exigua ſumitur quantitate.Tenuisſimũ citra adiectionẽ per mulſam aquã,ſiue melicratum fit ſolum.Tenuisſimum uerò in extremo,per ſolam inediam ad iudicationẽ vſq; progreditur.Copioſum aũt vel eſt, vbi tota ptiſana ſumitur,vel copioſus,vbi piſces, oua,& ius carnium,vel copioſisſimum, vbi caro,Medium aũt horũ eſt, ut panis lotus,uel placenta.Sani homines nõ ſolùm conſeruandi,ſed augendi etiã ſunt, propterea alimentum copioſum illis cõ petit,Qui vero ægritudine longa laborant,uires augere non debent, ſed bene conſeruare : aliter uſque ad finem non ſufficerent,propterea hi medio victu cibandi ſunt,qui etiam ſanis conuenit, in

quibus vires augere non capimus, ſed il-
las ſolùm conſeruare animo eſt, quas
etiã in longo morbo totis viribus ſerua
re ſtudemus. Quũ verò ægritudo breui
terminatura eſt, ſi quarto die finire de-
beat, aliquid dare non eſt opus, iuxta il-
lud Hipp. 1. apho. 9. Extremis morbis
extrema exquiſitè remedia optima ſunt.
Imò ſi vires ſufficerent, & in ſeptimo ter
minatura eſſet, nihil penitus dãdũ eſſet
niſi poſt illum terminũ. Hac de re plura
& cognitu nõ indigna reperies apud hip
pocratẽ lib. 1. aph. 4. 5. & 6. & ibidẽ apud
Galenum & Philotheum in comment.

De adminiſtratione diætæ. *Cap. LVI.*

QVale, quid, & quando, quan-
tum, quoties, vbi, recta
Debent hæc medico in victus ra-
tione notari,
Ne male conueniens ingredia-
tur iter.

Sex circunſtantias medico in præſcri-
benda victus ratione cõſiderandas eſſe,
hoc in loco tradit. Prima, quale: hoc eſt:
cuius qualitatis cibus exhibendus ſit:
quia in calida ægritudinè cibus frigi
dus in frigida calidus, in humida ſiccus,
in ſicca verò humidus conuenit. Corpus
tñ quod ſecundũ naturã eſt, ſimilẽ ſem-
per victũ poſtulat: quemadmodũ quod
præter

præter naturā eſt contrarium. Siquidem qđ naturaliter ſe habet, cuſtodire: quod præter naturam eſt, tollere oportet. Sed de hoc plura Galenus cum alibi ſæpè, tū maximè in arte medicinali.cap.86. & libro 1.c.10.de Sanitate tuend. & lib.8.c. 9.metho. meden. Secunda, quid i. cuius ſubſtantiæ: Athletis.n.ac ruſticis, iiſque, qui quamlibet actionem fortem ac uehementem obeunt, cibus exhibendus eſt craſſus ac durus: quia facultatem concoctoriam poſſident fortem: neq; tenuis ſubſtantiæ cibus, velut eſt caro pullorū, caporum, vitulorum, agnorum, hœdorum, & ſimilium, ipſis competit: quippe quæ in ipſis vel adureretur, vel q̃ par eſt citius cōſiceretur, ita ut ſæpius ob id cibari cogerentur. Non temerè igitur inquit Gloſſa delectabilis in l. Seruis vrbanis, in principio. ff. de leg.3. Ruſtici non debent vti pane albo, uel pullis, aut aliis delicatis cibariis: ſed pane groſſo, caſeo, cœpis, & fabis. Porro nobilibus atque ocio deditis hominib. tenuis ſubſtantiæ cibus magis congruit: quippe qui uirtutem concoctricem habeant debiliorem, q̃ ut craſſos cibos eiuſmodi ſunt ſalſæ, ſuum atq; boum carnes, & piſces ſole, aut uento, aut fumo indurati, ſuperare queāt. Pari modo & in ægritudinib. acutis tenuiore vtēdum eſt diæta, q̃ in chronicis, i. longis, ſicuti quartanis. Tertia,

quando, i. quo potiſsimũ. dici tp̃e cibus adſumi debeat: in ſanis.n. conſuetudo maximè obſeruanda eſt. Vnde hoïb. mane ſurgentibus tm̃ in die cibum ſumentibus, æſtate quidẽ prandendum eſt hora decima, vel paulo ante, neq; differendum donec ꝓpinquet meridies, vt q̃ maximum æſtum importare ſolcat: Cenandum hora ſexta, vel paulò poſt. Hyeme verò iiſdẽ ob ſomni prolixitatem prandẽdũ eſt hora vndecima uel duodecima. Cęnãdum hora ſeptima, uel paulò poſt: ſed ita tñ, ne q̃d præter conſuetudinem fiat. Quinẽt in ęgris cibãdis tp̃is habẽda eſt rõ, p̃ſertim in febricitantib. Siquidẽ in ipſis paroxyſmis, uel non multo ante futurã acceſſionẽ à cibis abſtinẽdũ eſt: qđ nimirũ naturã, quæ circa morbi materiã tum occupata eſt cib. oblatus diſtrahat, atq; adeò humores morbum efficiẽtes adaugeat. Neq; immediatè poſt paroxyſmum cib. dandus eſt, quippe quem facultas à febris intẽperie deiecta nõdũ ſuperare queat. Quapropter tãdiu ante ſequentis acceſſionis initiũ exhibendus eſt, vt priuſq̃ ea appropinquat decenter in uẽtriculo coquat, & ad inferiores partes deſcendat. Idq; in illis potiſsimũ ita obſeruãdum, quio uirtus adhuc ſatis valida exiſtit. Iis vero quib. vires proſternũtur, dãdus eſt cibus quocunq; tp̃e, ẽt in vigore. Cuius rei teſtis eſt Gal. qui lib. I.

aphor.

aphor.cōm.9.ita ſcribit. Aliqñ in ipſo ēt morbi vigore, ubi Sympt.aliquod interuenerit robur naturæ diſſoluens, nutrire cogimur. Quod idem copioſius etiā monſtrat lib.10.cap.3.& 5.metho.mede. Hęc oĩa de paroxyſmo Stephan. Athenię̄ſis in primum lib. Gal.ad Glauc.cōm 39. multò clarius in hunc modum exponit: Sciendū ſanè eſt, naturā egere ſemꝑ alimento, quod baſim ac ſedē illius, ꝗ digeſtum eſt ipſi repleat. Sed hoc ipſum alimentū præcipuè dandū eſt, qñ ipſum cō coquere, ac cōficere poteſt. Cōcoquit autem qñ pura ac integra eſt, nec è febris caliditate vexatur. Quare in interuallo dādum, i. Si.n.in acceſſione demus, facultas q̄ a febris intēperie deiecta eſt, ipſum ſuperare nō pōt. Alimentum autē nō cōcoctum materia fit febris. Et hoc eſt, qđ Hippoc.lib.1.aph.11.ait: In acceſſionib. ſubtrahere oportet: nam addere nocuū eſt. Dandū igitur eſt alimētum interuallis. Sed hæc dici pñt in intermittentib. In continuis uero quid vtiq; ſuis faceret? neq;.n.in his inuenire licet remiſſum ac quietū tp̄s, uerū continua eſt febris. Tñ in his ēt fit μειπυρεξία, i.febris deminutio, q̄ interuallū imitat̄, tunc alimētum dandū eſt, nō qñ accedunt. Hæc ille. Plura & ad p̄ſentem ſpeculationē maximè facientia habētur apud Brudū Luſi. li.2. cap.9. de victu febricitantium. Quarta,

quantũ.i.q̃titatis ſumendi cibi.Quę profectò in ęſtate,vt ſuprà c.19 diximus minuenda eſt: ꝙ tũ ob immodicas reſolutiones calor. innatus debilior exiſtat: Hyeme verò āugēda, propterea ꝙ concoctoria facultas id tpis ob frigus ambientis roboretur. Quinta quoties, in die videlicet cibus exhibēdus ſit. Eſt.n. æſtate quā hyeme, autũno, aut vere,ſępius exhibendus, ſed minori quātitate. Pari modo facultate cõcoctoria debili exiſtēt, ſępè, ſed parua quantitate dandus eſt Eadē verò robuſta exiſtēte, dandus eſt quidem quātitate mahna,ſed rarius.Sexta, vbi id eſt,quo in loco: cibus enim neq; in loco frigidiore, neq; calidiore ſumēdus eſt, ſed temperato.

¶ *De Caule.* *Cap. LVII.*

IVs caulis ſoluit, cuius ſubſtantia ſtringit,
Vtraque quando datur, venter laxare paratur.

Hic agitur de caulibus:per quos nihil iā aliud intelligendũ q̃ vulgare illud olus, ꝙ *Blaucoolē* appellamus, Gal. *des Choux*,Hiſp. *Verça*, *κράμβη* Grę.Latin. verò braſsica dicta: atq; hoc vel ex Mar. diſcrēte licet,q xenioiũ lib. eos caules per nitratā aq̃ virides conſeruari ait:

Ne tibi pallentes moueant faſtidia caules
Nitrata uiridis braſſica fiat aqua.

Recenſentur aũt hoc loco tres ipſorũ facultates:quarũ prima quidẽ eſt, decoctum eorum, & maximè primæ ebullitionis,uentris ſoluẽdi uim obtinere: In folijs nanq; & exteriorib. partib. nitroſa quædã & abſterſoria ineſt qualitas, q̃ ſanè, cum debiliter admodum inhæreat, modica elixatio in aquam facilè deponit,eique potentiam adiicit purgatoriã. Atq; hinc adeò fit,ut ius primæ decoctionis aluum excellentius,q̃ ſecundę deiiciat. Nitroſa.n. illa & abſterſoria qualitas exquiſitè per primam ſegregatur,atq; in aquã deponitur. Secũda eſt, corpus ipſum ſiue ſubſtantiã cõi ſiccantium rõne uentrẽ ſiſtere magis, quã ad deiiciendũ incitare, quia purgatoria potentia per decoctionem aufertur, & relinquitur ſubſtantia terrena ſicca, quæ ſumpta uentrem adſtringit, idq; multò magis ſi nõ bis duntaxat,ſed ter aut quater aquã effuderis.Nam quantò exquiſitius in aquã ſuccum ſuũ depoſuerit,tantò & illi quidẽ maiorem purgandi uim adiiciet,& reliquã ſui ſubſtantiã,quę uelut oleris ipſius caro eſt, reſtringentem efficiet. Eadẽ eſt ratio in beata,atq; adeò in oĩbus fermè quibus ſapor aut acris, aut nitroſus,aut ſalſus ineſt. Quippe & lenticula ipſa, tametſi ſatis magnam abſtringẽdi potentiã guſtu refert, tñ ciuſmodi quid ſortitã eſt. Nã & huius deco-

ctũ, uentris ſoluendi uim obtinet. Verũ hic ſuccus ẽt, ſi deguſtes, perſpicuã miſturã repreſentat, tanq̃ ſi nitroſo auſterum quid cõmiſceas. Sed & conchularũ maris, cæterorũq́ue ferè oſtrearũ ſuccus planè ſalſus eſt, tũ uentrem ſoluẽdi uim obtinet. q̃uis eorum caro uentrem repri mat. Tertia eſt utrunq; nempè decoctũ atq; ſubſtantiã ſimul uentris ſubductionẽ efficere. cũ. n. uires ſuas, ita retineant, abſtergere ẽt, & inteſtina ad expulſionẽ irritare, & conſentaneum eſt. Lege hac de re plura apud Gal. lib. 5. de ſimpl. medic. fac. c. 14 & lib. 1. cap. 3. & 25. & lib. 2. c. 44. de alim. facul. proditum quoq; eſt, Braſicam naturali quadã facultate uino aduerſari, & curare temulentiã: Vnde quærit Ariſtoteles. 1. Sec. proble. 17.

Cõculæ Oſtra.

Braſica temulentiam curat.

Quid eſt cur braſſica ſedet crapulam? Nonnulli reſpondent, hoc euenire ſolitum, q̃ ex uſu eius fumi eleuẽtur admodum craſſi, qui cum uini uapores incraſſent, ad cerebrũ aſcendere ẽt prohibent. Ariſtoteles tñ aliam adſignat cauſam, nẽpe quòd quicquid humores uinoſos vndique & omni ex corporis parte ad ſe ĩn alium trahit, & corpus refrigerat, tollat crapulã. Braſſica aũt eſt hmõi. Ergo braſſica curat crapulã, Minor probatur, quia per ſuccũ eius humores, qui uinoſi crudiq́; tenentur, è toto corpore detrahuntur. Ipſa uerò ſubſtantia frigida, ſtyptica,

ptica, ac terrea, ſuprà in vẽtriculo rema nẽs corpus refrigerat, quò fit, vt tenues humores ad veſicam labant. Cùm igitur humor vtrinq; educatur, corpusq; refrigeretur, rectè per cõſequens a crapula liberatur. Euenit adhęc, vt cùm humores deorſum ſe trahunt atq; excernunt, flatum et ſecum deducãt: qui, ſi per vinũ liceat in caput ſe efferens grauitatẽ creat, & crapulã: ſin aũt deorſum ſe vertit, corpusq; ob cauſam prędictã refrigeratum eſt, dolor crapulæ oĩs tollitur. Quin & ipſa braſſicę folia, queadmodũ lib. 2. de cõpoſ. med. local. c. 1. Galenus atteſtatur, calida macerata, capitiq; circũpoſita ac obligata, naturaliter ebrietati reſiſtunt. Porrò braſſica, q̃ edendo eſt calfacit & ſiccat primo abſceſſu. Prauum & melancholicũ ſuccum procreat. Aeſtiua tñ peior eſt quã hyberna. Oculorum aciem hebetat, vnde Gręcis etiã κρὰμβη dicta cenſet, quaſi κορἀμβλη, qđ pupillas oculorũ quas illi κὸρας vocant, obtundat hebetetq;. Somnum per contraria inſomnia interturbat. Stomachũ male habet, parumq; nutrit: at ſi cũ pingui cerne coquatẽ, plurimũ noxę atq; vitij amittit. Vrinã ac menſes ciet, & lumbricos interficit. Succus eius cum melle ſumptus magnificè defectiones vocis iuuat; & ſi vulnerib. imponatẽ; ea glutinat doloſa malignaq; vlcera, & indurata

inflãmationes ſanat. Plura Dioſcor. lib. 2. cap. 146. Plin. lib. 20. c. 8. Galenus locis ſuprà citatis. Simeon Setbi in Syntagmate. Rhazes lib. 3 c. 18. ad Alman. & Auicenna. 2. Cano. capite. 142.

¶ *De Malua. Caput LVIII.*

Dixerunt maluã veteres, quod molliat aluum.
Huius radices raſæ ſoluunt tibi fœces.
Vuluam mouerunt, & fluxum ſæpe dederunt.

Hic agitur de facultatibus maluæ. Et primo q̃dem verſu, qui ex lib. 2. cap. 36. Aemilij Macri huc adſcitus eſt, veteribus Latinis maluã ab emoliẽda aluo ſic dictã eſſe, tradit. Cuius ſanè rei teſtis ẽt M. Varro, qui maluã quaſi moluã, ꝙ aluum molliãt, dictã eſſe contendit: q̃ppe quæ clyſteribus infuſa, vel in cibo accepta, ventrem facilè moueat. Quinetiam Græcis μαλάχη, ab emollienda aluo, nomen traxit. Siquidẽ ipſis μαλάττειν mollire ſignificat. Antiqui enim ea in acetarijs cum lactuca ab ſubducendam aluum utebantur. Vnde Martialis lib. 10. Epigrammaton.

Exoneraturas ventrem mihi villica maluas
Attulit, & varias, quas habet hortus opes.

Et ali-

Et alibi.

Vtere lactucis, & mollibus utere maluis.

Cæterùm hoc olus facilè ſubducitur, non modò propter humiditatem, uerumetiam propter genuinam uiſcoſitatem, & potiſſimū qñ quis cū oleo ꝙ garo copioſam ipſam ſumpſerit. Atq; ob id inter quatuor etiā emollientia, quorum decocto in clyſterib. ad induratarū fœcum eductionem paſſim, utimur, primum locum ſibi uendicauit. Porrò duplex malua eſt: Vna quidem florib. ſanguineis, altera uerò candidis, & in hac quàm illa maior emolliendi uis ineſt.

Secundo deinde uerſu innuitur, radices maluæ raſas, fœcibus educendis eſſe accōmodas, & maximè q.dē ſi inde, pinde atq; è radicib. mercurialis, Βαλανοι, id eſt, glandes, ſiue ſuppoſitoria fiant.

Tertio demum uerſu, Maluam menſes ciere dicitur, quod & ipſum ſanè ob manifeſtam humectandi facultatem, ac genuinum ientorem præſtat. Inſeſſione nāque uerum emollit, ita ut uenæ eius ab acri ſanguinem prōptius fundātur. Quinetiā menſes ꝓuocare certo ſe expe rimento didiciſſe Platearius adſerit. Folia maluæ trita cūm foliis ſalicis, omnibus emplaſtris cōmodiora ſunt. Nam & & inflāmari nō ſinunt, & ſanguinem ſiſtūt, & recēs vulnus cicatrice includunt. Sed & luxatis ac contuſis medentur.

Pha-

modum lib.4.cap.10.ad Alman. Prudentiſſime Rhazes monuit, ne alicuius rei ſibi conſuetudinem faciat, quā deinceps ipſum obſeruare neceſſe ſit, Exēpli gratia: Si quis vno cibo conſuetus ſit uti, vel aliquo potu, uel oīno ab eis abſtineat, vel dormire, uel moueri, vel egerere, Venerive indulgere cōſueſcat: & ab aliquo iſtorum impetuoſe irritetur, maximum incurrit nocumentum, ſi ab eis abſtinuerit. Quapropter quiſque corpus ſuum debet ita præparare, vt caloris & frigoris patiens eſſe poſſit, & ad motiones & cibaria ſibi neceſſaria aptum reddatur, & vt ſomni & vigiliarum horas, atq; manſiones & domos ſine læſione permutare queat. Fortaſſis.n.ex neceſſitate idipſum quandoq; facere cogetur. Poterit aūt commodè, ſi conſuetudinem non obſeruet ad vnguem, ſed interdum ad inſueta tranſeat. Porrò quo tpe, quove modō cōſuetudo mutāda ſit, copioſe admodū docēt Gal. lib.5.c.8.& libr.6.capit. 3. de Sanita. tuen.& lib.8.c.9 method. med. Conciliator differen. 98. & Hieronymus Cardanus lib.1.tract.6.Contradictione 2. Tertio demum loco traditur, fortiorem ac potiorem medendi metam eſſe, certam diætā. Quam ſanè ſi medicus curare noluerit, ac aliā quandam, eamq; non ſatis cōmodam adminiſtrauerit, ſtultè ęgrū regere, ac malè curare merito dicetur.
Scien-

Sciendũ eſt autẽ, apud Galenum hæc alimentorum genera inueniri, copioſum, medium, tenue. Copioſum eſt ſanorum cibus, qui nõ ſolùm vires conſeruat, ſed ẽt auget. Medium ad ſanos ẽt ſpectat. Nã vires quidem cõſeruat, nõ tñ auget. Tenue, i. quod uires quidẽ comminuit, eatenus tñ vt nõ exoluantur. Hoc ab autoribus in multas partes diuiſum eſt, nẽpè in tenuè ſimpliciter, in tenuè exquiſitè, in tenuisſimũ citra adiectionẽ, & in tenuisſimum in extremo. Tenuè ſimpliciter per pauca, aut ea quæ parum nutriũt eduliia fit, cuiuſmodi eſt ptiſanæ ſuccus, mulſa, & ſorbitio ex alica. Tenuè exquiſitè, ubi ptiſanæ ſuccus exigua ſumitur quantitate. Tenuisſimũ citra adiectionẽ per mulſam aquã, ſiue melicratum fit ſolum. Tenuisſimum uerò in extremo, per ſolam inediam ad iudicationẽ vſq; progreditur. Copioſum aũt vel eſt, vbi tota ptiſana ſumitur, vel copioſus, vbi piſces, oua, & ius carnium, vel copioſisſimum, vbi caro. Medium aũt horũ eſt, ut panis lotus, uel placenta. Sani homines nõ ſolùm conſeruandi, ſed augendi etiã ſunt, propterea alimentum copioſum illis cõpetit. Qui vero ægritudine longa laborant, uires augere non debent, ſed bene conſeruare: aliter uſque ad finem non ſufficerent, propterea hi medio victu cibandi ſunt, qui etiam ſãnis conuenit, in

quibus vires augere non capimus, ſed il las ſolùm conſeruare animo eſt, quas etiã in longo morbo totis viribus ſerua re ſtudemus. Quũ verò ægritudo breui terminatura eſt, ſi quarto die finire debeat, aliquid dare non eſt opus, iuxta illud Hipp. 1. apho. 9. Extremis morbis extrema exquiſitè remedia optima ſunt. Imò ſi vires ſufficerent, & in ſeptimo ter minatura eſſet, nihil penitus dãdũ eſſet niſi poſt illum terminũ. Hac de re plura & cognitu nõ indigna reperies apud hip pocratẽ lib. 1. aph. 4. 5. & 6. & ibidẽ apud Galenum & Philotheum in comment.

¶*De adminiſtratione diætæ.* *Cap. LVI.*

Quale, quid, & quando, quantum, quoties, vbi, recta

Debent hæc medico in victus ratione notari,

Ne male conueniens ingrediatur iter.

Sex circunſtantias medico in præſcribenda victus ratione cõſiderandas eſſe, hoc in loco tradit. Prima, quale: hoc eſt: cuius qualitatis cibus exhibendus ſit: quia in calida ægritudinè cibus frigi dus in frigida calidus, in humida ſiccus, in ſicca verò humidus conuenit. Corpus tñ quod ſecundũ naturã eſt, ſimilẽ ſemper victũ poſtulat; quemadmodũ quod

præter

prӕter naturã eſt contrarium. Siquidem qđ naturaliter ſe habet, cuſtodire: quod præter naturam eſt, tollere oportet. Sed de hoc plura Galenus cum alibi ſæpè, tũ maximè in arte medicinali.cap.86. & libro 1.c.10.de Sanitate tuend. & lib.8.c. 9.metho. meden. Secunda, quid i.cuius ſubſtantiæ: Athletis.n.ac ruſticis, iisque, qui quamlibet actionem fortem ac uehementem obeunt, cibus exhibendus eſt craſſus ac durus: quia facultatem concoctoriam poſſident fortem: neq; tenuis ſubſtantiæ cibus, velut eſt caro pullorũ, caporum, vitulorum, agnorum, hœdorum, & ſimilium, ipſis competit: quippe quæ in ipſis vel adureretur, vel q̃ par eſt citius cõficeretur, ita ut ſæpius ob id cibari cogerentur. Non temerè igitur inquit Gloſſa delectabilis in l. Seruis vrbanis, in principio. ff. de leg. 3. Ruſtici non debent vti pane albo, uel pullis, aut aliis delicatis cibariis: ſed pane groſſo, caſeo, cœpis, & fabis. Porro nobilibus atque ocio deditis hominib. tenuis ſubſtantiæ cibus magis congruit: quippe qui uirtutem concoctricem habeant debiliorem, q̃ ut craſſos cibos eiuſmodi ſunt ſalſæ ſuum atq; boum carnes, & piſces ſole, aut uento, aut fumo indurati, ſuperare queãt. Pari modo & in ægritudinib. acutis tenuiore vtẽdum eſt diæta, q̃ in chronicis. i. longis, ſicuti quartanis. Tertia,

aphor.cōm.9.ita ſcribit. Aliqñ in ipſo ēt morbi vigore,ubi Sympt.aliquod interuenerit robur naturæ diſſoluens, nutrire cogimur. Quod idem copioſius etiā monſtrat lib.10.cap.3.& 5.metho.mede. Hęc oīa de paroxyſmo Stephan. Atheniēſis in primum lib. Gal.ad Glauc.cōm 39. multò clarius in hunc modum exponit: Sciendū ſanè eſt,naturā egere ſemꝑ alimento,quod baſim ac ſedē illius,ꝙ digeſtum eſt. ipſi repleat.Sed hoc ipſum alimentū præcipuè dandū eſt, qñ ipſum cōcoquere,ac cōficere poteſt.Cōcoquit autem qñ pura ac integra eſt, nec è febris caliditate vexatur. Quare in interuallo dādum,i.Si.n.in acceſſione demus,facultas q̃ a febris intēperie deiecta eſt,ipſum ſuperare nō pōt.Alimentum autē nō cōcoctum materia fit febris.Et hoc eſt, qđ Hippoc.lib.1.aph.11.ait. In acceſſionib. ſubtrahere oportet: nam addere nocuū eſt.Dandū igitur eſt alimētum interuallis.Sed hæc dici pñt in intermittentib.In continuis uero quid vtiq; ſuis faceret? neq;.n.in his inuenire licet remiſſum ac quietū tp̄s,uerū continua eſt febris. Tñ in his ēt fi· μειπυρεξία, i.febris deminutio,q̃ interuallū imitat̄, tunc alimētum dandū eſt,nō qñ accedunt.Hæc ille. Plura & ad p̄ſentem ſpeculationē maximè facientia habētur apud Brudū Luſi. li.2. cap.9.de victu febricitantium. Quarta,

Recenſentur aũt hoc loco tres ipſorũ facultates: quarũ prima quidẽ eſt, decoctum eorum, & maximè primæ ebullitionis, uentris ſoluẽdi uim obtinere: In folijs nanq; & exteriorin, partib. nitroſa quædã & abſterſoria ineſt qualitas, q̃ ſanè, cum debiliter admodum inhæreat, modica elixatio in aquam facilè deponit, eiq́ue potentiam adiicit purgatoriã. Atq; hinc adeò fit, ut ius primæ decoctionis aluum excellentius, q̃ ſecundę deiiciat. Nitroſa. n. illa & abſterſoria qualitas exquiſitè per primam ſegregatur, atq; in aquã deponitur. Secũda eſt, corpus ipſum ſiue ſubſtantiã cõi ſiccantium rõne uentrẽ ſiſtere magis, quã ad deiiciendũ incitare, quia purgatoria potentia per decoctionem aufertur, & relinquitur ſubſtantia terrena ſicca, quæ ſumpta uentrem adſtringit, idq́; multò magis ſi nõ bis duntaxat, ſed ter aut quater aquã effuderis. Nam quantò exquiſitius in aquã ſuccum ſuũ depoſuerit, tantò & illi quidẽ maiorem purgandi uim adiiciet, & reliquã ſui ſubſtantiã, quę uelut oleris ipſius caro eſt, reſtringentem efficiet. Eadẽ eſt ratio in beata, atq; adeò in oĩbus fermè quibus ſapor aut acris, aut nitroſus, aut ſalſus ineſt. Quippe & lenticula ipſa, tametſi ſatis magnam abſtringẽdi potentiã guſtu refert, tñ eiuſmodi quid ſortitã eſt. Nã & huius deco-

ctũ, uentris ſoluendi uim obtinet. Verũ hic ſuccus ẽt, ſi deguſtes, perſpicuã miſturã repreſentat, tanq̃ ſi nitroſo auſterum quid cõmiſceas. Sed & conchularũ maris, cæterorũq́ue ferè oſtrearũ ſuccus planè ſalſus eſt, tũ uentrem ſoluẽdi uim obtinet. q̃uis eorum caro uentrem reprimat. Tertia eſt utrunq; nempè decoctũ atq; ſubſtantiã ſimul uentris ſubductionẽ efficere. cũ. n. uires ſuas, ita retineant, abſtergere ẽt, & inteſtina ad expulſionẽ irritare, & conſentaneum eſt. Lege hac de re plura apud Gal. lib. 5. de ſimpl. medic. fac. c. 14 & lib. 1. cap. 3. & 25. & lib. 2. c. 44. de alim. facul. proditum quoq; eſt, Braſicam naturali quadã facultate uino aduerſari, & curare temulentiã: Vnde quærit Ariſtoteles. 1. Sec. proble. 17. Quid eſt cur braſſica ſedet crapulam? Nonnulli reſpondent, hoc euenire ſolitum, q̃ ex uſu eius fumi eleuetur admodum craſſi, qui cum uini uapores incraſſent, ad cerebrũ aſcendere ẽt prohibent. Ariſtoteles tñ aliam adſignat cauſam, nẽpe quòd quicquid humores uinoſos vndique & omni ex corporis parte ad ſe in alium trahit, & corpus refrigerat, tollat crapulã. Braſſica aũt eſt hmõi. Ergo braſſica curat crapulã, Minor probatur, quia per ſuccũ eius humores, qui uinoſi crudiq́; tenentur, è toto corpore detrahuntur. Ipſa uerò ſubſtantia frigida, ſtyptica,

Cõculæ Oſtra.

Braſſica temulentiam curat.

ptica,ac terrea, ſuprà in vētriculo remanēs corpus refrigerat, quò fit,vt tenues humores ad veſicam labant. Cùm igitur humor vtrinq; educatur, corpuſq; refrigeretur, rectè per cōſequens a crapula liberatur. Euenit adhęc, vt cùm humores deorſum ſe trahunt atq; excernunt, flatum ēt ſecum deducāt: qui, ſi per vinū liceat in caput ſe efferens grauitatē creat, & crapulā: ſin aūt deorſum ſe vertit, corpuſq; ob cauſam prędictā refrigeratum eſt, dolor crapulæ oīs tollitur. Quin & ipſa braſſicę folia, quēadmodū lib.2. de cōpoſ. med. local. c.1. Galenus atteſtatur, calida macerata, capitiq; circūpoſita ac obligata, naturaliter ebrietati reſiſtunt. Porrò braſſica, q̄ edendo eſt calfacit & ſiccat primo abſceſſu. Prauum & melancholicū ſuccum procreat. Aeſtiua tñ peior eſt quā hyberna. Oculorum aciem hebetat, vnde Gręcis etiā κράμβη dicta cenſet,quaſi κορὰμβλη,qđ pupillas oculorū quas illi κόρας vocant, obtundat hebetetq;. Somnum per contraria inſomnia interturbat. Stomachū male habet, parumq; nutrit:at ſi cū pingui cerne coquat, plurimū noxę atq; vitij amittit.Vrinā ac menſes ciet,& lumbricos interficit. Succus eius cum melle ſumptus magnificè defectiones vocis iuuat; & ſi vulnerib. imponat, ea glutinat doloſa malignaq; vlcera, & indurata

inflãmationes ſanat. Plura Dioſcor.lib. 2.cap. 146. Plin. lib.20.c.8. Galenus locis ſuprà citatis. Simeon Setbi in Syntagmate. Rhazes lib.3 c.18. ad Alman. & Auicenna.2.Cano.capite.142.

¶De Malua. Caput LVIII.

DIxerunt maluã veteres, quod
  molliat aluum.
Huius radices raſæ ſoluunt tibi
  fœces.
Vuluam mouerunt, & fluxum ſæ-
  pe dederunt.

Hic agitur de facultatibus maluæ. Et primo q̃dem verſu, qui ex lib.2.cap.36. Aemilij Macri huc adſcitus eſt, veteribus Latinis maluã ab emoliẽda aluo ſic dictã eſſe, tradit. Cuius ſanè rei teſtis ẽt M.Varro, qui maluã quaſi moluã, ꝙ alluum molliãt, dictã eſſe contendit: q̃ppe quæ clyſteribus infuſa, vel in cibo accepta, ventrem facilè moueat. Quinetiam Græcis μαλάχη, ab emollienda àluo, nomen traxit. Siquidẽ ipſis μαλάττειν mollire ſignificat. Antiqui enim ea in acetarijs cum lactuca ab ſubducendam aluum utebantur. Vnde Martialis lib. 10. Epigrammaton.

Exoneraturas uentrem mihi villica maluas
Attulit, & varias, quas babet hortus opes.

Et ali-

Et alibi.

Vtere lactucis, & mollibus utere maluis.

Cæterùm hoc olus facilè ſubducitur, non modò propter humiditatem, uerumetiam propter genuinam uiſcoſitatem, & potiſſimũ qñ quis cũ oleo ꝙ garo copioſam ipſam ſumpſerit. Atq; ob id inter quatuor etiã emollientia, quorum decocto in clyſterib. ad induratarũ fœcum eductionem paſſim, utimur, primum locum ſibi uendicauit. Porrò duplex malua eſt: Vna quidem florib. ſanguineis, altera uerò candidis, & in hac quàm illa maior emolliendi uis ineſt.

Secundo deinde uerſu innuitur, radices maluæ raſas, fœcibus educendis eſſe accõmodas, & maximè q̃ dẽ ſi inde, pinde atq; è radicib. mercurialis, Βαλανοι, id eſt, glandes, ſiue ſuppoſitoria fiant.

Tertio demum uerſu, Maluam menſes ciere dicitur, quod & ipſum ſanè ob manifeſtam humectandi facultatem, ac genuinum ientorem præſtat. Inſeſſione nãque uterum emollit, ita ut uenæ eius ab acri ſanguinem prõptius fundãtur. Quinetiã menſes ꝓuocare certo ſe experimento didiciſſe Platearius adſerit. Folia maluæ trita cũm foliis ſalicis, omnibus emplaſtris cõmodiora ſunt. Nam & & inflãmari nõ ſinunt, & ſanguinem ſiſtũt, & recẽs vulnus cicatrice includunt. Sed & luxatis ac contuſis medentur.

Phalangiorũ quoque & reptiliũ plagas curant folia eiuſdẽ, ſi cepas & porrũ triueris, eisq́; miſcueris, ac impoſueris. Si quis uerò ſylueſtris maluę ſucco cũ oleo illinatur, à ueſpis & apibus non pungetur, ſed & q. puuctus iã eſt, ſucco opẽ ſentit, & folia maluæ contuſa & impoſita ſimiliter pcuſſum ab illis ſanãt. Similiter autẽ curat malua illita, lichanas, & occulta fęminarum uitia. Succus uerò eius auribus inſtillatus dolorẽ auriũ ſedat. Cum melle acceptus thoracẽ pulmonęmq́; iuuat, & raucã uocẽ lenit, hepaticos ſanat, & comitiali apphenſos reſipiſcere facit, Eodẽ modo & nephreticis & iſchiadicis auxiliatur. At uerò decoctũ ipſius potatũ, difficultatẽ emittendi urinã emendat, lapides cõterit, ſomnũ cõciliet, facilemq́; partum præſtat. Prodeſt ẽt eroſionibus veſicæ, & inteſtinorum, vuluæ, ſedisque clyſtere infuſum. Malua illita inflammationes lenit, eaq́uẽ, quæ indurata ſunt, emollit. Plura Dioſcorides lib. 2. c. 111. Plin. lib. 20. c. 21. Gal. lib. 7. de ſimpl. me. facult. c. 95. & lib. 2. de ali. fac. c. 42. Conſtantinus Cæſar lib. 12. de agricultura c. 12. & Simeon Sethi in Syntagmate.

¶*De Mentha.* *Cap.* LIX.

MEntitur mentha, ſi ſit depellere lentha.

Ventris

Ventris lumbricos, ſtomachi vermesque nociuos.

Menthã eo noĩe non eſſe dignandam, niſi alui etiã lumbricos & ſtomachi vermes enecandi atque expellendi facultatẽ obtineat, hoc loco adſerit. Amarũ.n. quiddã in ſe habet & acerbũ, & amaro quidẽ, non ſecus atq; abſinthũ, lumbricos interficit: acerbitate verò ſi cum oxycrato bibat, recentes ſanguinis reiectiones reprimit. Exhibendũ aũt decoctum eius, uelut abſinthij quoque, & non ſubſtantia. Eſt.n. ut ſi q̃ alia herba, tenuium partiũ, guſtu acri, & facultate calida, ex tertio nimirũ ordine excalfacientiũ, & ſecundo ſiccantiũ. Quare medicamento potius q̃ alimento ipſa utimur. Hepar enim frigidum & uentriculum iuuat, corroborat & ſtomachum, & concoctionem facit, ſedat quoq; ſingultum, & uomitum phlegmaticum atq; ſanguineũ. Prodeſt quoque ad cordis morſus, & appetitionem ſuſcitat. Mediocriter itẽ ad Venerem excitat, id quod oĩbus accidit, quæ humiditatem ſemicoctã & flatuoſam continent. Aperitque iecinoris ac ſplenis obſtructiones. Verum hac ueſci ad ſatietatem non oportet, qm̃ ſanguinem extenuat, & ſeroſum facit, & ipſum in flauam bilem permutat: inde efficit, ut ſanguis, qui maximè eſt tenuium par-

tium,

tium,diſcutiatur, & craſſus ac melā cho licus relinquatur, atq; idcirco oportet billioſos ab ea abſtinere. Contrita cum ſale & morſui rabioſi canis impoſita, medicamentum fit ſalubre. Arida uerò trita, & poſt cibum ſumpta,ad cōcoctio nem facit,& lienoſos,iuuat. Cum uino pota difficulter parienti ſuccurrit. Feruntetiam quod manſa lippienti impo ſita,fiat remedium:quodque eius decoctum abſorptum,confeſtim ſanguinem è faucibus eiicientes ſanet. Coire lac,denſarique in caſeum non patitur, ſi folia potionib. lactis immergantur. In ſumma,ſtomacho utilis eſt, & in condimen tis peculiarem gratiā habet. Huius ſemē uentrem purgat, & pulmonem lædit. Plura Dioſc.lib.3.c.35.Plin.lib. 20.c.14. Galen.lib.6. de ſimpl. med.facul.ca.136. Simeon Sethi in Syntag.& Auiceuna.2. cano.cap.495.

¶*De Saluia. Cap.* L X.

Cur moriatur homo,cui ſaluia creſcit in horto?
Contra uim mortis non eſt medicamen in hortis.
Saluia confortat neruos,manuumque tremorem
Tollit, & eius ope febris acuta fugit.

Saluia

Saluia,caſtoriumque, lauendula, primula ueris.
Naſturt. Athanaſ.hæc ſanat paralytica membra.
Saluia ſaluatrix naturæ conciliatrix.

Permagnã eſſe utilitatẽ Saluię hoc loco tradit: Ac primo.q dem uerſu per modum dubii q̃ritur,q ſiat, ut hõ moriat, q a ſaluia creſcit in horto?ad qđ ita rñdetur ſcđo uerſu.Quanq̃ medicina in hortis reperiat,q̃ corporis putrefactioni reſiſtat,humiditatemq; cuſtodiat naturalẽ,ne citius q̃ par eſt diſſipet,nulla tñ inuenitur,q̃ moriendi neceſſitatẽ è medio tollat.Et hoc eſt,quod Aui.3.1.c.ſingulari ait: Ars quidem ſanitatis tuendæ nos à morte ſecuros non facit,neq; corpus à foris incidentib.nocumẽtis munit, neq; unumquodq; corpus ad ultimam vitæ longitudinem,quæ eſt ſecundum hominẽ abſolutè,perducit.Sed de duab.rebus ſecuritatẽ præbet;Putrefactionem.n.penitus excludit, & humiditatẽ defendit naturalem,ne iuſto citius reſoluatur.

SECVNDO loco tres referuntur, ſaluię effectu : ac primo quidem, quòd neruos roboret. Siquidem manifeſtè calfacit, & leniter adſtringit, humorum igitur copiam, qua nerui impedi-

ti relaxabantur,exiccat, refrigeratosque recalfacit. Deinde, ꝙ manuũ tremorem tollat: Nam quicquid neruo roborat ac calfacit, tremorẽ etiã tollit. Tremor.n. ex neruorum imbecillitate & frigiditate potiſſimũ accidit. Atq; hanc ſanè ob cauſam ſenes nõnulli & anus decrepitę cibis ac potibus ſuis folia ſaluię imponere ſolent. Tertio,ꝙ acutã remoueat febrem: cuius hanc adſignaueris cauſam, nempe qđ humores exiccet, adeoq; putrefactionẽ,q̃ acuta febris magna ex parte comitatur, impediat. Porrò ſaluia tẽperamento eſt euidenter excalfaciẽte & exiccante, atq; eã ob rem per ſe in victus ſalubris rõne nõ temerè vſurpanda. Attamen cùm neruos excellenter roboret, dupliciter,ea hoĩes in ſanitatis tutela vti conſueuerunt. Aut.n.inde parant ἐμβάμματα.i.intinctus, quemadmodum oſtendimus ſupra c.22. appetentiam ita reuocantes ei,cui vẽtriculus crudis,incõctis,ac prauis humorib. refertus fuerit. Aut uinũ ex ea etiã conficiũt. Saluiatum ipſis appellatũ,ꝙ in menſæ principia potiſſimũ expetitur. Hoc cũ ſibi qualitatẽ quandã a ſaluia calidã ſimul ac adſtringentẽ, aromaticãq; & exiccantem adſciſcat, tremulis, paralyticis, & epilepticis mirè conferre putandũ eſt: præſertim ſi poſt purgationẽ ex epoto medicamento modicè ſumatur. Quin & ventriculum,

Manuũ tremor.

Saluiatũ vinum.

culũ, cerebrũ, neruos ac reliquas quoq; corporis partes præ humiditate laxas, exiccat ac roborat, idq; per hyemẽ maxime, valet contra renũ, veſicæ, & laterum dolores, reiectiones ſanguinis, tuſſim, rupta, & uulſa. Difficili vrinę auxiliatur, & ſuppreſſos menſes proritat, ſed immoderatius, quocirca grauidis nõ niſi cũ timore exhibendũ eſt, q̃ppe q̃ partus facilè enecet, & abortus faciat. Vaporoſum eſt admodũ, facileq; caput ferit, & citò inebriat, quare caput debile habentibus, q̃busque plurimum moleſtię catarrhus exhibet, ab ipſo in roborando vẽtriculo cauendũ eſt: ne, dũ uni parti auxilium q̃runt, reliquas offendant. Imò uerò nec alias immoderatius eo vtẽdũ eſt, neq; ad depellendã ſitim, neq; ad deferendum p̱ miſcendumve cibũ: q̃ppe q̃ uniuerſum ita cibũ ad extremã prõptisſimè caliditatẽ ac ſiccitatẽ perduceret. Primum.n.p̱ ſe calidũ & ſiccum eſt vinũ, deinde verò & ſaluia ſat ſtrenuè excalfacit, deſiccatq;, & tenuiũ eſt partiũ: quare quod inde ſit uinum, & immodicã haud dubiè caliditatem ac ſiccitatẽ inclinabit, atq; ob id ſanitatis tutelæ minus conuenit: vt q̃d ingeſtum cibum præmaturę atq; ante p̱fectam eius concoctionem è ventriculo ac hepate ad cerebrũ facilè & neruos deferret, obſtructionẽq; oĩs putredinis matrẽ in humano corpore excitaret. Plura

de hoc

de hoc Magninus cap.21. par.3. regiminis ſanitatis,& Ioan.Michael Sauonarola,in maiori prac.trac.2.capi.4. rubr.15. Duplex porrò ſaluia paſſim ĩ hortis ſpectatur:Vna magnis,latis,& aſperis foliis quæ Germanis *groote oft breede Sauie* dr̃: Altera uerò foliis minoribus,cõtractioribus, & leuioribus, quam iidem *Gleyn oft cdel Sauie* vocãt.Græci,quod ipſa herba retorrida ſemꝑ & exucca appareat,cõmuni vtranq; appellatione nũcuparunt elelisfacon,quòd quaſi in tabem, uel ſiderationem redacta videatur.

Saluia. Tertio loco ſex enumerantur medicamenta ſimplicia paraluſei curandæ accõmodatiſſima,nempe ſaluia, Caſtoriũ,Lauẽdula,Primula veris, Naſturtiũ, & Athanaſia. Hæc nãq; oĩa proprietate quadã mẽbra paralytica curãt ac ſanant, De ſaluia q̃dẽ ex modo dictis ſatis conſtat:q̃ppe q̃ genuina caliditate & ſiccitate ſua pituitoſum humorẽ, quo nerui obſtructi reſoluebantur,facilè cõſumat, adeoq; neruis ipſis robur addat: *Caſtoriũ* Caſtoriũ calfacit ſiccatq; cũ extenuandi uirib. eximiis,q̃bus p̃ter alias actiones ẽt neruorũ,q̃ ex copia humorũ malè hñt, affectibus,nẽpè tremori,ſtupori,cõuulſioni & paralyſi,congruit,& refrigeratos facile calfacit,& extrinſecus applicatum, & potui datũ,idq; ita,ut nullum aliã offendat particulã,ẽt ſi mediocriter febris affligat,

ſtigat,queadmodū ī veternis & catapho-ris,ſed & mēſibus retentis proficit, & ſe cūdas expellit.Iuuat ēt, ſi q̄s ſuffitū eius in prunis impoſiti inſpiratione hauriat, maximè affectus in pulmone aut capite cōſiſtētes.Frigidę quoq; ſurditati, & au rib.ob craſſos flatus lentosq́; ſpūs dolentibus p̄clarè opitulat̄, ad lentis magnitudinē cū oleo nardino infuſum. Oleum p̄terea caſtorij non minus cōtra frigidos nernorū & iūcturarū affectus oēs vales, q̄ caſtoriū ipsū: p̄ſertim ſi poſt materiæ euacuationē applicet̄, reſiduū.n. conſumit,neruos roborat, paralyſi, cōuulſioni,ac tetano medet̄, & acerrimos rigores & frigora febriū, ſi ſpina dorſi eo liniat̄, ſedat.Porro Caſtoriū teſticulus eſt aīalis ancipitis vitę q̄d κάςωρα a Gręcis, a Latinis Fiber, a Germanis verò *een Beuen*.Gallis, *vne Bieure* appellat̄. De quo Dioſc. lib.2 c. 23. Plin.lib.8.c 30. & lib. 32.c.3. Gal lib.11.ca.11. de ſimpl. med. facul. Pau. lib.7. & Auia.2.cano.c.125.

Lauandula. Lauendula ex calfacit & exiccat ordine ſecūdo cōpleto vel tertio inchoante, viribus a nardo Celtica nō longè recedētibus.Confert oībus cerebri ægritudinibus a frigido p̄ueniētib.cōuulſis, reſolutisq́; auxiliat̄ vētriculū roborat,& iecur ab īfarctu liberat, q̄n & obſtructos lienes iuuat,vterū calfacit,& mēſes & ſecūdas educit.

Primula veris. Primula veris calida eſt, & ſic-

cа, nec-

ea neruos roborat, conuulſioni, tremori apoplexiæ, paralyſi, cæteriſq; neruorum atq; articulorum uitiis frigidis & humidis auxiliat. atque inde arthritica etiã à nonnullis, & herba paralyſis appellatur, Primula veris aũt dr̃, ꝙ i. vero inchoante mox erũdat, Germanicè *Sluetelbloemẽ* Gallicè *Bouillon*. Hiſpanicè *Gordolobo*.

Naſtur tium. Per naſturtium Siſymbrium aquaticũ hic intelligit, quod riguis gaudet, & in fontium riuis diſcurrẽtibus comiteScio naſcit, foliis primo exortu rotundis, cũ verò adoluerint, erucæ modo diſſectis odore ac ſapore ſatiuo naſturtio proximus, atq; ob id cardaminh à nonnullis, ideſt, naſturtium nominat, Germanicè *Kerſſe*. Gallicè *Creſſon alenois*. Hiſpanicè *Maſtuerco*. Ea herba cum ſicca eſt tertii eſt ordinis excalfaciẽtium. & deſiccantium: cum humida & viridis, ſcd̃i: craſſos & pituitoſos humores extenuant, incidit & reſoluit: qua ratione neruos à phlegmate purgat, paralyſiſque cauſam aufert. Atq; hinc ſanè pręcipiunt medici, vt in quadragenaria illa Eccleſiæ abſtinentia, ꝑꝑ phlegmaticos cibos qui per id tp̃s mandi ſolent, naſturtia quoq; ſub inde exhibeant, Athanaſia, tanacetum

Athanaſia. etiã vocat, & Germanicè *Byuoet*. Galle. *Armoyſe*. Hiſp. *Artemeſia*, ꝙ filicis ferè effigie in aquarum ripis naſcatur, vel alio noĩe *VVormeruyt*, ꝙ lumbricos è uentre pellat,

pellat, ſiue foris impoſita ſiue intrò in corpus aſſumpta. Ea parthenii ſpẽs quædã exiſtit, purgandiq; phlegmatis facultate ṗdita eſt, neruos caliditate ſua exiccat, lũbricos, & materiã, vñ illi generanť ex uẽtre pellit. Plurimũ igitur Galli primis ſanctum poſt Paſcha dieb. athanaſia cum ouis frixa ad phlegmatis per ieiuniũ quadragenariũ ex eſu piſciũ collecti eductionẽ vtunť, ne. ſ. inde lumbrici in corporib. aptis ac ṗparatis generenť. Recentiores ẽt vtunť ad uentriculi & alui flatus diſcutiẽdos: itẽ ad frangendos renũ calculos, & ad ciendã urinã. Vltimo tandẽ uerſu tradiť, Saluiã ſic dici, ꝙ ad multa ſit ſalutaris, ṗcipuè ad fęcũditatẽ.

¶ *De ruta.* *Cap. LXI.*

NObilitas rutæ hæc, quod lumina reddat acuta, *Ma. li. 1. Cap. 12.*
Auxilio rutæ uir quippe uidebis acute.
Cruda comeſta recens oculos caligine purgat.
Ruta viris minuit Venerem, mulieribus addit.
Ruta facit caſtum, dat lumen, Et ingerit aſtum.
Et coctá ruta facit de pulicibus loca tuta.

Quatuor

Quatuor hic recenſent facultates rutæ: Ac prima quidē, ꝙ acutā reddat videndi aciē, cōmanducat. n. vt teſtis eſt Dioſcor. lib. 3. c. 45. & poſt eū Auicenna. 2. Cano. c. 578. mirè opitulatus oculis, qui hebetudinē ſenſere. Pręſtat idem & ſuccus eius cum ſucco fœniculi & melle inunctus. De hoc nonnihil quoque ſuprà cap. 13. & infra cap. 79.

Secunda, quòd cocundi deſideriū in viris minuat, augeat verò in mulieribus. Nam cùm ex tertio ſit ordine excalfacientiū & ſiccantiū, flatus ſtrenuè diſcutit aboletq;, & ſemē virile, quod tenuè admodū & aereum eſt, reſiccat, ac prorſum ne eſſe quidē permittit. Ex quo ſanè Veneris appetitum in viris cohibet ſed in mulierib. ſemen aquoſum, & frigidum calfacit, incidit, & extenuat, quare eas ad coitum magis incitat.

Tertia, ꝙ aſtutiā ſiue caliditatem, i. apprehenſionē & medij alicuius in ſubtili cauſa facilē inuentionem, vſurpantibus conciliet. Calfactione. n. ac reſiccatione extenuantur: & accuntur ſpiritus fouetur & illuſtratur ingenium.

Contra pulices. Quarta, ꝙ decoctum ipſius, ſi domus eo reſpergat, pulices debellat. eos. n. vt vno ore medici teſtantur, acrimonia ſua necat, & graui odore fugat. Pamphilus apud Conſtantinū Cæſarē lib. 13. c. 15. de agricultura, lōgè plura aduerſus pu-

licum

licũ moleſtias remedia enumerat. Scrobẽ,inq̃t, facito, & rhodaphanas contuſas in ipſum mittito, iſticq; oẽs concurrẽt. Abſinthiũ, aut circumeris ſylueſtris radix,aqua marina rigata ac reſperſa,pulices necat. Diſperdit aũt ipſos punitus Melanthiũ aqua maceratũ acreſperſum. Aut conyzæ coctæ decoctũ irroratũ. Diſperdit eoſdẽ ſimiliter ſemen ſinapis & rhododaphnes, ambo ferueſacta & in domo reſperſa. Calcẽ uiuã cribrato, & poſtq̃ locũ uerreris inſpergito,indeq; necabuntur. Idẽ continget ex amurca pauimentis aſſiduè irroratis.Cyminiũ itẽ ſylueſtre tritũ ac aqua mixtum, & ſeminis cũcumeris ſylueſtris dragmæ decẽ tritę, & ĩ aquã demiſſæ, indeq; domo reſpſa, pulices crepare faciũt. Itẽ chamæleæ radix, & populi nigræ folia tuſa & aqua macerata,tribolus ex aqua cocta pulices ẽt muria acris reſperſa, & aqua marina enecat.Qđ ſi in media domo q̃s peluim deponat,& circulũ machera penitus ferrea circũſcribat,& reliq̃ domũ, prærerq̃ locũ circumſcriptũ, cremore ſtaphidis agriæ aut lauri foliorũ tuſorum cõſpergat,aut ẽt muria,aut aqua marina cocta oẽs pulices in peluim congregabit.Fictile quoq; uas defoſſum,ita ui labra æqualia pauimento habeat, & adipe taurino olitum, omnes pulices in ſeſe congregabit, etiam eos, qui adhuc in palliis delite-

Pulicũ remedia

deliteſcunt. Sub lecto paruulũ ſcrobẽ facito, & in ipſum ſanguinẽ caprinũ mitti to, congregabitq́ue pulices iſthic, & ex aliis ueſtibus ſe illiciet ac vocabit. Cæterum ex amphinaliis & denſiſſimis tapetibus, in quibus plurimi pulices deliteſcunt, eximi ac euocari poſſint, ſi ſic in vrna aut dolio ipſe ſanguis capriaus deponatur. Hactenus ille. Aui. 6. 4. Tract. 8. cap. 11. de effugatione pulicum hoc amplius addit Qñ inquit, domus colocynthidos infuſione aſpergĩt, ſaliũt pulices & fugiunt: & ſimiliter ex decocto rubrĩ. Referunt quidam, q̃ ſi lignum adipe erinaceĩ oblinatur, iſtic pulices ſtatim oẽs concurrent. Fugantur quoq; ſuffitu ſulfuris. Eſt ẽtaum herba quędam uulgaris notitiæ, Arabice dicta Chichuanu. i. herba pulicũ, q̃ in ciuĩtate Chairi pulueriza ta in lecto circa dormientes ponitur, & ex odore illius inebriañt, ſtupidiq; fiunt publices, & non lędunt. Porrò nihil ęque diſperdit pulices, ac graueolentia, uelut ruta, mentha, mentaſtrũ, & lupulus, præcipuè tñ fimus & urina equi. Enecat pulices ſeminis rapi decoctum inſperſum. Quin & taurini conus ſuffitu pulices fugari peribentur. Fama eſt, inquit Dioſcorides lib. 4. cap. 65. ſi pſyllium virens domum importetur, non ſinere in ea pulices gigni. Poſtremo verò nihil tam accommodum eſt comprehendẽdis pu-

licibus.

licibus,q̃ lecto impoſita recens & candidiſſima lanugo xylina, quã Germanicè *Boon uuolle, oft cottoen.* Gallice *Du coton.* Hiſpanicè *Algodon* vocamus, in ea nanq; congregati facillimè capiuntur. Plura Rhazes lib.8.c.8.ad Almanſorem.

¶*De Cæpis.* *Cap.* LXII.

De cepis Medici non conſenti re uidentur. *Sũt Ma cri lib. 1 cap. 7.*
Fellitis non eſſe bonas, ait ipſe Galenus,
Phlegmaticis uero multum putat eſſe ſalubreis.
Non modicum ſanas Aſclepius adſerit illas,
Præſertim ſtomacho, pulchrumq; creare colorem.
Contritis cepis loca denudata capillis.
Sæpe fricans, capitis poteris reparare decorem.

Agitur hoc ĩ loco de Cepis. Ac primo quidẽ dĩ, medicis de natura earum non dum ſatis cõſtare. Nã ipſorũ q̃dã phlegmaticis ex vſu eſſe tradunt, quidã vero minimè Gal.lib.2.de alim.facul.cap. 71. cholericis admodum nocere, phlegmaticis uerò ꝓdeſſe iis atteſtaĩ verbis. Abſti-

nendum ab aſſiduo vſu oīum acriũ, ceu ceparũ, porri, & alii, & potiſſimũ cùm is qui ipſis veſcitur, natura fuerit bilioſus. Solus.n.q vel ſuccum pituiſum, vel crudum & craſſum & lentũ aceruarint, cibi eiuſmodi ſunt accõmodati.. Siquidē cepæ ut.2.Can.ca.122. Auicennę placet, in tertio calfaciũt abſceſſu, ſed Gal.lib.7.de ſimp.med.fac.c.58. quartũ excalfaciētē ordinē ipſis adſignat. Quo fit ut calidis, quales cholerici, cũ primis exiſtunt, vehementer officiant. Rhazæ vero libro 3 ad Alman.c 16. ſuperfluos humores, & phlegma in ſtomacho generant. Quod de illis maxime intelligendum; quæ crudæ manduntur. Earũ nãq; eſſentia craſſarũ eſt partiũ, & mali ſucci. Porro ꝑ fellitos, quēadmodum Cornarius noſter in c.7. lib.1. Marci diſertè admodũ monuit bilioſos hoc loco accipere oportet, id eſt, paralos, ſicut plegmaticos pituitoſos.

Deinde uerò cepas phlegmaticis multũ prodeſſe traditur. Corpus enim calfaciunt, humoresq; craſſos ac glutinoſos in ipſo coaceruatos cõcoquũt, attenuãt, incidũt, & detergũt. Quin eadē ēt rõne ſtomacho frigidis, craſſis, ac glutinoſis humoribus grauato utiles ſunt, & ad ualidum colorē, veluti teſtis eſt apud Plinium lib.20.c.5. Aſclepiades, proficiunt, Neq;.n. fieri põt, vt viuidus ac floridus ſit faciei color, ubi ventriculus crudo,

pituitoſo ac prauo ſucco refertus fuerit. Tertio demum loco adſeritur contritarum ceparum ſucco pilos, ſiue crines locis glabris ac denudatis reſtitui, ſi eo ſæpius perfricentur: & maxime quidem ſi ex denſatis infractiſque meatibus, & materiæ ſub cute detente corruptela glabrities euenerit. Cæpe enim caliditate ſua meatus aperiunt, materiamq́; prauam ſub cute detentam non ſolum digerunt ac reſoluunt, ſed meliorem etiā in loco eius ſubſiſtunt. Quapropter alopeciæ ſucco earum conuenientiſſimè perfricantur. Clericus enim vt Dioſcorides libro ſecundo, cap. 145. Galenus loco paulo ante citato, & Alexander Trallianus libro primo, capite 2. teſtantur, quàm Alcyonium pilos euocat. Vnde infertur tandem capitis decorem, quem Q. Serenus capitis honorem uocat, eo reparari. Capitis porrò decor capilli ſunt: Cæpe præterea ſemen genitale gignunt, & Venerem ſtimulant, vrinam cient, appetentiam ante alios cibos ſumptæ excitant, ſed largiore cibo capitis dolores faciunt, ſitim mouent, faſtidium pariunt, ruborem faciei inducunt, ſaliuam multam generant, & rationem, vt aliqui ferunt, lædunt. Succus illarum cum melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis & incipientibus ſuffuſionibus auxiliat.

Contra caluitie.

Quinēt canis morſib. idē cū aceto, ruta, & melle illitus confert, quare hi quoque duo verſus a quibuſdā hic additi ſunt:
Appoſitas perhibent morſus curare caninos,
Si tritæ cum melle prius fuerit & aceto.

Plura de his ſupra c.13. diximus, cum de aliis ageremus.

¶De Sinapi. Cap. LXIII.

Est modicum granum, ſiccum, calidumque Sinapi,
Dat lachrymas, purgatque caput, tollitque uenenum.

Duo hoc in loco potiſſimū agunt, Primò namq; perpuſillum illud granū qđ ſinhpi aut napu Græci, Latini uero ſinapi vocant, ad calfaciendū deſiccandūq; efficax eſſe tra litur, & hoc quidem Gal. lib. 8. c. 5. de ſimpl. medic. faculta. teſte, in quarto abſceſſu. Deinde vero tres eidem adſignantur facultates.

Prima, quod lachrymas eliciat: excellentis. n. caliditatis ſub humiditates quæ in cerebro ſunt, attenuat, incidit, liquefacit, & diſſoluit, illis itaq; fluentib. ſimul etiam lachrymæ proſiliunt.

Caput purgare. Secunda, quod caput purget: com manducatum, n. pituitas capitis per os ducit & purgat. Quinēt tritū, naribusq; admotum, ſternutamenta ciet, quibus mea-

meatuũ obſtructiones tolluntur, & cere bri uitia expelluntur: eaq; rõne comitia lib. & apoplecticis mirificè ſuccurrit.

TERTIA, quod uenenum tollat, ſuffi tum nanq; ac incenſum, ſerpentes fugat & eorundem quoq; & ſcorpionum ictus cum aceto tritum magna utilitate illini tur, fungorũq; venena diſcutit. Ad hæc lienis ẽt affectib. ex humiditate & flatu procreatis cõfert. Item quartanis morbis, qui ex aduſta pituita cõtracti ſunt, præterea & podagris a pituita factis. Of ficit vero vſui & calido capiti, ac iecori. Concoctionem & diſtributionem cibo rum craſſarum partiũ adiuuat. Minuit quæ in ventriculo ſunt humiditates, Il litum lepris, eas in melius mutat. Linguas etiam humiditate grauatas ſiccat. Si cum melle ſumatur, tuſſes reſoluit. Cum caricis uerò illitum iſchiadicis & lienoſis utile eſt; trahit enim quæ intus ſunt ad corporis ſuperficiem. Plura Dio ſcoridi lib. 2. c. 148. Plinius libr. 30. c. 22. & Simeon Sethi in Syntagmate.

¶*De Viola Purpurea.* Cap. LXIIII.

CRapula diſcutitur capitis do- *Mac. li. cap. 29.*
lor, atque grauedo
Purpuream uiolam dicunt curare caducos.

Hic tres referũtur effectus nigræ pur
Ebrietas pureæq; violæ, Primus, quod crapulã ſi
ue ebrietatem diſpellat ac ſedet: Cuius
ſanè rei duæ adferri ſolẽt rationes. Vna
quidem, ꝙ tẽperatum, ſuauem, & cere
brum confortantem ſpiret odorem, ce
rebrũ verò roboratum ac validũ ebrie
tas non tã facilẽ, q̃ imbecillum, tentet.
Altera, quod cerebrum refrigeret, & fu
mis calidis recipiẽdis ineptum reddat,
adeoq; vini vaporẽ infringat, & ſic ebrie
tatem diſſoluat. Secundus. qđ κεφαλαλ-
γίαν id eſt, capitis dolorem diſcutiat, &
hoc quidẽ ſi à cauſa calida, nẽpe à flaua
bile, ortũ habuerit, hanc.n. purgat, & ab
ea calorem extinguit. Horum effectuũ
meminit Plinius lib. 21 cap. 19. vbi de
violæ viribus diſſerit his verbis, Violæ
purpureæ crapulam & grauedines capi-
tis ĩpoſitis coronis olfactuque diſcutiunt.
Epilepſia. Meminit etiam Simeon Sethi in Syntag
Violæ inquiens, dolores capitis, qui fi
unt à flaua bile, ſopiunt potæ & odora-
tæ. Tertius, quod curet caducos, i. co
mitali morbo correptos, à Symptoma
te accidenti ac caſu. Hoc habetur apud
Dioſcor. lib. 5. c. 1. 22. Cæterùm is non
ſimpliciter hoc de purpurea viola tra-
dit ſed de parte ea, q̃ in flore purpurea
exiſtit, vel purpuraſcit. Sic. n. ſcribit,
φασὶ δὲ τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους μεθ'
ὕδατος ποτὲν, συναγχικοῖς βοηθεῖν καὶ
ἐπι-

ὑπιληψὶς ταῖς ἐπὶ παῖδαν. Ideſt, dicunt id quod in flore purpureũ eſt, cũ aqua potum anginis, & comitialibus puerorũ morbis auxiliari. Vr itaq; accipiendũ eſſe de altero flore, qui in medio violæ inſtar capillamentorũ ineſt. Sunt.n.quidem flores, dicit Theophraſtus lib.1.c.21.de hiſtoria plantarum, Διανθῆ,i.duplicis floris, quialterum florem in medio habent, velut roſa, & lilium & viola nigra. Lege doctiſſimas Iani Cornarij annotationes in cap.29.libr.1.Macri. Quinẽt Plinius loco iam citato id ipſum ſic tradidit: Id quod purpureũ eſt ex iis, comitialib. medetur, maximè pueris in aqua potum. Eiusq; rei hæc adſignari põt ratio, quod cerebrum violæ fragrantia roboret, ita vt à paruis nocumentis minimum lædatur, & ſic in epilepſiam non facilè incidat. De violis plura Galenus, lib.6.c.150. de ſimp. medi. facultat. Rhazes lib.3.ad Alman.c.21. Auicẽna.2. Canon. cap.726. & Meſues lib.2 Sect.1.cap.11. de ſimp.purg.

¶*De Vrtica* *Cap. LXV.*

Mar.Ili. 3.c.2.

AEgris dat ſomnum, vomitũ, quoq; tollit & vſum.
Illius ſemen colicis cũ melle medet,
Et tuſsim veterem curat, ſi ſepæ bibatur.

Frigus pulmonis pellit, ventriſque tumorem.

Omnibus & morbis ea ſubuenit articulorum.

Hic ſeptē recenſent facultates Vrticæ.

Somnus. Ac Prima quidem, q̄ ſomnum ęgrotantibus accerſat: Craſſos nanq; & pituitoſos humores, quibus natura grauata ſomno deſtituebatur, extenuat, incidit, & priuatim expurgat.

Vomitus Secunda, quod vomitū ſimulque vſum eius tollat: Lentam n. & frigidam materiam, qua ſtomachū imbuente nauſea ac vomitus plurimum ſuboriri ſolent, incidit, exiccat, & diſſoluit.

Colica. Tertia, quod colicis medeatur doloribus: nam extra hoc, q̄ craſſum pituitoſumq; humorem incidit & extenuat, craſſos quoque, & flatulentos ſpiritus, qui exitum non habentes colicos excitant cruciatus, diſcutit & expellit.

Tuſſis. Quarta, quod ueterem curet tuſſim, Craſſos n. uiſcoſosq; humores è pectore pulmoneq; educit: qua ratione orthopnęæ quoque & lateris dolorib. prodeſt, & maximè quidem ſemen eius cū melle delinctum, quēadmodum. 2. Can. c. 725. in eū propè modò modū ſcribens Auicen. atteſtatur. Qn̄ cum ptiſana, ſiue aqua hordei, decocta bibit, uitia pectoris extrahit, & folia eius cū aqua hordei deco-

decocta thoracē à lētis craſsisq; humoribus expurgant, ſed ſemen cum melle delinctum ad omnia efficacius eſt.

QVINTA, quod frigora pulmonis pellat: humores nãq; frigidos ac pituoſos caliditate ſua, incidens ſimul & extenuans ex pectore pulmoneq; educit.

SEXTA, quod ventris tumorē diſcutiat atq; ſedet. Craſſos. n. ac flatulentos ſpiritus, quib. venter diſtentus in tumorē attollebatē, diſſipat atq; reſoluit.

SEPTIMA, quod oĩbus articulorũ doloribus, arthritidi nimirum, iſchiadi, & podagrę ſubueniãt: præcipuè quidē, ſi prouenerint à lenta, craſſa, ac frigida materia: eã. n. vrtica calfacit, incidit, & extenuat. Ad hæc, vrtica flatuoſum etiã quiddam obtinet, quo & Venerem extimulat, & maximè vbi cum paſſo aut muſto ſemen eius bibitur. Eodem modo potum & vuluæ ora patefacit, vrinam ciet, renumq; doloribus medetur. Ventrem modicè ſubducis, ipſa duntaxat abſterſione, ac veluti titillatione, non purgatione crudũ ac pituitoſum humorē educens. Ducit fœminis prȩterea menſes ſoliorum vrticæ decoctum, addita exigua myrrha, potum. Cauendum tñ ne linguam œſophagumq; lędat nimirum. n. exurit: quod cõmodè quidem fieri poterit, ſi poſt ſumptiouē eius parum olei roſacei obſorbeatur. Eſt aũt vrtica cum *podagra*

ſemine ſuo calida in principio tertij, ſic ca verò in ſecundo licet ſemen minore paulò, quàm herba ipſa, ſiccitate partici pet. Plura Dioſc. lib. 4. c. 94. Plinius lib. 22. c. 13. Gal. lib. 6. de ſimpl. med facul. c. 13. Paulus lib. 7. Rhazes lib. 3. ad Alman. c. 28. & Auicenna loco citato.

De Hyſſopo. Cap. LXVI.

Ma. li. 2. cap. 5.

HYſſopus purgans herba eſt e pectore phlegma,
Ad pulmonis opus cum melle co quenda, iugata.
Vultibus eximium fertur præſtare colorem.

Hic agitur de hyſſopi viribus. Quod quidē deſiccat, & excalfacit ordine tertio, ſed & tenuium eſt partium. Pituitā manifeſto experimento expurgat, facitq; ad pituitoſos tum cerebri, tū neruorum affectus, qđ non modo mundet, ſed roboret quoq; Qm̄ & pectus, & pulmonem detergit, præſertim ſenib. quorum pectora lēta, craſſaq; pituita refes ta ſunt: quo fit vt decoctū cū ficis, aqua, melle, & ruta, potumq; peripneumonicis, diuturnę tuſſi, ſuſpirioſis à capite in ſubiectas partes deſtillationib. & orthopnoicis auxilierur. Aſcarides reliquoſq; intraneorū vermes pari modo ſumptū enecat. Idē facit, ſi cum melle de lingat, mitri

mitri tñ addito momento. Decoctum ex aceto mulſo epotum, craſſum humorē per aluum extrahit. Ad ſubducendā aluum cū ficis viridibus detritis mandi tur. uehemētiusq; addita iri, naſturtio, aut irione, deiicit. Meſues exhibet cum iure, aut mána miſtum, vel cū mille, aut vuis paſſis purgatis, vel ſcilla coctū. Cutis in corpore colorem floridum efficit Lieni, & aquę inter cutem cum fico nitroq; emplaſtri modo imponitur. Inflāmationib. quoq; ex vino illinitur. Cum feruente aqua impoſitum ſigillata diſcutit. In anginis cum ficorum decoctu optimè gargarizatur. Decoctum cum aceto, dentium dolorem in collutione ſedat. Hſſopi vſus inflationes, auricularum præſertim, vaporis ſuffitu diſcutit. Cibi appetentiā inuitat, viſum acuit, mēſes & vrinā ciet, & febrium horrores excutit. Vinū decoctionis eius vterum à ſuperfluitatibus purgat & abſtergit. Plura Dioſcorides lib3.c.30. Auicēna .2. Càn. ca 365. & Meſues.lib.2.ſec. 1.cap.18.de med. ſimp. purgantibus.

¶*De chærefolio. Cap. LXVII.*

Appoſitum cancris tritum cū melle medetur. *Ma.li.1. cap. 22.*

Cum vino potum lateris ſedare dolorem,

Sæpe

Sæpe ſolet tritam ſi nectis deſuper herbam,
Sæpe ſolet vomitum, ventremque tenere ſolutum.

Enumerãtur hoc in loco tres facultates cherefolii [*Primæ*.] quod tritũ & cũ melle appoſitũ cancrũ curet. Eſt aũt Cancer tumur durus, melancholicus, inęqualis, rotundus, venoſus, i. venas habens in circuitu turgidas, & exaltatas: liueſcens, ſiue fuſcus, & colore magis, q. inflammatione, nigricans: calidus, ſed non adeò, vt inflãmationes: ſubito accreſcẽs, ægros maximè fatigãs, ꝑpetuo ferè dolore affligens, Græcè καρκῖνος καρκίνωμα dr. Hanc autẽ appellationem huic morbo indiderunt tam Græci, q̃ Latini, à cancro aquatico animal, qm̃ circa hunc implent & intendunt venę, cancrorũ pedibus, è glomere illo corporis deſcendentibus perſimiles. Nonnulli verò inde ſic nuncuparunt, quod difficillimè ab his partib. quas obſederit, eleuatur, quẽadmodum cancer aquaticus animans. Hic enim loco, quem ſemel apprehenderit, pertinaciter hæret. Adde quód hic tumor cancri animalis colorem repræſentat. nempe ſubnigrum. Plura de hoc Paulus lib. 4. cap. 26. & Ioãnes Tagaultius lib. 1. cap. 15. chirurg. inſtit.

Cancer.

SECVNDA, quod cum vino potum, la-

teris dolorem ſedet. Tormina quoq; vẽtris mitigat. Craſſas.n. inflationes vnde dolores iſti proueniunt, diſcutit. Præterea ſtomachi atque aliorum ẽt viſcerum flatus diſſipat, obſtructionesque tollit: ad quæ quidem oĩa uinum quoque per ſe ſumptum ſingulare eſt. *Tormina.*

Tertia, ꝙ vomitus aluiq; proflu- uia ſiſtat. Calfaciendi. n. & exiccandi ui materiã eorum diſcutit atq; cõſumit, & maximè quidẽ ſi à frigido & pituitoſo ſucco oriant̃, vrinã & mẽſes ciet, lateris, renũ ac veſicæ dolores tollit, cũ meliora to exhibitũ. Porrò chęrefolium, de quo hoc loco agit̃, nulla alia herba eſt, ꝙ̃ quæ vulgo noſtrati *Keruel*, corrupta, ut appa ret, ex chęrefolio uoce, appellat̃. Cæterũ medicamenta, quæ hic de chęrefolio produnt̃, neq; apud Pliniũ, neq; apud vllum alium authorẽ Græcũ reperiuntur, ſed ex Plin. illo recentiore, & longè poſt Galenum autore oĩa tranſumpta ſunt. Nam is hæc uerba de ipſo tradit, Chęrephillon canceratis medetur, lateris dolores ex uino mitigat. Quidã illud oleo incoctum *ἀκόποις* ad ſoluendam frigoris iniuriã, miſcuerunt. Ex aqua mulſa reſoluit. Ex aceto lumbricos & tenias perimit, urinã ciet, menſtrua pellit. Tritũ cũ cera & axungia uetere parotidas diſcutit. Lege doctiſſimi uiri Iani Cornarij annotationes in cap. 22. lib. 1. Ma- *Vomitus*

cri.

cri. Ad hęc ſuccus ſiue ſtillatitius chęro folij liquor potus cũ carbonibus tilię,& lapide ex crãcrorũ capitibus exẽpto:ſanguinẽ ob caſum,percuſſionẽ, vel contuſionẽ in grumos cõcretũ,certo expimentu diſſoluit, & renum calculos frangit.

¶ *De Enula campana* *Capur* *LXVIII.*

Ma.li.1. cap. 20.

Enula campana reddit pręcordia ſana.
Cum ſucco rutæ ſuccus ſi ſumitur eius,
Affirmant ruptis quod proſit potio talis.

Hic duæ referuntur facultates herbę,quam *Helènium* Gręci vocant, Latini Helenium & Inulam, Barbari Enulam, Officinæ Enulam campanam, & Germanicè *Alant vvortel*, Gallicè de, *L'aulnèe*,Hiſpanicè, *Ala*.

PRIMA,quod curet ac roboret præcordia,quo noĩe iam exta in homine intelligenda veniunt, nẽpe os ventriculi, mẽbra ſpũs,& q̃cunq; cordi propinquiora ſunt.Et hoc ſanè radice potiſſimũ efficit Ea.n. calida & ſicca atq; odorat eſt cum excremẽtitia humiditate, quapropter eclegmatis cũ melle tẽperata craſſos ac lẽtos humores pectori pulmoniq; infra-

infractos educit, tuſſi, ortophneæq; prodeſt. Oĩs iræ dolorisq; obliuionẽ inducit, cor exilarat ac robotat. Ex ea vinum ẽt conficit, ꝙ νεκταρίτης Græcis dicit. Hoc cõtra ſtomachi & pectoris vitia & cordis exhumiditate & frigiditate imbecillitatem efficax eſt, excrementa in venis ſanguini permiſta, per menſes, ac vrinas expellit. [*Secunda,*] ꝙ ſuccus eius cum rutæ ſucco permiſtus hernioſis, hoc eſt, ruptis, quibns inteſtina in ſcrotũ deuoluunt, admodũ opitulet. & maximè quidẽ ſi hernia ex flatuum multitudine euenerit. Eos.n. rutę atq; hælenij ſuccus diſcutit. Radix præterea helenij ſtomacho prauis ſuccis referio vtilis eſt in paſſo condita. obſtructionesque recoris atq; lienis tollit. Trita potaq; ad cruentas excreatione ſingularis eſt, & ſerpentium morſibus medet̃. Ruptis ac cõuulſis omnib. confert. Folia eius ex vino cocta vtiliter illiuunt̃ frigidis ac diuturnis partiũ affectibus, eiuſmodi ſunt nõ nullæ coxarum paſſiones ἰσχιάδας vocant, & exiguæ aſſiduæq; articulorũ quorundã ꝑ humiditate ꝓuidentiæ ac luxationes. Plura Dioſ. li. 1. c. 27. Ga. li. 6. c. 114. de ſi. med. fa. & Auic. 2. Can. c. 240.

Vinũ elatum.

¶ *De pulegio. Cap. LXIX.*

CVm vino nigram cholerã potata repellit. *Mac. lib. 2. cap. 4.*

Appoſitam

Appoſitam veterem dicunt ſedare podagram.

Duo hoc in loco Pulegii recenſentur effectus, prior quidem, quod atrã bilem cum uino expurget: eiusq; rei teſtis etiã eſt Dioſcorides lib. 3. cap. 30. Atriam, inquiens, bilem per aluum exigit.

Alter uero quod peculiari ꝓprietate quadã antiquã curet podagram. Craſſos enim viſcoſosq; humores, unde podagra generari plurimũ ſolet, vehementer calfacit, decoq t, extenuat, & emolit. In tertio nãq; ordine calidũ & ſiccum eſſe ſtatuitur, quapropter podagricis etiam per ſe ſubuenit, impoſitũ vſq; dũ rubeſcat locus. Vi pollere corroborãdi, ex bona fragrantia eius ſatis liquet. Aperit quoq; attrahit, & cõſumit: rõne tum eſſentiæ, tum qualitatum. Potũ menſtrua ſecũdas, ac partus eiicit. Pulmonis uitia ex melle & aloe potum extrahit, & conuulſis auxiliatur. Capitis dolores impoſitum leuat. Quin & olfactu capita tueri cõtra frigorũ æſtusq; iniuriã, & a ſiti traditur. Nauſeas, ſtomachiq; eroſiones ex poſca permulcet. Bibitur in uino vtiliſſimè contra ſerpentium morſus. Defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum. Siccatum p̃terea crematũq;, & in puluerem tritum, gingiuas confirmat. Illitum cum polenta inflãmationes om-

nes ſedat. Cum cerato uaros extinguit. Lienoſis cū ſale vtiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat, & eadem vtilitate inſidentibus fęminis prodeſt, inflationes, durities, & muliebriū locorū conuerſiones corrigēs. Plura Dioſcor. loco citato, Pli. lib. 20. c. 14. Gal. lib. 6. c. 93. de ſimpl. medica. faculta. & Simeon Sethi in Syntagmate.

¶*De naſturio.* *Cap. LXX.*

ILlius ſuccus crines retinere fluētes *Ma. li. 1 cap. 11.*
Illitus adſeritur, dentisque leuare dolorem.
Lichenas ſuccus purgat cum melle perunctus.

Hic agitur de hortis familiari herba naſturtio, quod cardamon Græci uocāt, Germanicè *Kerſſe*; Gallicè, *Creſſon alenois*, Hiſpanicè, *Maſtuerto*. Et referuntur tres ipſius facultates.

Prima, quod ſuccus eius ſiue ſtillatītius liquor, capiti illitus, aut potus etiam capillorū defluuia ſiſtat. præſertim ſi ex denſatis infarctisq; mentibus orta fuerint. Craſſos enim & pituitoſos humores calfacit, incidit, & extenuat.

Secvnda, q̄ dentiū curet dolorem præcipuè ſi a frigida materia prouenerit.

rit. Eam etiam naſturtium diſcutit.

Tertia, quod ſuccus eius cum melle illitus lichenas .i. impetigines, ſiue ſquamas cuti adhærentes, abſtergat. Naſcuntur eæ ex phlegmate potiſſimũ ſalſo, ſed naſturtium intus aſſumptũ omne phlegma pellit & expurgat: nam & mel quoq; inſigniter abſtergit. Naſturtii ſemen adurentis ſeu cauſticæ facultatis particeps eſt, ſicut ſinapi. Proinde coxendicis & capitis dolores, atque adeo quodcũq; aliud rubrificationẽ poſtulat, eo perinde atq; ſinapi excalfaciunt. Miſcetur quoq; remediis, quæ exhibentur aſthmaticis, tãq̃ ſcilicet id, ꝙ craſſos ſuccos ualenter incidere ualeat, velut & ſinapi, nam ꝑ oĩa ei ſimile eſt. Stomacho aduerſatur, aluũ turbat, ventris lumbricos pellit, lienẽ imminuit, partus exanimat, menſes cit, & venerẽ ſtimulat. Illitũ cum melle lienem extenuat, fauos expurgat. Serpentium ueneris potum reſiſtit, atq; eos ſuffitu fugat: carbũculos ad ſuppurationẽ perducit & rumpit: Coxendicibus cum polenta cõmodè ex aceto illinitur: tumores inflãmationesq; diſcutit. Furunculos cum muria illitum emittit. Vomitum flauæ bilis citat, eandemq; ꝑ inferna educit. Tradunt nõnulli, naſturtium vim vigoremq; animi ſuſcitare, ac proinde eos, qui ipſum eſitauerint, ingenio ac mente promptiores fieri. Lege

Pli-

Plinium lib.19.cap.8.Porrò & herba arefacta ſimilem ſemini uim poſſidet. Humida uerò adhuc, & uiridis propter aquææ humiditatis admiſtionem, multo ſemine inferior eſt, adeoque tunc mordacitatis eius moderata eſt, ut cum pane ea uti liceat, ceu obſonio. Plura Dioſcorides lib.2.cap.149.Plinius lib.20.ca.13.Galenus lib.7.cap.8.de ſimp. medica. facul.Simeon Sethi in Syntag.& Auic.2. Cano.cap.513.

De chelidonia. *Cap. LXXI.*

CAecatis pullis hac lumina mater hirundo
(Plinius vt ſcripſit) quamuis, ſint eruta, reddit. *Ma.li.2. cap.29.*

Notatu dignum eſt, qđ hic ex Plinio de chelidonia refertur, nẽpe ipſam pullis hirundinum uiſum reſtituere. Locus eſt libr.25.ca.8.vbi ſic ſcriptum reliquit. Animalia quoq; inuenere herbas, in primiſq; chelidoniã. Hac.n. hirundines oculis pullorum in nido reſtituunt uiſum, vt quidã uolunt, etiam erutis oculis. Meminit eiuſdem etiã lib.8.c.27.hiſce uerbis: Chelidoniã uiſui ſaluberrimã hirundines monſtrauere, uexatis pullorũ oculis illa medentes. Hoc nomen, vt lib. 2.c. 176. Dioſc. teſtatur, ſibi uidetur uendicaſſe, quod aduentu hirundinum exoriatur,

riatur,& diſceſſu amareſcat. Sūt qui narrant hirudines excęcatis pullis, admota herba, uiſum reſtituere, inquit idē. Hinc cognitū eſt, ſuccum eius hominū oculis quoq; mederi, vtiq; in quibus craſſum quiddā in pupilla colligitur digeſtione atq; diſcuſſione indigēs. Hinc igitur edocti medici chelidonia oībus ferè oculorum remediis ꝓ uiſus claritate admiſcere ſolent. Herba eſt nota, crocei ſucci, cuius inuentionē hyrudinib. ob id quoque attribuūt, ꝙ pulli earū ſæpius, q̄ vlli aliarū auiū cæcitatē incidāt. Hirundinū.n. ſtercus chelidoniæ oppoſitū præſtat, excęcat namq;, ſi calidū in oculos decidat, & præcipue matrū ēt ſacræ teſtant̄ literę Nā Thobi.2. ſeniorē illum hoc ſtercore excecatum fuiſſe legitur. Cor. C. lib. 6. ca. 6. fabulā putat, ꝓ patentes oculos herba reſtitui, qui per ſe ſaneſcant. Chelidonia tertii eſt ordinis abſoluti iam, Idque tū in calfaciendo, tum in ſiccando. Attrahit igitur diſcutit, & conſumit. Radix trita & in vino decocta caput, columellamq; frigidorum humorū a capite deſcendentium multitudine laxatam, ac linguę radici atq; faucibus incumbētē, expurgat, ſi exurgentē inde fumū infundibulo adhibito æger admittat, & vinum deinde gargarizet. Cum aniſo, & uino albo pota, medetur regio morbo, & vlcerib quę ſerpūt, impoſita cū uino, aut māducata

dentium

dentium dolorem ſedat. Plura Gal. lib. 8. cap. 172. de ſimp. med. facul.

De Salice. Cap. LXXII.

Auribus infuſus vermes ſuccus necat eius, *Mac. li. 1. ca. 16.*
Cortex verrucas in aceto cocta reſoluit *& lib. 2. capi. 34.*
Huius flos ſumptus in aqua frigeſcere cogit, *Idē li 4. cap. 11.*
Inſtinctus Veneris cunctos acres ſtimulantes.
Et ſic deſiccat, ut nulla creatio fiat.

TRIA hoc loco de Salice traduntur.

PRIMVM ꝙ ſuccus eius aurib. inſtillatus vermes interficiat, & maximè quidē, ſi is ſit ex foliis, & cortice expreſſus. Amarū n. q̄ddā in ſe hēt & acerbum. Idē quoq; cū roſaceo in calyce punici calſactus, auriū doloribus & ſaniei medetur.

SECVNDVM, ꝙ cortex eius in aceto decoctus, verrucas pellat. Hāc rem Dioſcor. lib. 1. c. 117. ſic tradidit; Corticis cinis admiſto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. Eſt. n. uis eius admodum deſiccatoria, ſed ita tñ, vt morſu ab ſtineat, habet verò ēt quandā adſtrictionem. Auicen. cap. 541. ſecundi Can. eundem effectum portulacæ quoq; tribuit.

Ex

Ex ea, inquiens fricantur uerrucæ, & eradicat eas non qualitate, ſed naturali quadam facultate.

Tertium, ꝙ flos ſalicis conceptus prohibeat, & hoc certè ob uim deſiccatoriam, & adſtrictionem. Hoc ipſum autẽ ἀσυλληψίαν ἐργάζεθαι. Dioſcorides dixit, hoc eſt facere ut mulier non concipiat. Non aũt ſolũ mulierum conceptus prohibet ſalicis ſemen, ſiue fructus, ſiue flos, uelut hic appellatur, ſed etiã inſtinctus Veneris oẽs cõgellat ac reſiccat, etiã in uiris, ut generare nequeant. Atq; hoc ipſum Democritus quoq; apud Cõſtantinũ Cæſarẽ lib. 11. ca. 14. tradit his uerbis. Qui fructus ſalicis appellatur, pabulo pecorum admixtus, ipſa pinguefacit. Tritus aũt & in potu accept⁹ ab hoïe ſteriles facit ex quo & Homerus ὀδυ. κ. ait

Κλῆτροις αἴγειροίτε καὶ ἰτεα ὠλεσίκαρποι.

Hoc eſt:

Et populi & ſalices plantæ fructum perimentes.

Verùm Theophraſtus lib. 3. c. 2. de hiſtoria plantarũ, & Plinius lib 16. cap. 26. uocem ὠλεσίκαρπος non ſic accipiunt dictã ab Homero, ut ſignificet fructuũ ac ſeminum humanorũ perditionẽ, ſed ipſius arboris. Plinii uerba hæc ſunt, Ocilſimè aũt ſalix amittit ſemen, anteꝗ

om-

oīno maturitatem ſentiat, ob id dicta ab Homero frugiperda: ſecutaq; ætas ſcelere ſuo interpretata eſt ſnīam, qn̄ ſemen ſalicis mulieri ſterilitatis medicamentū eſſe cōſtat. Hæc ferè Ianus Cornarius in c. 11. lib. 4. Marci. Didymus antiquiſſimus Homeri interpres, ita ex Theophraſto de ſalice refert: ὁ καρπὸς τῆς ἰτέας πινομενος ἀφαρίζει τὴν γονὴ τῶν ἀνθρώπων Id eſt, Fructus ſalicis potus genituras hominum demolitur. Plura de Salice. Gale. li. 6. de ſim. me. fa. c. 55 & Aui. 2. Ca. c. 686.

¶ *De Croco.* *Cap. LXXIII.*

COnfortare crocum dixerunt exhilarando.
Artus defectos reficitque, hepar reparatque.

Hic agitur de proprietatib. quibuſdā Croci. Ac primo quidem corpus roborare dicitur, eique lætabundam concilia re alacritatem iucunditatemve, præcipue ſi quis eo modice vtatur. Immoderatius enim ſumptus, pondere nimirū trium drachmarum, letalis eſt.

Deinde vero membra defecta. i. debilia ac proſtata reficere, inque vigorem ſuum reſtituere, traditur. Superat enim in eo calfaciens & qualitas & facultas, vt tota eius eſſentia ſecundi

ſit ordinis excalfacientiũ,& primi exiccã tium: proinde concoquendi, maturandi emolliendi, aperiendi,& diſcutiẽdi uim quandam habet adiuuante, ſ,& paucula quadã adſtrictione. Cor nõ parum exhilarat, ipſumq; adeo, ac ſimul et hepar, atque alias corporis partes, ob inſidentem nimirum adſtrictionẽ, ita corroborat, vt non facilè diſſolui queant, obſtructiones q; tollit. Quinetiam ſtomachum moderato calore ſuo firmat, eiusq; tum cõcoquendi, tum diſtribuendi facultatem adiuuat. Immodicè tñ illo vtendum nõ eſt quippe qui ita nauſeã facilè moueat, & cibi in appetentiã, Græci anorezian vocant, efficiat ſiquidẽ aciditatẽ in uentriculo extinguit, quæ præſertim appetentiam excitat. Siccãdo mediocriter diſpoſitionibus pectoris pthiſicis auxiliatur, putredines corrigit, anhelitum facilem reddit, eiusq; inſtrumenta corroborat. Nam ſi vſus ipſius mediocris fuerit, facilem reſpirationẽ & amabilẽ coloris bonitatẽ facit: ſin vero citra modum, pallorem inducit, cerebrũ infeſtat, capitis dolorem commouet, ſenſus obtenebrat, & oculos hebetat. Vino impoſitus vehementer inebriat, adeoq; exhilarat, vt inſaniam maximè alacrẽ lætabundãve pariat. Si quis uerò ex paſſo biberit, crapulam nõ ſentiet. Additur in potiones, quę interaneorũ cauſa temperantur. Pituitoſa

toſa vitia & lethargica ſanat. Somnum conciliat. Venerem ſtimulat, menſes & vrinam ciet. Mulieribus difficulter pariẽtibus, in potu duarum dracmarum pondere exhibitus, partum accelerat. Illitus cum humano lacte viſum abſtergit, & oculorũ fluxiones cohibet. Auriũ remediis vtiliſſimus eſt. Vergentes ad ignem ſacrum inflammationes iunctus lenit. Vluæ ſedisq; cataplaſmatibus vtiliter inducitur, Plura Dioſcorides lib.1.c.25. Plinius lib.21.cap.20. Galenus lib.7. de ſimplic. medica: facul. cap.57. Simeon Sethi in Syntag. Serapion, ca.173. ſimplicium, & Auic. lib.2. Can.c.129.

¶*Ee porro.* *Cap. LXXIIII.*

Reddit fœcundas manſum per ſæpe puellas, *Ma.li.1. cap.6.*
Manentemque potes naris retinere cruorem,
Vngas ſi nares intus medicamine tali,

Duæ hoc in loco porri referuntur ꝓprietates. Ac priori quidem, ꝗ impragnandi facilitatem utentibus mulieribus pariat: atque ne abortiant grauidæ prohibeat. Quod ſanè magni etiam Hippocratis autoritate Plinius lib.20.cap.6. in hunc modũ ſcribens confirmat: Hip-

Sæpe ſolet tritam ſi nectis deſuper herbam,
Sæpe ſolet vomitum, ventremque tenere ſolutum.

Enumerãtur hoc in loco tres facultates cherefolii [*Primæ*] q̃ tritũ & cũ melle appoſitũ cancrũ curet. Eſt aũt Cancer tumur durus, melancholicus, inæqualis, rotundus, venoſus, i. venas habens in circuitu turgidas, & exaltatas: liueſcens, ſiue fuſcus, & colore magis, q̃ inflammatione, nigricans: calidus, ſed non adeò, vt inflãmationes: ſubitò accreſcẽs, ægros maximè fatigãs, ꝑpetuo ferè dolore affligens, Græcè καρκῖνος καρκίνωμα dr̃. Hanc autẽ appellationem huic morbo indiderunt tam Græci, q̃ Latini, à cancro aquatico animal, qm̃ circa hunc implent & intendunt venę, cancrorũ pedibus, è glomere illo corporis deſcendentibus perſimiles. Nonnulli verò inde ſic nuncuparunt, quod difficillimè ab his partib. quas obſederit, eleuatur, quẽadmodum cancer aquaticus animans. Hic enim loco, quem ſemel apprehenderit, pertinaciter hæret. Adde quòd hic tumor cancri animalis colorem repræſentat. nempe ſubnigrum. Plura de hoc Paulus lib. 4. cap. 26. & Ioãnes Tagaultius lib. 1. cap. 15. chirurg. inſtit.

Cancer.

SECVNDA, q̃ cum vino potum, lateris

teris dolorem ſedet. Tormina quoq; vẽtris mitigat. Craſſas.n. inflationes vnde dolores iſti proueniunt, diſcutit. Præterea ſtomachi atque aliorum ẽt viſcerum flatus diſſipat, obſtructionesque tollit: ad quæ quidem oĩa uinum quoque per ſe ſumptum ſingulare eſt. *Tormina.*

Tertia, ꝙ vomitus aluiq; profluuia ſiſtat. Calfaciendi.n. & exiccandi ui materiã eorum diſcutit atq; cõſumit, & maximè quidẽ ſi à frigido & pituitoſo ſucco orian̄t, vrinã & mẽſes ciet, lateris, renũ ac veſicæ dolores tollit, cũ meliora to exhibitũ. Porrò chęrefolium, de quo hoc loco agit̄, nulla alia herba eſt, q̃ quæ vulgo noſtrati *Keruel*, corrupta, ut apparet, ex chęrefolio uoce, appellat̄. Cæterũ medicamenta, quæ hic de chęrefolio produnt̄, neq; apud Pliniũ, neq; apud vllum alium authorẽ Græcũ reperiuntur, ſed ex Plin. illo recentiore, & longè poſt Galenum autore oĩa tranſumpta ſunt. Nam is hæc uerba de ipſo tradit, Chęrephillon canceratis medetur, lateris dolores ex uino mitigat. Quidã illud oleo incoctum ἀκόποις ad ſoluendam frigoris iniuriã, miſcuerunt. Ex aqua mulſa reſoluit. Ex aceto lumbricos & tenias perimit, urinã ciet, menſtrua pellit. Tritũ cũ cera & axungia uetere parotidas diſcutit. Lege doctiſſimi uiri Iani Cornarij annotationes in cap. 22. lib. 1. Ma- *Vomitus*

cri. Ad hęc ſuccus ſiue ſtillatitius chęro folij liquor potus cũ carbonibus tiliç,& lapide ex crãcrorũ capitibus exẽpto:ſanguinẽ ob caſum,percuſſionẽ, vel contuſionẽ in grumos cõcretũ,certo expimentu diſſoluit, & renum calculos frangit.

¶ *De Enula campana* Capur LXVIII.

Ma.li.1. cap. 20.

ENula campana reddit pręcordia ſana.
Cum ſucco rutæ ſuccus ſi ſumitur eius,
Affirmant ruptis quod proſit potio talis.

Hic duæ referuntur facultates herbę,quam *Helènium* Gręci vocant, Latini Helenium & Inulam, Barbari Enulam, Officinæ Enulam campanam, & Germanicè *Alant vvortel*, Gallicè de, *L'aulnèe*,Hiſpanicè, *Ala*.

PRIMA,quod curet ac roboret præcordia,quo nõie iam exta in homine intelligenda veniunt, nẽpe os ventriculi, mẽbra ſpũs,& q̃cunq; cordi propinquiora ſunt.Et hoc ſanè radice potiſſimũ efficit Ea.n. calida & ſicca atq; odorat eſt cum excremẽtitia humiditate, quapropter eclegmatis cũ melle tẽperata craſſos ac lẽtos humores pectori pulmoniq; infra-

infractos educit, tuſſi, ortophneæq; prodeſt. Oı̄s iræ dolorisq; obliuionē inducit, cor exilarat ac robotat. Ex ea vinum ēt conficit, φ νεκταρίτης Græcis dicit. Hoc cōtra ſtomachi & pectoris vitia & cordis exhumiditate & frigiditate imbecillitatem efficax eſt, excrementa in venis ſanguini permiſta, per menſes, ac vrinas expellit. [*Secunda*,] φ ſuccus eius cum rutæ ſucco permiſtus hernioſis, hoc eſt, ruptis, quibns inteſtina in ſcrotū deuoluunt, admodū opitulet. & maximè quidē ſi hernia ex flatuum multitudine euenerit. *Eos*.n.rutę atq; hælenij ſuccus diſcutit. Radix præterea helenij ſtomacho prauis ſuccis referto vtilis eſt in paſſo condita. obſtructionesque recoris atq; lienis tollit. Trita potaq; ad cruentas excreatione ſingularis eſt, & ſerpentium morſibus medēt. Ruptis ac cōuulſis omnib. confert. Folia eius ex vino cocta vtiliter illiuunt frigidis ac diuturnis partiū affectibus, eiuſmodi ſunt nō nullæ coxarum paſſiones ἰσχιάδας vocant, & exiguæ aſſiduæq; articulorū quorundā p̄ humiditate ꝓuidentiæ ac luxationes. Plura Dioſ. li. 1. c. 27. Ga. li. 6. c. 114. de ſi. med. fa. & Auic. 2. Can. c. 240. *Vinū elatum.*

¶ *De pulegio. Cap. LXIX.*

CVm vino nigram cholerā potata repellit. *Mac. lib. 2. cap. 4.*

Appoſitam

Appoſitam veterem dicunt ſedare podagram.

Duo hoc in loco Pulegii recenſentur effectus, prior quidem, quod atrã bilem cum uino expurget: eiusq; rei teſtis etiã eſt Dioſcorides lib. 3. cap. 30. Atriam, inquiens, bilem per aluum exigit.

Alter uero quod peculiari ꝓprietate quadã antiquã curet podagram. Craſſos enim viſcoſosq; humores, unde podagra generari plurimũ ſolet, vehementer calfacit, decoq̃t, extenuat, & emolit. In tertio nãq; ordine calidũ & ſiccum eſſe ſtatuitur, quapropter podagricis etiam per ſe ſubuenit, impoſitũ vſq; dũ rubeſcat locus. Vi pollere corroborãdi, ex bona fragrantia eius ſatis liquet. Aperit quoq; attrahit, & cõſumit: rõne tum eſſentiæ, tum qualitatum. Potũ menſtrua ſecũdas, ac partus eiicit. Pulmonis uitia ex melle & aloe potum extrahit, & conuulſis auxiliatur. Capitis dolores impoſitum leuat. Quin & olfactu capita tueri cõtra frigorũ æſtusq; iniuriã, & a ſiti traditur. Nauſeas, ſtomachiq; eroſiones ex poſca permulcet. Bibitur in uino vtiliſſimè contra ſerpentium morſus. Defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum. Siccatum p̃terea crematũq;, & in puluerem tritum, gingiuas confirmat. Illitum cum polenta inflãmationes om-

nes ſedat. Cum cerato uaros extinguit. Lienoſis cũ ſale vtiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat, & eadem vtilitate inſidentibus fœminis prodeſt, inflationes, durities, & muliebriũ locorũ conuerſiones corrigẽs. Plura Dioſcor. loco citato, Pli. lib. 20. c. 14. Gal. lib. 6. c. 93. de ſimpl. medica. faculta. & Simeon Sethi in Syntagmate.

¶*De neſturio.* *Cap. LXX.*

ILlius ſuccus crines retinere fluẽ *Ma. li. 1*
tes *cap. 11.*
Illitus adſeritur, dentiſque leuare
dolorem.
Lichenas ſuccus purgat cum melle
perunctus.

Hic agitur de hortis familiari herba, naſturtio, quod cardamon Græci uocãt, Germanicè *Kerſſe*; Gallicè, *Creſſon alenois*, Hiſpanicè, *Maſtuerço*. Et referuntur tres ipſius facultates.

Prima, quod ſuccus eius ſiue ſtillatĩtius liquor, capiti illius, aut potus etiam capillorũ defluuia ſiſtat. præſertim ſi ex denſatis infarctiſq; mentibus orta fuerint. Craſſos enim & pituitoſos humores calfacit, incidit, & extenuat.

Secvnda, ꝙ dentiũ cures dolorem præcipuè ſi a frigida materia prouenerit.

tit. Eam etiam naſturtium diſcutit.

Tertia, quod ſuccus eius cum melle illitus lichenas.i. impetigines, ſiue ſquamas cuti adhærentes, abſtergat. Naſcuntur eæ ex phlegmate potiſſimũ ſalſo, ſed naſturtium intus aſſumptũ omne phlegma pellit & expurgat: nam & mel quoq; inſigniter abſtergit. Naſturtii ſemen adurentis ſeu cauſticæ facultatis particeps eſt, ſicut ſinapi. Proinde coxendicis & capitis dolores, atque adeo quodcũq; aliud rubrificationẽ poſtulat, eo perinde atq; ſinapi excalfaciunt. Miſcetur quoq; remediis, quæ exhibentur aſthmaticis, tãq̃ ſcilicet id, ꝙ craſſos ſuccos ualenter incidere ualeat, velut & ſinapi, nam ꝑ oĩa ei ſimile eſt. Stomacho aduerſatur, aluũ turbat, ventris lumbricos pellit, lienẽ imminuit, partus exanimat, menſes cit, & venerẽ ſtimulat. Illitũ cum melle lienem extenuat, fauos expurgat. Serpentium ueneris potum reſiſtit, atq; eos ſuffitu fugat: carbũculos ad ſuppurationẽ perducit & rumpit: Coxendicibus cum polenta cõmodè ex aceto illinitur: tumores inflãmationesq; diſcutit. Furunculos cum muria illitum emittit. Vomitum flauæ bilis citat, eandemq; ꝑ inferna educit. Tradunt nõnulli, naſturtium vim vigoremq; animi ſuſcitare, ac proinde eos, qui ipſum eſitauerint, ingenio ac mente promptiores fieri. Lege

Plinium lib.19.cap.8.Porrò & herba are facta ſimilem ſemini uim poſſidet. Humida uerò adhuc, & uiridis propter aqueæ humiditatis admiſtionem, multo ſemine inferior eſt, adeoque tunc mordacitatis eius moderata eſt, ut cum pane ea uti liceat, ceu obſonio. Plura Dioſcorides lib.2.cap.149.Plinius lib.20.ca.13.Galenus lib.7.cap.8.de ſimp. medica. facul.Simeon Sethi in Syntag.& Auic.2. Cano.cap.513.

De chelidonia. *Cap. LXXI.*

CAecatis pullis hac lumina mater hirundo *Ma.li.2. cap.29.*
(Plinius vt ſcripſit) quamuis, ſint eruta, reddit.

Notatu dignum eſt, qđ hic ex Plinio de chelidonia refertur, nēpe ipſam pullis hirundinum uiſum reſtituere. Locus eſt libr.25.ca.8.vbi ſic ſcriptum reliquit. Animalia quoq; inuenere herbas, in primiſq; chelidoniã. Hac.n.hirundines oculis pullorum in nido reſtituunt uiſum, vt quidã uolunt, etiam erutis oculis. Meminit eiuſdem etiã lib.8.c.27.hiſce uerbis: Chelidoniã uiſui ſaluberrimã hirundines monſtrauere, uexatis pullorũ oculis illa medentes. Hoc nomen, vt lib. 2.c. 176.Dioſc.teſtatur, ſibi uidetur uendicaſſe, quod aduentu hirundinum exo-

riatur,

riatur,& diſceſſu amareſcat. Sũt qui nar rant hirudines excæcatis pullis, admota herba, uiſum reſtituere, inquit idẽ. Hinc cognitũ eſt, ſuccum eius hominũ oculis quoq; mederi, vtiq; in quibus craſſum quiddã in pupilla colligitur digeſtione atq; diſcuſſione indigẽs. Hinc igitur edocti medici chelidonia oĩbus ferè oculorum remediis ꝓ uiſus claritate admiſcere ſolent. Herba eſt nota, crocei ſucci, cuius inuentionẽ hyrudinib. ob id quoque attribuũt, ꝙ pulli earũ ſæpius, q̃ vlli aliarũ auiũ cæcitatẽ incidãt. Hirundinũ.n. ſtercus chelidoniæ oppoſitũ præſtat, excæcat namq;, ſi calidũ in oculos decidat, & præcipue matrũ ẽt ſacræ teſtanẽ literę Nã Thobi.2. ſeniorẽ illum hoc ſtercore excecatum fuiſſe legitur. Cor. C.lib.6.ca. 6.fabulã putat, ꝑ patentes oculos herba reſtitui, qui per ſe ſaneſcant. Chelidonia tertii eſt ordinis abſoluti iam, Idque tũ in calfaciendo, tum in ſiccando. Attrahit igitur diſcutit, & conſumit. Radix trita & in vino decocta caput, columellamq; frigidorum humorũ a capite deſcendentium multitudine laxatam, ac linguę radici atq; faucibus incumbẽtẽ, expurgat, ſi exurgentẽ inde fumũ infundibulo adhibito æger admittat, & vinum deinde gargarizet. Cum aniſo, & uino albo pota, medetur regio morbo, & vlcerib. quę ſerpũt, impoſita cũ uino, aut mãducata

dentium dolorem ſedat. Plura Gal. lib. 8. cap. 172. de ſimp. med. facul.

De Salice. Cap. LXXII.

Auribus infuſus vermes ſuccus necat eius, *Mac. li. 1. ca. 16. & lib. 2. capi. 34. Idē li 4. cap. 11.*
Cortex verrucas in aceto cocta reſoluit
Huius flos ſumptus in aqua frigeſcere cogit,
Inſtinctus Veneris cunctos acres ſtimulantes.
Et ſic deſiccat, ut nulla creatio fiat.

TRIA hoc loco de Salice traduntur.

PRIMVM, ꝙ ſuccus eius aurib. inſtillatus vermes interficiat, & maximè quidē, ſi is ſit ex foliis, & cortice expreſſus. Amarū n. q̄ddā in ſe hēt & acerbum. Idē quoq; cū roſaceo in calyce punici calſactus, auriū doloribus & ſaniei medetur.

SECVNDVM, ꝙ cortex eius in aceto decoctus, verrucas pellat. Hāc rem Dioſcor. lib. 1. c. 117. ſic tradidit; Corticis cinis admiſto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. Eſt. n. uis eius admodum deſiccatoria, ſed ita tñ, vt morſu abſtineat. habet verò ēt quandā adſtrictionem. Auicen. cap. 541. ſecundi Can. eundem effectum portulacæ quoq; tribuit.

Ex ea, inquiens fricantur uerrucæ, & eradicat eas non qualitate, ſed naturali quadam facultate.

Tertium, ꝙ flos ſalicis conceptus prohibeat, & hoc certè ob uim deſiccatoriam, & adſtrictionem. Hoc ipſum autē ἀσυλληψίαν ἐργάζεσθαι. Dioſcorides dixit, hoc eſt facere ut mulier non concipiat. Non aũt ſolũ mulierum conceptus prohibet ſalicis ſemen, ſiue fructus, ſiue flos, uelut hic appellatur, ſed etiã inſtinctus Veneris oẽs cõgellat ac reſiccat, etiã in uiris, ut generare nequeant. Atq; hoc ipſum Democritus quoq; apud Cõſtantinũ Cæſarẽ lib. 11. ca. 14. tradit his uerbis. Qui fructus ſalicis appellatur, pabulo pecorum admixtus, ipſa pinguefacit. Tritus aũt & in potu accept⁹ ab hoĩe ſteriles facit ex quo & Homerus ὀδυ. κ. ait

Κλῆτροις αἴγειροί τε καὶ ἰτέα ὠλεσίκαρποι.

Hoc eſt:

Et populi & ſalices plantæ fructum perimentes.

Verùm Theophraſtus lib. 3. c. 2. de hiſtoria plantarũ, & Plinius lib 16. cap. 26. uocem ὠλεσίκαρπος non ſic accipiunt dictã ab Homero, ut ſignificet fructuũ ac ſeminum humanorũ perditionẽ, ſed ipſius arboris. Plinii uerba hæc ſunt, Ociſſimè aũt ſalix amittit ſemen, anteꝗ

om-

oĩno maturitatem ſentiat,ob id dicta ab Homero frugiperda:ſecutaq; ætas ſcelere ſuo interpretata eſt ſnĩam, q̃ñ ſemen ſalicis mulieri ſterilitatis medicamentũ eſſe cõſtat. Hæc ferè Ianus Cornarius in c. 11. lib. 4. Marci. Didymus antiquiſſimus Homeri interpres, ita ex Theophraſto de ſalice refert: ὁ καρπὸς τῆς ἰτέας πινόμενος ἀφορίζει τὴν γονὴν τῶν ἀνθρώπων Id eſt, Fructus ſalicis potus genituras hominum demolitur. Plura de Salice. Gale. li. 6. de ſim. me. fa. c. 55 & Aui. 2. Ca. c. 686.

¶ *De Croco.* *Cap. LXXIII.*

Conſortare crocum dixerunt exhilarando.
Artus defectos reficitque, hepar reparatque.

Hic agitur de proprietatib. quibuſdã Croci. Ac primo quidem corpus roborare dicitur, eique lætabundam conciliare alacritatem iucunditatemve, præcipue ſi quis eo modice vtatur. Immoderatius enim ſumptus, pondere nimirũ trium drachmarum, letalis eſt.

Deinde vero membra defecta. i. debilia ac proſtata reficere, inque vigorem ſuum reſtituere, traditur. Superat enim in eo calfaciens & qualitas & facultas, vt tota eius eſſentia ſecundi

ſit ordinis excalfacientiũ,& primi exiccãtium: proinde concoquendi, maturandi emolliendi, aperiendi, & diſcutiẽdi uim quandam habet adiuuante, ſ,& paucula quadã adſtrictione. Cor nõ parum exhilarat, ipſumq; adeo, ac ſimul et hepar, atque alias corporis partes, ob inſidentem nimirum adſtrictionẽ, ita corroborat, vt non facile diſſolui queant, obſtructionesq; tollit. Quinetiam ſtomachum moderato calore ſuo firmat, eiusq; tum cõcoquendi, tum diſtribuendi facultatem adiuuat. Immodicè tñ illo vtendum nõ eſt quippe qui ita nauſeã facilè moueat, & cibi in appetentiã, Græci anorexian vocant, efficiat ſiquidẽ aciditatẽ in uentriculo extinguit, quæ præſertim appetentiam excitat. Siccãdo mediocriter diſpoſitionibus pectoris pthiſicis auxiliatur, putredines corrigit, anthelitum facilem reddit, eiusq; inſtrumenta corroborat. Nam ſi vſus ipſius mediocris fuerit, facilem reſpirationẽ & amabilẽ coloris bonitatẽ facit: ſin vero citra modum, pallorem inducit, cerebrũ infeſtat, capitis dolorem commouet, ſenſus obtenebrat, & oculos hebetat. Vino impoſitus vehementer inebriat, adeoq; exhilarat, vt inſaniam maximè alacrẽ lætabundãve pariat. Si quis uerò ex paſſo biberit, crapulam nõ ſentiet. Additur in potiones, quę interaneorũ cauſa temperantur. Pitui-

toſa vitia & lethargica ſanat. Somnum conciliat. Venerem ſtimulat, menſes & vrinam ciet. Mulieribus difficulter pariē tibus, in potu duarum dracmarum pondere exhibitus, partum accelerat. Illitus cum humano lacte viſum abſtergit, & oculorū fluxiones cohibet. Auriū remediis vtiliſſimus eſt. Vergentes ad ignem ſacrum inflammationes iunctus lenit. Vluæ ſedisq; cataplaſmatibus vtiliter inditur, Plura Dioſcorides lib.1.c.25. Plinius lib.21.cap.20. Galenus lib.7.de ſimplic. medica. facul. cap.57. Simeon Sethi in Syntag. Serapion. ca.173. ſimplicium, & Auic. lib.2. Can. c.129.

¶*Ee porro.* Cap. LXXIIII.

REddit fœcundas manſum per ſæpe puellas, *Ma.li.1. cap.6.*
Manentemque potes naris retinere cruorem,
Vngas ſi nares intus medicamine tali,

Duæ hoc in loco porri referuntur ꝓprietates. Ac priori quidem, ꝙ imprægnandi facilitatem utentibus mulieribus pariat: atque ne abortiant grauidæ prohibeat. Quod ſanè magni etiam Hippocratis autoritate Plinius lib.20.cap.6. in hunc modū ſcribens confirmat: Hip-

pocrates & ſine alia mixtura dari iubet vulúasq; contractas aperiri putat. Fœcunditatē ēt fœminarū hoc cibo augeri. Idq; nō in cibo tantùm, ſiue potu, ſed illitū quoq; & foris admotum, præſtat. Coquitur.n.in aceto & mariná aqua coma eius, decoctoq; illo inſidentium fœminarum preclusi duratiq; loci vtiliter fouentur. Folia quoq; porri muliebres locos, qui nimio humore madeſcentes fœtum haud continere valent, egregiè purgant. Item ex abortu profluuia ſiſtit, poto ſucco cum lacte mulierum.

ALTERA, ꝙ ſanguinem è naribus erumpentem ſiſtat: & maximè quidem ſuccus eius cum aceto, addito, thure, aut manna, vel galla, aut mentha. Idē quoq; ſanguinem reiicientibus cum gallæ aut thuris farina, vel acacia, auxilio eſt. Quinetiam porę ſemnis drachmæ duæ cum paribus myrti baccis veteres ſanguinis ex pectore reiectiones ſanant. Acrimoniam enim quandam habet porrum, & adſtringendi aliquam vim, ſed ſemen acrius eſt. Plura ſuprà cap. 13.

¶*De pipere* *Cap.* LXXV.

QVod piper eſt nigrum, nō eſt diſſoluere pigrum.
Phlegmata purgabit, concoctricemq́ue iuuabit.

Leuco piper ſtomacho prodeſt tuſſisque, dolorique
Vtile, preueniet motum, frebriſque rigorem.

Agitur hoc in loco de triplici genere piperis, lõgo. ſ. albo, & nigro. Et fructus quidẽ, vt lib. 8. c. 42. de ſimpl. med. fac. Galenus memoriæ prodidit, nuper admodum germinantis arboris, longũ piper eſt, quare ẽt maturo humidius humiditatis eius indicium eſt, quòd facilè repoſitum perforetur, ac non protinus mordicet, ſed pòſt paulò incipiat, verùm pluſculũ duret. Fructus veluti acerbus immaturusq; album eſt piper, nigro quidem acrius. Nã illud iã quaſi ſuperaſſatũ eſt, & ſuperexiccatum. Longum quidẽ piper, μακρὸν Græci, album λευκὸν nigrum μέλαν πεπέρι vocãt. Sanè prioribus duobus verſibus tres nigri comprehenduntur proprietates.

Prima, ꝙ in diſſoluẽdo nõ ſit pigrũ hoc eſt, craſſos, glutinoſos ac frigidos humores, flatuoſosq; ſpiritus egregiè diſcutiat. Valẽter.n.tũ excalfaciat, tũ deſiccat, ordine nimirũ tertio completo.

Secunda, ꝙ plegmata expurget. Viſcindam.n.pituitam, quæ in interiore corpore, nempè in thorace pulmone, & inteſtinis reſidet, concoquendo atque extenuando diſſipat expellitque.

Tertia, quod plurimum adiumenti concoctoriæ adferat facultati: Hoc ipſum Dioſcorides etiam li. 2. c. 15. iis confirmat uerbis: Somnũ, inquiens, & appetentiam cibi conciliat, concoctionem adiuuat: vtunturque ob id eo ad iunctus. Porro ad eum uſum melius eſt longum quippe quod Galeno lib. 4. c. 10. de Sanitate tuendâ, teſte, flatuoſi ſpiritus craſſitudinem ſoluit, & quæ in præcordiis pigra ceſſant ad ventrem depellit, & concoquendis quæ ſumpſeris ſubuenit.

Poſterioribus duob. verſibus quinq; albi piperis referuntur vtilitates.

Prima, ꝙ ſtomacho cõferat: ipſum. n. vt Galenus eodem quo ante loco teſtat, ſupra duo reliqua genera roborat.

Secunda, ꝙ linctu potuq; tuſſientib. opituletur: præſertim ſi ex frigido & craſſo humore tuſſis euenerit: cum nãq; piper album calfacit, incidit, & diſſoluit. Pari modo & cunctis aliis frigidis, & à pituita ortis pectoris uitiis ſuccurrit.

Tertia, ꝙ dolori ſubueniat: idq; intelligendum, vel de dolore pectoris, iam dictum eſt, vel de dolore flatuoſo; Potũ. n. cum melle & recentibus lauri foliis. flatuoſos ſpiritus & tormina diſcutit.

Quarta, quòd præſumptum febrium acceſſiones, ſiue exacerbationes, ... ἐπισημασίας Græci uocant, auertat: & hoc quidem in febribus frigidis: Earũ nanq;

mate-

materiam excalfaciendo quodam modo diſſipat & expellit.

Quinta, ꝙ febrium horroribus circuitu repetentibus, ſiue potu ſiue illitu ſubueniat: Neruos. n. & muſculos caliditate ſua vehementer roborat, & in eis reſidẽtem materiam conſumit. Hinc eſt quod lib. 3. cap. 1. Macer in hunc modum cecinerit.

Quodq; mouere ſolet frigus periodica febris
Compeſcit, febris ſi ſumitur ante tremorem.

Quod 2. Cano. c. 556. iis uerbis Auicẽna innuere ẽt uoluit, inquiens: Fricando fit iniunctio ex ipſo cum unguento, & confert rigori. Eiusq; rei exempla ſunt apud eundẽ. 1. 4. tract. 2. cap. 12. Et certè facultates non albo tantum piperi, ſed & reliquis quoq; generibus cõueniunt. Liberalior piperis uſus, quemadmodũ eſt apud Ariſtotelem Sect. 1. problemate, 44. vrinas prolicit, parcior aũt aluum deiecit: è contrario verò ſcammonia. Piper caliginem, quæ oculis obuerſatur, abſterget. Serpentium morſibus auxiliatur. Anginæ eo & melle cõuenienter perunguntur: Cum uua paſſa manducatũ pituitam a capite elicit. Strumas cum pice diſcutit. Vitiligines ex nitro emaculat. Plura Plinius lib 12. ca. 7. & Serapion c. 357. de ſimp. med. facul.

De grauitate auditus. Cap. LXXVI.

ET mox poſt eſcam dormire, nimiſque moueri,
Iſta grauare ſolent auditus, ebrietaſque.

Hic tria recenſentur, quibus auditus prægrauari ſolet.

Primum, cibus quem ſomnus ſtatim excipit, & maximè quidem ſi uentriculus eo diſtentus fuerit. Hic enim concoctionem impedit, & cruditates gignit. Ex inconcoctis uerò ac rudis in uentriculo cibis viſcoſi, craſsi, & flatuoſi ſuſcitantur fumi: qui in caput ſublati, cum exitum non inueniant, auditorios obſtruunt meatus, auditumq; grauant. De hoc nonnihil etiam ſupra cap. 3.

Secundum, motus, ſiue labor uehemẽtior illico poſt ingeſtum cibum ſuſceptus. Cuius cauſam Galenus in commẽtario peri euxumias, cai cacoxumias c. 5. hanc eſſe tradit. Nam ſicuti, inquit, bonę ualetudini antæ cibum exercitatio maximum adfer cõmodum, ſic qualiſcũq; ſumpto motus noxius admodum eſt. Alimentum.n. ex uentre ante concoctionem in diuerſas corporis partes diſtribuitur, propterea q; crudi humoris copia per venas aggeritur. Vnde craſsi etiã ac flatuoſi ſpiritus ſurſum elati, meatus

audito-

auditorios obturāt, Idē quoq; lib.6.de ſanitate tuēda c.8. iis teſtatꝰ verbis. Non leue incōmodum nōnullis accidit, cùm repleti cibo ſe exercitant. Nonnullis.n. & caput implet vaporib.& in iocinore aut pēderis ſenſus, aut diſtentionis, aut vtriuſq; percipit. Et lib.1.c.9.de alim. fac. Carnes inquit, inanitæ rapiunt ex vētre ſuccū nō mō ſemicoctū, ſed nōnunq̄ ēt oīno crudū atq; incoctum, cùm cibo ſumpto operib.ſeſe reddiderint: ob eāq; cauſā ij grauiſsimis morbis poſtea prę henduntur, & ante ſenectam intereunt.

Stare tñ poſt comeſtionem, vel ſuauiter deābulare, quo cib. ad fundum deſcendat ventriculi, multum expedit & confert, ob bonā ciborū concoctionem, Idq; vulgato ēt hóc cōprobatꝰ verſiculo:

Poſt cænam ſtabis, aut paſſus mille meabis.

TERTIVM, ebrietas. Nam ex calidi vini tēperatura multi oīno vapores ac fumi ad auditus ὄργανον prōpte deferuntur, qui, cū exitum nō inueniant, ſpiritū eius inſitū perturbant, & audiendi difficultatē, Gręcis Βαρηκοΐαν καὶ δυσηκοΐαν appellatam, pariunt. Nēq; verò auditui ſolum, ſed viſui quoq; ac reliquis ſenſum iuſtrumentis omnibus ebrietas nocet quèmadmodum.4.3.c.2. Auicenna iis.teſtatuꝛ verbis, Ex eis quidem, q̄ nocent auri, & reliquis ſenſib. ſunt nau-

Sæpe ſolet tritam ſi nectis deſuper herbam,
Sæpe ſolet vomitum, ventremque tenere ſolutum.

Enumerãtur hoc in loco tres facultates chęrefolii [*Primæ*.] q̃ tritũ & cũ melle appoſitũ cancrũ curet. Eſt aũt Cancer tumur durus, melancholicus, inęqualis, rotundus, venoſus, i. venas habens in circuitu turgidas, & exaltatas: liueſcens, ſiue fuſcus, & colore magis, q̃ inflammatione, nigricans: calidus, ſed non adeò, vt inflãmationes: ſubitò accreſcẽs, ægros maximè fatigãs, ꝑpetuo ferè dolore affligens, Græcè καρκῖνος καρκίνωμα dr̃. Hanc autẽ appellationem huic morbo indiderunt tam Græci, q̃ Latini, à cancro aquatico animal, qm̃ circa hunc implent & intendunt vnę, cancrorũ pedibus, è glomere illo corporis deſcendentibus perſimiles. Nonnulli verò inde ſic nuncuparunt, quod difficillimè ab his partib. quas obſederit, eleuatur, quẽadmodum cancer aquaticus animans. Hic enim loco, quem ſemel apprehenderit, pertinaciter hæret. Adde quòd hic tumor cancri animalis colorem repræſentat. nempe ſubnigrum. Plura de hoc Paulus lib. 4. cap. 26. & Ioãnes Tagaultius lib. 1. cap. 15. chirurg. inſtit.

Cancer.

SECVNDA, q̃ cum vino potum, lateris

teris

teris dolorem ſedet. Tormina quoq; vẽtris mitigat. Craſſas.n. inflationes vnde dolores iſti proueniunt, diſcutit. Præterea ſtomachi atque aliorum ẽt viſcerum flatus diſſipat, obſtructionesque tollit: ad quæ quidem oĩa uinum quoque per ſe ſumptum ſingulare eſt. *Tormina.*

Tertia, ꝙ vomitus aluiq; profluuia ſiſtat. Calfaciendi.n. & exiccandi ui materiã eorum diſcutit atq; cõſumit, & maximè quidẽ ſi à frigido & pituitoſo ſucco orianẽ, vrinã & mẽſes ciet, lateris, renũ ac veſicæ dolores tollit, cũ meliora to exhibitũ. Porrò chęrefolium, de quo hoc loco agiẽ, nulla alia herba eſt, ꝙ̃ quæ vulgo noſtrati *Keruel*, corrupta, ut apparet, ex chęrefolio uoce, appellaẽ. Cæterũ medicamenta, quæ hic de chęrefolio produnẽ, neq; apud Pliniũ, neq; apud vllum alium authorẽ Græcũ reperiuntur, ſed ex Plin. illo recentiore, & longè poſt Galenum autore oĩa tranſumpta ſunt. Nam is hæc uerba de ipſo tradit, Chęrephillon canceratis medetur, lateris dolores ex uino mitigat. Quidã illud oleo incoctum ἀκόποις ad ſoluendam frigoris iniuriã, miſcuerunt. Ex aqua mulſa reſoluit. Ex aceto lumbricos & tenias perimit, urinã ciet, menſtrua pellit. Tritũ cũ cera & axungia uetere parotidas diſcutit. Lege doctiſſimi uiri Iani Cornarij annotationes in cap.22.lib.1. Macri. *Vomitus*

cri. Ad hęc ſuccus ſiue ſtillatitius chęro folij liquor potus cũ carbonibus tilię,& lapide ex crãcrorũ capitibus exẽpto:ſan guinẽ ob caſum,percuſſionẽ, vel contuſionẽ in grumos cõcretũ,certo expimentu diſſoluit, & renum calculos frangit.

¶De Enula campana Capue LXVIII.

Ma.li.1. cap. 20. ENula campana reddit pręcordia ſana.

Cum ſucco rutæ ſuccus ſi ſumitur eius,

Affirmant ruptis quod proſit potio talis.

Hic duæ referuntur facultates herbę,quam *Helenium* Gręci vocant, Latini Helenium & Inulam, Barbari Enulam, Officinæ Enulam campanam, & Germanicè *Alant vvortel*, Gallicè de, *L'aulnèe*, Hiſpanicè, *Ala*.

PRIMA,quod curet ac roboret præcordia,quo noĩe iam exta in homine intelligenda veniunt, nẽpe os ventriculi, mẽbra ſpũs,& q̃cunq; cordi propinquiora ſunt.Et hoc ſanè radice potiſſimũ efficit Ea.n. calida & ſicca atq; odorat eſt cum excremẽtitia humiditate, quapropter eclegmatis cũ melle tẽperata craſſos ac lẽtos humores pectori pulmoniq; infra

infractos educit, tuſſi, ortophneæq; pro deſt. Oīs iræ dolorisq; obliuionē inducit, cor exilarat ac robotat. Ex ea vinum ēt conficit, ꝙ νεκταρίτης Græcis dicit. Hoc cōtra ſtomachi & pectoris vitia & cordis exhumiditate & frigiditate imbecillitatem efficax eſt, excrementa in venis ſanguini permiſta, per menſes, ac vrinas expellit. [*Secunda*,] ꝙ ſuccus eius cum rutæ ſucco permiſtus hernioſis, hoc eſt, ruptis, quibns inteſtina in ſcrotū deuoluunt, admodū opituleт. & maximè quidē ſi hernia ex flatuum multitudine euenerit. Eos.n. rutę atq; hælenij ſuccus diſcutit. Radix præterea helenij ſtomacho prauis ſuccis referto vtilis eſt in paſſo condita. obſtructionesque recoris atq; lienis tollit. Trita potaq; ad cruentas excreatione ſingularis eſt, & ſerpentium morſibus medeт. Ruptis ac cōuulſis omnib. confert. Folia eius ex vino cocta vtiliter illiuunт frigidis ac diuturnis partiū affectibus, eiuſmodi ſunt nō nullæ coxarum paſſiones ἰσχιάδας vocant, & exiguæ aſſiduæq; articulorū quorundā ꝑ humiditate ꝓuidentiæ ac luxationes. Plura Dioſ. li. 1. c. 27. Ga. li. 6. c. 114. de ſi. med. fa. & Auic. 2. Can. c. 240.

Vinū elatum.

¶ *De pulegio. Cap. LXIX.*

CVm vino nigram cholerā pocata repellit.

Mac. lib. 2. cap. 4.

Appoſitam veterem dicunt ſedare podagram.

Duo hoc in loco Pulegii recenſentur effectus, prior quidem, quod atrã bilem cum uino expurget: eiusq; rei teſtis etiã eſt Dioſcorides lib. 3. cap. 30. Atriam, inquiens, bilem per aluum exigit.

Alter uero quod peculiari ꝓprietate quãdã antiquã curet podagram. Craſſos enim viſcoſosq; humores, unde podagra generari plurimũ ſolet, vehementer calfacit, decoq̃t, extenuat, & emolit. In tertio nãq; ordine calidũ & ſiccum eſſe ſtatuitur, quapropter podagricis etiam per ſe ſubuenit, impoſitũ vſq; dũ rubeſcat locus. Vi pollere corroborãdi, ex bona fragrantia eius ſatis liquet. Aperit quoq; attrahit, & cõſumit: rõne tum eſſentiæ, tum qualitatum. Potũ menſtrua ſecũdas, ac partus eiicit. Pulmonis uitia ex melle & aloe potum extrahit, & conuulſis auxiliatur. Capitis dolores impoſitum leuat. Quin & olfactu capita tueri cõtra frigorũ æſtusq; iniuriã, & a ſiti traditur. Nauſeas, ſtomachiq; eroſiones ex poſca permulcet. Bibitur in uino vtiliſſimè contra ſerpentium morſus. Defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum. Siccatum p̃terea crematũq;, & in puluerem tritum, gingiuas confirmat. Illitum cum polenta inflãmationes om-

nes

nes ſedat. Cum cerato uaſos extinguit. Lienoſis cũ ſale vtiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat, & eadem vtilitate inſidentibus fęminis prodeſt, inflationes, durities, & muliebriũ locorũ conuerſiones corrigẽs. Plura Dioſcor. loco citato, Pli. lib. 20. c. 14. Gal. lib. 6. c. 93. de ſimpl. medica. faculta. & Simeon Sethi in Syntagmate.

¶*De neſturio.* *Cap. LXX.*

ILlius ſuccus crines retinere fluẽtes *Ma. li. 1 cap. 11.*
Illitus adſeritur, dentiſque leuare dolorem.
Lichenas ſuccus purgat cum melle perunctus.

Hic agitur de hortis familiari herba, naſturtio, quod cardamon Græci uocãt, Germanicè *Kerſſe*, Gallicè, *Creſſon alenois*, Hiſpanicè, *Maſtuerco*. Et referuntur tres ipſius facultates.

PRIMA, quod ſuccus eius ſiue ſtillatẽtius liquor, capiti illius, aut potus etiam capillorũ defluuia ſiſtat. præſertim ſi ex denſatis infarctiſq; mentibus orta fuerint. Craſſos enim & pituitoſos humores calfacit, incidit, & extenuat.

SECVNDA, ꝙ dentiũ curet dolorem præcipuè ſi a frigida materia prouenerit.

rit. Eam etiam naſturtium diſcutit.

TERTIA, quod ſuccus eius cum melle illitus lichenas.i. impetigines, ſiue ſquamas cuti adhærentes, abſtergat. Naſcuntur eæ ex phlegmate potiſſimũ ſalſo, ſed naſturtium intus aſſumptũ omne phlegma pellit & expurgat: nam & mel quoq; inſigniter abſtergit. Naſturtii ſemen adurentis ſeu cauſticæ facultatis particeps eſt, ſicut ſinapi. Proinde coxendicis & capitis dolores, atque adeo quodcũq; aliud rubrificationẽ poſtulat, eo perinde atq; ſinapi excalfaciunt. Miſcetur quoq; remediis, quæ exhibentur aſthmaticis, tãq̃ ſcilicet id, ꝙ craſſos ſuccos ualenter incidere ualeat, velut & ſinapi, nam ꝑ oĩa ei ſimile eſt. Stomacho aduerſatur, aluũ turbat, ventris lumbricos pellit, lienẽ imminuit, partus exanimat, menſes cit, & venerẽ ſtimulat. Illitũ cum melle lienem extenuat, fauos expurgat. Serpentium ueneris potum reſiſtit, atq; eos ſuffitu fugat: carbũculos ad ſuppuratonẽ perducit & rumpit: Coxendicibus cum polenta cõmodè ex aceto illinitur: tumores inflãmationesq; diſcutit Furunculos cum muria illitum emittit Vomitum flauæ bilis citat, eandemq; ꝑ inferna educit. Tradunt nõnulli, naſturtium vim vigoremq; animi ſuſcitare, ac proinde eos, qui ipſum eſitauerint, ingenio ac mente promptiores fieri. Lege

Plinium lib.19.cap.8.Porrò & herba areſacta ſimilem ſemini uim poſſidet. Humida uerò adhuc, & uiridis propter aqueæ humiditatis admiſtionem, multo ſemine inferior eſt, adeoque tunc mordacitatis eius moderata eſt, ut cum pane ea uti liceat, ceu obſonio. Plura Dioſcorides lib.2.cap.149.Plinius lib.20.ca. 13.Galenus lib.7.cap.8.de ſimp. medica. facul. Simeon Sethi in Syntag.& Auic.2. Cano.cap.513.

De chelidonia. *Cap. LXXI.*

CAecatis pullis hac lumina mater hirundo *Ma.li.2. cap.29.*
(Plinius vt ſcripſit) quamuis, ſint eruta, reddit.

Notatu dignum eſt, qđ hic ex Plinio de chelidonia refertur, nēpe ipſam pullis hirundinum uiſum reſtituere. Locus eſt libr.25.ca.8. vbi ſic ſcriptum reliquit. Animalia quoq; inuenere herbas, in primisq; chelidoniā. Hac.n. hirundines oculis pullorum in nido reſtituunt uiſum, vt quidā uolunt, etiam erutis oculis. Meminit eiuſdem etiā lib.8.c.27. hiſce uerbis: Chelidoniā uiſui ſaluberrimā hirundines monſtrauere, uexatis pullorū oculis illa medentes. Hoc nomen, vt lib. 2.c. 176. Dioſc. teſtatur, ſibi uidetur uendicaſſe, quod aduentu hirundinum exoriatur,

riatur,& diſceſſu amareſcat. Sūt qui narrant hirudines excęcatis pullis, admota herba, uiſum reſtituere, inquit idē. Hinc cognitū eſt, ſuccum eius hominū oculis quoq; mederi, vtiq; in quibus craſſum quiddā in pupilla colligitur digeſtione atq; diſcuſſione indigēs. Hinc igitur edocti medici chelidonia oībus ferè oculorum remediis ꝓ uiſus claritate admiſcere ſolent. Herba eſt nota, crocei ſucci, cuius inuentionē hyrudinib. ob id quoque attribuūt, ꝙ pulli earū ſæpius, q̄ vlli aliarū auiū cæcitatē incidāt. Hirundinū.n. ſtercus chelidoniæ oppoſitū præſtat, excęcat namq;, ſi calidū in oculos decidat, & præcipue matrū ēt ſacræ teſtant̄ literę Nā Thobi. 2. ſeniorē illum hoc ſtercore excecatum fuiſſe legitur. Cor. C. lib. 6. ca. 6. fabulā putat, ꝓ patentes oculos herba reſtitui, qui per ſe ſaneſcant. Chelidonia tertii eſt ordinis abſoluti iam, Idque tū in calfaciendo, tum in ſiccando. Attrahit igitur diſcutit, & conſumit. Radix trita & in vino decocta caput, columellamq; frigidorum humorū a capite deſcendentium multitudine laxatam, ac linguę radici atq; faucibus incumbētē, expurgat, ſi exurgentē inde fumū infundibulo adhibito æger admittat, & vinum deinde gargarizet. Cum aniſo, & uino albo pota, medetur regio morbo, & vlcerib quę ſerpūt, impoſita cū uino, aut mādūcata

dentium

dentium dolorem ſedat. Plura Gal. lib. 8. cap. 172. de ſimp. med. facul.

¶*De Salice.* *Cap. LXXII.*

AVribus infuſus vermes ſuccus necat eius, *Mac. li. 1. ca. 16. & lib. 2. capi. 34. Idẽ li 4. cap. 11.*
Cortex verrucas in aceto cocta reſoluit
Huius flos ſumptus in aqua frigeſcere cogit,
Inſtinctus Veneris cunctos acres ſtimulantes.
Et ſic deſiccat, ut nulla creatio fiat.

TRIA hoc loco de Salice traduntur.

PRIMVM ꝙ ſuccus eius aurib. inſtillatus vermes interficiat, & maximè quidẽ, ſi is ſit ex foliis, & cortice expreſſus. Amarũ. n. q̃ddã in ſe hẽt & acerbum. Idẽ quoq; cũ roſaceo in calyce punici calſactus, auriũ doloribus & ſaniei medetur.

SECVNDVM, ꝙ cortex eius in aceto decoctus, verrucas pellat. Hãc rem Dioſcor. lib. 1. c. 117. ſic tradidit; Corticis cinis admiſto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. Eſt. n. uis eius admodum deſiccatoria, ſed ita tñ, vt morſu abſtineat, habet verò ẽt quandã adſtrictionem. Auicen. cap. 541. ſecundi Can. eundem effectum portulacæ quoq; tribuit.

Ex

Ex ea, inquiens fricantur uerrucæ, & eradicat eas non qualitate, ſed naturali quadam facultate.

Tertium, ꝙ flos ſalicis conceptus prohibeat, & hoc certè ob uim deſiccatoriam, & adſtrictionem. Hoc ipſum autē ἀσυλληψίαν ἐργάζεϑαι. Dioſcorides dixit, hoc eſt facere ut mulier non concipiat. Non aūt ſolū mulierum conceptus prohibet ſalicis ſemen, ſiue fructus, ſiue flos, uelut hic appellatur, ſed etiā inſtinctus Veneris oēs cōgellat ac reſiccat, etiā in uiris, ut generare nequeant. Atq; hoc ipſum Democritus quoq; apud Cōſtantinū Cæſarē lib. 11. ca. 14. tradit his uerbis. Qui fructus ſalicis appellatur, pabulo pecorum admixtus, ipſa pinguefacit. Tritus aūt & in potu accept⁹ ab hoīe ſteriles facit ex quo & Homerus ὀδυ. κ. ait

Κλῆτροις ἀίγειροίτε καὶ ἴτεα ὠλεσίκαρποι.

Hoc eſt:

Et populi & ſalices plantæ fructum perimentes.

Verùm Theophraſtus lib. 3. c. 2. de hiſtoria plantarū, & Plinius lib 16. cap. 26. uocem ὠλεσίκαρπος non ſic accipiunt dictā ab Homero, ut ſignificet fructuū ac ſeminum humanorū perditionē, ſed ipſius arboris. Plinii uerba hæc ſunt, Ociſſimè aūt ſalix amittit ſemen, anteq̃

om-

oīno maturitatem ſentiat, ob id dicta ab Homero frugiperda: ſecutaq; ætas ſcelere ſuo interpretata eſt ſnīam, qñ ſemen ſalicis mulieri ſterilitatis medicamentū eſſe cōſtat. Hæc ferè Ianus Cornarius in c. 11. lib. 4. Marci. Didymus antiquiſſimus Homeri interpres, ita ex Theophraſto de ſalice refert: ὁ καρπὸς τῆς ἰτέας πινόμενος ἀφανίζει τὴν γονὴν τῶν ἀνθρώπων Id eſt, Fructus ſalicis potus genituras hominum demolitur. Plura de Salice. Gale. li 6. de ſim. me. fa. c. 55 & Aui. 2. Ca. c. 686.

De Croco. Cap. LXXIII.

Confortare crocum dixerunt exhilarando.
Artus defectos reficitque, hepar reparatque.

Hic agitur de proprietatib. quibuſdã Croci. Ac primo quidem corpus roborare dicitur, eique lætabundam conciliare alacritatem iucunditatemve, præcipue ſi quis eo modice vtatur. Immoderatius enim ſumptus, pondere nimirū trium drachmarum, letalis eſt.

Deinde vero membra defecta. i. debilia ac proſtrata reficere, inque vigorem ſuum reſtituere, traditur. Superat enim in eo calfaciens & qualitas & facultas, vt tota eius eſſentia ſecundũ

ſit ordinis excalfacientiũ,& primi exiccã tium:proinde concoquendi,maturandi emolliendi,aperiendi,& diſcutiẽdi uim quandam habet adiuuante, ſ,& paucula quadã adſtrictione.Cor nõ parum exhilarat,ipſumq; adeo,ac ſimul ét hepar, atque alias corporis partes,ob inſidentem nimirum adſtrictionẽ,ita corroborat,vt non facile diſſolui queant, obſtructiones; tollit. Quinetiam ſtomachum moderato calore ſuo firmat, eiusq; tum cõ coquendi,tum diſtribuendi facultatem adiuuat. Immodicè tñ illo vtendum nõ eſt quippe qui ita nauſeã facilè moueat, & cibi in appetentiã,Græci anorezian vocant,efficiat ſiquidẽ aciditatẽ in uentriculo extinguit,quæ præſertim appetentiam excitat.Siccãdo mediocriter diſpoſitionibus pectoris pthiſicis auxiliatur, putredines corrigit,anthelitum facilem reddit,eiusq; inſtrumenta corroborat. Nam ſi vſus ipſius mediocris fuerit, facilem reſpirationẽ & amabilẽ coloris bonitatẽ facit:ſin vero citra modum,pallorem inducit,cerebrũ infeſtat,capitis dolorem commouet,ſenſus obtenebrat, & oculos hebetat. Vino impoſitus vehementer inebriat,adeoq; exhilarat, vt inſaniam maximè alacrẽ lætabundãve pariat.Si quis uerò ex paſſo biberit,crapulam nõ ſentiet.Additur in potiones,quę interaneorũ cauſa temperantur. Pituitoſa

toſa vitia & lethargica ſanat. Somnum conciliat. Venerem ſtimulat, menſes & vrinam ciet. Mulieribus difficulter pariẽtibus, in potu duarum dracmarum pondere exhibitus, partum accelerat. Illitus cum humano lacte viſum abſtergit, & oculorũ fluxiones cohibet. Auriũ remediis vtiliſſimus eſt. Vergentes ad ignem ſacrum inflammationes iunctus lenit. Vluæ ſedisq; cataplaſmatibus vtiliter induitur, Plura Dioſcorides lib. 1. c. 25. Plinius lib. 21. cap. 20. Galenus lib. 7. de ſimplic. medica. facul. cap. 57. Simeon Sethi in Syntag. Serapion. ca. 173. ſimplicium, & Auic. lib. 2. Can. c. 129.

¶*Ee porro.* Cap. LXXIIII.

Reddit fœcundas manſum per ſæpe puellas, *Ma. li. 1. cap. 6.*
Manentemq́ue potes naris retinere cruorem,
Vngas ſi nares intus medicamine tali,

Duæ hoc in loco porri referuntur ꝓprietates. Ac priori quidem, ꝙ impregnandi facilitatem utentibus mulieribus pariat: atque ne abortiant grauidæ prohibeat. Quod ſanè magni etiam Hippocratis autoritate Plinius lib. 20. cap. 6. in hunc modũ ſcribens confirmat: Hip-

pocrates & ſine alia mixtura dari iubet vuluaſq; contractas aperiri putat. Fœcunditatē ēt fœminarū hoc cibo augeri. Idq; nō in cibo tantùm, ſiue potu, ſed illitū quoq; & foris admotum, præſtat. Coquitur.n.in aceto & marina aqua coma eius, decoctoq; illo inſidentium fœminarum prǫcluſi duratiq; loci vtiliter fouentur. Folia quoq; porri muliebres locos, qui nimio humore madeſcentes fœtum haud continere valent, egregiè purgant. Item ex abortu profluuia ſiſtit, poto ſucco cum lacte mulierum.

ALTERA, quod ſanguinem è naribus erumpentem ſiſtat: & maximè quidem ſuccus eius cum aceto, addito, thure, aut manna, vel galla, aut mentha. Idē quoq; ſanguinem reiicientibus cum gallæ aut thuris farina, vel acacia, auxilio eſt. Quinetiam potǫ ſemnis drachmæ duæ cum paribus myrti baccis veteres ſanguinis ex pectore reiectiones ſanant. Acrimoniam enim quandam habet porrum, & adſtringendi aliquam vim, ſed ſemen acrius eſt. Plura ſuprà cap. 13.

¶*De pipere* *Cap.* LXXV.

QVod piper eſt nigrum, nō eſt diſſoluere pigrum.
Phlegmata purgabit, concoctricemque iuuabit.

Leuco piper ſtomacho prodeſt tuſſisque, dolorique
Vtile, pręueniet motum, frebriſque rigorem.

Agitur hoc in loco de triplici genere piperis, lōgo. ſ. albo, & nigro. Et fructus quidē, vt lib. 8. c. 42. de ſimpl. med. fac. Galenus memoriæ prodidit, nuper admodum germinantis arboris, longū piper eſt, quare ēt maturo humidius humiditatis eius indicium eſt, quòd facilè repoſitum perforetur, ac non protinus mordicet, ſed pòſt paulò incipiat, verùm pluſculū duret. Fructus veluti acerbus immatnrusq; album eſt piper, nigro quidem acrius. Nā illud iā quaſi ſuper aſſatū eſt, & ſuperexiccatum. Longum quidē piper, μακρὸν Gręci, album λευκὸν nigrum μέλαν πεπέρι vocant. Sanè prioribus duobus verſibus tres nigri comprehenduntur proprietates.

Prima, q̄ in diſſoluēdo nō ſit pigrū hoc eſt, craſſos, glutinoſos ac frigidos humores, flatuoſosq; ſpiritus egregiè diſcutiat. Valēter.n.tū excalfaciat, tū deſiccat, ordine nimirū tertio completo.

Secunda, q̄ plegmata expurget. Viſcindam.n.pituitam, quæ in interiore corpore, nempè in thorace pulmone, & inteſtinis reſidet, concoquendo atque extenuando diſſipat expellitque.

Tertia, quod plurimum adiumenti concoctoriæ adferat facultati: Hoc ipſum Dioſcorides etiam li. 2. c. 15. iis confirmat uerbis: Somnũ, inquiens, & appetentiam cibi conciliat, concoctionem adiuuat: vtunturque ob id eo ad inunctus. Porro ad eum uſum melius eſt longum quippe quod Galeno lib. 4. c. 10. de Sanitate tuendâ, teſte, flatuoſi ſpiritus craſſitudinem ſoluit, & quæ in præcordiis pigra ceſſant ad ventrem depellit, & concoquendis quæ ſumpſeris ſubuenit.

Poſterioribus duob. verſibus quinq; albi piperis referuntur vtilitates.

Prima, ꝙ ſtomacho cõferat: ipſum. n. vt Galenus eodem quo ante loco teſtat, ſupra duo reliqua genera roborat.

Secunda, ꝙ linctu potuq; tuſſientib. opituletur: præſertim ſi ex frigido & craſſo humore tuſſis euenerit: eum nãq; piper album calfacit, incidit, & diſſoluit. Pari modo & cunctis aliis frigidis, & à pituita ortis pectoris uitiis ſucurrit.

Tertia, ꝙ dolori ſubueniat: idq; intelligendum, vel de dolore pectoris, iam dictum eſt, vel de dolore flatuoſo; Potũ. n. cum melle & recentibus lauri foliis. flatuoſos ſpiritus & tormina diſcutit.

Quarta, quod præſumptum febrium acceſſiones, ſiue exacerbationes, ... ξημου'ς Græci uocant, auertat: & hoc quidem in febribus frigidis: Earũ nanq; mate-

materiam excalfaciendo quodam modo disſipat & expellit.

Quinta, ꝙ febrium horroribus circuitu repetentibus, ſiue potu ſiue illitu ſubueniat: Neruos.n. & muſculos caliditate ſua vehementer roborat, & in eis reſidẽtem materiam conſumit. Hinc eſt quod lib.3.cap.1. Macer in hunc modum cecinerit.

Quodq; mouere ſolet frigus periodicæ febris Compeſcit, febris ſi ſumitur ante tremorem.

Quod 2.Cano.c.556.iis uerbis Auicẽna innuere ẽt uoluit, inquiens: Fricando fit iniunctio ex ipſo cum unguento, & confert rigori. Eiusq́; rei exempla ſunt apud eundẽ.1.4.tract.2. cap.12. Et certè facultates non albo tantum piperi, ſed & reliquis quoq; generibus cõueniunt. Liberalior piperis uſus, quemadmodũ eſt apud Ariſtotelem Sect.1. problemate,44. vrinas prolicit, parcior aũt aluum deiecit: è contrario verò ſcammonia. Piper caliginem, quæ oculis obuerſatur, abſterget. Serpentium morſibus auxiliatur. Anginæ eo & melle cõuenienter perunguntur: Cum uua paſſa manducatũ pituitam a capite elicit. Strumas cum pice diſcutit. Vitiligines ex nitro emaculat. Plura Plinius lib 12.ca.7.& Scrapion c.357. de ſimp.med.facul.

De grauitate auditus. Cap. LXXVI.

ET mox poſt eſcam dormire, nimiſque moueri,
Iſta grauare ſolent auditus, ebrietaſque.

Hic tria recenſentur, quibus auditus prægrauari ſolet.

Primum, cibus quem ſomnus ſtatim excipit, & maximè quidem ſi uentriculus eo diſtentus fuerit. Hic enim concoctionem impedit, & cruditates gignit. Ex inconcoctis uerò ac rudis in uentriculo cibis viſcoſi, craſſi, & flatuoſi ſuſcitantur fumi: qui in caput ſublati, cum exitum non inueniant, auditorios obſtruunt meatus, auditumq; grauant. De hoc nonnihil etiam ſupra cap. 3.

Secundum, motus, ſiue labor uehemẽtior illico poſt ingeſtum cibum ſuſceptus. Cuius cauſam Galenus in commẽtario peri euxumias, cai cacoxumias c. 5. hanc eſſe tradit. Nam ſicuti, inquit, bonę ualetudini antæ cibum exercitatio maximum adfert cõmodum, ſic qualiſcũq; ſumpto motus noxius admodum eſt. Alimentum .n. ex uentre ante concoctionem in diuerſas corporis partes diſtribuitur, proptereaq; crudi humoris copia per venas aggeritur. Vnde craſsi etiã ac flatuoſi ſpiritus ſurſum elati, meatus

auditorios obturāt, Idē quoq; lib.6.de ſanitate tuēda c.8. iis teſtaẗ verbis. Non leue incōmodum nōnullis accidit, cùm repleti cibo ſe exercitant. Nonnullis.n. & caput impleẗ vaporib.& in iocinore aut pēderis ſenſus,aut diſtentionis, aut vtriuſq; percipiẗ. Et lib.1.c.9.de alim. fac.Carnes inquit:inanitæ rapiunt ex vē tre ſuccū nō mō ſemicoctū, ſed nōnunꝗ̄ ēt oīno crudū atq; incoctum, cùm cibo ſumpto operib.ſeſe reddiderint:ob eāq; cauſā ij grauiſsimis morbis poſtea prę henduntur,& ante ſenectam intereunt.

Stare tñ poſt comeſtionem, vel ſuaui ter deābulare, quo cib. ad fundum deſcendat ventriculi, multum expedit & confert, ob bonā ciborū concoctionem, Idq; vulgato ēt hóc cōprobaẗ verſiculo:

Poſt cænam ſtabis, aut paſſus mille meabis.

TERTIVM, ebrietas. Nam ex calidi vini tēperatura multi oīno vapores ac fumi ad auditus ὄργανον prōpte deferuntur,qui,cū exitum nō inueniant,ſpiritū eius inſitū perturbant, & audiendi difficultatē, Gręcis Βαρηκοιαν καὶ δυσηκοίαν appellatam,pariunt. Nēq; verò auditui ſolum, ſed viſui quoq; ac reliquis ſenſum iuſtrumentis omnibus ebrietas nocet quèmadmodum.4.3.c.2.Auicenna iis teſtatur verbis, Ex eis quidem, q̄ nocent auri, & reliquis ſenſib. ſunt nau

ſeoſa ſatietas & repletio,& propriè ſomnus ſuper repletionē in nonnullis exemplarib.hic et uerſus adſcriptus habebat.

Balnea, ſol, vomitus, adfert repletio clamor.

Nec malè quidē ſiquidē & hæc auditū grauare,& auriū ſonitus generare. 4. 3.c.11.autor Auicen.Oportet inquiens, ut oēs iſti uitent ſolē, balneū motū laborioſum uomitū,clamorē,coitum, & replettionem,& ut leniant naturas ſuas.

¶*De tinnitu ſiue ſonitu aurium.* *Cap.* LXXVII.

Motus,longa fames, vomitus, percuſſio,caſus,
Ebrietas,frigus, tinnitum cauſat in aure.

Septem hoc in loco enumeratur ſonitus,ſiue tinnitus aurium cauſæ.

Prima,motus; immo ieratior. ſ. Humores. n. & ſpiritus uehemētiore atque inordinato corporis motu cōcitatii craſſos uentoſosq; generāt flatus, quib. furſum urgentibus cum facilis non pateat exitus,tinnitus excitatur.Ac plurimum ſanè ob uentoſi flatus in auditorio meatu commotionem naſci ſolet.

Secunda, fames, ſiue longior ultra cōſuetam edendi horam abſtinentia. Cuius Auicenna. 4. 3. capit. 9. hanc tradit.

dit eſſe cauſam: Nēpè q̄ humores p̄ corporis molē diſperſi ac quieſcentes longiore fame exagitent̄. Natura.n.cibo in quē agat, deſtituta, ad humores conuertitur, eosq; reſoluit & commouet.

TERTIA, vomitus violentus & multus in hoc enim motus accidit vehementior, quo humores exagitari ſurſum ad caput ferūtur, quo fit, vt oculi nonnunquam ac facies erubeſcant, viſusque debilitetur, nonnunq̄ verò vapores ac ventoſi flatus ad auditorium pertingant organum, tinnitumque excitent.

QVARTA, prægreſſa plaga, ſiue percuſſio ſphærulę capitis, & maximè qua parte aures ſitæ ſunt. Innato.n.audi tur aëri vehementius inde exagitato ſpiritus accedit. Siquidē membro aliquo læſo, quemadmodū in li. de renum affec. dignot. & cura.c.12.Galen.teſtat̄, ſpiritus ſtatim & ſanguis, qui ſunt naturę vehicula, eo concurrunt: ex quorum deinde commotione tinnitus accidit.

QVINTA, caſus: pręſertim ſupra caput. Cuius eadem cū præcedente ratio eſt. Quinetiam humores in corpore ex quolibet caſu vehementer exagitatur.

SEXTA, ebrietas, & maximè quidē ex largo vini potu. Inde enim caput fumis repletur ac vaporib. qui ad auditorios meatus vrgentib. innatus eorum aer commouet̄, & ſonitus q̄dā excitat̄.

R 6 Septima,

Septima, frigus immodicum. Eo enim auditus organũ, & naturalis cerebri color debilitantur, vt flatuoſos generẽt ſpiritus, quibus ad aures penetrantibus tinnitus facilè elicit̃. Neq; ob dictas ſolum cauſas, ſed ob alias etiam nõ paucas ſonitus in auribus fiũt, Nẽpè ob flatuoſum ſpiritum in capite generatũ ac cõmotum. Ex ſonitu ſaniei, q̃ in ipſa fortaſſis aure genita eſt: aut ex feruore puris in partibus eius, aut ex motu vermiũ in auditorijs meatibus ſæpenumero euenienre, aut ob humoris in toto corpore ebullientes cõmotionem: ſicuti in febribus ferè & paroxyſmorũ principijs cõtingit: Aut ob ſuperfluam in corpore repletionẽ p̃ſertim in capite. Aut ex lenta & craſſa materia in ventoſos flatus reſolutã: aliquando ob pharmacorum articularium vſum ſonitus quidã ẽt fiunt. Qui in febrib. ſonitus fiunt, minimè interturbãdi ſunt, vt plurimũ.n. ſtatim ſedant̃. Plura Galenus libr.3.de cõpoſitione Pharmacorum ſecundũ locos c.1.de ſonitu in aurib. Serap. ĩ trac. 2.c.22.de ſurditate, & Auic. loco.iã.cit.

¶ *De uiſus nocumentis.* Cap. LXXVIII.

BAlnea, vina, Venus, ventus, piper; allia, fumus,
Porrum cum cępis, faba, lens, fletuſq;, ſinapi,

Sol,

Sol,coituſque, ignis, labor ictus,acumina,puluis.

Iſta nocent oculis,ſed vigilare magis.

Vnum & uiginti numero hic referuntur,quę noxam oculis important.

Ac Primum quidem Balneum,idque tã humidum,q̃ ſiccum,hoc ſtupha Barbaris,Latinis aerem dicitur: Illud uero Tina vulgo,Latinis Solium appellatur. Duplici porrò nomine utrunq; oculis officit.Primũ quidem immodicè excalfaciendo tẽperaturas eorũ deſtruit. Natura.n.velut ſupra oſtendimus, frigidi ſunt & aquei,Deinde vero tenuiores humiditates, quib. uiſiui, iiq; ignei temperantur,refocillanturq; ſpiritus, reſoluit & exiccat. Atque hic adeo prope Rhenũ, vbi plurimus utriuſque balnei vſus eſt, non pauci paſſim ocurrunt cæci, quemadmodum in Hollandia obinordinatã uictus rationem multi leproſi.

Secundum,uinum, & maximè quidẽ ſi immodicè bibatur.Cũ.n.caput,ut ſæpius iam dictum eſt, vaporib.ac fumis repleat,nõ oculos tantum ac uiſum, ſed reliquos etiam ſenſus oẽs immoderato vſu hebetare putandũm eſt.

Tertium, Venus,immodica ſcilicet, hanc enim obtundere oculorum aciem, Medici omnes uno ore prædicant.

terpretari pòt. Primum,ut ad auſteros ipſos referatur, qui caliginem aeris efficiunt. Ijs.n. flantibus aer fit turbidus, craſſus,caliginoſus,& tenebroſus. Secundò,ut ad oculos ipſos potius hæc uox referatur, qui flantibus auſtris caliginoſi redduntur,minusq́; acutè uident. Vt.n. reliqua oīa ſenſuum instrumenta nō ſatis probè ſuo funguntur munere, ſic ēt oculi ipſi ab auſtro caliginem quandam contrahunt. Lege Galenum commentario. 1. in epidemi. Statu. 1. apho. 8.

Quintum. piper: Hoc enim cum impenſus exiccet, acres oīno uapores frequenti eſu generat, qui ubi ad caput aſcenderint, oculos mordicāt & exiccant.

Sextum, Allium: quod acrimonia ſanè & uaporibus, quibus caput replet, oculos offendit. Supra. cap. 13.

Septimum, fumus: qui certè quòd mordaciſſimus, ſit miniumque exiccet, infeſtiſſimus eſt oculis. Ariſtoteles problem. 22. Sect. 31.

Octauum, porrum: hinc.n. craſſi ac melancholici generantur fumi, qui ſurſum elati, oculorum aciē hebetē faciūt, ſi quis eo frequētius utatur. Suprà c. 13.

Nonum, cepæ: horum nanq; eſu acris ſimiliter ad caput ſubmittuntur fumi, qui non uiſum tantùm, ſed ut quidam uolunt, rationalem etiam animæ partem lædunt Simeon Sethi.

De-

Decimum, faba: flatuoſum. n. craſſumque & melancholicum generat fumum, qui horrenda & terribilia parit ſomnia. mentem perturbat, ingenijque taciem obtundit, & ſpiritus viſiuos obtenebrat. Galen. lib. 1. de alim. fac. cap. 26. & Simeon Sethi in Synt.

Vndecimum, lens: Ea viſum integrum & inculpatum hebetat, ipſum im moderatè exiccans. Galenus, libr. 1. de aliment. facult. cap. 25.

Duodecimum, fletus: prę ſertim immodicus. Hic. n. cum recentricem oculorum facultatē imbecilliorē reddat, viſum vehementer oblędit, & ſanā oculorum aciē nimio plus ſiccando hebetat.

Decimum, & tertium, ſinapi: quod acrimonia ſua viſum efficit debiliorem.

Decimum & quartum, conſpectus Solis: Et hoc quidē ob excellentē eius ſplendorē ac nitorē, q̃bus viſū deſtrui, manifeſta conſtat experientia & ratione. Senſibiliū. n. exuperationes, vt lib. 2. de anima. cap. 12. Ariſtoteles adſtruit, ſenſum inſtrumenta corrūpunt. Quod quidē Galenus ēt lib. 10. de vſu part. c. 3 in hunc modū ſcribens approbat: Solem ipſum, inquiēs, ſi quis oculis in conniuentibus velit intueri, oculos celeriter perdet, multiq; in Solis defectibus, cùm eum affectum, qui Soli acciderat planius noſſe cuperent, fixis oculis Solem

lèm intuentes, imprudentes prorſus fue runt occæcati. At.n.per niuē iter facere quā oculis ſit pernicioſum, ſi minus Xenophonti credis, experientia tibi diſcere id licet: Sin uero naturalius quidpiam audire ſuſtines, ubi ellychnium ardens, aut aliam quamuis flammam in ſole lu lento conſtitueris, cernes eam protinus marceſcere, atque etiam ſi prope quamlibet flammam magnam ellychnium poſueris, vel aliam quamuis flammam minorem, repente extinguetur: cū quæ minor lux eſt a maiore vincatur ſemper ac diſſipetur. Lege eundem etiam lib. 1. de cauſis ſympto. cap. 6.

Decimum & quintum, Coitus: & maximè quidem intempeſtinus ac immoderatior. Hunc enim paulò antè capiti, oculis, omnibusq́ue ſenſuum inſtrumētis, plurimum nocere oſtendimus.

Decimum ſextum, Ignis, Cuius frequens inſpectio & ſplendor uehementer exiccat, oculos, uiſumq; debilitat. Quo fit, ut fabri ferrarii, & quicunque artes ſuas, quibus ſe ſuosq́ue ſuſtentant ad ignem exercent, rubros ferè & debiles habeant oculos.

Decimum & ſeptimum, Labor: immodicus ſcilicet. Is enim ſanguinem efficit ſicciorem, ſicut etiam reliquum corpus. Siccitas autem totam autem indurat, ergo uel eam, qua pu-

pilla

pilla integitur. Itaq; uis illa cõſpiciendi cooperitur, & delitefcit, Ariſtoteles proble. ſect. 31.

Decimum & octauum, Ictus ſiue percuſſio capitis, & maximè quidē qua parte oculi ſunt, Cum.n. ſanguis inde, ſicuti præcedente capite oſtēdimus, ad oculos rapiatur, accidit vt ſpiritus uiſiui ꝑturbentur, adeoq; uiſus ob id debilitet, & apoſtema nonnunquam generetur.

Decimum & nonum, nimius acrium rerum vſus: cuiuſmodi ſalſamenta nonnulla exiſtunt quę fumorum acrimonia aciem oculorum obtundunt.

Vigeſimum puluis, ſiue ambulatio ꝑ loca puluerulenta: puluis.n. ad oculos ꝑtingens uiſum maximè obſcurat.

Vigeſimum primum, immodicę vigiliæ, quę non oculos tantum, ſed totum etiam corporis habitum impenſius exiccant, & extabefaciunt.

Ad hæc, nocet oculis quælibet repletio: & quicquid naturam exicat, quicq; d item ſanguinem cõturbat, ſiue ex rebus ſit ſalſis, ſiue acribus, ſiue etiam aliis: & omnis ebrietas. Vomitus medio quodã modo ſe habet, confert.n. quatenus ventriculũ expurgat, nocet vero quatenus cerebro inſidentes materias commouet adq; oculos defluere facit. Quòd ſi neceſſarius fuerit, cum facultate à ſumpto cibo prouocandus eſt. Somnus quoque

ſuperfluus, quiq; repletionē mox ſubſequitur, infeſtus admodum eſt oculis. Sic quoq; copioſa ſanguinis detractio. Potiſſimū verò; quæ per frequentē cucurbitularū affixionē celebratur. Plura Auicē. 3. 3. tract. c. 1. 5. & 33. tract. 4. c. 4.

De corroborantibus viſus. *Cap. LXXIX.*

Foeniculus, uerbena, roſa, Et chelidonia, ruta.
Subueniunt oculis dira caligine preſsis.
Nem exiſtis aqua fit, quæ lumina reddit acuta.

Quinque hoc loco recenſentur herbæ quarum ſucco & ſtillatitio liquore, ſiue aqua, viſus reficitur ac recreatur.

Prima, fœniculus, ſuccus nanque caule & foliis expreſſus, ſiue diſtillatus, quē admodum lib. 3. ad Almaſ. ca. 47. Rhazes teſtatur, & nos ſupra c. 49 abundè oſtendimus, ad excitandam oculorum aciem præſtantiſsimus habetur.

Secunda, Verbena, ſiue Verbenaca: periſtereona, cai iranbotanin Græci, Germani verò *Yſereuyt* uocant. Huius ſtillatitius liquor ſemel aut bis oculis quotidie admotus, ipſorum uitiis mederi perhibetur. Qua ratione oculorum remediis plurimum miſceri ſolet. Semē

eius,

eius,ut in Pādectis Syluaticus refert, cū ſucco fęniculi impoſitū,oculos emūdat.

Tertia roſa:cuius aqua refrigerando & adſtringendo oculorum potisſimum fluxiones cohibet, animalēq; ſpiritū ac viſum corroborat.Succus recētib. foliis expreſſus Dioſco.lib.1.c. 1e. ad oculorū circumlitiones reconditur.

Quarta,chelidonia : Huius ſuccus claritati oculorū utilisſimus eſt, quemadmodum ſatis ſuperq; oñdimus ſu. c.71.

Quinta, ruta,herba uulgo cognita, q uiſus aciem exiccat,grauesq; oculorum dolores emplaſti modo impoſita cum polenta mitigat.Plura ſup.c.61.

De dolore dentium ſedando. C.LXXX.

SIc dentes ſerua,porrorum colli
ge grana.
Vre cum hyoſcyamo ſimul, utere
iure decenti.
Per ſicchonion & fumum capeden
te remotum,

Remedium hoc in loco traditur efficaciſſimum ſedandum dentis ex eroſione dolorem.Quod conſtat ſeminis hyoſcyami albi,& porri ſingulorum partib. iiii. & ſeminis cepę partibus ii. S. Primum optimè pręmundato dante,ſemina

na ſimul cōburantur,exurgētemq; hinc fumum eger admittat,infundibulo adhibito, ad eff.ctū dentem. Lege de hoc plura apud Aeginetā lib.3.c.26.Actiū lib.8.cap 33.Auic.7.3.c.19.& Meſuen de ægritudinib. oris, titulo,de vermib.dentium Hyoſcyami natura eſt anodunos,q̄ doloris leuamentū adeò prēſtat, vt vix percipi quidem amplius poſsit, Fumus verò ſeminū porri atq; cepæ, Auic.2. Can. c.547.teſte accōmodatiſsimus eſt necādis eiiciendiſq; vermib.qui in croſ.s nōnunq̄ dentibus intollerabiles cruciatus excitant. Hyoſcyamus, & lib 4.c. 64.à.Dioſco.deſcribitur, frutex eſt caules emittens craſſos. folia lata, ublonga, diuiſa, nigra, hirſuta.flores è latere caulis ordine prodeu tanquam punicorum cytini., ſcutulis ſepti ſeminū plenis, vt papaueris, Germanicè *Bilſencruyt.* Gallicè. *Inſquiame.*Hiſp. *Veleño,* yrizamet oxæs etitheſa odontalias eſti diaclima,ideſt radice eius in aceto elixa, utiliter in dolore dentes collūtur. Quod Macer etiam lib.2.cap.35. hiſce uerſibus confirmat. *podagra*

Ore diu tepidum ſi contineatur acetum,
Quo ſint decoctæ radices illius herbæ.
Dicitur immodicum dentis pacare dolorem.

Porrò

Porrò chonion, quod in emboti locū ſubſtituimus, ... diminutiuum eſt, & ſignificat infundibulum.

De raucedine uocis. Cap. LXXXI

NVx, oleum, frigus capitiſque, anguillaque, potus,
Ac pomum crudum faciunt homi nem fore raucum.

Sex cauſæ raucedinis hic recenſentur.

Prima, Nux: ea enim cum vehementer exiccet, vocem exaſperat gruumque langoribus ſimilem efficit.

Secunda, Oleum & maxime quidem, ꝙ ex immitaturis oliuis exprimitur. Huius.n. glutinoſa quædam pars dum in ore continetur, ad aſperam delabitur arteriam, ipſamq; diutulè inhęrendo ſtringit & exaſperat. Omne præterea oleum in billioſis corporibus prōptè accenditur quare vocalē æpe arteriam ipſis exaſperat, raucedinemq; parit. Quod oleo attribuitur hoc in loco, id ipſum etiam de caryino, quod e nucibus conficitur inglandibus intelligi poteſt.

Tertia, frigus capitis: Ipſum enim caput comprimit ac ſtringit: quo fit, vt humores, qui ſunt in cerebro, deorſum ad aſperam arteriam defluant, eamque immodicè humectando raucedinē excitent.

Quarta, anguilla: De ea ſatis ſupra

pra capite trigeſimoprimo, dictum eſt.

Quinta, potus: nimius, ſ. & maximè q. dem, ſi inſtante nocte, atq; hora ſomni exhibeatur. Aſperã. n. arteriè immodicè rigat & humectat; q̃ ex medicorũ oĩum ſententia potiſſima raucitatis cauſa eſt.

Sexta, pomum crudũ: quo nomine q. libet fructus crudi intelligendi hoc in loco ueniunt. Quatenus. n. crudi exiſtunt, phlegmatis generant multitudinem. Quod ſi immaturi præterea ac ſtyptici fuerint, fauces exaſperãt, raucedinemq; pariunt. Plures cauſas raucitatis enumerat Auicen. 10. 3. Trac. c. cap. 1.

Rheumatis remedia. Cap. LXXXII.

IEiunia, vigila, caleas dape, tuq; labora,
Inſpira calidum, modicum bibe, cõprime flatum.
Hæc bene tu ſerua, ſi uis depellere rheuma.
Si fluat ad pectus, dicatur rheuma catarrhus:
Si ad fauces, branchos, ſi ad nareis eſto coryza.

Hic ſeptem enumerantur rheumatis remedia.

PRIMVM, fames ſiue ieiunium per hoc

hoc.n.ipſius cõſumitur materia. Fames enim vt aphor.59.lib.7.Hippocrates adſerit,corpora exiccat. Et hoc quidem ex accidenti.Nam cùm fameſcimus, ſi in fame perſeueremus, naturalis calor, qui nunq̃ ceſſat.pabulo,in quod agat, deſtitutis,carniũ humiditatem exiccat.Quare rheumatis quoque materiam concoquendo ac difflando conſumit.

Secundum, vigiliæ, quæ & in ſe ſanè cũ totum corporis habitum quemadmodum li.7.c.6. metho.med.& cõment. 28 li.aph.Gal. teſtatur ſufficienter exiccent rheumatis ẽt cauſam nẽpe cerebri humiditates neceſſario cõſumunt, vaporumq; copiã ad caput trãſmitti ꝓhibẽt.

Tertium,cibi calidi: præſertim ſi à frigida materia reuma initiũ duxerit.Eam cñ cibi calidi cõcoquunt ac maturant.

Quartum,labor.Hic.n ſicuti lib.2. de dieta Hipp.adſerit,ſuapte natura ſuperflua demit.Cuius deinde hãc adfert cauſam:nẽpe qđ corpus ſiccet. Corpora.n. laborantiũ cálefiunt,quibus calefactis attenuatur & depurgatur id quod in ipſis ſuperfluum eſt,ſed reuera hoc,eſt, quia calor ille exiccat.

Quintum,calidi aeris inſpiratio. Et maximè quidem ſi ex frigida materia ſit rheuma.Ea nanque per calidi aeris attractionem incaleſcit ac maturatur.

Sextum,moderatio potus. Nã & hæc

corpora,

corpora;perinde ac fames,exiccat, adeoque rheumatis materiam maturando diſſipat atque conſumit.

Septimum, cohibitio, ſiue retentio ſpiritus.Ea frigido potiſſimum áuxiliatŭ catarrho. frigefactas nāq; pectoris particulas, Aetio lib. 8. cap. 54.teſt.calfacit, materiamq; catarrhi pituitoſam ac frigidam concoquit,diſpergit atque conſumit.Gal.lib.3.ca.3.de ſanitate tuen. του πνεύματος κατοχὴ καὶ κατάληψις dicit. His amplius oportet ut is qui catarrhū patitur,caput ſuum moderato calore cō tinenter foueat,& à frigore,Boreali præſertim,tueat. & maxime q̃dem poſt diutinos Auſtri flatus. Siquidem caput,ut cōmen.12.lib.3.apho.Galenus ſcriptum reliquit, repletum eſt in calida atque humida Auſtrina conſtitutione. Frigidis autem Septentrionis ſuperuenieus, ceu manus quædā extrinſeca capiens ac præmens cerebrū, ueluti ſpongıā quandam exprimit illam quæ in ipſo continet hu miditatē. Hæc uero delata alias ad aliū locum, ex ijs qui faciles ſunt ad patiendum, multos generat morbos. Minimè tamen ſub dio ſolaribus radijs nudum exponendum eſt, neq; ad luculentū ignē diutius commorando excalfaciendum. Eo nanque modo rheumata augentur. Multam quoque ciborum ingeſtionem, præſertim uaporoſorū, ac uini potum

S ſugiat;

fugiat: imò uerò quoad fieri pōt, famem ac ſitim toleret. Caueat ēt à potu aquæ glacialis ac niualis. Præterea ſupinum cubitum vitet, ne peccans humor in poſteriorē partē & dorſalē medullā deferatur. Ea. n. pars quum manifeſto careat meatu, quo materia excernatur, periculū eſt, ne ad neruos penetrans conuulſionē aut paralyſin generet. Somnum item fugiat diurnum, quātumq; pōt uigilet, quoniam eſt radix curæ. Hæc ferè Rhazes lib. 9. c. 14. ad Almanſo. & Auice. 5. 3. tract. 1. cap. 13.

Vltimi duo uerſus differentiā inter catarrhum, branchon. & coryzam continēt. Rheuma aūt nomen eſt generale ad quēlibet materiæ defluxū apotoureo, quod eſt fluo. Eius ſpecies, ſiue membra ſunt catarrhus, branchus, & coryza, de quibus ſupra cap. 3.

Porrò rheumatis generatio imbrium generationi ſimilis eſt, quēadmodū li. 2. de partibus aīaliū cap. 7. Ariſto. docet. Cùm. n. ex terra vapor exhalat, afferturq; in ſuplime à calore, ubi ſupernum aerē ſubierit frigidū, conſiſtit: denuo in aquā pp refrigerationem cōuertitur, atq; in terrā defluit. Fluxiones ēt ſic ex capite oriuntur in iis corporibus, quibus cerebrū frigidus eſt. q̄ temperamentū modicum poſtulet. Cum. n. alimentū per uenas ſurſum reſpirat, ubi excrementū ob

eius loci vim refrigeratum eſt, fluxiones pituitæ, ſanieiq; mouet. Hactenus Ariſt.

De curiatione fiſtulæ. Cap. LXXXIII.

AVripigmentum, ſulphur miſcere memento.
His decet apponi calcem, coniunge ſaponi,
Quatuor hæc miſce, commixtis quatuor iſtis
Fiſtula curatur, quater ex his ſi repleatur.

Medicamentum hoc in loco pro fiſtulæ curatione deſcribitur longè optimũ, quod, vt præter quotidianam experiētiã recentiorem ferè omnium ſcripta teſtantur, neminem unquam fallit. Nempe vt fiſtulis infundenda collyria, ſiue penicilla, ex auripigmento, hoc eſt, arſenio, ſulphure, calce, & ſapone commiſceantur. His enim omnibus inſignis quædam ineſt erodendi, exiccandi, diſcutiendi, & abſtergendi, & emundandi facultas: quæ ad fiſtulæ curationem cumprimis neceſſaria eſt.

Auripigmentum, ſiue arſenicum, facultatis eſt cauſticæ, ſiue vrentis, idq; tã combuſtum, quam uſtiones expers. Diſcutit, attrahit, erodit, conſumit & emũdat. Cruſtas cum vehementi uredine & violento morſu excitat. Reprimit quæ

excreſcunt, & capillos euellit. Quod verò ſublimatum eſt, cancrum, lupum, eſthiomenon, noli me tangere, fiſtulam, & oẽs tales peſſimos morbos, prima die occidit, & extirpat.

Sulphur Sulphur ſubſtantia tenue eſt, calfaciẽdi & ipſum vim obtinet celeriter concoquit, attrahit, detergit, & diſcutit.

Calx. Calx omnis communiter habet feruidam vim, erodit, vrit, & ignium modo cruſtas inducit. Calx verò in aqua clota abſque morſu deſiccat. ac ſi biſterque, aut amplius abluta fuerit, plane mordicitatis expers conſtituitur ac ſtrenuè abſque mordicitate exiccat.

Sapo. Sapo, qui Græcis etiam σμηγμα dicitur, eſt pingue illud albũ, ſiue nigrum, quo veſtes mulierculæ lauant, abſtergunt, & emundant. Calfacit quidem & deſiccat, ſed reliquis paulò remiſſius, aptiſſimus eſt ad emolliendos tumores in σκίῤῥον induratos. Q. Serenus Sammonicus prima longa extulit cap. 11.

Attrito ſapone genas purgare memento.

Fiſtulæ. Porro fiſtula (quæ Græcis σύριζα nominatur) arctus oblongusq́; & calloſus eſt ſinus, aliquatenus indolens, aſſiduè & periodicè, id eſt, ſecundùm diuerſa tẽpora, ſine lunationes, vt vocãt, fluens. Qui magna parte ex abſceſsibus parum dextrè curatis orit̃, ſed & ex alijs non nunquam vlcerũ generibus ac ſinubus

perperam

perperã curatis, naſcit. Hæc aũt nomen accepit ab arundinearũ fiſtularũ tralatione. Quandoquidẽ in eis cauitas quædam deprehenditur arundinum cauitatibus ſimilis. Plura Corne. Celſus lib. 5. c. 8. Paulus Aegineta lib. 6 c. 77. Auic. 4. 4. tract. 4. cap. 11. & Ioannes Tagaultius li. 3. chirurg. inſtit. cap. 18.

De doloribus capitis. *Cap.* LXXXXIIII.

SI capitis dolor eſt ex potu, lympha bibatur,
Ex potu nimio nam febris acuta creatur.
Si uertex capitis, vel frons æſtu tribulentur,
Tempora, fronsque ſimul moderate ſæpe fricentur,
Morella cocta necnon calidaque lauentur,
Iſtud enim credunt capitis prodeſſe dolori.

Duo hic traduntur remedia doloris capitis.

Primum, ſi cupiã ex uini, vel alterius cuiuſlibet liquoris inebriantis potu, dolor accidat capit. vt is potu aqua utatur frigida. Ea nãq; frigiditate ac craſſitudine ſua impedit, ne fumi ex eiuſmodi po

tu ſurſum euicti cerebrum petant ac lędant.

Secundum, ſi cupiã vertex capitis, ſiue fronis nimio calore æſtuet, vt ei tempora & frons moderatè primùm fricentur, ac calida deinde acqua decoctionis morellæ lauentur.

Porro morella, ſiue Maurella, vt diſertè admodum Ianus Cornarius in ca. 34. lib. 2. Marci exponit dr̃ ſolatrum Officinis appellatum, ab atrum acinorum colorem Mauros referentem: Græci ſtruxnon chpaion, Latini vero Solanum vocant hortenſe, Germanicè, *Nachtſcaye*, Gal. *Morelle de iardin* Notum eſt oĩbus, vtunturq; ad omnia ea, quę refrigerari adſtringiq; poſtulanţ. Põt.n. hæc duo ordine ſecundo, Gal. lib. 8. cap. 144. de ſimplic. med. facul. teſte. Folia per ſe trita & impoſita capitis dolores ſanant. Dioſco. lib. 4. cap. 66.

¶ *De quatuor anni temporib.* *C. LXXXV.*

TEmporis æſtiui ieiunia corpora ſiccant.
Quolibet in menſe & confert uomitus, quoque purgat
Humores nocuos, ſtomachus quos continet intus.
Ver, Autumnus, Hyems, Aeſtas dominantur in anno.

Tem-

Tempore vernali calidusq; aer madidusque.
Et nullum tempus melius eſt phlebotomiæ.
Vſus tunc homini Veneris confert moderatus,
Corporis & motus, ventriſque ſolutio, ſudor,
Balnea, purgentur tunc corpora per medicinas.
Aeſtas more calet ſicca, & noſcatur in illa.
Tunc quoque præcipue choleram rubram dominari,
Humida, frigida fercula dentur, ſit Venus extra,
Balnea non proſunt, ſint raræ phlebotomiæ,
Vtiles eſt requies, ſit cum moderamine potus.

Plurima hic verſibus comprehenduntur.

Ac primum quidē, quod ieiunia corpus per eſtatē ualidiſſimè exiccent. Aeſtas.n.cùm calida ſit & ſicca, neceſſariò talem ēt uim, nēpe calidā ac ſiccam, in corpore exercet. Cutem igitur efficit ra-

riorem, poros aperit, ſudoremq; elicit: Quo fit vt humoribus largè diſcuſſis à conſumptis corpus vehementer exiccet, Superueniente autẽ inſuper & ieiunio, magis oĩno exareſieri neceſſe eſt. Naturalis ſiquidem calor, vt ca. 82. oſtendimus, humido deſtitus cibali, in propriã agit carnium humiditatẽ, ipſamq; exhaurit & exiccat. Fames.n. corpora ſiccat.

Secundum, quod vomitus ſingulis, menſibus ſemel aut bis prouocatus, plurimũ tuendæ ſanitati adferat emolumẽti. Ventriculum.n.a bile & pituita, cæteriſq; prauis ac uitioſis humorib. quibus grauatus fuit, exonerat. Atque hoc quidem de Hippocrates cõſilio cõſtat. Nam in lib. de ſalubri diæta ita ſcriptum reliquit, Melius eſt, ut is qui ſingulis menſibus uomere conſueuit, continuo biduo hoc agat, q̃ interpoſitis quindecim diebus, ita.n. ſecũdus dies prioris reliquias extrudit. Quæ quidẽ ſententia in libro etiã, de inſomniis, repetitur. Gal. quoq; lib. 5. de uſu partium ca. 4. Hanc Hippocratis ſniam iis confirmat uerbis: Rectè igitẽ ueteres medici uomitus a cibis ĩ ſingulos menſes repeti præcipiebant, alii quidem ſemel, alii vero bis. Oẽs aũt hi qualitates ipſas eo caſu cõmedendorum acres, atque abſterſorias deligere conſulunt, vt pituita oĩs è uentriculo purgetẽ, neq; prauo ſucco corpus adficiatur. De

hoc

hoc nonnihil etiã ſup.c.15. Cur uero arte uomitũ interdũ moliri oporteat, Auicen.4.1.c.13. hãc potiſſimũ adſignat cauſam: Nempe qđ uẽtriculo à natura nihil ordinatũ ſi quo irritãte ſua ſpõte expurgari queat: ſicuti inteſtinis flaua bilis, q̃ deſcẽdẽs ipſa facile & abſtergit & emunda. Idẽ eodẽ in loco q̃ plurima ẽt uomitus recenſet cõmoda, ſiquidẽ recte fiat, & uomens ſuapte natura facile ferat.

Ac primum quidem, ꝙ capitis grauitatẽ tollat: idq; maximè ſi ex humorum ac uaporũ multitudine è uentriculo ac mẽbris inferiorib. ſurſum uergente contracta ſit: ſi uerò à proprio ipſius cerebri fuerit nocumento, ab eo cauendum, ut qui grauitatem augeri magis ſoleat.

Secundum, quod uiſus aciem ſubtiliorẽ reddat: pſertim ſi uiſus ob uaporũ copiã è uẽtriculo ſurſum aſcẽdente obſcuratus fuerit: alia.n. offendit potius.

Tertium, quòd nauſeam auferat ſatietatẽ: humorẽ.n.in uẽtriculi ſpacio innatantẽ, ac nauſeã excitantem, euacuat.

Quartum, quod illi etiam, ad cuius uentriculum flaua bilis confluens cibũ corrumpit, egregiè opituletur: eam enim per ſuperiora exturbat.

Quintum, quod ſtomachi ſubuerſionem atque abominationem ex pinguiũ ac dulcium alimentorum eſu contractũ ſubmoueat.

SEXTVM, ꝙ ἀνορεξίαν, i. appetentię amiſſionem, & corruptum ipſius ventriculi deſiderium, quo nimirũ acria ſolũ, aut acida; aut pontica appetuntur, curet. Vomitus nanq; eiuſmodi affectionem cauſas oẽs remouet: remotis verò cauſis, effectus quoque tolli neceſſe eſt.

SEPTIMVM, quòd corporis ex humorũ redundantia laſſitudini conueniat: euacuata enim materia vires corporis omnes alleuantur & recreantur.

OCTAVVM, q̃d renũ ac veſicę vlceribus ſuccurrat, materiã nanq; eo corruentẽ ad appoſitam abducit partem.

NONVM, quòd leprę auxillietur: & maximè quidẽ ſi cum vehementi vomitiuo, quale veratrum cumprimis exiſtit, eliciatur. Hoc. n. lepræ materiam eradicatu difficilẽ è remotis locis ſubducit. Quinetiã primæ cõcoctionis errata corrigit, quo fit, vt & reliquę cõcoctiones abſolutiores fiãt, Lepræ. n. origo eſt ex cõcoctoriæ facultatis corruptione.

DECIMVM, ꝙ corporis colorem ex vitioſo aliquo humore deprauatum emendet: ipſum n. a cute alio deriuat.

VNDECIMVM, quod epilepſiam ex ventriculi cum cerebro ſympathia obbortam curet: humorem enim, cuius euaporatione epilepſia accidebat, è ventriculo expellit.

DVODECIMVM, quod ictero, illi

præſer

præſertim, qui ab obſtructionib. initiũ ducit, medeatur: uehementiore ſiquidẽ uomendi conamine obſtructionum materiæ a locis, quos obſidebant auertunt. Ad hęc materia ẽt pituitoſa, q̃ eiuſmodi ferè parit obſtructiones, uomitu educit.

Decimumtertiũ, quòd aſthmati ſubueniat, cauſam enim eius antecedentẽ tollit. Quin thoracem etiam ac pulmonem calfaciẽdo ſuperfluitates abſumit, vnde aſthma gignebatur.

Decimumquartum, quòd tremorem atque paraſyſin curet: harum enim paſſionum materiam aufert.

Decimumquintum, quòd magna & nigra ulcera in extremis partib. & impetiginem, materiam diuertendo curet.

Quanquam uerò uomitus ritè prouocatus dictorum commodorum omniũ ſit autor, cauendum tñ unicè erit, ne is, qui ualere & ſeneſcere uolet, ut uomat quotidianũ habeat, Nã eius frequentia aſſiduusq; uſus ſtomachũ ſentit & lacunã facit oĩum ſuperfluitatũ. Præterea ſurditatem ẽt inducit, uiſui obeſt, thoracis pulmonisq; venas diſrumpit, nocet dentib. & dolorib. capitis, maximè ſi non ex uentriculi uitio orti ſint. Cęterum in eliciendo uomitu ſumma diligentia conſiderandum medico, qui ad uomendũ faciles, quiq; difficiles futuri ſint. Difficulter.n. uomentes, ad uomitiones non *Auic. 4. 1. ca. 14.*

ſunt cogendi, ſed per inferiora potius purgãdi. Difficulter.n. vomentibus, vbi eos ad vomendũ viſceris uenarũ q̃ in thorace ſunt ruptionis periculũ imminet. Difficiles aũt & inepti ad vomendũ ſunt mediocriter carnoſi, & anguſto thorace prędíti. Contrà verò faciles; & idonei, qui tenues gracilesq; natura ſunt, & amplum obtinent thoracem. Quę ſingula Hippocrates lib.4.aphoriſmo 6.&.7.ita ſcribens comfirmat: Graciles, & ad vomendũ faciles, per ſuperiora purgare conuenit. Qui verò ad vomendũ difficiles ſunt & mediocriter carnoſi, hos per inferiora purgare oportet. Tempus vomitioni aptiſsimum eſt eſtas, vtpote in qua biliosi potiſsimũ humores generantur, qui facile ſurſum feruntur, & per vomitũ ſine negotio eiiciunt. Quod Hippocrates ẽt lib.4.apho.4.ita ſcribẽs confirmat. Aeſtate quidẽ ſuperiores magis ventres, hyeme aũt inferiores medicamentis purgare conuenit. Neq; obſtat qđ Hippocrates in lib. de diæta ſalubri aphoriſmo.15.contrarium adſtruere videat: ſex hybernis menſib. vomere vtile eſſe tradẽs: & Celſus lib.1.c.3.vomitũ vtiliorẽ hyeme q̃ æſtate eſſe ſcribat, ꝙ vterq; in ijs locis de pituitę vacuatione, q̃ citra purgantia medicamenta fit, loquatur. Qñ.n. hyeme in ventriculo pituita generaẽ, neceſſe eſt vt illam

vomitibus

vomitib. expurgamus. Verũ vniuerſum corpus ſi purgare inſtituamus, ęſtate per ſuperiorẽ ventrẽ, hieme per inferiorem, vt eſt in aphoriſmis relatũ, purgabimus. Quid multa? vniuerſum corpus. ęſtate per ſuperiora & vomitum magis purgãdũ, hyeme verò per inferiora. Pituitam verò in ventriculo tm̃ coaceruatã hyeme, vomitu eijcere nihil prohibet, imò plurimum confert. Porro q̃d ex eis quæ per vomitũ quouis tp̃e eijciuntur prædicere liceat. Hippocrates libro. 2. progno ſtic. aphoriſmo. 18. & ſequentibus, & poſt eum in ſuis commentarijs Galenus, abundè docuerũt. Lege plura apud Leonhartum Fuchſium cap. 30. methodi perueniendi ad medicinam.

Tertium ex ijs, quæ in præſcriptis notantur verſibus, eſt, quòd quatuor ſint anni tẽpora, Ver, (Aeſtas, Autumnus, & Hyems. Et inter hæc ver, licet per ſe ſit oĩs exceſſus plane in medio quemadmodum libro. 1. de temperamentis capite ſeptimo Galenus teſtatur, reſpectu tamen habito ad reliqua tempora, calidum dicitur ac humidũ. Hoc tẽpus ſanguini mittendo accommodatiſſimum eſt, ſiquidem æquale eſt, atq; adeo neq; nimis calidum, neque ſupra modum frigidum: vt rectiſſimè ab Hyppocrate libro ſeptimo aphoriſmo. 54. dictum ſit: Quibus ſanguinem è venis detrahere

confert,

confert, ijs Vere ſanguinē mittere prodeſt. Hoc item tēpore ſanguis in corporibus augetur. Conuenit aūt ut in uere, ad imminuendā repletionē; Venus, motus, uētris ſolutio, ſudor, & balnea ſint moderata. Hoc ēt tpſ, ut lib. 6. aphoriſm. 47. Hipocrates teſtatur, aptum eſt corporis purgationi, quæ fit per medicamenta.

Quartum, ꝙ æſtas calfaciat atq; exiccet, ac proinde flaua bilis, quæ calida & ſicca eſt, per ipſam in corporibus augeatur. Ad moderādam igitur δυσκρασίαν, quæ corporibus rōne temporis accedit, alimentis utendum eſt frigidis ac humidis: abſtinendum a Venere, & crebris balneis. Nam & hæc exiccant. Et niſi neceſſitas cogat, rara ſit phlebotomia. Sit q. es & paruus motus, quies. n. humectat, motus exiccat. Potu utendum moderato, præſertim frigido: ſuperfluam nāq; frigidi potus ſumptiōnē, ob pororū apertionē, ſubita nonnunq̄ corporis infrigidatio, uel paralyſis, ſiue laxitas membrorum, aut repentina mors conſequit̄. De anni tēporib. plura diximus ſ. c. 19. & 56.

¶*De numero oſſium, dentium, & uenarum in humano corpore.*
Cap. LXXXVI.

OSſibus ex denis, bis centeniſque nouenis,

D on-

Conſtat homo, denis bis dentibus & duodenis,
Et tercentenis decies, ſex quinqueque venis.

Traditur hoc in loco, quod in uniuerſum ſint oſſa, dētes ac venæ humani corporis. Oſſa quidē fiunt è ſemine, cum id quod eſt craſſiſſimū, à calido uirente induratur, ſicut lapides coquuntur à calido uirente. Sunt autē oſſa ueluti trūcus ſuſtinens reliquum corpus. De quorum numero haud parua inter ipſos artis Medicæ ſcriptores diſſenſio eſt. Hic.n.ducēta ea eſſe & nouendecim aſſeritur. Ioan. Tagaultius excellentiſſimus noſtri æui Medicus, ducēta & quadraginta ſex hoc diſticho complexus eſt. *Oſſa.*

Adde quater denis, bis centum, ſenaquè habebis.
Quam ſis multiplici conditus oſſe ſemel.

Nonnulli. 304. conſtituerunt. Sed Rhazes lib. 1. cap. 2. ad Alman. 248. ea eſſe, Galeni authoritate probat. Cum oia, inquit, corporis oſſa numerata fuerint, prout Galenus numerauit. 258. erunt. Cui ſubſcribit etiam vulgatiſſimus hic uerſiculus.

Oſſa ducentena, atquè quater ſunt & duodena.

Secundo deinde loco dicitur, homini ineſſe. 32. dentes, & hoc quidem in

corpore bene conſtituto, ut quælibet maxilla, tam ſuperior, q̃ inferior, ſexdecim dentiũ ſit capax. Quaterni primores, ſiue aduerſi, τομεῖς & τομικοὶ Græc. nominantur, item γελάσινοι, q͡p inter ridendum retegantur, Latini inciſores, ſiue inciſorij, quia cibũ in os primò allatum confringant & incidant, ſingulis tm̃ radicibus nituntur. Horum uero lateribus adiacẽt in qualibet maxilla duo acuti, canum dentibus ſimiles (unde curodontes uocati) cinguntq; tomicos ex omni parte, quorũ munus eſt, morſu diuidere eſcas, atq; eas diſcriminare. Simplici radice cõſtat, quemadmodũ inciſorij. Sed caninorũ, qui ſuperiores ſunt, lõgiſſimas habent radices, ut ad oculorũ orbem ferè pertingant, neruisq; qui labri ſuperiores motores, ab oculorũ regione per ſuperius foramen emergunt, admodũ uicini ſint. Vnde fit, ut altero ex his dẽtib. auulſo, periculum nõnunq̃ immineat, ne parte aliqua offendantur oculi, quapropter vulgo dentes ocularij dicti Magnum, dum naſcuntur, dolorẽ infantulis infligũt, & ſi qñ defluxio a cerebro in eam gingiuæ partẽ inſederit, in quam implantantur (uel natu grãdioribus) totius genæ & oculi dolorem pulſatorum non ſine febre ſuſcitant. Intimis porro dentibus atteritur cibus, ijs maxillaribus, ſiue molaribus nomen eſt

indi-

Inditum, Græci gomfious & mulas, ſiue mulitas vocant, quod cibos iam inciſos & confractos a prioribus dentib. molant & comminuant: aſperi. n. ſunt, duri, & ampli, vt inciſa a tomicis, & confracta a caninis, in læuorem exactum terant. Sunt autem viginti: ſuperius quidem decem, in vtroq; latere caninorũ ſiti, totidemq; inferius. Qui ſuperiori maxillæ affixi ſunt, triplici radice, interdum etiã quadruplici nituntur: alii vero duplici, & nonnunq̃ triplici præſertim qui duo ex iis aduerſi & anteriores magis ſunt: tertius. n. perraro hmõi eſſe reperitur. Poſtremi dentes, qui ſunt oĩum reconditiſſimi, ac propemotum gingiua operti, Græcis ſofioniſtires, quod, ſ. tempore producantur, quo ſapere ſolemus, & op ſigonoi, id eſt, ſenotini, & crai tyres, qđ ætatem perficiant & compleant, & nuncupantur. Latini ſimpliciter Genninos nominant, nonnulli dentes ſenſus, ſiue ſapientiæ. Interdum ad ſeptimum & viceſimum annum latent, vnde Hippocrates in libro de carnibus, ſic ſcriptum reliquit. Quin & in quarto ſeptenario dentes enaſcuntur, pleriſq; hominibus duo qui ſapientiæ dentes appellantur. Interdum etiam ad octogeſimum annum, teſte Plinio lib. 11. c. 37. Plura Gale. in libr. de oſſib. cap. 5. & lib. 11. cap. 8. de uſu par. Auicenna prima. I. doct. 5. ſum. 1. cap. 5.

Dentes molares.

An-

Andreas Veſalius lib. 1. c. 11. de humani corp. fabric. Carolus Stephanus. li. 1. c. 11. de diſſectione, Leonhartus Fuchſius par te. 1. epitomes de humani corpo. fabrica. lib. 1. cap. 14.

Tertio demum loco traditur, humanum corpus conſtare ex trecentis & ſexa ginta quinque venis. Cuius rei certitudo ex anatomia petenda eſt.

De quatuor humoribus humani corporis. Cap. LXXXVIII.

Quatuor humores in humano
corpore conſtant,
Sanguis cum cholera, phlegma, me
lancholia.
Terra melancholicis, Aqua confer
tur pituitaue,
Aer Sanguinis, ignea uis Cho-
leræ.

Hic de humorib. qui ad humani corporis conſtitutionem neceſſariò concurrunt, cū primis agitur. Sunt autem ii numero quatuor: ſanguis ſcilicet, pituita ſiue phlegma, flaua bilis ſiue cholera, & atra bilis, ſiue melancholia.

Deinde oſtenditur, quod nam eorum ſit temperamentum, & quomodo ſingulis elementis reſpondeant. Melancholia frigida ac ſicca eſt, & terræ reſpondet.

Pituita frigida & humida exiſtit, & aquæ comparatur. Sanguis calidus eſt atque humidus, & confertur aeri. Flauabilis calida ac ſicca exiſtit, & igni reſpondet. Quod ſanè uulgatis hiſce uerſiculis maiores noſtri innuere etiam uoluerũt.

Humidus eſt ſanguis, calet & uis aeris illi.
Alget phlegma, humetque, illi ſic copia a quoſa eſt.
Sicca calet cholera, & ſic igni ſit ſimilata.
Frigens ſicca melancholica eſt, terræ adſimilata.

Sanguis omnium humorũ facilè præſtantiſſimus eſt: vel quod materia ſit ſpirituum, in quibus cõſiſtit vita, & omnis actio, naturalis ſcilicet vitalis, & animalis: vel quod vitæ principiis conformis exiſtat. Eſt enim tẽperatè calidus ac humidus: vel certè quòd præcipuus ipſius vſus ſit, ut nutriat, Ex eo enim omnes particulæ corporis, vt multis in locis teſtatur Galenus, nutriuntur. Et, vt verbo dicam. Sanguis naturæ theſaurus & vitæ fomes eſt, ut quo affatim effuſo, mors ſubinde ſequatur. Hinc ſanè eſt, quod Moſes. 17. Leuitici ita ſcriptum reliquerit. Anima omnis carnis in ſanguine eſt. Significat autem Anima Hebræis vitam. Hanc cum dicit in ſanguine eſſe, uult ſanguinem vehiculum eſſe vitæ. *Sanguis.*

Phlegma ſecũdum probitatis locum ſibi *phlegma*

ſibi uendicat. Hic humor, ut teſtis eſt cō ment. 30. libri de natura huma. Galen. in prima ciborū mutatione generatur. Colore autē albus exiſtit, & concoctione in ſanguinē mutatur. Quapropter quū ſit ueluti ex dimidio coctum nutrimentū nullum qđ pituitam expurget propriū inſtrum natura machinata eſt. Quippe in uentriculo generata pituita, quæ fert ſimul cum iis, quæ ex cibi potusq; humoribus in iecur diſtribuuntur, cōcocta iā ſanguis euadit. Quod autem pituita in uenas fertur, aīali etiā ex uſu eſt. Deſiderat itaq; talis humor nō utiq; euacuari, ſed in corpore manens alterari. Quod uero in inteſtinis relinquit, a bile ex iocinore in ea defluente abſterſum, cōmodiſſimè ac celerrime per ſedē eiicitur, ut lib. 5. de uſu part. corpo. huma. cap 4. fuſius Galenus oſtendit. Porrò excrementum, quod à cerebro deſtillat, ueluti Galenus libro 2. de natural. facul. capi. vltimo atteſtatur propriè non recte appellatur pituita, ſed Græce ὀλεναγο καὶ κόρυζα. Latinè Muccus.

Flaua pallidave bilis, ſic a calore, qui eſt flauus pallidusve, appellationem accepit, ſimpliciterq; Græcis, Galeno in libello de tumoribus præter naturam ca. 10. teſte, χολη' dicitur. Reliquias uero omnes biles, cum coloris adiectione nominant. Generatur autem bilis in hæpate,

ibidem-

ibidemq; cũ ſanguine miſcet. Neceſſa rium autem fuit, vt ab ea ſanguis purga retur, ne ſcilicet totius corporis color ab ea, haud ſecus quã in ictero, inficere tur. Hinc natura huic propriã ſedem ma chinata eſt, veſicã nimirùm qua iecori ſubeſt, & bilẽ ex eo ad ſe per cõuenientẽ meatũ trahit. Viſus aũt bilis flauę eſt, vt inteſtina à pituitoſis excremẽtis repur get, & abſtergat. atq; eorundẽ excretio nem adiuuet. Ad inteſtina autẽ defertur bilis per meatum duodeno inſertum.

Atra bilis naturalis veluti fæx ad ſedimentum ſanguinis eſt, ideò colore, qđ nomẽ ſatis indicat, nigra: Hæc autem, ſi volumus exquiſitè loqui, Galen. ſect. 6. ephoriſmor. cõment. 53. atteſtante, nõdum atra bilis nominari debet, ſed me lancholicus humor. Neceſſe verò eſt ab hoc humore expurgari iecur, ideóq; in ſtrumentũ, quo ille expurgetur, natura lienẽ cõdidit. Qui ſi minus quàm oporteat, melancholicum humorẽ ad ſe trahit vt inde ſanguis impurior, ita totum corpus redditur magis decolor. Vt hinc etiã perſpicuum omnibus ſit, eũ humo rem in iecore generari, à quo tãdem in lienem transfertur. vſus autem atrę bilis, naturalis eſt, Galenus lib. 5. de vſu part. huma. corpo. cap. 4. atteſtante, vt ventriculi actiones iuuet. Ipſa enim cùm acerba & acida ſit, ventriculum

intendit,& in ſeipſum contrahit, & exq. ſitè comprehendere cibos cogit ac retinere,quouſque plene concoquantur.

Verum enimuero cum exacta humorum cognitio vtiliſſima cumprimis ſit, & oppido quā neceſſaria, de ipſis latinis nonnihil dicemus.

Sanguis igitur vt cōprehēſum eſt, humor eſt calidus & humidus ex tēperatiore parte ipſius chyli progenitus. Et hic quidē duplex eſt,iuxta neotericorum diuiſionem,naturalis,& non naturalis.

Naturalis,eſt humor calidus & humidus,ſubſtantia quidem mediocris,colore vero multum rubens,odore autem & ſapore dulcis,mitis,ác benignus.

Verùm non naturalis ille dr̄, qui ab iſto nuper deſcripto deflexit, degenerauitq; intra tñ ſuæ latitudinis terminos: quos ſi trāſgredit̄,nō iam ſanguis,ſed alius humor uenit appellandus. Hoc aūt (ſanguinē inquā degenerare a propria ſua natura) contingit dupliciter. Vno modo (vt aiunt) in ſe,hoc eſt, rōne ſui, permutata propria eius ſubſtātia, citra alterius admiſtionē. Altero modo,per alium,ſeu rōne alterius. Et per ſe q̄dem adhuc bifariam,nempe,vel q̄a eius ſubſtantia craſſior eſt,aut tenuior quā dēat: vel q̄a aduritur, & quod ex eo tenuius eſt,in flamā bilem mutatur,ꝙ uerò craſſius,in atram, idq; abſque ſeparatione.

Alte-

Alterius vero ratione ſanguis fit nō naturalis, qñ alius humor illi permiſcetur. Quod multifariã contingere pōt, prout ſcilicet variæ ſpecięs bilis, pituitæ, aut melancholiæ, cũ ipſo ſanguine miſceri poſſunt: qui ob id multifariã a naturali etiã differt. Ac primo quidē ſubſtantia: craſſior n. eſt, & turbidior, cum ipſi miſcetur melancholia, tenuior cum flaua bilis, aut aquoſitas. Secũdo, colore: pituitæ nanq; rōne declinat ad albedinē: flauæ bilis ad pallorē: melancholiæ vero ad nigredinē. Tertio, odore: fęter. n. cui humores admiſti ſunt putridi, oīno uerò expers odoris eſt, cui crudi. Quartò, ſapore, flauæ bilis nanq; admiſtione ad amaritudinē: melancholiæ ad aciditatem pituitæ verò ad inſipiditatē uergit. Aui. 1. 1. doct. 4. c. 1. & Ioannes Tagaultius li. 1. inſtitu. chirurg. c. 6.

Phleg. Phlegma, quod Latini pituitam vocant, in generatione humorum ſanguinem conſequitur, maiorq; eius portio eſt in corpore ſecundùm ſanguinem, q̃ aliorum humorum. Eſt autem pituita duplex, naturalis, & non naturalis. Et naturalis quidem, eſt humor frigidus & humidus, ſubſtantia crudus, colore uergens ad quandam albedinem: ſapore vero, & (ſi fas ſit dicere) odore ad dulcedinem. Hæc certè concoctione in ſanguinem mutatur, eſt enim pote-

ſtate

ſtate iam ſanguis, ſed nondum exquiſitè concoctus. Eſt quoq; modus quidã pituitæ dulcis, quæ non exiſtit ualde frigida: imò ſi cũ corpore conferatᷣ, paucæ ad modũ frigiditatis uidebitᷣ eſſe particeps ſin uerò cũ ſanguine ac flata bile, nõ modo frigida, ſed naturaliter ẽt alba erit. Dicitur autem dulcis, extenſo nimirũ hoc nomine ad oẽs ſapores, qui delectationẽ guſtui pariunt: Alias.n. naturalis pituita ἄποιος καὶ ὑδατώδης, id eſt, qualitatis expers, inſipida, & aquoſa, hoc eſt, aquæ ſapori ualde aſſimilis eſt. Huic natura, ut dictum eſt, proprium inſtrm̃, ueluti flauæ bili, & melancholicæ, machinata nõ eſt, ſed ſimul cũ sãguine fertur, vt in ipſum opportuno tẽpore facile cõmutari queat, ſimilitudinẽ.n. ipſi finitimam iam atq; propinquam habet. Huius quidem pituitæ duplex eſt neceſſitas & una utilitas. Ac prior quidẽ neceſſitas eſt, ut in hoc iuxta membra ſit, quo facultates eorũ caliditate ſua naturali in ipſa concoquenda ac diſtribuenda operentur, ex eaq; tempore indigentiæ nutriantur, cũ proprio uidelicet alimento, qđ eſt ſanguis mitis ac benignus, ob retẽtionẽ aliquã maſſæ ſanguineæ, deſtituta fuerint; eam enim à uentriculo nonnunquam atque hepate ex accidenti quopiã piam retineri contingit. Altera neceſſitas eſt, ut sãguinem miſceatur, ipſumq; adeo

adeò membris phlegmaticę conſtitutionis, ſiue temperaturæ, quale cerebrum cum primis exiſtit, atque ſpinæ medulla, a Galeno νωτιαιος μύελος, ab Arabibus verò Nucha, appellata nutriendis accōmodet. Horum nanque ſanguini pituitā actu admiſceri oportet iuxta menſuram, quam materiæ neceſsitas exigit. Vtilitas porrò eius eſt, vt articulos ac mēbra, quæ in coutinua ſunt atq; iugi motione, humectet: vt ſcilicet melius inuerti poſſint, q͂a vbi nō ſint partes humectatę, ſed ſiccę, difficiles ſunt ad motū, & ne per calorē, qui ex motu & colliſione ꝓficiſctur, penitus exiccētur. Nō naturalis pituita, eſt ea, q̄ a modo deſcripta degenerat, intra tñ ſuę latitudinis terminos, quos ſi forſan pertranſeat, non iam amplius phlegma, pituitaue, ſ d alius humor dici debet. Cōtingit aūt bifariā pituitā ipſam a ꝓpria ſua natura degenerare. Vno quidē modo in ſe, qñ, ſ. in ꝓpria ſui ipſius ſubſtātia, citra alterius admiſtionem permutatur. Quod ſane multifariam contingit. Alia.n.iuxta ſenſus iudiciū in ſubſtātia, hoc eſt craſsitie ac tenuitate partium ſuarū diuerſa apparet: eoq; à ſimilitudine muccilaginis, quæ è ſeminibus quibuſdā extrahitur, muccilaginoſa dicitur. Alia in ſubſtātia ſecundū ſenſus iudicium æqualis apparet, tū reuera tū in partibus ſuis fit diuerſa:

eaq; pituita eſt cruda: q in ventriculo potiſſimùm atq; inteſtinis colligit. Ac illã q̃dẽ quę in vẽtriculo reſidet, Hippocrates in lib. de ſalubri dieta, ſingulis menſibus bis vomitu expellere p̃cipit. Ad alterius verò excretionẽ, quæ in inteſtinis cõgerit, à natura conſtitutũ eſt, vt flaua bilis è veſicula fellis, quæ χοληδόχος Grecis dicitur, ad ieiuniũ, reliquaq; inferiora inteſtina deferat, eaq; à pituitoſis excremẽtis repurget, & abſtergat, ipſorũq; expulſionẽ iuuet. Hæc eadẽ interim in iuenis quoq;, ſenũ p̃ſertim, ob concoctorie facultatis imbecillitatẽ, coaceruat, ibidẽq; diutius hęrendo augetur ac craſſeſcit: Cuius moleſtiã cũ vlterius natura nõ ferat, ipſamq; p ordinarios meatus expellere nequeat, facit è poſſibilib. q melius eſt, repellitq; à corde ac reliquis internis mẽbris nobilioribus ad exteriora, eaq; ignobilia, & pręcipuè ad tibias: quo naturaliter alioquin ob grauitatẽ ſuã tendit. Eaq; cã tibiæ ſenum inflãt nõnunq̃, adeoq; in tumorẽ attolluntur, vt preſſę digitis foſſulam repręſententi: & maximè q̃dẽ appropinquante nocte. Idẽ euenire nõnunq̃ pinguibus etiã atq; obeſis ſolet, quiq; humidioribus oblectant alimentis. Alia pituita tenuis valdè eſt, & aquoſa, aquę nimirũ paululum admodũ denſatę ſimilitudinem quandã præſeferens. Qualis q̃dẽ in ſaliuis haud

ratio

tarò ac ſputis illorũ uiſitur, q̃ cibos minus bellè conficiũt, quiq́; largius bibũt. Conſueuit ēt in coryzę principio à cerebro in nares deſtillare. Hęc eadē ꝑ decoctionē indurata, pituita euadit craſſa aut muccilaginoſa . Pituita alia craſſa admodũ eſt & alba: cuius q̃dē quod tenuerat ob diurniorē in iuncturis morã, euanuit: craſſum verò inſpiſſatũ ac conglutinatũ mãſi, ceu lapis q̃ſpiam. Hinc nodoſa generatur podagra, morbus, vt Ouidius teſtatur, ferè incurabilis. Sic.n. lib. 1. de Ponto elegia 4. de illa cecinit.

Tollere nodoſam neſcit medicina podagram.

Alia verò pituita denſa & craſſa eſt, colore, & lentore, ponderéq́; fuſo ac liquefacto vitro ſimilis: quę ob id paſsim etiã apud rei medicę ſcriptores vitrea appellatur De qua copioſe admodum Galenus lib. 2. cap. 7. de ſanita. tuenda, & lib. 1. cap. 8. de ſympto. cauſis, & lib. 2. cap. 6. de different. febr. & libro 2. cap. 5. de locis affect. & lib. 12. capite. 8. methodi med. Altero modo pituita efficit̄ non naturalis, per admiſtionē. Quando ſcilicet alius quiſpiam humor illi extrinſecus accedit. verbi gratia, vel ſanguis vel bilis flaua, aut atra. Si ſanguis pituitę permiſceatur, hęc dulcis efficitur, fiuntq́; ex ea, ſicuti in libro de multitudine cap. 17. Galenus teſtatur, ſom-

nolenti. Si crudi humores, inſipia & aquoſa: quę pp infirmam concoctionem in corporibus redundans cibi faſtidium parit, perindeq; ac dulcis pituita aperte ſomniculoſos facit. Si flaua bilis, ſalſa: hæc mordacior certe, ſicciorq;, ac leuior cæteris pituitatæ generibus inuenitur: nam flaua quoque bilis mordax, ſicca, & leuis eſt, Quæ quidē ex ſapore ſputi facilè iudicari pōt, & in corporib. intemperantium, qui fortia uina bibunt, & ſalſis veſcuntur cibis, naſcitur copioſius, ac inde pnicioſi oriunt̄ catharri, Lōgiori tpe in ventriculo reſidēs intolerabilē nonnūquam excitat ſitim. Diutius verò huc illuc p inteſtina diſcurres, ipſa exulcerat, dyſenteriāq; generat & tenaſmon. Si melancholia pituitæ permiſceatur, ea acida efficitur, ſæpiusq; imbecillo ventriculo, q̄ in aliis corporis partib. reperitur, melancholia .n. naturalis, defertur ad os uētriculi, ut coctionem eius adiuuet, famēque ac naturalem appetentiam inuitet. Ea igit̄ ſubſidendo nōnunq̄ pituitæ miſcet̄, ipſamq; reddit acidā. Quæ ex acido certè ructu iudicari facilè pōt, fiuntque ex ea corporibus redundante famelici. Quinēt pituita p ſe nonnunq̄ in uentriculo ex chylo acida efficit̄, citra alterius humoris admiſtionē; nēpe a debili calore p modū ebullitionis. Ea pituitoſis accidit frequentius, non ſiccus ac dulcibus

fructuum

fructuũ quorundã ſuccis ſolet. Primum enim illi ſeruent atq; ebulliunt, deinde aceſcunt. Poſtremò vero pituita quædã melancholiæ ponticæ admiſtione, pontica ẽt efficitur, minus ſæpe tñ ob eius melancholiæ raritatẽ inuenit. Talis aũt melancholia oriť qñq; ex vehementi infrigatione, qua nimirum humiditas eius (cùm nullus accedat calor, neq; debilis, quo ebulliens in acorem vertatur: neque fortis, qui coquendo in ſanguinẽ mutet) congelaſcit, & ad terream nonnihil eſſentiam inalteratur.

Bilis, quæ χολὴ Græcis dicitur, vulgo aũt Cholera, eſt humor calidus, & ſiccus, ex tenuiori & calidiori parte chyli, vel ex ſanguine tenui & feruente procreatus. Hæc quoq; duplex eſt, naturalis ſc. & non naturalis. Naturalis, eſt humor calidus & ſiccus poteſtate: ſubſtantia quidẽ tenuis, colore vero flauus, aut ruber, declinãs ad quandã citrinitatẽ, ſeu flauitatẽ: ſapore vero exactè amarus, non autem acutus, ſiue acris, vt quidã malè affirmarunt. Hæc quidem in hepate generata, in duas ſtatim diſtribuitur partes. Vna cum ſanguine ad venas defertur, altera ad ueſiculam fellis tranſmittitur. Quæ quidem cum ſanguine defertur, neceſſitatis & iuuamenti cauſa cum eo tranſit. Neceſsitatis quidem, vt ſanguini permiſceatur pro nutritione membri, Bilis.

In cuius tẽperatura conuenientẽ flauæ bilis partẽ eſſe oportet iuxta mẽſuram, quã materiæ neceſsitas requirit. Galen. lib. 5. de vſu part. human. corp. cap. 7. de pulmone. Iuuamenti verò ut ſanguinẽ, quo cõmodius p anguſtos venarũ meatus ad nutriendũ penetret, ſubtiliorem reddit. Quæ vero de ea colata ad cyſtin fellis tranſit, ob neceſſiatẽ itidẽ ac vtilitatem eo tranſmittitur. Neceſſitas autẽ vel eſt rõne totius corporis, nẽpe vt ipsũ a pituitoſis ac billoſis excrementis repurget & abſtergat: uel unius cuiuſdam mẽbri, vt nimirum vaſa fellis nutriant. Vtilitatis uero duo ſunt iuuamẽta, vnum vt inteſtina ab inhærẽtibus fęcibus & viſcoſo phlegmate abluat & expurget: alterum, vt inteſtina & animuſculos pungat atq; irritet ad excernẽdũ, qđ ipſis noxiũ ineſt. Propterea, qñ porus, q a veſica fellis ad inteſtina ptẽdit, obſtructus eſt, male hñt inteſtina in expulſione excrementorum, & colica ſæpe accidit paſſio.

Non naturalis vero bilis dr, quæ à pdicto humore verè billoſo degenerauit, intra terminos tñ ſuæ latitudinis continetur, quos ſi egrediatur, nõ iam bilis, ſed alius humor reputabitur. Hoc autẽ (bilem inquã egredi limites ſuæ latitudinis) contingit bifariã: vno modo (vt ſic dicatur) per ſe & in ſe. Altero modo per admiſtionem. Per admiſtionẽ quidem

dem bilis efficitur nõ naturalis, ſeu præter naturã, cùm alius humor illi extrinſecus accedit. Et hoc q.dẽ fit multifariã. Alia.n.eſt, cui pituita admiſcetur: quæ, quod frequentius generari ſoleat, nota & famoſa, ſiue maioris famæ uulgo appellatur: hinc ſæpe tertiana notha oritur. Alia uerò eſt, cui melancholia admiſcetur, & dicitur minoris famæ. Bilis autem, ſiue cholera maioris famæ duplex eſt, citrina & uitellina. Qñ.n. bilis naturalis cũ pituita tenui & aqua miſcetur, appellat̃ bilis citrina: qñ uerò cum craſſa pituita miſcetur, uitellina bilis appellari ſolet, qđ ouorũ uitellis, tum colore, tum craſſitudine fit ſimilis. Et hæc quidẽ uitellina rurſum duplex eſt, ſicuti uitellorum ouorũ duplex eſt color. Quidã n. magis alijs albicant, alij rufiores uidetur. Bilis autem quæ rufiorib. eſt ſimilis, per aſſationẽ fit. Minoris quoq; famæ bilis duplex. Aut. n. cholera naturalis miſcetur atrabili ex bilis naturalis aſſatione facta, & hæc eſt peior, aut miſcetur bilis naturalis cum humore melancholico naturali, qui in hepate cum alijs humoribus generatur, & hæc eſt melior; color eius ruber eſt, ſed nõ clarus, neq; floridus, imò ſanguini, qui in uenis eſt, ſimilior. Bilis uerò non naturalis per ſe, & in ſe, id eſt, ſecundum propriã ſuam ſubſtantiã alia quidem in hepate ſæpius genera-

tur per aduſtionē eius, quod tenuius ineſt in ſanguine. Craſſum.n.in melancholiā vertit. Alia verò in vētriculo ex prauis alimētis nō concoctis, ſed corruptis: vel ex alijs humorib. in venis generātur. Et hęc quidē duplex eſt. Vna porracea, preſsinā etiā vocant, quę porri virorem pręfert: generatur ex vitellina, bn aduritur. Aduſtio. n. in cholera vitellina efficit nigredinē, qua cū citrinitate miſta, generatur viriditas. Altera eſt ęruginoſa quę ęruginis colorē imitatur, & gignitur ex porracea, qn̄ eouſq; aduritur, donec humiditas eius exiccet, & ob ſiccitatem albeſcat. Et hæ quæ extremę q̄dem malę ſunt; ſed ęruginoſa peior. Auicenna loco ſupra citato, & Ioānes Tagault. lib. j. cap. 8. Inſtitut. chirurg. Malancolia, ſi in vniuerſum definiat humor eſt frigidus, & ſiccus, de craſſiore ipſius chili portione progenitus, Hęc quoq; duplex eſt, naturalis. ſ. & non naturalis.

Melancholica.

Naturalis, eſt boni ſanguinis ſex, ac veluti limoſa quædam ſuperfluitas, hoc eſt, craſſior quidē ſanguis, cuius color niger eſt, ſapor verò acerbus vel acidus, vt vomentibus eum nō rarò innoteſcit: hæc in hepate q̄dem & in maſſa ſanguinaria (in qua humores vniuerſi continētur) generata in duas ſtatim deducitur partes. Vna .n. cum ſanguine ad venas defertur, altera ad lienem trahitur. Quæ

quidem

quidem cum ſanguine defertur, neceſſitatis & iuuamenti cauſa cum ipſo tranſit. Neceſsitas quidẽ, vt ſanguini permiſceatur pro nutritione membrorum, in quorũ temperatura conuenientẽ melancholiæ partem eſſe oportet iuxta menſuram, quã materiæ neceſsitas exigit, ſicuti ſunt, lien, oſſa & omnia mẽbra terreſtria. Vtilitatis verò, ſiue iuuamenti, vt nimis fluidam illã ſanguinis tenuitatem couſq; reſtringat, firmet, ac condenſet dum inde nutriendorum membrorum pars ſolida fiat. Requirit.n. ſanguinis in hiſce animalis particulis nutriendus craſsitudinem quandam.

Altera pars, nempe craſsior, magiſq; terrea, quæ nõ ſatis cõmodè a naturali calore alterari potuit, ob neceſsitatẽ pari mòdo, ac vtilitatẽ ad lienẽ ſeiungitur. Neceſsitas aũt, vel eſt rõne totius corporis nẽpe vt ipſum a melancholica ſuperfluitate expurgẽt, vel vnius cuiuſdã mẽbri, nimirũ vt lienẽ nutriat. Vtilitas verò eius eſt, ꝙ ad os vẽtriculi profluens, inuẽtas ibidem humiditates exprimat, nõ aliter ꝗ mulierculæ lac mulgendo è vaccarũ vberibus ſolent. Et huius ꝗdem vtilitatis quo ſunt iuuamẽta. Vnum, qđ contrahat ventriculum ac conſtringat, & cum acerba ſit atque acida, non modo non lædat actiones eius, ſed multo magis etiam promoueat. Nam ventri-

culũ intendit ac cõtrahit in ſeipſum, cogitq; cibos ad unguẽ circũplecti, ac retinere quouſq; fuerint cõcocti. Alterum, qđ acredine ſua cõmotionẽ ac corrugationẽ in uẽtriculo faciat, quib. uentriculus ad cibi appetitionẽ excitatur. Talis aũt uirtus excitata fames appellatur. Fit enim fames propter ſuccũ melancholicũ tendentẽ ad os uentriculi, qui corrugando partem illã facit famem, ob id igitur ſuccus melãcholicus uti'i'ĩ natura fuit. Melancholia nõ naturalis eſt, quę à modo deſcripta naturali degenerat, intra tamen limites ſuæ latitudinis permanens: quos ſi prætergrediatur, nõ iam amplius melancholia, ſed alius humor dicetur. Eius quatuor differentiæ notæ cõmuniter ſtatuuntur, licet plures ſint obſcuræ.

Prima eſt, qũ humor ipſe melancholicis, qui naturalis dictus eſt, & quotidie gignitur in corpore, dum animal ſanitate fruitur in propria ſua eſſentia torretur, aduriturve., & putreſcit, fitque bilis atra exquiſite. Talis. n. ut lib. 14. cap. 9. Therap. metho. & libro de atra bile. c. 3. & cõment. 21. lib. 4. aphor. Galenus ait, ex humore atro ſupra modũ aduſto conflatur habetq; ſplendidũ aliquid, ueluti bitumen & pix. Hæc autẽ (uere unquam atque exquiſitè atra bilis nominata) acida eſt, & in terrã effuſa uelut acetum feruet, & ipſam fermenti ritu eleuat, cum

omni animanti iniucunda, adeò, vt ne mures quidem ipſi, aut muſcæ eam guſtauerint, nō magis quidem, quàm copioſum ſalem, in quo nullū animans vitam peragit, vt mare quod mortuū appellatur, indicat. Porrò tum gignitur huiuſmodi nigra bilis, cū ille veluti ſanguinis limus (quā melancholiam naturalē diximus), diutius moratur in corpore, & neq; per aliquē ſenſibilem effluxum neq; occultum excernitur, verùm tranſmutatur, corrūpitur, & putreſcit. Siquidē hic humor, vbi amplius incaluerit, aut ꝓpter putredinē, aut febrē inflāmantem, nigrā efficit bilem, inquit Galenus libro. 14. cap. 9. metho. meden. Quę quidē frigida eſt, quia terreſtris, ſed tamen caloris non expers, quemadmodum & cinis, & acetum. apparetq; dum per aluum (vt contingit aliquando dyſentericis) excernitur, ſplendidior, ac nigrior, ipſo ſanguine craſſiore, & nigriore, quem humorem melancholicum appellamus. Splendet enim veluti mortui maris bitumen, quo Iudaicum vocant.

Secunda ſpecies ſeu differentia bilis atræ nō naturalis eſt, quę ex aduſtione aliorum humorum naſcitur, vt illa quę fit ex flaua bile vehementer vſta. Quæ etiānum tantæ eſt malitiæ; vt & terram radat, & eam, more bilis exquiſitè atræ, in altum attollat. Sed & inuſtæ ſpiſſi,

non ſecus, q̃ verã nigrã bilem refugiũt: Si ſanguis quoq;, aut pituita in corpore vehementer in caluerint, & exurant, effi cit ẽt melancholicus humor non naturalis per aduſtionẽ dictus, vt voluit Aui cẽna. Verùm quæ iſtæ poſtremę ſpecies (quę ſ. per ſanguinis aut pituitæ aſſatio nẽ fiunt) Auicennæ mitiores ſunt. Scribit aũt Galenus comm. 29. libro. 3. prędict. Hipp. illã bilis atræ ſpeciẽ, quę ex flaua bile vehementer aſſata generatur, deteriorem eſſe q̃ ea, quæ ex craſſiore ſanguine generationem habet, qui ſubſidenti in dolio vini fæculæ, aut emurcæ, hoc eſt, fæci olei proportione reſpondet. Hæc .n. mitior eſt, ſed potiſſimùm quoties traxit: nondum in animali morem, cum aliquo colore abundanti præter naturam. Verùm. priuſquam in exactam atram bilem tranſmutetur, primò in vitellinam, ſecundò in porraceã, tertiò in æruginoſam tranſit.

Tertia ſpecies melancholiæ non naturalis eſt, quæ originem ſortitur à lapidoſa quadam cõcretione, vt cùm ab imperitis medicis vel chirurgis eryſipelata, & inflãmationes (quas Græ. phlegmonas vocant) aut quiuis alij tumores ex naturalibus humorib. procreati, admotis extrinſecus præſidijs, nimis vehementer refrigerantur, adſtringunturq; vel cum iiſdem tumoribus ea quæ valenter ni-

mis trahunt, digeruntq́; medicamenta, applicant. Tūc.n.toto,quod in eis ſubtiliſſimū erat,diſſipato,id quod reliquum eſt(nēpe craſſius) plus iuſtò deſiccatum, lepidis duritiem cōſequetur, atq; in melancholicum humorem vertetur.

Quarta melancholiæ non naturalis differentia exurgit, quando alius humor ipſi melancholiæ naturali permiſceẽ.Qđ dū fit,dulcorat, ac mitеſcit magis,niſi dum alterutra bilis aduſta, huic commiſceẽ. Siquidē tūc vel aceſcit, vel amareſcit,& eroſionis nōn modicæ particeps efficitur. Auicenna loco ante citato,& Ioā. Tagaul.lib.1.c.24. inſt. chirur. Plura Ioā. Bapt. Montanus.in 1.1.do.4. cap.1.Auicen. & Leonhartus Fochſius c. 11.meth.perueniendi ad Medicinam.

¶De temperatura, ſiue complexione Sanguinea. Cap. LXXXVIII.

NAtura pingues iſti ſunt,atque
iocantes.
Rumoreſque nouos cupiunt audire frequenter.
Hos Venus & Bacchus, delectant fercula,riſus.
Et facit hos hilares, & dulcia verba loquentes.

Omnibus

Omnibus hi ſtudijs habiles ſunt, & magis apti.
Qualibet ex cauſa non hos facile excitat ira
Largus, amans, hilaris, ridens, rubeique coloris.
Cantans, carnoſus, ſatis audax, atque benignus,

Signa, quibus ſanguinei tẽperatura facile dignoſci queat, hic recenſentur. Ad primum quidẽ, ꝙ ſanguinei ſint pingues: qđ de pinguitudine propriè dicta minimẽ in hoc loco accipiendũ eſt: Ea.n. ſicuti Gal. lib.2.c.9.de tẽp. & poſt cũ Auic.2.1.doc.3.c.3.atteſtaũt, ex habitus frigiditate gignĩt: ſed de pinguitudine ad mediocrẽ corpulentiẽ, ſiue carnis abundantiã extenſa, q̃ ἐυσαρκίαν Græci vocãt. Siquidẽ rubræ carnis cum de confirmitate abundantia calidæ ac humidę, hoc eſt, ſanguineę tẽperaturæ nota eſt. Quibus.n. plus eſt carnis rubræ, ij virtutẽ aſsimilatiuã habent potentẽ, & ſanguine abundant, quippe, q̃ Galeno loco iam citato teſte, vigeant inualeſcantq; calido atq; humido, Corpulẽtia, inquit, ſiue abundantia carnis & ſanguinis copia naſcit: Cùm.n. calori intra debitos fines manenti boni ſanguinis accedit copia, neceſſe eſt, vt corpulentia ſequitur.

Idem innuere etiam his uerbis Auicenna uoluit. Corpus carnoſum abſq; multo adipe & pinguedine; eſt calidum & humidum, id eſt, ſanguineum.

Secundum, quòd ſanguinei ſint uel iocantes, ut qui multa iucunditate, magnoque iocandi lepore amicis ac familiarib. ſuis riſum ſubinde moueant, uel læti hoc eſt, alacri, & erecto animo; idque maxime ob ſpirituum, qui ex ſanguinei humoris benignitate procreantur, ſubtilitatem & perfectionem.

Tertium, quòd facetiarum, iocoſarumque fabularum, & nouarum rerum auditione, eandem ob cauſam, mirificè capiantur.

Quartum, quòd proni admodũ ſint in Venerẽ. Nimius n. Venus ac intẽpeſtiuum eius deſideriũ fit ob multitudinẽ genituræ q̃ ex ſanguinis copia potiſsimũ naſcit̃.

Quintum & ſextum, q̀ conuiuia appetant, uino ſuauiter indulgeant, & cibis gaudeant optimis atque exquiſitiſsimis, ſcilicet ſimilibus, & quibus ſeruari poſſint: ſeruantur enim ſimilia ſimilibus.

Septimum, quod ridibundi ſint, hoc eſt, facile rideant, quod Hippocratis etiã teſtimonio confirmatur, qui in libro de preparatione hominis ita ſcriptum reliquit: Quibus conceſſum eſt puriore ſanguine frui, frequenter ij rident, & florida facie apparẽt, omnes colore uenuſto.

Octauum

Octauum, quòd hilares ſint ac læto vultu: idq́; ob viuidum maximè ad floridum colorem & venuſtatem corporis: hæc enim omnia ſanguinẽ qui temperatus eſt, conſequuntur.

Nonum, quòd blanda plerunq; & auditu iucunda verba ab ipſorum ore profluant: quod & ipſum vtiq; ob ſanguinis benignitatem euenire putandũ eſt. Οἱαι γὰρ ἐκ τῶν ἀνθρώπων κράσεις τοιοῦτος καὶ αὐτῶν ὁ λόγος.

Decimum, quòd ingenioſi, hoc eſt, artibus quibuſlibet addiſcẽdis idonei ſint: nimirum ob vigorem & inſitam ingenij ex ſanguine vim, ſiue docilitatẽ. Hinc ẽt Hippoc. in lib. de flatibus, ita ſcripſiſſe videtur. Opinor inter omnia quæ in corpore ſunt, nihil magis ad prudentiã conferre, quàm ſanguinem.

Vndecimum, quòd non facilè excandeſcant, præcipitesq́; in iram ferantur: reprimit enim ſanguinis humiditas bilis feruorem, qui ὀξυθυμίαν efficit. Vnde eleganter ſanè flauæ bilis frenum ab Auicẽna. 4. 1. cap. 20. dicitur.

Poſtremis duobus verſibus non ſolũ ex iam dictis repetuntur quædam, ſed adduntur etiam alia nonnulla.

Quorum primum quidem eſt, quòd ſanguine ſint largi, hoc eſt, liberales, benefici, & ab omni auaritia alieni.

Secundum, quòd amoribus ſint dediti.

Tertium, quòd hilares ſint & iucundo ac læto vultu.

Quartum, quòd ridibundi. Quæ omnia ſanguinis benignitate eueniunt.

Quintum, quòd rubei ſint coloris. Humor enim cuti colorẽ adferi, quemadmodum lib.1.aphor. cõment.2.Galenus adſerit. Et Auicen. 2.1.doct.3.c.3. Color, inquit, rubeus ſanguinis multitudinem ſignificat. Quod intelligendũ maximè, de colore, qui ex rubeo & albo cũ iucũdo quodã nitore cõmiſtus ſit, & nõ qualis in facie eorũ viſit, qui fortia potant vina, & in cibo ſalſis atque acrib. vtũt ſpecieb. nẽpe rubeus fuſcedine quadã ꝑmiſtus, hic.n.leprã portẽdit.

Sextum, quòd cantionibus & muſicis delectentur harmoniis, quippe quæ & ipſæ, autore Theophilo Citharœdo apud Athenæum lib. decimo quarto, δειπνο' perinde atq; ſanguinis temperatio, ἐυηθίαν, i. bonos ac candidos mores pariant. Μέγας γὰρ θησαυρός ἐστι καὶ βέβαιος ἡ μουσικὴ ἅπασι τοῖς μαθοῦσι παιδευθεῖσί τε, καὶ γὰρ ἤθη παιδεύει, καὶ τοὺς θυμοειδεῖς καὶ τὰς γνώμας διαφόρους καταπραΰνει.

Septimum, quòd ſint corpulenti.

Octauum, quòd ſint audaces: idque ob ſanguinis caliditatem.

Nonum,

Nonvm, quòd ſint benigni, clementes, liberales, & benefici: ratione nimirum humoris ſanguinei, qui eſt dulcis, mitis, & benignus.

De temperatura Cholerica, ſiue bilioſa. Cap. LXXXIX.

EST humor choleræ, qui competit impetuoſis,
Hoc genus eſt hominum cupiens præcellere cunctis.
Hi leuiter diſcunt, multum comedunt, cito creſcunt.
Inde & magnanimi ſunt, largi, ſumma petentes.
Hirſutus, fallax iraſcens, prodigus, audax.
Aſtutus, gracilis, ſiccus, croceique coloris.

Bilioſę temperaturæ notæ hoc in loco traduntur.

Ac primi quidem, q̃ bilioſi, ſiue cholerici, quos χολωδας Græci vocant, prompti admodum ſint ad operationes, ſed impetu animi potius q̃ cogitatione faciant oĩa. Igneum. n. habent calorem, qui impetum & agilitatem ad motiones præſtat. Hinc 2. 1. doc. 3. c. 3. ita ferè ab Auicenna ſcribitũ: Cum operatio-

nes plenè ac pfectè naturali curſu procedunt, temperaturæ ęqualitatem indicant: cũ uerò ad ſupfluos mutant̃ mot⁹, caliditatis exuperantia ſignificatur.

Secunda, ꝙ ambitioſi ſint & honorũ cupidi, primasque in conciliis ac conſeſſib. expetant cathedras, adeoq; præferri oĩb. velint: Perinde atq; ignis ipſe, qui ſine pondere ſemper euolat, excelſaq; locũ ſibi quærit in arce. Exuperans.n. ille calor aĩos ad inſolentiã plerunq; & arrogantiam excitat atque inflammat.

Tertia, ꝙ celeris ſint mentis ingeniique, & facilè diſcant: ob calidam nimirum & ſubtilem cerebri ſubſtantiam, quæ formas citò ac facilè ſuſcipit. Hinc non temerè mentis acumen & prudentiam a bilioſo humore proficiſci, commen. 40. de natu. humana Galenus tradidit. Lege plura de hoc apud eundem ca. 12. artis medicinalis, & Auicennam loco aliquoties iam citato.

Quarta, ꝙ edaces ſint, & multiuori: primum.n. fortem habent calorem concoquentem, tum ipſis etiam plus ꝑ omnem cutem digeritur, & in ambientem aerem euacuatur, quã aliis corporibus.

Quinta, ꝙ citò adoleſcant, & corporis incrementum conſequantur: ualidiſſimum enim habent calorem innatum. hic uero oẽs actiones naturales adauget. ergo uel eam, qua corpus ad ſummum

incremen-

incrementũ (acmuu Græci uocant) pducitur. Gal. commen. 14. apho. li. 1. & li. 5. c. 8. de ſimp. medica. facul.

Sexta, ꝙ magnanimi ſint, illatasq́; iniurias iniquo animo ferẽtes a ſe propulſare ſtatim conentur, idq́; maximè ob caliditatis exuperantiam. Parum enim ab vnaquaq; re pati poſſe, caliditatem ſignificat, inquit Auicenna.

Septima, quòd largi, benefici, ac liberales ſint præſertim in eos, vnde honores ſe conſecuturos ſperant.

Octaua, ꝙ ſumma petant, ideſt, ad ſummos ſemper dignitatum ac honorũ gradus affectent uiam.

Nona, ꝙ ſint hirſuti: Calida enim & ſicca intemperies, ſicut Galenus lib. 2. ca. 10. de tempera. teſtatur. hirſuta eſt; verũ ea in ſummo. Quippe per omnem cutẽ difflatur ſemper aliquid a calido, quod ſecum etiam interim humoris non nihil ad cutem affert, unde pili generẽtur. Quomodo autem hæc generatio fiat, copiosè admodum ibidem docet.

Decima, ꝙ verſuti, fallaces, & deceptores ſint.

Vndecima, ꝙ præcipites ſiat in iram, acerbè nonnunquam vehementerq́; excandeſcant, & iraſcantur, ob animoſæ nimirum facultatis vehementiam, magnum caliditatis exceſſum, facilem bilis commotionem, & caloris i corde feruorem

rem. Lege Galenum c.29.& 33. artis medicinalis lib.2.c.16.de ſanita.tuend.& in lib.de cauſis morb.ca 2.

Duodecima, ꝙ ſint prodigi, in eos potiſſimum, a quibus ſe ad ſummos dignitatum gradus promouendos ſperant.

Decimatertiá, ꝙ audaces, fortes, ac animoſi ſint: Plurimum enim in corde caloris habent, Gal.lib.2.c.12.de temperament.teſte.

Decimaquarta, ꝙ ſint aſtuti, & hoc ſanè ob flauæ bilis tum caliditatem, tum mobilitatem.

Decimaquinta, ꝙ graciles, ideſt, macilenti ac raræ ſint corpulentiæ: ob exuperantem nimirũ & immodicè diflantem caliditatem. Hinc magna ex parte graciles ſunt billioſi. Gal.comm.6.li.4.apho.

Decimaſexta, quòd ſicci ſint, ideſt, macri.

Decimaſeptima, ꝙ crocei ſint coloris, ideſt, pallidi aut flaui. Certiſſima enim ſucci auimalis cognitio ex colore datur. Tanquam igitur corpus ſicubi albius ſolito eſt affectum, pituitoſũm abundare ſuccum indicat; ſicubi pallidius aut flauius, billioſum, ita ſicubi ad rubicũdius quàm pro natura eſt mutatũ, ſanguinis abundantiã ſubeſſe ſignificat, ſicubi ad nigrius nigram ſupereſſe bilem oſtẽdit. Ita Gal.lib.4 cap.7.de ſanit.tuenda. Lege eundem commen.2.lib.1.apho.

De

¶ *De temperatura Phlegmatica, ſiue pitui-tosa.* *Cap. XC.*

Phlegma dabit uires medicas, la
tosque breuasque.
Phlegma facit pingueis, ſanguis
reddit mediocres.
Ocia non ſtudio tradunt, ſed corpo
ra ſomno.
Senſus habes, tardus motus pigri-
tia ſomnus.
Hic ſomnolentus, piget, & ſputamī
ne plenus.
Eſt huic ſenſus hebes, pinguis, facie
color albus.

Hic recenſentur notæ temperaturæ phlegmaticæ. Prima, ꝙ phlegmatici uiribus ſint infirmis ac inualidis: cùm. n. phlegma frigidiſsimum ac humidiſſimū ſit omnium, quæ in animali, habent mobilitatem caloris innati, & quæ inde oriuntur facultates omnes, magna ex parte obtundit ac debilitat, & occaſione quidem frigiditatis torpidum pigrumque corpus de naturæ actiones oēs reddit. Humiditatis verò ratione neruos omnes relaxat, languidosq; facit: quo fit ut phlegmatici, in quibus hic humor p̄ualet, in omnibus motibus voluntariis pigritiam ſentiant.

Secun-

Secunda, quod ſint lati,ſed breuioris ſtaturę, ob debilitatē.n. caloris innati corpus in longū extendi nō pōt,porrigitur ergo & in latitudinē protēditur.

Tertia, ꝙ pingues ſint & obeſi, nimirū ob frigiditatē & humiditatem. Adeps.n.vel pinguedo ſuperflua frigiditatis & humiditatis exceſſum ſignificat, & temperaturā corporis phlegmaticā; Quicquid.n.in ſanguine pingue, leue,& tenue eſt, id in calidioribus corporibus alimētū quoddā calido fit. in frigidioribus ſeruāt. Cumq; id venæ extra ſe trāſmiſerint,vbi in frigidas particulas incidit,quod genus mēbranę ſunt,in ijs concreſcit, & in adipē ſiue pinguedinē conuertit: Galen. lib.2.cap 6.de tēpera. Sequitur deinde, ſanguineos eſſe ſtaturæ medioeris. Quicunq;.n. corporū habitus & temperati natura ſunt, & mediocri exercitatione vtunt, hos neceſſe eſt eſſe, id verò eſt, mediocri omnino corporis habitu.

Qvarta, ꝙ ad ocia, quàm ſtudia propenſiores ſint, inſtrumētis nimirum veluti torpentibus ob frigiditatem. Galenus lib 3.de ſympto.cauſis.cap.2.

Qvinta, quod ſint ſomnolenti, idq; ob multā cerebri humiditatē & frigiditatem. Frigiditas tñ minorē vim ad procreandū ſomnū quàm humiditas obtinet. Galen.cap.22.artis medicinal.

Sexta, quod tardi ac hebetis ſint in genij: quemadmodum enim mentis celeritas, ἀγχίνοιαν Græcis dicta, & diſcendi facilitas, quam εὐμάθειαν iidem vocant, à caliditate & ſiccitate, ita eorundem hebetudo ac tarditas à contrarijs nempe à frigiditate & humiditate, exordium ſuſcipiunt. Galenus capit. 12. 16. 18. &. 22. cartis medicinal.

Septima, quòd tardi ſint motus, & hoc frigiditatis ac humiditatis ratione, frigidi enim proprium eſt non mouere: humidi verò relaxare.

Octaua, quòd ſint pigri.

Nona, quòd ſint ſomniculoſiores: quorum omnium cauſæ ex iam dictis ſatis conſtant.

Poſtremis duobus verſibus repetũtur notæ prædictæ cum quibuſdam alijs.

Prima, quòd ſint ſomnolenti.

Secunda, quòd pigri ac tardi ſint ad quamlibet operationem.

Tertia, quòd multi ſputi, frigiditas enim improbè concoquit ac digerit. proinde multa in corpora excrementa relinquit.

Quarta, quò ſenſibus minimè vigeãt, Galenus cap. 22. artis. medic.

Quinta, quòd ſint pingues.

Sexta, quòd album habeant faciei colorem, de quo ſatis in præcedenti capite, nempe. 89.

¶ *De*

De temperatura Melancholica. Ca. XCI.

REſtat adhuc triſtis cholerę ſub ſtantia nigræ,
Quæ reddit prauos, per triſtes pauca loquentes.
Hi vigilant ſtudijs, nec mens eſt dedita ſomno.
Seruant propoſitum, ſibi nil reputant fore tutum.
Inuidus, & triſtis, cupidus, dextræque tenacis,
Non expers fraudis timidus, luteique coloris.

Signa melãcholicæ temperaturæ hoc in loco referuntur.

Ac primum quidem, quod melancholici ſint parui, hoc eſt malis, feris, ac perditis moribus, ut qui eo mœſtitiæ facilè inducantur, ut morem deſiderent, iugularique ſe optent, & odio proſequantur, omnes quotquot uiderint Gale. lib. 3. de loc. affect. cap. 7.

Secundum, quod triſtes admodum ſint, inſidiasque ſibi tẽdi in oĩ uita ſuſpicent. Ob turbidos nimirum & tenebricoſos, qui ex melãcholico humore procreant, ſpiritus. Quemadmodum. n. puri ac tenues ſpiritus, lætitiã, ita è cõtrario turbulenti ac craſſi triſtitiã contrahunt.

Tertium, quod taciturni ſint, & paucorum verborum: vt enim caliditas garrulitatem, ſic frigiditas taciturnitatem & ſilentium generat.

Quartum, quod ad bonarum artium ſtudia apti, habiles, atque accommodati ſint; proter ſolitudines nimirùm, & ſecreta quæ ferè petũt loca. Nã vt lib. 2. epiſtola vltima Horatius ait.

Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit vrbes.

Eandem ſententiam ſi extulit Ouidius lib. 1. eleg. 1. Triſtium.

Carmina ſeceſſum ſcribẽtis & ocia quærunt.

Hinc eſt, qđ Hippocrates de Democrito Abderita ad Philopomenem ita ſcriptũ reliquerit. Nõ inſaniã, ſed quandã excellentẽ mẽtis ſanitatẽ vir ille declarat dũ, neq; liberorum, neque vxoris, neq; cognatorũ, neq; rei familiaris, neq; oĩno alicuius curã gerit, ſed & diu & nocte apud ſeipſum conſiſtit & priuatã vitã degit, plerunq; in antris & ſolitudinib. aut ſub arborũ umbris, aut in mollibus herbis, aut apud frequẽtia aquarũ fluenta. Contingunt igiť talia plerunq; atra bile ꝑditis. Taciturni. n. aliqñ ſunt. & ſolitarij, ac deſerti amãtes & rerum familiariũ conſpectũ auerſanť, alienum putantes. Nec verò diſſimile verò eſt, ẽt his, qui circa diſciplinas verſanť, ab vna erga ſapientiam adfectione, alias curas

excluſas eſſe.Lege Ariſtotelē problema te. 1.ſect.30. Ciceronem libr.1.Tuſcul. quæſtio. & quintilianum lib.10.cap. 3.

Quintum, qđ breuibus admodū minimeq; profundis pertētent ſomnis. Nā ad ſomnū creandū calidū adeſſe humorē opus eſt: hic .n. concoqui expeditè poteſt, indeq; ad caput vapores ſurrigunt, à quibus ſubinde ſomnus inducit. Quod ſi deeſt, exiguusq; humor, aut cōcoctu difficiles ineſt ſomnus non oritur. Qua de cauſa poſt cibū ſomnolentiſſimi fieri ob cetorē ſolemus. Melancholicos vero & vehementer eſtuantes in ſomnia tenent. Alteros, q.a refrigeratus humor penitus eſt. Alteros, q.a nullus eſt, aut certè minimus. Horribilia ētvi ſa melācholicis p quietē obijciunt q.bus maturius è ſomno excitant. Gale.lib.1. c.8.de ſympto.cauſis. Et Cælius Rhodiginus lib.16.c.36.& 37.lect. antiq.

Sextum, qđ conſtantes ac ſtabiles meq; dimoueant ab eo qđ menti ſemel hæſerit ad oque difficulter etiam, ſi quando offendantur, in veterem gratiam reſtitui poſſint: Et hoc certe ſiccitatis occaſione: quæ non ſinit propoſitum facile immutari

Septimum, quod nihil ſibi tutum fore putent eoq; ſemper timeant. Hinc eſt quod Galenus lib.2.cap.7.de ſimpt.

Apho. cauſis ita ſcriptũ reliquerit. Illud ꝙ ab
Aph. 23 Hippocrate prohibetur, oĩbus melancholię ſpeciebus cõmune eſſe videtur. Si timor & mœſtitia multò tpe edurat, melãcholicum ciũſmodi ſimptoma eſt. Sunt.n. oẽs ſine cauſa mœſti. Nec ſi roges quãmobrẽ mœrcãt, reddere cauſam poſſint. Timent aũt eorũ nonnulli, tum mortẽ, tum alia quę minimè sũt timenda: Non deſunt & qui mori vehementer expetãt. Ceterùm quo ex atra bile, cùm principiũ rationalis animę occupauit, timor, mœrorq;, ac mortis expectatio accidant, nihil morũ. Siquidem etiã eorũ quæ extra corpus ſunt, nihil vid
emus quod nos perinde terreat ac tenebræ. Ergo cùm tenebræ rationali animæ parti ſunt circunfuſę, neceſſe eſt hominẽ timere: vt qui sẽper vnà cũ corpore ſuo timoris cauſam circũferat. Qđ.n. nobis extrinſecus fit, altiſſimis tenebris circumdatũ: nobis aerẽ ad tempus aliquod occupantibus, id melancholiæ vitio laborantibus, ab interno & ipſo corpore contingit, ſ.vel ipſa nigra bile cerebrum occupante, vel aliqua melancholici halitus exhalatione, veluti in morbo quẽ flatuoſum & hypochõdriacon vocant. *Idem* libr.3.c.7.de locis affect. iam citatam ſententiam iis ferè repetit verbis. Differunt aũt inter ſe melancholici. Nam oẽs timent, mœrent, vi

tam damnant,odio habent homines,ſed non omnes mori cupiunt. Etenim hoc ipſum nonnullis melancholiæ caput eſt, ꝙ mortē pertimeſcunt. Quoſdā ēt alieno admodum, atque extraneo videbis aīo: vtpote qui ſimul & mortem metuant,& tñ mortē ſibi cōſciſcant. Proinde recte vř Hippocrates oīa ipſorū accidentia in duo hæc coegiſſe,metū & mœſtitiā. Mœſtitia nimirū eos inducit, & odio proſequantur oēs,quotquot viderint nunquā non triſtitiam præſeferentes, ac terreñt, vt in tenebris pueri, atq; ex adultis indocti Sanè quemadmodum, externæ tenebræ oībus ferè hominibus pauorem inducunt, niſi vel audaces admodum vel edocti fuerint:ſic atræ bilis color, mentis ſedem tenebris ſimilem reddēs, timorem efficit. Etenim ſummis tū medicis tū philoſophis in confeſſo eſt: & humores, & oīno corporis temperantiam animæ actiones variare poſſe. Poſtremis duobus verſibus repetuntur quædam ex iam dictis,& adduntur nonnulla alia.

Primum,quod ſint inuidi: Eſt enim inuidia triſtitiæ ſpecies.

Secundum,quod triſtes.

Tertium,quod auari.

Quartum, quod tenaces.

Quintum, quod fraudulenti.

Sextum,quod valde timidi,

Septimum,quod lutei,id eſt terrei,

 ſiue

ſiue fuſci coloris ſint: Color. n. pure fuſcus, qui uiriditati propinquus eſt, melancholiæ dominum oſtendit, teſte Rhaæ lib. 2. cap. 1. ad Almanſorem.

¶ *De Coloribus.* *Cap.* X C I I.

HI ſunt humores, qui præſtant cuique colores.
Omnibus in rebus ex phlegmate fit color albus.
Sanguine fit rubeus, cholera rubea quoque rufus.

INDICIA REDVNDANtia ſanguinis.

Si peccet ſanguis, facies rubet, extat ocellus.
Inflantur genæ, corpus nimirumq; grauatur.
Eſt pulſusque frequens, plenus, mollis, dolor ingens,
In primis frontis, ſit conſtipatio uentris,
Siccaque lingua ſitis, ſunt ſomnia plena rubore.
Dulcor adeſt ſputi, ſunt acria dulcia quæque.

Hic cuiusq; temperaturæ ex coloribus indicia præſcribuntur. Phlegmatici enim

enim coloris ſunt albi:bilioſi, pallidi ſiue flaui, ſanguinei, rubri:Melancholici uerò fuſci, qui propriè, Gal.lib.14.cap.9. Therapeu. method. teſte, color eſt inter rubrũ & nigrũ medius. Sed de his oĩbus in præcedentibus ſatis iam dictum eſt.

Secundo loco tredecim traduntur notæ redundantis ſanguinis.

Prima, rubor faciei: ob aſcenſum cſũ ſanguinis, omnia quæ circa caput ſunt, rubicundiora apparent.

Secunda, oculorum prominentia: calor namque exuberantis ſanguinis ipſos dilatat ac flatu diſtendit.

Tertia, genarum inflatio, cuius eadem eſt ratio.

Quarta, uniuerſi corporis cum diſtentione grauitas: Natura.n. cum contentum humorem moderari nequeat, corpuſque multitudine granatũ ſuſtinere minus ualeat, ſupplantatur ac deijcitur.

Quinta, pulſus creber: ꝑ caliditatẽ, quæ ſanguinis multitudinem ſequitur.

Sexta: pulſus plenus, ob calidorum & humidorum uaporum copiam.

Septima, pulſus mollis: nimia enim ſanguinis exuberantia arteriæ emolliuntur.

Octaua, dolor capitis, & maximè quidem circa frontem, ob ſanguinis in plexu reticulari, ut quibuſdam placet, augmentum.

Nona vẽtris cõſtipatio: nimia in ca liditate fæces exiccantur & indurãtur.

Decima, ſiccitas linguæ: ob eandem cauſam.

Vndecima, vehementia ſitis: orificium enim ſtomachi prę nimia caliditate exiccatur.

Dvodecima, ſomnia plena rubore: Nam q̃ in ſomnis viſuntur, agiq́; putañt, magna ex parte corporis affectionẽ, humorumq́; naturã, plenitudinẽ, defectũ, ac qualitatẽ reſtañt. Nã qui ægrè ſe moueri putãt aut grauia onera portare, aut in ea re impediti, q̃ ſe efficere ſomniant animalẽ facultatẽ ex plenitudine, aut craſſitie, aut viſcoſitate humorũ, deprauatè habere conijciendum eſt. Cõtra q ſe vel volare, vel currere ociſſimè credunt, humores paucos eosq́; leues minimeq́; excremẽtoſos habere veriſimile eſt. Et q nocturnas Veneris imagines patiuñt, genitali ſemine abundare. Ad eundẽ modũ q in locis fœtentibus, ſordidis, ac immũdis ſe volutari putant, illos in corpore materiã putrẽ, corruptamq́;, ac grauiter olente habere ſuſpicio eſt: quemadmodũ cõtra qui in locis odoris ſe eſſe autumãt materiã probã, ſuauiterq́; olentẽ, & qui accẽſus ignis apparet, hũc à flaua bili inteſtari. Cui uero fumus, aut caligo, aut profundæ tenebræ, ab atra bili: Imbres autem fri-

gidũ humorẽ abundare teſtat̃ nix verò & glacies,& grando frigidã pituitã. Gallorũ gallinaceorũ criſtas habere, aut rufa quædã,ſanguinẽ exuperare. Luctatorẽ q. ſibi viſus fuit in ſanguinis folio ſtare,& vix ſuper eminere multo ſanguine abundare Galenus coniectauit, & euacuatione opus habere. Hæc ferè Galenus comment.3 in lib.1.epidemio.aph. 1. & in libello de diuotione ex inſomnijs Lege & Rhazen.lib.2.c.24.ad Alm. & Auicennam.1.2.doct.3.capit.7.

Decimd tertia, dulcedo ſputi: propter ſanguinis dulcedinem. Rhazes lib. 2.capit.20.Ad Almanſorem.

INDICIA EXVBERANTIS
Choleræ ſiue flauæ bilis.

Accuſat cholerem dextræ dolor,
aſpera lingua,
Tinnitus, uomitusque frequens,
Vigilantia multa.
Multa ſitis, pingisque egeſtio,tormina ventris.
Nauſea fit, morſus cordis langueſcit orexis.
Pulſus adeſt gracilis, durus, veloxque,caleſcens.

Aret, amareſcitque, incendia ſomnia fingit.

Lege de his omnibus Rhazen lib.2.c. 1.ad Alman.& Auicen.2. 1.doct. 3.c.7.

INDICIA REDVNDANTIS Phlegmatis.

Phlegma ſupergrediens proprias in corpore leges,
Os facit inſipidum, faſtidia crebra, ſaliuas.
Coſtarum, ſtomachi, ſimul occipitisque dolores.
Pulſus adeſt rarus, tardus, mollis quoque inanis,
Præcedit fallax phantaſmata ſomnus aquoſa.

Rhazes lib.2.c.23.ad Almanſorem, & Auicenna.2.1.doct.3.cap.7.

INDICIA ABVNDANTIS Melancholiæ.

Humorum pleno dum faex in corpore regnat,
Nigra cutis, durus pulſus, tenuiſq; urina.
Sollicitudo, timor, triſtitia, ſomnia terra.

Coace-

Coaceſcunt ructus, ſapor & ſputaminis æque,
Leuaque præcipue tinnit uel ſibilat auris.
Rhazes lib.2.cap.22. ad Almanſorem & Auicenna.2.1.doct.3.cap.7.

¶*De Phlebotomia, ac primo quidem de ætate phlebotomiæ.* *Cap.* XCIII.

DEnus ſeptenus vix phlebotomon petit annus.
Spiritus uberiorque exit per phlebotomiam,
Spiritus ex potu uini mox multiplicatur,
Humorumque cibo damnum lente paratur,
Lumina clarificat, ſyncerat phlebotomia,
Mentes & cerebrum, calidas facit eſſe medullas.
Viſcera purgabit, ſtomachum, uentremque coercet.
Puros dat ſenſus, dat ſomnum, tædia tollit.
Auditus vocem, vires producit & auget.

De venæ ſectione, quã φλεβοτομίαν Grȩci vocãt iã agit̃. Ac primò quidem huic rei accõmodata oſtendit̃ ętas, annus nimirum decimus ſeptimus, vel, vt alijs placet, decimuſquartus: Pueri nãq; vſq; ad quartumdecimũ ętatis annũ ſanguis mittẽdus nõ eſt. Carnẽ.n.habent teneraͣ & facilè perſpirabilẽ. Quod Gale. lib.9.c.17.metho. med.ijs teſtat̃ verbis. Puerorũ inq̃t, ſubſtantia oĩum facillimè digerit̃, ac diſſipat̃, ꝓpea qđ eſt omniũ humidiſſima. Nullius verò q̃. frigidiſſima exiſtit. Quo minus vacuãtis præſidij eget, quũ abeat ex ſeipſa vñ naturaliter vacuet̃. Idẽ ẽt lib.11.c.14. eiuſdẽ operis de ſynocho loquẽs cõfirmat. Si in puerũ incidat, q̃ quartumdecimũ annũ hactenus nõ attigit, mitti illi ſanguis non debebit, ꝓpea quod tantillis, cùm prȩſertim calidi ac humidi ſint, plurimũ corporis ſubſtãtię quotidie defluat ac digerat̃. Ita ꝙ ex incidenda vena moliendũ nobis fuerat id vltro nobis ex curati corporis natura præſtatur. Quanq̃. Auenzoarus memorię dederit, ſe filiolo trimo venã diſſecuiſſe, atq; hunc a morte tali remedio liberaſſe. Qđ ſi. corpus decimumquartũ annnm exceſſerit, ęſtimandũ eſt qualiſnã eius natura ſit, num gracilis, & ſpiſſa, & dura, & copioſi ſanguinis an cõtra. Atq; ita in priori miſſionẽ ſanguinis adhibebis: in ſecũda nequaquam

quaḡ.ſenib.quoq;poſt ſeptuageſimū an nū,ſi multi ſanguinis fuerint,viresq; robuſtas habuerint,ac morbus ita iubeat, nā ſecabis. Qđ ſi in hac ętate cōſtitutis, vires parū validę ſint,& ſanguine nō admodū abundēt in totū ab hmōi euacuatione arcēdi ſunt. In his. n. cū Gale. lib. 4.c.10. de ſan. tuen. teſte ſanguis bonus exiguus fit,crudi verò humores plurimi incíſa venena.bonū ſāguinē emittit:malum qui in primis maximè venis circa iecur, & quod meſenteriū vocant, colligitur,in totum attrahit corpus.

Secundo loco unicū innuit ex phlebotomia incōmodū: nēpè ꝙ vberior ꝑ ipſam exhalet ſpiritus. Qđ certè Gale. in libello de ſacrificatione ijs oſtendit verbis: Venā incidere ſępè in anno, minimè cōmodum puto. Nam vnà cū multo ſanguine vitalis ſpiritus excernit. Hoc aūt frequētius cōſumpto, & tota corporis moles ꝑfrigerat,& oīa animalia opera peius fiunt. Frequētior igit venæ ſectio maturā ſenectā, & hāc mortis grauiorib.obnoxiā,reddit Cuiuſmodi ſunt cachexia,hydrops,arthritis,tremor, paralyſis & plopexia. Impenſius.n.refrigerato natiuo calore, humidoq; primogenio imminuto,viſcera ſangueſcūt,cruditas dñat,q̄ tot malorū cā fit atq; origo.

Tertio verſu traditur remedium reparandorū ſpiritū, potus nimirum vi-

nī.

ni. Hoc.n. ex oĩbus celeriter ac ſubitò nutrientib. uelut ſuprà c.8.& 11. oñdimus, principẽ obtinet locum. Quin ex cibo quoque, ut quarto docetur uerſu, ſpiritus recuperant̃, ſed lentè, hoc eſt, tardius. Vbi ſciendũ cumprimis, ꝙ exhibendus ſit à uenę ſectione cibus concoctu facilis, optimi ſucci, ac plurimi nutrimenti, uelut oua ſorbilia, & eiuſmodi. Eo moderatius tñ, ut lib.7.cap.21. ad Almanſore Rhazes p̃cipit, primo ac ſecundo die utendum eſt, quippe concoctoria facultas ſanguinis eductione debilis, multũ ſuperare cibum nequit. Hinc Iſaacus in dietis ita fermè ſcriptum reliquit: Cib. ipſis minuendus, ſed potus augendus, reſpectu nimirum cibi, & non conſuetudinis, imò uerò q̃ añ phlebotomiã minus bibendum eſt, quod uirtus cõcoctrix debilior adhuc ſit, q̃ ut copiam eius ferat.

Quarto demùm loco vndecim moderatæ atq; tempeſtiuæ phlebotomiæ enumerantur commoda.

Primum, quod uiſus aciem roboret, clarioréque reddat. ĩminutis.n. & detractis per phlebotomiã humorib. quorum effumatione oculorũ claritas obſcurabatur, uiſus neceſſariò roborat̃ ac reficitur.

Secũdum, quod cerebrum expurget, integritatem menti reſtituat, & ingenij excitet aciem, idque conſimilem omnino ob cauſam.

Tertium, quod medullas ex calfacit ſuperfluas nāq; humiditates, quarum confluxu infrigidabātur, abſumit.

Quartum, quod, viſcera, id eſt, interiora expurget: leuata nanq; q̄ corpus noſtrū regit natura, exonerataq; ſāguins, quo velut ſarcina præmebatur, haud ægrè crudos in interioribus detentos humores concoquit & euincit.

Quintum, quod vomitus & alui profluuia cohibeat: humores.n. ab interioribus ad externas reuellit partes. Hinc ab Auicēna .4. 1.c.20. ita ſcriptum eſt: Phlebotomia propterea quod ad diuerſum trahit, naturam ſecundū plurimū retinet. Vbi tñ ſilentio prętereundum non eſt, quod in alui profluuio cubit vena incidenda veniat: vt quę citiſſime conſpicuā nonnūquam adferat vtilitatem: ꝙ ſi contra ſeces, nēpe in pede, nihil oīno profuerit. Accidit tñ aliquando, vt aluus venæ ſectione fluida magis fiat, idq́, duobus maxime modis. Vno quidem, quod naturæ onere per phlebotomiā ſublato, virtus roboret, adeoq; alias haud rarò incitet euacuationes. Altero vero, quando alui profluuium oritur ex retētricis facultatis imbecillitate. Ea.n. venę ſectione augetur: quo fit, vt venter magis proritetur.

Sextum, quod ſenſus efficiat puriores, euaporationem.n. ad caput vade

de ſenſus turbantur imminuit.

Septimum, qđ immodicis cōferat vigiliis: ſiquidē humorū exundantiā, vnde acris ſubinde atq; diuerſi ſurſum ferunt fumi, ſomnūq; impediunt, euacuat.

Octauum, ꝙ tedia, ideſt, nimiam corporis grauitatē, ſegnitiemq; ſiue laſsitudinē tollat, leuat nāq; quæ corpus noſtrum regit naturam, exoneratq; humorū multitudine, quib. velut onere quodam grauiſſimo præmebantur. Melancholia quoq;, quę p̄cipua quædam tędiorum ac grauitatē cauſa exiſtit atq; origo, vnà cum ſanguine educit, quippe fæx eius eſt & ſedimentum.

Nonum, qđ audiendi difficultatem corrigat: imminuit.n. redundantiam humorum, vnde, craſſi ac flatuoſi ſurſum euicti ſpūs auditorios obtūdat meatus.

Decimum, quòd voci conferat: ſubtrahit nanque ſuperfluas humiditatès, quibus vocalis arteria immodice irrigata raucas edebat voces.

Vndecimum, quod vires reficiat augeatq;, ſiquidē corpore humorum exonerato multitudine, vires recreantur & augentur.

¶*Quibus menſibus conueniat, quibusve noceat phlebotomia.* Cap. XCIIII.

TRes inſunt iſtis, Maius, September, Aprilis.

Et ſunt Lunares, ſunt velut Hydra pies.
Prima dies primi, poſtremaque poſteriorum,
Nec ſanguis minui, nec carnibus anſeris vti.
Sit ſenium atque iuuenta licet, ſi ſanguis abundat,
Omni menſe probe confert inciſio venæ.
Hi ſunt tres menſes, Maius, Septẽber, Aprilis,
In quibus eminuas, vt longo tempore viuas.

Tria hoc in loco traduntur.

Ac Primum quidem, ꝙ tres menſes ſint Lunares, nempè Maius, Aprilis, & September, ipſisque dies quidam inſint, qui bus uenã incidere nefas habeatur. Maij, ſcilicet primus, & reliquorũ trigeſimus. Idque vulgo quidem ita creditur, cum reuera fictum atq; à ueritate alienũ ſit. Siquidem & his ipſis diebus, modò conſtellatio non deterreat, uenam ſecare nihil impedit. Vanum itẽ ac errore plenum, & quod de anſerum eſu ſubiungĩ

tur, magiſq; ſortilegio tribuendum, vel tractum fore à Iudæorũ conſuetudine.

Secundum, quod ſenibus, æquè atq; iuuenibus ſingulo quoque mēſe, modò in uenis ſanguis abundet, ac morbus ita iubeat, ſanguinē ſubtrahere fas ſit, ut in quibus non facilè digeratur, diſſipeturque ſubſtantia, & boni ſanguinis adſit copia.

Tertium, quod phlebotomia pro cõſeruanda ſanitate adminiſtranda ſit in aliquo horum trium menſium: in Aprili, ſaut Maio, aut Septēbri differenter tamen, in Aprili. n. ac Maio, iecota incidenda uenit, ob exundantem nimirũ ſanguinis copiã: eſt. n. tēpus uernũ. In Septembri uero lienaris; ſiquidem per id tempus, cum ſit autumnale, atra bilis nõnullis plus cæteris colligitur.

¶*De impedimentis phlebotomiæ. Cap. XCV.*

FRigida natura, & frigus regio, dolor ingens,
Balnea poſt coitum, minor ætas, atque ſenilis.
Morbus prolixus, repletio potus & eſcæ.
Si fragilis, uel ſubtilis ſenſus ſtomachi ſit.

Et faſtidia tibi non ſunt phlebotomandi.

Duodecim hic recenſetur impedimenta plhemotomiæ.

Primum, frigida hoīs natura, q̄ppe quæ venę ſectione augeatur. Fundamentū.n. caloris innati ſanguis eſt, hoc igitur per phlebotomiā imminuto, & calorē innatū imminuit, totumq́; corpus grauiter refrigerari, neceſſe eſt. Gale.c.6. de curan. rat. per ſan. miſſio.

Secundum, regio impenſe frigida. Hęc enim largam vacuationem, qualis phlebotomia eſt haud ſuſtinet, q̄ꝑ corpus, detracto cū ſanguine natiuo calore, ſatis antea refrigeratum, magis ſubinde refrigeret. Præterea nec calida nimis regio venę ſectionem tolerat, q̄ꝑ ſua caliditate vires diſſoluat, ac humores diſcutiat. Tempus etiam anni in mittendo ſanguine expendendum, num, ſ. calidum ſit, aut frigidū. In frigido.n. tēpore corpus refrigeratur. ideoque ſanguinis miſſionē impedit. Quid.n. attinet corpus antea abūdè ſatis refrigeratum, ſanguinis detractione magis refrigerare. In calido t̄pe improbè vacuati ſyncope & reſolutione intereunt. Quippe calor ambientis è corpore foras euocatū ſpiritum digerit, reſiccatq́; corporis habitū, & imbecilliorē reddit. Quocirca tū

om-

oīno a ſanguinis miſſione abſtinendum erit. Qđ Gale. lib. 11. c. 14. metho. med. iis verbis cōfirmat. Et oīno quidē non mittes in tp̄e æſtatis, & regione æſtuoſa, & cœli ſtatu calido ac ſicco. Proinde eadem eſt temporis, quæ regionis conditio.

Tertium, dolor ingens: ſub quo & nimia corporis inflammatio comprehendit. In his. n. ſecta vena multā ſeditionē, & agitationē in humorib. excitat: phlebotomia nimirū attrahente ac vacuante humores, dolore verò atq; inflammatione contra nitentibus, atq; rapientib. Si quidē dolor oīs & calor attrahūt, influxūq; humorū efficiunt, quo fit, ut inflāmatio augeatur, & natura magis debilitet. Et hoc quidem vbi temperatior & artificialis fuerit phlebotomia. Si verò aceruatim, vel ad animi deliquiū vſq; fiat, ī p̄dictis caſib. plurimum adfert emolumenti. Quippe hoc p̄ſidio feruentis ſanguinis copia in maximis inflammationib. educitur, & laborās phlegmone pars refrigerat. In vehementiſſimus aūt doloribus ideo ſanguinis miſſio confert, qđ ſanguinis confluxū, dolorem reſcindendo, inhibet. Accedit, quod excretoria facultas cauſam dolorem excitantem eiicere properans, phlegmonem interdum excitet. Quum. n. primis ſuis cōatib. nihil profecit, vehementius aggreſſa quod infeſtat expellere, ſanguinis aliquid ex ſuperpo-

perpoſitis partib. in afflictã ſimul exprimit, vt copioſe lib. 13. metho.med.c.3. Gal. oñdit. Quopropter ne id accidat, ſanguinẽ mittere expedit. Et hæc fuit intẽtio Gal.cõm.23 lib. 1. aphor. vbi ſic ſcriptum reliquit: In ardentiſſimis febribus ſi vſq; ad animi defectionem ſanguis mittatur, ſtatim totius corporis habitus refrigeratur, & febris extinguit. In maximis verò dolorib. nullũ maius noui remediũ, q̃ vſq; ad animi defectionem euacuare. Lege plura apud eundẽ lib.9. meth. med. c.4. & in lib.de curan. rat. per ſang. miſſionem. cap. 11.& Leonhartum Fuchſium capit. 28. methodi perueniendi ad medicinam.

QVARTVM, balneum: & maximè quidẽ διαφορητικόν, i.reſolutiuum. Hoc enim, cùm Galeno in lib. de vtilitate reſpirationes c 7.teſte, ſpiritus ex toto corpore euacuet, adeoque vires debilitet, phlebotomiam impedit. Nam plurimũ & repente euacuare periculoſum eſt, inquit Hippocrates lib.2.aph.51.

Quintum, coitus poſt quẽ prohibet inciſio venæ, qđ is corpus iãdudum plus æquo excalfecerit, vires deiecerit, ac debilitarit. Porrò quo nã modo Venere vires diſſoluantur, diſertè admodũ Gal. lib.1.de ſemine. c.15. his demõſtrat verbis: Circa tp̃s, inquit: concubitus, teſtes ex venis ſeminarium humorẽ, quantũ

eius

eiusin ipſis cõtinetur, trahunt. Eſt aũt modicus hic, & roris ſimilitudinẽ ſanguini ammixtus, hmõi aũt ille opus habeat. Violenter igitur eo, per teſticulos vtpote potentiori facultate præditos q̃ venę ſunt, detracto, venæ ipſæ rurſus à ſuprapoſitis reuellunt. hę verò rurſus ab his quę deinceps ſitæ ſunt, deinde hę rurſus a vicinis, atq; hoc fieri non ceſſat, donec ad oẽm corporis particulã trãſſumptio perueniat, adeo vt oẽs totius animalis partes proprio alimento euacuentur. Reuellit n. ſemper id. qđ perfectè eſt eùacuetum, ab eo quod plus habet, veluti violenter eripiẽs. Hoc igitur quum ſemp̃ fiat, & oĩa veluti in choro inter ſe mutuo participent, in tm̃ ſanè oĩa vaſa ac partes totius animalis euacuari neceſſe eſt, donec fortiſsima ex oĩbus pars expleatur. Neq; verò ſolam ſeminariam humiditatẽ ab oĩb. animalis partibus auferri continget hoc tp̃e, ſed ẽt ſpiritũ vitalem. Nã & hic ex arteriis vna cum ſeminali humiditate euacuatur. Quare nihil mirum eſt, immoderato coitu vtentes imbecilliores reddi, à toto corpore vtroq; ſynceriſsimo ablato, accedente inſuper voluptate, q̃ ipſa per re ſufficiens eſt vitalem firmitatem diſſoluere, adeò vt iam quoſdã ex nimia voluptate ac iucũditate mortuos eſſe conſtet. Quæ oĩa Marſilius Ficinus

lib.

lib.1.de ſanitate tuenda. c.7 ijs ēt confirmat verbis. Venereus, inquit, coitus, ſi vel paululum vires excesserit ſubitò exhaurit: ſpiritus pręſertim ſubtiliores, cerebrumq; debilitat: labefactat ſtomachũ atq; præcordia, quo malo nihil ingenio aduerſius eſſe põt. Cur nam Hippocrates coitum comitiali morbo ſimilem iudicauit? niſi quia mentem, quæ ſacra eſt, percellit, tantumque ob eſt, vt Auicēna in libro de animalibus dixerit: Si quid ſpermatis ſuprà quàm natura toleret, coitu profluat, obeſſe magis, q̃ ſi quadragies tantundē ſanguinis emanarit, vt nõ iniuria priſci Muſas atq; Mineruam virgines eſſe voluerint. Plura de hoc lõge apud Galenum cap.86. artis medicinalis. Paulum Aeginet.lib. 1.cap.35.& Aetium. lib.2.c.8.

Sextum, ętas vel maior vel minor q̃ phlebotomia requirit: qualis eſt infantiæ, & ſenii. Horum oĩum meminit Auicēna.4.1.c.20.in eum fermè modũ ſcribens. Cauere debes a venæ ſectione in complexione vehementis frigiditatis & in regionibus fortis frigiditatis, & in hora fortis doloris, & poſt balneum reſolutiuum, & poſt coitum, & in ætate, quę eſt minor.14.annis quantò plus poteris, & in ętate ſenum quantò magis poteris: niſi in figura confiſus fueris, & in ſoliditate muſculorũ, & venarũ amplitu

plitudine, & earum repletione, & colorum rubedine: hos nãq; ex adoleſcentibus & ſenibus phlebotomare audebis. Adoleſcentes tñ ſecũdum ordinem ad phlebotomandum paulatim prouehere debes cum pauca minutione.

Septimum, morbus prolixus: virtus enim tẽporis tráctu exoluta non tolerat venæ ſectionẽ, vt quę à morbo plus ſatis iam debilitata phlebotomia facilè exhauriretur. Galenus de curan.rat.per ſang.miſſ.c.20.Idem Auicen.ẽt loco citato cõfirmat.In corporib.inquiẽs,quæ prolixas perpeſſa ſunt ægritudines, abſtinendum a venæ ſectione, niſi ſanguinis affuerit corruptio, quæ ad hoc te perducat, quoniam tunc ſanguinis ſubtractione vteris.

Octauum, nimia potus repletio.

Nonũ, largior cibi ingeſtio: ſub qua inconcoctio ſiue crudas etiam comprehenditur: cauſa horum oĩum eſt, vt ex Auicẽna.1.1.doct.6.c.3.colligitur, q̃d tria ſint materiam attrahẽtia, loca,ſi inanita, membrorũ caliditas, ac totius corporis habitus. Sanguis igitur ſi ſic affectis mittetur, vene proprio & cõmodo destitutę nutrimẽto,q̃d nondũ in ventriculo ac hepate concoctum eſt, attraherent. Hoc itaq; in mẽbra raptũ non corrigeretur.Siquidẽ tertia concoctio, vt Galenus autor eſt, nõ emẽdat erratũ

ſecun-

ſecundę, nec ſecunda primæ. Atq; inter in excremeſtorū copiam in corpore, ac inde tandem ægritudines prouenire neceſſe eſt. Tanto igit tempore differenda eſt phlebotomia, quātū ſatisfacere tum ad eorum concoctionem, tum vt excrementa deſcendunt, videbitur.

Pręſtiterit tñ in intemperantib. vino iisq;, ac vētri gulæq; deditis, vt c.6.lib. de curan.rat.p ſang.miſ.Gale.viſum eſt, à vene ſectione in totum abſtinere, vt quos neq; purgatione, neque ſanguinis miſſione magnoperè adiuueris, Nā p vite intemperantiā crudorū humorū copiā ociſsimè colligūt: verùm his ne manum quidē admouere tentandum eſt. Quorſum n. attinet, apud vulgum infamare pręſidia, q̄ multis fuere ſaluti, Gallen.libr.11.cap.9.metho. meden.

Decimum, fragilitas, id eſt debilitas virtutis, quippe ſanguine miſſo virtus ſemper ijs extremè concidit, nec poſtea reuocari, colligique poteſt. Galen. capit.6. de curan. rat. per ſang. miſſ. & lib.21.capit.14 meth.meden.

Vndecimum, os ventriculi ſupra modum ſenſile, ſub quo imbecillium et comprehenditur, & quod amara bili redundat. ob hæc enim multi in venæ ſectione ante iuſtam vacuationem per initia ſtatim animo deſtituuntur.

Porrò os vētriculi magno ſenſu præ-

ditũ eſſe, ex eo maximè conijcit inquit Auicenna, q acria mordaciaq; citra offenſionẽ non facile tranſglutiat. Imbecillitatẽ arguit deiecta cibi potusq; appetentia: Amaræ verò bilis redundãtiã, oris amaritudo, nauſeæq; perſeuerãtes & bilis frequentiores vomitus oſtendũt. Hæ itaq; indicationes à ſanguinis ſubtractione dehortant. Siquidẽ humores venæ ſectione exagitati, ſic affectis ad os ventriculi haud raro, ceu ad conſuetũ locũ cõfluunt: ſed cũ id membrũ debilius iã ſit, q̃ vt tali humorũ cõfluxui reſiſtat, multa oĩno ſanguinis miſſione contrahũt mala. Et hæc vna cauſa eſt, cur multi ex ipſis animo linquant. Bilis namq; in ſtomachũ refuſa, morſu ſuo cor nõnunquam ac cerebrum ἐις συμπάθειαν. i. cõſenſum, trahit ſyncopenq; parit, quãdoque verò ſubitam etiam adfert mortem. Galenus libro. 9. cap. 5. metho. meden. & Auicenna loco citato.

DVODECIMVM nauſea: in hac. n. ſi ſanguis mitteret, venæ exhauſtæ prauã illã ac nauſeoſam ad ſe facilè attraherent materiam. Neque ob dictas ſolùm cauſas; ſed ob alias etiam non paucas à phlebotomia interdum abſtinemus.

Ac primò quidem ob menſium fluxum. Quod certè Galenus lib. 9. c. 5. metho. meden. iis innuere verbis voluit. Si tpe, inquit, mittẽdi ſan

guinis menſes moueri cõtigerit, ſiue ẽt hæmorrhois ſit recluſa, ſi inſpecto fluentis impetu, ipſe ſatis fore videbit, q̃ ſolus, qđ requiris, vacuet, naturæ rem oẽm permittes: ſin minus, tñ ipſe detrahes, quò ex coniunctis ambobus perficiatur, qđ poſtulas. Nonnunq̃ tñ reuulſionis ẽt cauſa immodici ſanguinis è narib. vtero ſede, aut thorace, eruptionibus, venæ ſectione citiſsimè conſpicuam adfert vtilitatem. Deinde ob corporeæ conſtitutionis raritatem, hoc eſt, humidam calidãq; temperaturam. Eius. n. ſubſtantia celerrimè in ambientẽ diſsipatur, alias in halitũ ſenſibilem, alias in perſpirationes quę viſum fugiant, ſed ratione deprehendantur. Itaq; ẽt huius cauſa aut prorſus venam non ſecabimus, aut parum detrahemus. Gal. lib. 9 17. meth. meden.

Tertiò, ob lentorem, ac cruditatẽ humorũ: Hæc. n. venæ ſectione augent. Vñ in diutinis morbis ſanguinis miſſione vtendum non eſt: ne cruditas. ſ. augeat, virtus debilitetur, & morbus eouſque producatur, vt nequaquã poſtea curari queas. Hinc præcipt Auicenna, vt in morbis chronicis pharmacia venæ ſectioni præmittatur, & non contra, licet vtraque opus habeant ægrotantes.

Cruditas porrò humorũ duabs potiſſimum de cauſis accidere ſolet. Primum quidem ob aggrauantem humorum co

piã: quæ innatũ calorẽ velut ſuffocando in tm̃ debilitat, vt ipſos euincere poſtea nequeat. Et in hac phlebotomia vti licet, quemadmodũ idipſum Alexander Trallianus lib.9.cap.2.in curatione Anaſariæ iis cõfirmat uerbis. Oĩum curatio a vacuatione incipienda eſt, ſed Aſcitis quidem dicti, aut Tympaniæ a ſola purgatione. Cui aũt Anaſarca nomen eſt, ea venæ ſectionẽ interdum requirit vt q̃ ex ſanguine frigido naſcatur. Ac frigiditatis quidẽ rõne illa nõ indiget, ſed qm̃ copiæ detractio naturã leuat, ut hæc minorem illã effectã facile ſuperet, non alienũ ſed rõni conſentaneum eſt hicquoq; venę ſectione vti. Videmus.n.quod ẽt ignis externus, cùm à lignis viridibus ꝓpemodũ extinguit̃, refocillat̃ rurſus, ſi illa, quę ipſum ſuffocabant, auferant̃. Deinde verò ob caloris innati debilitatẽ, vt in hominibus frigidæ naturæ, quales à diutino morbo conualeſcentes cum primis ſunt & ſenes: his phlebotomia ex uſu nõ eſt. Subtracto.n. ſanguine, q̃ fomes natiui caloris ac uitæ theſaurus eſt, neceſſe eſt, vt corpus uehementius refrigeretur, humorumq; cruditas augeat̃. Sanguinis igitur rpſis, vt humores cõcoquat & cuicat, relinquẽdus eſt. Quinetiam poſt choleran diutinos uomitus, diarroian mediam, vigilias, labores vehementiores, & vno verbo, poſt oĩa quæ corpus impen-

ſius calfaciunt, exiccantq́;, ac vires diſſol uunt, à uenæ ſectione abſtinendũ, vt copioſe admodum docet Rhazes li.7.c.21. ad Almanſ.

Quæ circa venæ ſectionem obſeruandæ.
Cap. XCVI.

HAec facienda tibi, quando uis phlebotomari,
Vel quando minus, fueris uel quando minutus.
Vnctio, ſiue lauacrum, & potus faſcia, motus,
Debent non fragili tibi ſingula méte teneri.

Quinque in ſanguinis miſsione obſeruanda eſſe hoc loco traditur; & ex ipſis alia quidē prius quã uena tundatur, quæ dã interea dum ſanguis emittitur, nonnulla uerò eo iam ſubtracto.

Primum, vnctio: alias n. membrum incidendæ uenæ oleo irrigatũ fricamus, ut tempore eius ſanguis reddatur fluxilis: Interdum ipſi etiam flebotomo, ſiue ſcalpello olei nonnihil allinimus, ut inflictum dolorem mitiget. Quandoq; vero & uulneri olei cuiuſpiã parũ illinimus, quo nimirum cicatrice tardius obducatur, humoresq́ue in venis relicti liberius expirent, & mali fumi diſcutiãtur.

Secundum, potus: & præcipuè quidē vini. Hoc.n. cum in ipſa ſectione, ſi ſyncope obuenerit, tum poſt eam etiam ad boni ſanguinis generationem, ſpirituumque recuperationem conuenientisſimè exhibetur. Suprà c. 8. & 10.

Tertium, lauacrũ. i. balneũ, quo certe per biduũ aut triduũ ante & poſt ſanguinis miſſionem vti conceditur, nequaquã verò eodē die. Ante quidem in illis, quos craſſorum humorum copia aggrauari ſuſpicio eſt. hoc. n. balneũ incidit, mobileſq; facit, ob eandem ēt cauſam paululũ dimoueri ante phlebotomiã cõuenit, & aſſumere nonnihil ſyrupi acetoſi. Eodē quoq; tpe mēbrũ incidēdæ. uenæ fricãdũ eſt, ut humores è propinquis venis ad locũ ſectioni deſtinatũ alliciantur, & ad exitum properent. Poſt uero emiſſionem ſanguinis valet ad humorũ vaporũ que reliquias diſcutiēdas. Verũ eo ſuper ſedere in ipſo die oportet: cutē. n. nimis reddit mollem, quo fit ut plagæ facillime cedat, quòd non eſt citra periculũ.

Quartum, faſciæ, hoc eſt, ligaturæ, ex pannis. ſ. lineis, eaſq; tam ante, q̃ poſt venę ſectionem adminiſtrari oportet. Ante quidem, & ut inde venæ incraſſeſcant, conſpicuæq; magis fiant, & humores ad conſtitutum incisioni locũ facilius proleꝯtentur. Poſt uerò, ad ſiſtendum reprimēdumque fluxum.

Quintum, motio ſiue inambulatio, moderata nimirum ac tranquilla: eaq; & ante, & poſt venę inciſionē vti conuenit ante quidē, vt humores diſſoluātur, extenuenturq;: poſt verò ad diſſipandas humorū reliquias. Ea hodie apud vulgū inualuit cōſuetudo, vt venę ieiuno ferè ac vacuo incidant ſtomacho: ſed hoc ipſum doctorib. quibuſdā minus probatur, vt quib. cōducibilius eſſe videat, vt ouum molliculū ſiue ſorbile, cū hauſtulo vini prius exhibeatur, idq; circiter horā nonā, vel decimā ante meridiē, ac cōfeſtim deinde vena incidatur: Natura enim ſtomacho exiſtent vacuo, ne alimento deſtituatur, ſanguinē ꝑtinaciſſimè retinet. Contra verò, pauculo, eoq; exigua mole plurimū nutriente, cuiuſmodi vinū & oua ſorbilia, cumprimis habentur, ingeſto cibo, eundem facillimè exire patitur.

Porro qđ ad diei, in quo fit venæ ſectio, tpš attinet, ſciendū ſanguinī mittendo conuenire maximè tpš matutinū, ſic tñ, vt nō ꝑtinus excitis è ſomno, ſed horā vnā antea vigilantib. una ſecetur. Quibuſdā ēt poſtea q̄ rerū ſolitarū q̄dpiam obierūt, ſiue ludo literario, ſiue in officinis, ſiue in foro, ſiue in ędibus, ſanguinem auferre expedit. Aegris aūt nullum eſt venę ſectionis pręſcriptū tpš. q̄obrem nec per noctē ſanguinem mittere ijs, ſi

morbus ſic expetat verearis. Sic Galen. in lib. de curan. rat per ſang. miſſ. c. 11. & 20. & in prꝑſagio experientia comprobato cap. 4.

A N N O T A T I V N C V L A.

Vt vocem phlebotomiam verſus feꝛant, geminato vbique bb. phlebotomiam in hoc opere legere oportet.

¶ *De quibuſdam phlebotomiæ effectibus.* Cap. XCVII.

Exhilarat triſtes, iratos placat amantes.
Ne ſint amantes, phlebbotomia facit.

Hic tres phlebotomiæ referuntur effectus.

Primus, quòd contriſtatos exhilaret, ac lætos reddat.

Secundus, quòd animos iratorũ placet, reconcilietque. Ac utriusq; quidem cauſa eſt, ꝙ hæc maximè fiat, cũ ſanguini admiſceẽ multũ flauæ bilis, illa verò cùm multum melancholiæ, ſed horum humorum uterq; unà cum ſanguine ꝑ phlebotomiam educitur, ergo &c.

Tertius, quod præcaueat, ne amantes ob rabidos quoſdam appetitus ad inſaniam adigantur, humores enim à capite ad partes ſubiectas reuellens expellit.

Ob quinque porrò cauſas venæ ſectio adhiberi ſolet. Quarum una tm̃ directa eſt, reliquæ verò omnes indirectę.

Directa ſanè adhibetur ſanguinis uacuandi cauſa: ſed cùm is utilis ſit naturæ probè hanc adminiſtrari conuenit, ſic vt ꝙ inutile naturæ ſit emittat. Fit autem ſanguis naturę inutilis bifariã, vel cùm propriã qualitatẽ ad unguẽ non ſeruat, nec amplius nutrire ſicut prius, cum vtilis eſſet põt, vel ita multitudine creuit, vt aut vires premat, aut tũ venas, tum arterias, vel diſtẽdat, uel findat, vel obſtruat. Ac in his quidem miſsio ſanguinis utilis eſt, ceu vacuantium præſidiorũ una. Differenter tñ adhibẽda eſt: ſiquidẽ in ſanguinis multitudine copioſe detrahere, in aliquis verò pauca uacuatione uti oportet: Hinc eſt, quod lib. 9. c. 10. methomeden. Galenus in eũ propè modum ſcriptum reliquerit: Si ſanguis vitioſus in corpore fuerit, paulatim qđ uitioſum eſt uacuare oportet, & paulatim inuicẽ qđ ſalubre eſt, pro eo reponere. Vocant medici eiuſmodi uitioſi ſucci curationẽ, Græcè epicraſin. Cui ſcribit Alexander etiam Trallianus lib. 6. cap. 2. iis verbis: At hoc non una vice faciendum eſt, ne uires deiiciantur. Etenim quamuis id quod vacuatur, recrementitium eſt, tñ uniuerſa ac ſubita mutatione magis offendit. Satius igitur eſt paulatim & tutò

euacuare, q̃ feſtinando perturbandoque vnà cum morbo et ægrū è medio tollere. Atq; hinc certè libet, q̃ peruerſe phlebotomia abutantur, qui uitioſum ſanguinē ſtudioſe auferunt tā diu, dū bonus effluere cœperit: cùm vniuerſus fortè ſanguis citius erupturus, ſit, q̃ bonus appareat. Paucā igitur eſſe decet, &, vt Galen. præcipit, in eiuſmodi caſibus ante venæ inciſionē ἐπικρατεῖν utendū eſt, hoc eſt, cibus exhibendus eſt probū generans ſanguinē: quo nimirū in vitioſi locū bonus ſuccedat: ac paulò poſt ſanguis extrahendus eſt modicus. Et quidē directa dicitur phlebotomia: quę p ſe fiat, ad euacuationē illius, qđ per ſe venę ſectione euacuari dēt, nēpè ad multitudinis humorū, ſiue ſanguinis euacuationē: principaliter tñ, ſecundū qđ cū eo ſunt alii humores.

Reliquę. 4. dicuntur indirectæ, & adminiſtrantur vt humorum vehementiorem impetum ad diuerſam reuocēt partem, uel ad latera deriuent.

Prima adhibetur ob magnitudinem morbi, ſiue uehementiorem apoſtematis cuiuſpiam inflammationē. Nā in apoſtemate vehemētis inflāmationis, ī febribus, & doloribꝫ maximis, nō inuenitur excellentius remedium, quàm ſectio uenę teſte Gale. lib. 1. aph. commen. 23.

Secunda, ut materia alliciatur ad locum, per quem euacuanda eſt: unde immenſium

menſium atque hæmorrhoidon ſuppreſſione ſaphena aperienda eſt, quemadmodũ in libro de curan.rat per ſang. miſſio. capit.9. in hunc ſcribens modum Galenus teſtatur: Plenitudines à ſuppreſsis menſibus ortas omnino per crura euacuabis, ſiue venã ſecare oporteat, ſiue ſcarificare. Sectæ.n. in cubito venæ mulierũ reuellere purgatione aſſolẽt.

TERTIA, vt humores deriuentur ad partem appoſitam loco, ad quem ſua ſponte rapiuntur: & hoc quidem vt materia è membro, in quod confertim ingriuit, auocetur, reuellaturque, & propterea in immoderatiore menſium fluxu ſecamus baſilicam.i.interiorem cubiti venam, quæ hepatites etiam vocatur, & reuulſa materia ad locum oppoſitum à fluxu ſuo diuertatur.

QVARTA, vt portiuncula materię quapiam per venæ inciſionem euacuata, natura reſiduum euincere valeat. Atque ita tandẽ venã incidere conuenit, vbi repletio in corpore fuerit, ne generetur apoſtema, virtute ſcilicet imbecilliore exiſtente, quàm vt vniuerſam illam humorum redundantiam ſimul moderetur ac regat. Ideo portiunculam eius emittimus, ne ob naturę impotentiam imbecillitatemq́; in debiliores partes ingruens, inibi abſceſſus, aut tumores præter naturam excitet.

¶*De Sciſſuræ quantitate.* Cap. XCVIII.

FAc plagam largã mediocriter, vt cito fumus
Exeat vberius, liberiuſque cruor.

Hic unicum habetur præceptum de fiſſuræ quãtitate in uenæ ſectione, nempè ut ea mediocriter ſit ampla: quo nimium craſſior ſanguis ac fumi liberius exeant. Fiſſura. n. ſtricta exiſtẽte tenuior ſanguis duntaxat effluit, craſſo intus remanente. Vbi hoc ſciendum, quòd in uenæ ſectione aliquando amplum, nonnunq̃ uerò arctũ infligere uulnus oporteat. Et amplum quidẽ tribus maximè de cauſis. Primò cum humores ſunt craſſi, & craſſior ſanguis educendus eſt, ut facilius exire queat. Hinc melancholicis ẽt amplum infligendum eſt. Secundo, ob temporis ac regionis frigiditatem, per eam. n. humores craſſeſcunt: quare per hyemem, ſic neceſſitate iubente, amplo potius utendum eſt uulnere. Tertiò, ob redundantiam humorum, qui melius certè amplo quam arcto euacuãtur uulnere. Contra uerò arctum uulnus magis conuenit, cùm uirtus imbecilla eſt, ne. ſ. immodicè ſpiritus externantur, & calor innatus extra modum debilitetur. Eadẽ habenda eſt ratio in calido tempore, & cum ſanguis ſubtilis ac tenuis euacuatur.

¶*Quæ in uenæ ſectione conſideranda.*
Caput XCIX.

SAnguine ſubtracto, ſex horis eſt vigilandum,
Ne ſomni fumus lædat ſenſibile corpus.
Ne neruum lædas, non ſit tibi plaga profunda.
Sanguine purgatus, nec carpas protinus eſcas.

Tria in uenæ ſectione conſideranda eſſe, hoc in loco traditur.

Primum, ut is, cui uena ſecta eſt, non dormiat illico poſt phlebotomiam, niſi ſex adminus horæ præterierint, ne fumi ſcilicet, quos ſomnus efficit, ſurſum ad caput euecti, cerebrum offendant. Poſſunt tamen & aliæ adſignari cauſæ. Ac prima quidem, ne æger uertendo ſeſe inter dormiendum ſupra membrum uoluatur, in quo uena ſecta eſt, itaque læſionem percipiat. Secunda, ne inter dormiendum humores transfluãt in partem exſcalpelli ictu dolentem, inibiq; apoſtema generent. Siquidem partes dolentes, ut capite 95. artis medicinalis, & in libro de curan. ratio. per ſang. miſſ. cap. 7. Galen. aſſerit, natura ſolent fluxionem ſuſcipere, & præcipuè quidem in ſomno. Auicenna uerò hanc *Somnus.*

adfert

adfert cauſam, nempè ꝙ ex dormitione phlebotomiæ propinqua, plerunq; accidat in mēbris confractio. Dū.n.huc & illuc inordinato atq; inopinato voluunt. reuoluunturq; motu, faſcię diſſoluunt, quo fit, vt retectę, & adhuc à recenti ſectione hiantes plagę immodicam nonnunq̃ ſanguinis vim inſcientibus effundant: ꝙ, q̃ ſit vitæ diſcrimini cõiunctū, nemo eſt qui ignorat. Adhęc fumida quoq; excrementa per ſomnum intrò rurſum ad principalia reuocātur membra, Quinetiam ſpiritus, ſanguis, & calor venæ ſectione ad exteriora ꝓlectati, ſomno ad centrum retrahuntur, atq; ita certè haud rarò, cū ob venę ſectionē excitatam cõmotionē, tū ſomni quoq; retractionem, ebullitio in humorib. cōtingit, ac inde febris tandē accenditur. Satis igitur liquet, confeſtim à venæ ſectione non eſſe dormiendū, pręſertim ſi inter ea nihil dū cibi ingeſtū fuerit, ꝙ ſi verò à cibi ſumptione in vnā atq; alteram horā, imo & in pluſculas (ſi ita patitur animus) ſomno indulgeatur, nihil, aut parum admodū offendit. Siquidem exagitatio humorum tanto tpis ſpacio ad plenum contrahi, ſedariq; pōt. Satis aūt fuerit à ſomno abſtinere, aut certè, ſi qua neceſſitas dormire oīno cogat, q̃ breuiſsimo vti ſomno, adhibita ſemper cautione quadā, ne diſcinctę faſcię ęgro

tan-

tantes in vite diſcrimen adducant. Nonnulli hanc quoq; adſignāt cauſam, nēpe ꝙ materia per ſomnum craſſeſcat, confractioq; in membris eueniat, perinde atq; in quartanæ typo ob materiæ craſſitiem frigiditatemq́; ſolet. Tum nerui præterea atq; lacerti frigidi ſunt: fumus igitur ad ipſos perlatus in ſomno, in quo calor naturalis totus in profundum corporis retrahitur, craſſeſcit ſimul & refrigeratur, qui ſic refrigeratus & craſsior effectus, frigiditatem quoq; & craſsitiē, ſiue confractionem cum membris communicat. Simile nanq; a ſimili facile afficitur. Et hæc quidem de ſomno phlebotomiæ propinquo, & non de remotiore intelligenda ueniunt.

Secundum, ne uenæ ſector profundā nimis incutiat plagam, ita ut ſcalpello neruum, aut arteriā uenæ iunctam attingat. Nerui n. punctura ob ſentiendi præſtantiam, ob idq; quod cum principio pars hæc continuitatem habet, promptè dolorem accerſet, quē neceſſario comitatur humorum defluxio, hanc excipit phlegmone, quam ex neceſsitate deinde non ſolius quidem puncti nerui, ſed totius inſtrumenti conſequitur concluſio, & inde acerbiſsima tandem mors, uel ad minus membri, vtpote brachii, aut digiti, &c. amiſsio. Quod Cornelius Celſus li. 2. c. 10. iis etiā uerbis ſignificare uoluit.

Iuncta

Iuncta eſt, inquiēs, uena arteriis, his neruiſta ſi neruum ſcalpellus attigit, ſeqt̃ neruorum diſtentio, ea q̃ hoiem crudeliter conſumit. Lege Galenum ca. 92. artis med. & lib. 1. c. 2. de motu muſculorum, & lib. 6. c. 2. meth. medendi. Porrò ex arteriæ pūctura fluxus ſequitur ſanguinis arterialis difficillimæ curationis.

Tertium, ne is cui vena ſecta eſt protinus à miſsione ſanguinis cibum ſumat, ſed expectet dum humorum exagitatio ſedetur, ne cibus nondum concoctus ad ſubueniendum membro læſo cum ſanguine ſimul attrahatur. De hoc Gal. li. 4. c. 20. de ſanit. tuenda.

¶ *Quæ poſt Phlebotomiam vitanda.*
Caput C.

OMnia de lacte uitabis rite minutus.
Et vitet potum phlebotomatus homo.
Frigida vitabit, quia ſunt inimica minutis,
Interdictus eritque minutis nubilus aer.
Spiritus exultatq; minutis luce per auras,
Omnibus apta quies, & motus ſæpè nociuus.

Hic

Hic quinq; ab inciſa modò vena cauenda eſſe præcipitur.

PRIMVM, Lac & lacticinia oĩa. Si quidem ex humorib. venæ ſectione agitatis ac cõmotis ſæpè in ventriculũ nõnihil transfluit. Lac igitur quod per ſe alioqui corruptioni obnoxiũ eſt, ſumptũ, dictisq; humorib. admiſtum; facillimè oĩno & corrumpitur, & dulcedinis rõne in concoctum ac crudum ab inanitis venis attrahitur, Suprà c.7. *Lacticinia.*

Secuudum, Potus: quippe qui & ipſe pari modo in concoctus facilè ab iiſdem abripiatur. Suprà c.95. *Potus.*

Trrtium, frigida oĩa, tam intrò ſumenda, q̃ foris admouenda. Eiuſmodi aũt cùmprimis ſunt, alimenta frigidiora, potus frigidus, balnea frigida, ambientis nos aeris frigiditas, veſtiũ exilitas, ſuper petram nudã ſeſſio, capitis ac pedũ frigiditas. Hinc.n. corpus, calore nimirũ inato, plus ſatis iã venę ſectiõe imminuto, p̃ter modum refrigeraretur. *Frigida.*

Quartum, ne ijs, cui vena ſecta eſt, vertetur ſiue ambulet in aere turbido ac nebuloſo. Hic.n. eſt qui, vt ſuprà c.14. oſtẽdimus, ſanguinem melancholicum efficiens, animã contriſtat. Sed verſetur potius incedatq; in aere lucido, claro, atq; ſereno. Inde.n. ſpũs recreantur oẽs, & iucundiſſima quadã voluptate diſtracti ad ſimilem protenditur. *Nebula.*

Quies Quintum, vt idem temperatam amplectatur quietem, motionemque uitet. Hæc.n. humores uenę ſectione agitatos, magis adhuc commouet, & uires uſque quaque debilitat: illa uerò commotionem contrahit ac ſedat.

Sunt qui tradant, cauendum et eſſe à ſalitorum piſcium uſu poſtquā uena alicui inciſa eſt.: ἀλφοὺς τε γὰρ πολλάκις καὶ ψώρας ἀπογεννῶσιν, id eſt, uitiligines enim & ſcabiē ſæpenumero gignūt. Simeon Sethi in Synt. de piſcibus.

Quibus morbis & ætatibus phlebotomiæ cõueniat, & quantum ſanguinis quoque tempore detrahendum. Ca. C I.

PRincipio minuas in acutis, peracutis,
Aetatis mediæ multum de ſangui ne tolle.
Sit puer atq; ſenex, tollet vterque parum,
Ver tollat duplum; reliquum tem pus tibi ſimplum.

Quatuor phlebotomiæ præcepta hoc loco traduntur.

PRIMVM, vt in principio acutorū & peracutorum mēbrorum vena incidatur: pro cuius pleniore intelligentia, ſciendum initiò, peracutum morbū eſſe dupli-

duplicem. Exquiſite peracutū, qui vltra quartum non producitur diem. Hinc recentiores Medici, barbaram ſectantes medicinam, perperacutum vocare ſolent. Non exquiſitè peracutum, cuius vigor in ſeptimo futurus eſt. Hi itaque morbi cum breues ſint, ac ſtatim ſumnos, ideſt maximos obtineant labores, neq; inducias concedant; illicò per initia curandi ſunt. Iidem porrò, ꝙ à calidis magna ex parte homoribus ſanguine nimiium & flaua bile naſcantur, venæ ſectionem potiſsimum expoſcunt. Hinc non temerè Hippocrates libr.4. de vict. rat. in morb. acut. aphor. 19 ita ſcriptum reliquit. In acutis morbis ſanguinē detrahes, ſi uehemens morb. videatur, flörueritq; ęgrotanti ętas, & uirium adfuerit robur.

Secundum, quod in ætate media, ſiue florenti, ab anno nimirum 30 ad 45. vel 50 copioſius, ꝗ̃ in aliis, ſanguis detrahendus ſit. Etenim hic corpus ſolidū eſſe incipit, quod nequaquā tm̃ ſanguinis, quātum ſolebat, in ſe traducit; ſed plus ſolito in uenis reliquit. Quo fit, vt eius ſubtractio incrementum non impediat, neque virum robur diſſoluat. Corpus nanque in ea ętate neq; augeri ſenſibiliter, nec imminui, ſed veluti ſtare videtur.

Tertium, quod ſenibus ac pueris parum ſanguinis detrahendum ſit, vt per pueros intelligamus ēt eos, qui puberta-

tis,

tis,hoc eſt.14.ætatis annum exceſſerunt. Nã vſq; ad pubertatis initium, tota illa ætas pueritiæ mollis eſt,& tenerior, q̃ q̃ phlebotomiam toleret: qm̃ licet concoctio & nutricatio in his liberalis, tamen ſpiritus & ſanguis modicus, vtpote, qui continuè,atq; affatim in corpus tranſſumitur, neque natura citra inopiã illius vacuationem ſuſtinere poteſt. Nã eſto, ꝙ natura noſtra in ſolidis habitet,tñ ad immodicam omnem euacuationem labefactatur,aut interit. Pubertas ergo primũ ſanguinis miſsionem tolerat. Hic igitur pro mutatione naturæ ſanguinẽ mittere licebit, neque tamen id facere decet affatim, ſed admodum breuiter.

Porrò per ſenes eos inaudire oportet, qui adhuc in prima atq; ſcđa ſenectute conſiſtunt. In his.n.audacia mittẽdi ſanguinis paulatim de creſcit, adeo ut in decrepitis,hoc eſt,poſt 79.annũ ob uirtutis imbecillitatẽ vix liceat. Plura. Gale.in 4. li.Hipp.de vict.ra.in mor.ac.cõ.10. & ibidem etiã Hieremias Thriuerus Brachel.

Quartum, quod dupla ſanguinis portio,reſpectu nimirum reliquorum temporum vere detrahenda ſit. Tunc.n.ſanguinem maximè creſcere in corporibus noſtris,apud oẽs rei medicę ſcriptores in cõfeſſo eſt. Cæterum quod ad primũ præceptum attinet, regulæ nonnullæ circa ſanguinis miſsionem obſeruandę ſunt.

Ac prima quidem, vt ab initio morbi non fiat phlebotomia. Medicus.n.ut cap. 87.artis med.& com.22,lib.4.apho. Gal. adſerit, naturæ miniſter eſt. Sed natura ipſa nunquam in morbi principio, dum crudi adhuc ſunt humores, vllam vacuationem inſtituit. Ergo nec medicus ipſe in principio morbi dũ adhuc omnia cruda ſunt, vacuationẽ ullam molire debet. Cruda.n.cùm vacuationi non obediant, grauia hac de cauſa ſymptomata excitãt, Galenus comm.22.lib.1.apho.

Fallit tamen hæc regula in tribus caſibus: Primo, qñ noxii humores turgent, hoc eſt, ſua ſponte concitati ad excretionem nos addũcunt: tum.n. in principio etiam morbi nõdum coctis humoribus vacuare licet, ne ſcilicet humores parum ſtabiles, & ab vna parte ad aliam ſine ordine moti, ad principem aliquam partẽ decumbant: Raro autem accidit, & humores mobiles ab una parte ad aliam transfluant, ſed plerunque ſunt in parte aliqua firmi ac fixi: ideoq; nõ eſt in principiis morborum vacuandum, niſi rariſſimè, hoc eſt, quando humores turgent. Hinc nõ temerè.4 1 c.20.& 22.3. tract.2. cap.7.ab Auicen.præcipitur, ut in principiis morborũ venę inciſio pęnitus demittatur, vt quæ ſuperfluitates extenuet, ut per corpus fluant, ac ſano ſanguini permiſceantur, non extrahat tñ quod ex-

trahi

trahi neceſſe erat: quo fit, vt poſt tēporis interuallum phlebotomiam repetere oportet, interim eodem die, interim poſtridie. Atq; hinc profecto vires nimium debilitantur.

Secundò in materiæ multitudine: Hic.n. circa principia q̃nq;, quemadmodū cōm.29. lib.1. aph. Gal. teſtat̃, venæ ſectionem, nōnunq̃ verò & purgationem adhibere oportet, quo minorem iā factā materiam natura poſſit concoquere.

Tertiò, in morbi magnitudine ac vehementia, vt in magno vehemētiſſimoq; doloris apoſtemate, licet nō ſit multa in corpore materia, ſ. antecedēs. Nam repellendus humor eſt ne apoſtema citius, q̃ par eſt, crepet, aut aperiatur. Venæ igit̃ ſectio, vt magna hæc praua ſymptomata euitentur, circa initia ſtatim adhibenda eſt. Quod Gal. lib 13. c. 20. meth. med. iis innuere uerbis voluit, inquiens. Itaq; incidenda in talibus affectib. vena ſtatim ab initio, ſi modò tam valens virtus ſit, vt ſine noxa miſſionem ſanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorum, quæ de ſecanda vena retulimus, ſicuti vel crudi humores copia uel puerilis ætas, vel anni tempus, vel regio, in qua ſit extremus calor, aut frigus. Non ſolùm autē in morbis acutis, atq; adeò inflammationib. verumetiā in uulneribus & contuſionibus particularum, præſertim nobilium, ſanguis

guis ex oppoſita parte mittendus eſt, vt inflammatio prohibeatur. etiam ſi ſan guis modicus fuerit.

Secunda, ne fiat phlebotomia in die motus ægritudinis, veluti in criſi: vt in qua neque venę ſectio, neque aliqua alia vacuatio tentāda ſit: ne materia, ſi diuertatur à loco, ad quē naturā ipſam, vt excernatur, pellit. Pari modo nec in ipſo paroxyſmo tale quippiā tentandū eſt: recteq; cōm. 29. lib. 2. aph. Gale. præcipit, vt morbo iā conſiſtente, neq; venę ſectio, neq; purgatio adhibeatur, quod coctiones morborū, tunc maximè fiāt, quę melius in quiete, ꝙ motu perficiuntur. Cęterum ſicut ſe habet ſtatus ad integrum morbū ita & paroxyſmus reſpectu dierū ἀπυρεξίας, id eſt, intermiſſionis, quēadmodum igitur in ſtatu nō eſt vacuandū, ita nec in paroxyſmo.

Tertia, ne phlebotomia circa initia ſtatim morborū fiat, qñ criſis adhuc remota eſt. Sanguis. n. in ſiti caloris fundamentum eſt, ipſum nimirū ſuſtinēs, licite cor generet, & ſpiritus deferat, ſed ſanguis eſt fundamētum eius. ex ipſo. n. vt materia natiuus calor gignit. per ſanguinis igitur ſubtractionem calor, qui coquere materiam morbi debebat, vacuatur, quo fit, vt morb. in longū protrahat, viriumq; robur deijciat, vt timendū ſit, ne ob morbi diuturnitatē, ac

viriũ

virium imbecillitatē natura ſuccūbat.

Quarta, ne in corpore, cui ſtercus multum inter inteſtina cohibetur, phlebotomia adhibeatur. Tria. n. ſunt, velut ſupra, cap.95. oſtendimus, attrahētia loca, ſ. inanita, mēbrorū caliditas, ac totius corporis habitus. Venę ig:t̄ ſanguinis miſſione exhauſtę è mēbris rurſum propinquis attrahunt, quemadmodū & Meſeraicæ è ventriculo: quo fit, vt aluus magis cohibeatur, & materia in venis contenta corrūpatur. Meſeraicæ enim humiditatē è ſtercore penitus exugentes ipſum exiccant. Proinde molli clyſtere, aut ſubiecta glande, ęger prius vacuādus eſt, ne venæ putridam quampiam ſuperfluitatum eſſentiam ab inteſtinis venentur, attrahantq; Gal. in. præſagio experientia confirmato cap. 5.

Quinta, ne frequens ac multa phlebotomia fiat, hinc. n. circa ſenium multi aç mali generantur morbi, ſicut eſt, epilepſia, apoplexia, & paralyſis, ſiquidē ob ſanguinis & caloris imminutionē multæ generantur phlegmaticæ ſuperfluitates, quæ dictas tandem ægritudines ex citant. Hinc non temerè uulgo dici ſolet. Qui in iuuenture phlebotomiā exercent, hoc eſt, ſanguinus miſsione citra neceſsitatem ſępius vtuntur, ſenectutem deflebunt.

Sexta, ne venæ ſectio adhibeatur, mulie-

mulieri, cui menſes fluunt, aut vterũ gerenti. Vterũ gerenti quidẽ ne abortiat: Calor. n. cibũ cõcoquẽs venæ ſectione diminuit, & alimentũ fœtui ſubtrahit, & maximè quidẽ ſi is auctior fuerit. Nam fœtus ex menſibus nutrit, cùm aũt non inueniat vñ nutriat, fame conficitur, & mouetur, & diſſoluit, exciditq; ex naturalib. vinculis: magis aũt hoc contingit, ſi maior ſit fœtus, nam maiori indiget alimento. Non inuenit aũt ipſo ſanguine miſſo. Plura de hoc Leonhartus Fuchſius. cõmen. 31. lib. 5. aph. Gippo. Cui verò mẽſes fluũt, nturaliter, ſ. & ſecundùm reuolutionem menſis vena ſecãda nõ eſt, niſi in immoderatiore fluxu, nẽpè ad reuelendam materiam. Sed quando naturaliter & ſecũdum debitum naturæ curſum erumpunt, naturæ res omnis permittenda eſt. Supra capite. 95.

Septima, ne phlebotomia fiat poſt immodicam ventriculi perturbationem infrà & ſupra factam, quam χολέραν Græci, Latini choleram etiam appellant, barbaram ſectantes medicinam, Cholericam & choliricam paſſionem nominant. Cùm enim venæ ſectione humores commoueantur, timendum ne per hoc. bilioſus humor in ventriculum transfluens, ipſum inflammet. Plura ſuprà circa finem capitis. 95.

Poſtremò videndū ēt eſt, quib. hominib. phlebotomia cōueniat. Cui ſanè rei regulæ ēt nonnullæ ponendæ ſunt.

Ac prima quidē, ꝙ hominibus delicatis, ocioſis, deſidioſam vitam agentib. valdè corpulentis, & multū nutriente cibo vtentibus, potiſſimum conueniat.

SECVNDA, quòd illis etiā, qui ſanguine abundant. Quod quidem per vrinæ craſſitiem cognoſcitur: abundantia enim ſanguinis eam efficit craſſam, flauæ verò bilis tenuem.

TERTIA, quod ijs quoq; ex vſu ſit qui melancholico abundant ſucco: vnde multa melancholia naturali cū ſanguine per corpus diſcurrente, ꝙ ab ea ſanguis in hepate ad amuſsim non deputetur, purgationē antecedere debet phlebotomia, ſequi verò purgatio. Duplex porro melācholia eſt naturalis ſcilicet, & nō naturalis. Qn̄ naturalis abundat, cum ſanguine ſimul diſcurrit, quare ad eius euacuationem, primum quidem venę ſęctio adhibenda eſt: ab eodem enim calore temperata nimirum, ſanguis & melancholia generantur: deinde vero poſt temporis aliquod interuallū, nempe poſt concoctionem, purgatio phlebotomiæ ſuccedet.

QVARTA, quod illis cùm primis etiam cōferat, in quibus periculum eſt, ne ob humoris redundantiā in corpore

accidat

accidat calfactio, ebullitio, & conturbatio. Nonnulli tñ per hãc regulã ſępenumero fallunt. Qñ.n. calfactionem aliquã percipiunt, humorum ebullitionem adeſſe ſuſpicati, venæ ſectione ſtatim vtuntur, cum ex flauæ bilis feruore & incenſione hoc interim accidere etiam poſſit. In qua ſanè tm̃ abeſt, vt calfactio & ebullitio per venæ inciſionem cohibeatur, vt magis ẽt incitentur & augeſcant. Phlebotomia n. humores commouet, vt maiore deinceps impetu per corpus diſcurrant. In tali igitur caſu phlebotomia vtendũ non eſt, niſi ſit ex humorũ redundantia: quod quidem ex ſudoris multitudine dignoſcitur, & præcipuè cum is matutino tp̃e aboritur. Aliqui enim non ſudãt, niſi cum euacuatione opus habent.

Quinta, ꝙ venæ ſectio illis potiſſimũ adhibenda ſit, quibus uires adhuc firmę ſunt, quiq; ſanguineæ & non frigidæ ac ſiccæ ſunt temperaturę. Hinc Rhezes lib. 7. ad Almanſo. c. 21. Corpora, inquit, quę uenas habent amplas & conſpicuas, quęque hirſuta ſunt, & color inter rubrum fuſcumq; medio adoleſcentium nimirũ iuuenum, & ſenum, & nondum decrepitorium phlebotomiæ præſidia magis tollerare poſſunt. Pueris vero & infirmis vena ſecanda non eſt, niſi maxima incũbente neceſſitate.

¶ *Quæ membra, quoque tempore uene ſectione uacuanda.* *Cap. CII.*

VEr Aeſtas dextras Autumnus
Hyemſque ſiniſtras.
Quatuor hæc membra, hæpar, pes,
cepha, cor, euacuanda.
Aeſtas hepar habet, uer, cor, ſicque
ordo ſequetur.

Hic oſtendit, quæ mēbra, quoq; tempore per phlebotomiam ſint uacuanda. Ac primo quidem dicitur, vere & æſtate uenas dextræ partis eſſe ſecandas: dextræ, ſcilicet manus, brachii, uel pedis. Sed autumno ac hyeme ſiniſtras: ſiniſtrę nimirum manus, brachii vel pedis. Vere enim creſcit, atque augetur in corpore ſanguis, æſtate verò flauabilis: quod fit ut in uere ac æſtate uacuandæ ſint venæ quæ ſanguine & flaua bile magis abundant, tales autem cum primis ſunt venæ dextræ. Siquidem in dextra corporis parte ſitum eſt membrum ſanguificationis, nempe hepar, & cholodocos, i. folliculus flauæ bilis. In Autumno verò humor generatur melancholicus, qui aceruatur etiam, nec diſſoluitur ꝑ hyemē: vnde autumno & hyeme illæ venæ potiſſimū ſecandæ ſunt, in quibus melācholia magis dominatur, ſuntq; venæ ſiniſtræ. Nam

Nam in ſiniſtra corporis parte ſitus eſt, lien, receptaculum melancholiæ.

Secũdo deinde loco traditur quatuor hæc membra, nempe cefalun.i.caput, cor, pedem, & hæpar, uacuãda eſſe iuxta quatuor anni tp̃a. Cor quidem uere, hepar æſtate, caput hyeme, & pedes autumno.

¶*De commodis ex ſectione Saluatellæ.* *Cap.* CIII.

EX ſaluatella tibi plurima dona minuta.
Splenem, hæpar, pectus, uocem, prę cordia purgat.
Innaturalem tollit de corde dolorem.

Sex commoda hoc loco recenſentur ſectionis uenæ, q̃ ſaluatellam uulgo vocãt. Ea inter digitũ medicũ & medium frequenter admodũ & ſæpiſſimè inciditur. Alius inciſionis eius locus eſt, ut uulgus autumat, inter medicum, & auricularẽ.

Ac primum quidem eius commodũ, quod lienem expurget.

Secundum, quòd iecur emundet.

Tertium, quod pectus purificet.

Quartum, quod vocis auferat incommoda.

Quintum, quod à nocumento tueatur, ac conſeruet præcordia: quo nomine

mine os vētriculi, mēbra ſpūs; & q̄cunq; cordi u icina, hic intelligenda ſunt.

Sextum, quod nō naturalē cordis dolorem tollat: ac ratio quidem omnium eſt, quod huius vene ſectio, vt latius paulò poſt declarabitur, ab omnibus illis locis ſanguinem educat.

Pro pleniore autem huius rei intelligentia, primò quidē ſciendū eſt, aperiri nonnunq̄ uenas, nonnunquam uerò arterias. Verum propter difficilem fluxus arteriæ cōpreſſionē, arteriā; medici incidere metuunt, q̄ppe cū ſi quis in ſecunda fortè, vena arteriam uulnerarit, ægrè ſtatim ſanguinis eruptionē cōpeſcat, ac vbi res optimè cadat, ad cicatricē perducta diuiſione, tñ aneuriſma, hoc eſt; arteriæ inciſæ dilatatio exiſtat, teſte Galeno lib. de curat: per ſang. miſsi. cap. 21. & 22. Difficilis porrò eſt fluxu arteriæ compreſsio, partim quidem ob arterialis ſanguinis feruorem: Hic. n. promptiſsimè mouetur, arteriāq; dilatando aperit: quare ſanguinis eiaculationem in arteriæ inciſione admodū iuuat. Partim vero, q̄d motus arteriarū, vt lib. 2. c. 20. de ſanitat. tuen. Gal. atteſtatur, nunquam intermittatur, quo fit vt ipſarum vulnera tardius etiam curentur. cùm utriq; quietem requirant ea, quæ ſananda ſunt. Galen. lib. 5. cap. 8. metho. med. & comm. 6. libro 6. aph. Prodeſt autem arteriæ inciſio, quādo

do corpus redundat ſanguine tenuiore, aut flatuoſo, aut feruidiſſimo. Sedes.n. ſanguinis ſubtilis ac tenuis, vnde calor naturalis & ſpiritus procreantur, & itē flatuoſi, in arterijs eſt. Quin feruidiſsimus etiā ſanguis qui à calidiſsimo mēbro, corde.ſ. perficitur, inq; ſingula corporis mēbra digeritur, in arterijs continetur. Craſsioris verò, quo mēbra nutriuntur, receptaculum in venis eſt. Sanè verò quæ Galeno occaſio extiterit ſecandæ arterię, ipſe cap.22. de curandi rat.per ſang.miſſ.edifferit, Monitus, inquit, per quædā inſomnia, quorum duo perſpicuè mihi viſa ſunt acceſsi ad dexteræ manus arteriam inter indicem ac pollicem ſitam, ſiuiq; fluere donec ſpōte ſanguis reſiſteret: nam ita ſomnium pręceperat. Effluxit autē non tota libra. Subitò itaq; diuturnus extinctus color eſt, in illa maximè parte fixus. qua iecur ſepto trāſuerſo cōmittitur. Nihil q.dem hoc ętate iuuenili euenit. At miniſter Dei Pergami diutino lateris cruciatu laborans, liberatus eſt arteria in ſumma manu inciſa, aggreſſus & ipſe illud inſomnij monitu.

Secūdo verò loco ſciendū, qđ venę ſectio multis admodū mēbris adhiberi ſoleat. Aliqñ q.dē brachio. ſiue manui magnę, nonnunq̄ paruę, qñq; pedi interdū naſo, aliqñ fronti, nōnunquā labijs, qñq;

linguæ ſiue plato nonnunq̃ angulis ocu lorũ frontẽ uerſus. Quinq; uenæ ſecandæ ueniunt in manu magna, per q̃ intelligitur apud Medicos totũ brachiũ cum ſumma manu, ut ꝑ pedẽ totũ crus, hoc eſt, quicq̄d ab iſchio uſq; ad plantas pedũ eſt, quemadmodũ docuit Rhazes li. 7. ad Almanſ. c. 21. & Auicenn. 4. 1. c. 20.

Vna uocatur humeraria ſiue humeralis, Græcè ὠμιαῖα quod per humerum in manum feratur, uel exteriór, quoniã cubiti exterius latus perreptat: Vel κεφαλικὴ ideſt, vena capitis.

Altera interior cubiti uena, quæ ἡπατῖτις Græcis dicitur, Latini iecorariam & lienarem: hodie facientes medicinam Baſilicam uocant.

Tertia Media, quam nonnulli & alio nomine non ineptè communem, uel cardiacam, uel nigram, uel matrem, nuncupant. Barbari uerò, Medianam appellãt.

Quarta axillaris, quæ eſt ramus baſilicæ.

Quinta funis brachij, quæ eſt ramus cephalicæ deſcendentis. In minori ſiue ſumma manu eſt Sceilé, ſiue Saluatella. Et ita in manu ſex uenæ ſecandæ ueniunt.

cephalica. Cephalica incidenda eſt, ubi ſuperiores pectore partes, facies nimirùm, aut caput malè afficiuntur: quare confert paſſionibus capitis, ut hemicra-

niæ

niç, maniæ & ſimilibus. Galenus capite decimoſexto, de curan. ratio. per ſangu.miſſio.

Baſilica à partibus ſtatim euacuat, quæ infra ceruicem ſunt, verbi gratia, à lateribus, pulmone, corde, iecore, liene, aut ventriculo. *Baſilica*

Communis ſitu & compoſitione inter quas iam dictas media eſt. Nam ea ex fiſſione vtriuſque oritur. Eſt etiam in vacuãdo media: vndiq;.n.vacuat, ab inferiorib.nimirũ partib.infra ceruicẽ, à collo, & ſup. collũ. Vñ exquiſitiſſima oĩum humorũ & vniuerſalis toti corpori ꝑ huius venæ ſectionẽ fit euacutio. Vniuerſalis quidẽ.nõ, vt quibuſdã placet, quòd à corde oriat̃, ſed qđ ſit ramus cephalicę & baſilicæ. Sanguinẽ igit̃ è cephalica detracturus, ea non apparente, mediam potius quàm baſilicam ſecabis. Quod ſi nec Baſilica ſe oſtẽderet, ad mediam potius, quàm ad cephalicam confugies. *Mediana.*

Saluatella ſiue ſalubris, Sceilen Auicen.1.1.do.5.ſum.5.c.4 appellat̃, & eſt vena ſub annulari & medio digito exporrecta. Verũ aliàs ſubinde apud Arabes & Barbaros illã Sceilẽ vocari obſeruat̃, q̃ iuxta brachiale ab humerarię ramo axillaris venæ ꝓpagine conſtituit̃, cui eadẽ q̃ axillari medicorũ vulgus nomina imponit, hãc quoque ſaluatellam & ſalubrem vocant. Hæc obſtructo he- *Saluatella.*

parte in dexsra manu,liene verò in ſiniſtra incidi ſolet,Quare hoc fiat, ratione oſtendere non eſt,ſed experientia licet. Porrò manus illius cui hæc uena ſecatur in calidam aquam ponenda eſt, donec locus infletur,& leuiter extumeat, conſpicuusq; fiat: ſecta autem iam vena, iterũ in aquam ponenda eſt,ideo ut ſanguis cito eiaculetur,ſi eius eruptio debilis fuerit,ſicuti ſolet in pluribus eorũ, quibus per hanc uenam ſanguis extrahitur,& ne ſanguis in ore venæ coagulatus illico reſtringatur. Cũ autem ex ea, quantũ volucris,emanarit,parũ olei ac ſalis imponendũ eſt,ne iuſto citius uulnus cicatrice obducatur.Rhazes lib.7.c.21.ad Almãſo.& Auic.4.1.c.20.

Axillaris. Axillaris ramus eſt baſilicæ,& apparet in curuatura brachii uerſus inferiora: de hac idem quod de baſilica iudicium eſt.

Funis brachii ſimilis eſt cephalicę: eſt enim ramus eius.Quanq̃ autem uenæ ſectione; quemadmodum idipſum à Galeno & Auicenna adſeritur, vniuerſalis è toto corpore fiat euacuatio, non tñ ex omnibus venis æqualiter,ſed tantum ex communibus,vt uiſum eſt. Licet etiam venæ è toto corpore uacuent,non tamen æqualis in omnibus eſt timor. Imò cephalica Rhazæ eſt ſecurior, baſilica uero & cardiaca magis timendę, quanquam hæc quàm illa minus.

Cephali-

Cephalica omnium minus eſt noxia, nullus neruus, nulla arteria, nullus ẽt tendo ſub ea vena procurrens ſectionem impediat.

Cardiacæ ſiue medianæ inciſio admodum difficilis ac periculoſa eſt, propter ſubiacentem neruum, ac tẽdinem: maximè ſi in ipſo brachij ſinu profundius incidatur. Periculũ id ἀνυρισμα, vt paulò ante dictum eſt, Græci vocant. Nam is eſt præcipuè locus difficilis, qui tamen quotidie adminiſtratur.

Baſilica inter cæteras eius loci periculoſiſſimam habet ſectionem: tum propter arteriam, quæ ſubiacet, tum etiam propter incertum & varium neruorum in ea parte procurſum, qui te dubium & anxium reddunt: præſertim in interiore brachij plexu, qui minus carnoſus eſt.

Sceilen, ſiue Saluatella, non eſt periculoſa, ſed tamen ſubtilis, vnde conuenit, vt in ſectione eius manus in aqua calida detineatur, quo expeditius erumpat ſanguis.

In pede tres venæ ſunt, iſchiadica ſcilicet, ſaphena, & vena poplitis, quas incidere conſueuimus ſanguinem deorſum reuulſuri, vt in menſium prouocatione.

Sed in hoc vena poplitis iuxta Auicennæ ſententiam, efficacior eſt ſaphena, aut iſchiadica: propinquior enim

eſt vtero, vnde melius ab ipſo deorſum trahit.

Saphenę ſectio à renibus, ab vtero, teſticulis,& virga ſanguinem educit.

Iſchiatica ab ancha, id eſt, iſchio, ſiue à coxa renibus, & membris verſus exteriorem partem ſitis melius trahit: Iuuamẽtum ſectionis eius magnnm eſt in iſchiade, podagra, varice, elephantiaſi.

Saphęna ab vtero trahit & membris verſus interiorem partem ſitis licet eiuſdem venæ ſint rami: menſes prouocat, & hęmorhoidum orificia aperit.

Frontis venæ. In media fronte inter duo ſupercilia ſita eſt vena, cuius inciſio confert grauitati capitis, & pręcipuè illi, quæ eſt à parte poſteriori, & antiquis faciei vitijs, nempe morpheæ, impetigini, ſcabiei, & oculorum affectibus, inciſa tamen prius cephalica.

Naſi. Eſt in naſo quoque vena, in cuius inciſione collum ſudariolo ſtringere oportet, donec capitis partes intumeſcãt & vena conſpicua fiat. Idem etiã in ſectionem venæ frontis iaciendum.

Labiorũ. Inter labra item & gingiuas venæ ſunt, quæ propter oris aut gingiuarum abſceſſus ſcindi ſolens, cephalica tamen prius inciſa.

In palato venæ ſunt quatuor, quorũ inciſio cõfert fluxioni rehumatis ad dẽ-

tes

tes,ac in eis dolorem excitantes. Suntq́; omnes conſpicuę, & incidendę potiſſimum poſt concoctam materiam.

Sunt quoque venę quędam in angulis oculorum lachrymalibus frontem verſus,quæ inciduntur in paſſionibus oculorum, doloribus capitis, ophthalmia antiqua,& & lachrymis, ſecta prius cephalica. *Oculorũ*

Pręterea venæ quę ſub lingua conſpiciuntur, poſſunt in multis affectibus incidi, præſertim in angina, ſecta tamen prius cephalica. *Linguæ.*

Quinetiam in temporibus iuxta aures venę ſunt, quę inciduntur propter vertiginem, hemicraniam, vehementem capitis dolorem, & ęgritudinem diuturnam, ſed hęc inciſio, vt in lib. de genitu. & in lib. de aëre, aquis, & locis Hippocrates autor eſt, hominem reddit ſterilem. Quibuſcunque, inquit, iuxta aures venæ ſectæ ſunt, hi coëunt quidem, & genituram emittunt, verùm modicam, & debilem, ac infœcundam. Nam plurima genituræ pars à capite iuxta aures in ſpinalem medullam procedit. Ipſe autem genituræ meatus, cicatrice ſectioni inducta, obſtruitur. Et proceres Scytharum, inciſis iuxta aures venis, ſteriſceſcere affirmat. Auicenna eas iuuenilas vocat. *Temporum.*

In collo etiam venę ſunt, quas Græ-

ϲι σφαγιτίδας, Latini iugulares, id eſt, venas faucium & gutturis, Arabes Guidex, Barbari Subeticas, Apoplecticas, & ſomni venas appellant, quòd preſſæ, ligatæ, & complicatæ, afferant κάρον idest ſomnum veternoſum, & torporē quendam apoplecticum. Vulgo, *den Iudengrioff* vocare ſolent. Hæ inciduntur, cum anhelitus in principio lepræ maximè conſtringitur coarctaturq́; & in principio fortis anginæ, in aſthmate acuto, in raucedine vocis, in abſceſſu pulmonis, in dyſpnœa, quæ eſt ex multo ſangnine calido, & in ægritudinibus ſplenis ac laterum. Plura in libro anatomiæ viuorum Galeno adſcripto, capite. 28. & apud Rhacen & Auicennam locis citatis.

DE

DE ORATIONE VICTVS SALVTARIS post inciſam venam, & emiſſum Sanguinem, & Armatum Epigramma Anaſtaſij.

Venam Armate tibi medici incidere, timenti:
Neſcio uenturi qualia damna mali.
Nunc quo uita modo fuſo peragenda cruere,
Sitque diæta tibi qualis habenda, rogas.
Illi morborum dicant Armate periti,
Hæc non eſt noſtra falce metuenda ſeges.
Non miſſum facis, & cupio ex te audire diſerti.
Atque aliquid tua quod Pieriis ornet, ais.
Accipe quando quidem nugas ad ſeria ducis,
Quæ facias octo uerſibus, octo dies.
Prima cena die ſit miſſo ſanguine parca,
Lux abeat lætis aucta ſecunda modis.
Tertia ſed placide debetur tota quieti:
Quarta & quinta ſibi mollius eſſe uolunt.
Balnea ſexta petit: mox ſeptima colligit auras,
Fertque uagos circum rura nemuſque pedes,
Octaua amplexus dilectæ coniugis, & que
Ante fuit, uitam reſtituiſſe ſolet.

VICTVS ET CVLTVS
Ratio, Expoſita quatuor in
ſingulis menſes verſib.
Per ~~Ioachimum Ca-
merarium~~.

IANVARIVS.

Menſis amat tepido Iani decurrere victa,
Et refici grato ſæpe liquore iubet.
Vena tibi nullos exudet ſecta cruores,
Sed calida fas eſt mergere corpus aqua,

FEBRVARIVS.

Februa olus, volucresque cibis odere paluſtros,
Eſſeque inertifica febre timenda ſolent.
Pharmaca tunc hauri, tunc ſcinde in pollice venam.
Et calido multum flumine membra foue.

MARTIVS.

Martius humores & terræ & corporis auget
Tunc ratio eſt puri magna tenenda cibi.
Dulcia tam proſunt acri condita ſapore,
Pharmaca non proſunt, venam aperire nocet.

APRILIS.

Frigore uim lente reuocat telluris; Aprilis.
Tunc etiam eſt tenuis perquè forata cutis.
Tunc intus ſunt aucta magis, ſuntque omnia plena:
Soluere ſe uenter, uenã aperire iubet.
Omnia iam florent, iam formoſiſſimus annus.

Iamquè

Iamque ſibi cuncti mollius eſſe uolunt.
Balnea nunc cole, nunc ſit pharmaca ſumere cura,
Et tibi nunc miſſo ſanguine uena fluat.

IVNIVS.

Iunius & gaudet gelidis, & paſcitur herbis.
Viuifico humori tunc inimica fuge.
Lætitia & recreet tunc mentem blanda uoluptas.
Affligat corpus nec medicina tuum.

IVLIVS.

Aeris ignifluos intendit Iulius æſtus,
Hoc breuior ſomno tempore danda quies.
Balnea uitentur, nec venam tangere ferro,
Nec dominæ petulans accubuiſſe uelis.

AVGVSTVS.

Ipſe etiam Auguſtus ſomnium reſtringit & eſcas,
Et Veneris cupidos gaudia ferre uetat.
Pharmaca nemo bibat, laceret neque corpora ferro,
Nec gelidas intra delicietur aquas.

SEPTEMBER.

Poma dat & gratos September ab arbore fructus.
Tunc etiam preſſo paſcere lacte capræ.
Pharmaca nil prohibet tunc ſumere, ſcindere venam,
Nec tuus externum uitet aroma cibus.

OCTO-

OCTOBER.

Octobri offertur venatio, vina, volucres:
Vtere, nec dubites non tenuiſſe modum.
Sic tamen ut ne oneres nimio præcordia uictu,
Cumque modo ſtudeas nõ tenuiße modum.

NOVEMBER.

Eſſe ſalutaris perhibetur mulſa Nouembri,
Gingiber & dulci fiſſile melle natans.
Tum neque ſæpe laues, Veneris neque ſacra frequentes.
Ante ſenex tempus ne uidear e ſuum.

DECEMBER.

Iuxta menſe focum calidis vtare Decembri,
Tunc iaceant menſis gramina nulla tuis,
Incidas capitis ſenſi à frigore venam.
Cinnam eoque tuus fragret odore calix.

LOCI ALIQVOT de moderatione cibi & potus, item ſomni & vigiliarum.

1 Modus organorum hortatur ad temperantiam. Cum.n. immodicè onerantur, non põt coctio perfici. Et uitia primæ coctionis deinde non poſſunt corrigi in aliis coctionibus. Quare cibo immodico ingeſto, cùm ſit malus chylus, et poſtea fit inſuaue nutrimentum, & corpus uitioſis humoribus impletur.

2 Tra-

2 Traditur vtiliſſima regula. Vitium prioris coctionis nō pōt corrigi in poſteriore. Quare; cū ventriculus nō facit ſuū officiū, nunq̄ fiet ex crudo chylo ſang. bonus. Iō intēperātes, qui nō cōcedūt otiū primæ coctioni, replēt corpus vitioſis humoribus, fiunt pallidi, & proſternuntur vires ventriculi, ac deinde hepatis.

3 Sæpè citatur dictum Hippocratis, in quo cōplexus eſt res vtiles corpori, & earum modum & ordinem: monoi, ſitia, pota, vpnoi, pantamentria. Primū locum tribuit labori, qui ꝑꝑ multas cauſas præcedere cibos debet. Excitatur. n. calor, ſuperfluitates conſumuntur & expellunt, ꝙ utile eſt antequam ingerantur alii cibi. Vt. n. ſi ad focū calfacias aquam, & iam feruenti infundas frigidam, rurſus extinguitur calor, ita turbatur coctio, cum rurſus cibi ac potus ingeruntur crudi: En cauere iubet Aphoriſmus, ta minadara ſomata, oſo antreſçis mallon blaſpęs. Sūt autem uiliora exercitia, in quib: agitantur brachia, & thorax panditur, vt diſcutiantur ſuperfluitas in pectore & pulmone, & motus, calorque diaphragmatis ventriculo proſunt. Poſt cibum cauendi ſunt omnes vehementiores motus corporis & animi, cauenda & vocis intentio. Tribuenda eſt. n. quies uentriculo amplexo iam cibū, qui cum agitatᷓ, non poteſt integrè concoqui. Motus. n. aperit

Labores, cibi, potus, ſomni, omnia ſint moderata.

Nō pura corpora, quantò plus nutries, tantò plus lades.

aperit orificiū ubi exhalant calor & ſpiritus aperit & pylorū, ubi crudus chylus ante tēpus effunditur. Ac interdū ſubitū exitium afferunt illi vehementiores motus poſt cibum. Nec q̃ ſquā eſt, qui non experiatur, ſibi tales contentiones nocere. Itaq; videmus natura etiam pecudibus hunc ſenſum inditum eſſe, quietem ut amet poſtquam paſtæ ſunt. Qualis eſt aūt immanitas, homines prorſus contēnere ordinem a natura inſtitutum, utilē uitæ & conſeruandis non ſolum uentris ſed etiam ingenii uiribus, Eſt etiā quędā diligentia, quæ eruditos decet, cibi & potus diſcrimina conſiderare, qui iuuent, aut offendant corpus, vt calidis & ſiccis minimè proſunt calida aromata, & pleniora uina. Ad ſomnum conciliandum proſunt lactucæ & cibi ex amygdalis facti. Obſeruet igitur quiſque qualibus cibis opus habeat. *De ſomno.*

4 Conducit quis ad recreandas tres uirtutes: Ad rigationem cerebri. ad generādos ſpiritus, & ad perficiendū officiū uentriculi & hepatis. Verè igitur Ouidius.

Is quoque qui gracili cibus eſt in corpore ſomnus. Et Vergilius.

-----feſſos ſopor irrigat artus.

Nam cū coctio rectè perfecta eſt, omnib. membris diſtribuitur nutrimentū, ꝙ membra irrigat, gignuntur ſpiritus, qui nouas uires addunt, & tamen æſtus

cor-

corporis ipſa quiete mitigatur: perfunditur etiam corpus quadã uitili & ſuaui rigatione ex cerebro. Recipit & cerebrum, vires, vnde fiunt nerui uiuaciores.

¶ *De ordine cibi & ſomni.*

❡ Nec inanes ſuauiter dormiunt, nec immodico cibo onerati: Balneæ antecedant cœnas, à cœna exiguum ſit interuallum ad ſomnum. Molli ambulatione cibus ex orificio uentriculi deſcendit, & orificium claudit. Deinde quies gratiſſima eſt ventriculo, ac primũ in dextro latere cubandũ eſt, ne hiet os ventriculi. Fit igit̃ collecto calore in ſomno coctio, prohibet̃ cruditas, conſeruat̃ calor naturalis, gignitur ſanguis ſuauior, ſequit̃ & virium & coloris bonitas. Nec dubiũ eſt, certiſſimam eſſe perniciem viriũ corporis & ingenii, extendere vigilias poſt cœnã in multã noctẽ. Quia non tm̃ cruditas ſequitur, ſed diſſipatur calor naturalis, langueſcit virtus uentriculi, gignitur ſanguis impurus corpus uitioſis humoribus repletur, ſequitur aut cacochumia aut macies, accedunt pallor, conturbatio ſpiritum, debilitas cerebri. Quare aſſueſacienda eſt iuuentus, non modo ne conuiuia producat in multam noctem, ſed etiã, ut lucubrationes omittat principio noctis, nec tempus ad quietem diuinitus conſtituitum omnibus animantibus transferat ad exitioſos labores.

Eſt

6 Eſt etiam opus animi tranquillitate. Nam dolor cordis, item ſanguinis ac ſpirituum æſtus in metu, mæſtitia, ira nimis intenta cogitatione, impediunt cerebri quietem, nec ſinũt cor vacare huic actioni naturali.

POLYBVS DE SALVBRI Victus ratione priuatorum.

Ioanne Giunterio Andernaco Interprete.

Hyeme. PRiuatos hanc viuendi rationẽ ſequi oportet Hyeme plus eſſe, minus bibere conuenit. Sed potioni vinũ q̃ meraſſimum eſui panis exhibẽdum eſt. Carne potius aſſa modicè oleribus vtendum Huiuſmodi nanque alimentis corpus & ſiccum & calidum euadet.

Vere. At vere potioni adiiciendum, ſed paulatim tamen & dilutius bibendum eſt. Cibo demendum, eoq́; molli, pulte videlicet magis quam pane, magis oleribus vtendum eſt. Eadem lege tranſeundum paulatim ab aſſis ad elixa.

Aeſtate. Aeſtate verò cibo minus duro, & elixis,

xis, & oleribus tum crudis, tum coctis, potione mutta corpus eget, cauendum tamen, ne magna ſubito dictorũ fiat mutatio. Eo tempore aptiſsima ſunt pulticula mollis, caro elixa, potio quam dilutiſsima. Atq; hæc ita obſeruanda ſunt, vt corpus molle ſit, & frigidum. Nam in calido anni tempore, & ſicco, exuritur, ſqualidumque redditur. Itaque his rationibus tueri oportet. Pari autem modo ex Vere in Aeſtatem, ſicut ex Hyeme in Ver conſtituere, cibis demendo, adijciendoq; potioni. Rurſus ex Aeſtate in Hiemem traducere, dum annus abſolualur, expedit.

Per autumnum cibo paulò pleniore, & ſicciore vti licet, minus, ſed meracius bibere. Quemadmodum, vbi Hyẽs bona contingerit, meraca etiam magis & exigua potione, cibo pleniore & vehementer ſicco vti. Ita enim hoc frigido admodum & humidi tẽpore optima valetudine fueris, minusq; frigus ſenties.

Quod ad habitus & ætates attinet, plenis mollibus, rubicundulis ob temperaturæ humiditatem ſiccior victus vt vſus eſt. Gracilibus, duris, rufis, & nigris humidior. Nam huiuſmodi corpora ſicca ſunt. Iuuenibus autem rarior & humidior, quorum ætas ſicca eſt, & corpora magis induruerũt. Senibus magna ex parte ſiccior aptus eſt. Siquidem humidi

midi molles & frigidi ſunt. Proinde habita & ętatis, & temporis anni ratione, vitæ modum inſtituere oportet, qui pręſentibus & calori, & frigori contrarius exiſtat. Sic enim potius ſani degemus. Per hyemem celeriter ambulandū. ęſtate conquieſcendum eſt, aut non in ſole ambulandum. Obeſis cita ambulatio, gracilibus lenta conuenit. Per æſtatem frequenti balneo, hyeme raro vtendum eſt, idque magis tenuibus, quam plenis. Eo quoq; tēpore corpus veſte pura, per æſtum vili lacerna velandum eſt.

Obeſi qui graciles fieri cupiunt, labores vniuerſos ieiuni ſubibunt, & ſudantes adhuc, nec dum refrigerati cibū aſſument, vinum temperatum, & nō per frigidū prius bibent: epulæ, ſeſamū atq; id genus alimenta dulcia ſunto, eaque copioſa. Sic enim vel paucisſimis bellarijs ſaturantur. Semel die cibus aſſumptus, rarum balneum, lectus per æſtatem terra, hyeme durum cubile, ſine veſtibus ob ambulatio, quanta maximè fieri poteſt, conducit.

Qui tenues ſe implere volunt, præter alia, quæ plenis contraria facient, modcè ieiuni exerceri debent.

Vomitu verò, & ventris deiectione à medicamento petita ſic vtendum eſt: Sex hybernis mēſibus vomere vtile eſt. Nam & pituitæ plus, & capitis grauitas ſubeſt.

ſubeſt. Adhęc dolor precordia exercet. Deiectionis æſtate vſus eſt. Tū .n. æſtus biliosum corpus reddit, grauitates lumbos fatigant, & genua calore infeſtātur, ventris oriuntur tormina, & diſtorſiones. Iam verò ſuperiores corporis partes per inferiores purgandæ ſunt. Deiectio aūt plenioribus & humidioribus à medicam. ..to magis ſalſo: ſicciorib. autē & tenuiorib. & imbecillis à pinguiore, craſsioreq́; petatur. Pingue igitur & craſſum eſt lac, aqua & cicere cocta, atq; hoc genus alia: tenue & ſalſum olus, aqua marina: reliquaq́; hmōi. Vomitus prouocandi hoc pacto ſunt. Craſſiores ieiuni, & curſu citaq́; ambulatione exercitati medio die vomere debent. Potui ſumant, hyſſopi ſeſqui ciathum, aquæ congio intriti, eumq́; totum bibāt, aceto ſaleque adiecto, quò edulceſcat. Primum lente, mox citius potandū eſt. Tenuiores, magisq́; ībecilli à cibo vomitū ita mouebūt. Loti calida, meri cyathos tres bibēt, dein epulas varias aſſumēt, verū ſine potione: neq; poſt has bibendum eſt, niſi tāto interuallo, quāto ſtadia 14. expedias, poſt vinis trib commiſtis vtendū eſt, auſtero, dulci, & acri. Primū meracius & modicè paulatimq; bibere; poſtea dilutius, liberalius, & citius conuenit. Qui vomere bis in mēſe vult, melius conſulet, ſi biduo continuari, q̃ ſi poſt

quintumdecimum diē vomuerit. Alij ſe cus faciūt. Qui poſt epulas vomere volunt, Vel quib. aluus aſtricta eſt his oīb. die ſępius variosq; cibos eſſe, tū vina bina, aut terna bibere expedit. Quib. vomitus non eſt vtilis, venter aūt ſanus eſt, his cōtraria ſuperioribus conueniunt.

Pueris calida leuatio longo tempore apta eſt, vinū dilutius, neq; oī non frigidum. Hoc autem exhibendum eſt, quod ventrem minimè attollit perturbatque, & inflationes parit. Quę omnia conducunt ne conflictentur, ſed maiores coloratioresque fiant.

Mulieribus ſiccior victus ex vſu eſt. Etenim cibus ſiccus, potio meracior, carne mollibus idonea eſt, ad hoc ſecundis, & fœtui nutriendo potior eſt.

Qui corpus exercent, per Hyemem curere & colluctari debent. Aeſtate luctandum modicè, currendū nihil eſt. In frigore multa ambulatio cōuenit. Qui curſu fatigantur luctari debent. Qui ex luctu fatigationē ſentiūt, his currēdum eſt. Quique exercitatis vētris profluuia aboriuntur, & cruda incoctaq; deiiciuntur, ijs exercitiorū pars tertia ciborum dimidia prorſus demenda eſt. Quippe venter eorū copiā continendo non eſt. Ad hoc panem q̄ maximè aſſum ex vino eſſe oportet, bibere verò nimis quam modicè, ſed meracius. Semper aūt poſt

cibum

cibum conquieſcere, qui ſemel die tunc aſſumendus eſt. Hac.n.ratione venter ſibi commiſſa maximè cõfouet, mutatq;. Accidunt hmõi profluuia potiſſimum ijs, qui ex victus conſuetudine carnem denſam acquiſierunt. Nam venæ denſiores alimenta nõ recipiũt. Atqui tales in eodẽ habitu ſubſiſtere diu nõ poſſũt, ſed in alterutram partem declinant.

Qui rariores cute ſunt, & hirſuti magis carnis eſum ex facili admittũt, labores magis ſuſtinent, diuq; bono corporis ſtatu fruuntur. Qui cibos poſtero die eructant, & præcordijs dolent, ijs veluti crudis adhuc cibis, diutius dormiendũ eſt. nouũ genus laboris ſubeundũ eſt. Vinũ meracius, largiusq; bibere oportet, cibis vti pauciſſimis. Quippe conſtat ventriculũ imbecillitatis frigorisq; vitio ciborũ copiã concoquenda non eſſe. Qui ſiti premunt, parcius edẽt, minusq; laborabũt, vinũ dilutũ, ſimul & frigidiſſimũ bibent. Quos dolores viſcerũ infeſtant, vel ex labore, vel alia, quadã ambulatione ſine cibis recreãdi ſunt, modica potio conuenit, maximeq; ea q̃ moueat vrinam, quo venę ex viſcerib. prodeuntes, repletæ non diſtendantur. Nam hinc inflationes febresq; oriuntur.

FINIS.

SANITATIS TVENDÆ METHODVS,

In gratiam omnium, qui minus exercẽtur, tam ex optimis autoribus, quam ratione ac fideli experientia, carmine elegiaco per D. Georgium Pictoriũ VVillinganum, doctorem Medicum, & apud Cæſaream curiam Enſisheimiã ſuperioris Alſatiæ archiatrum, diligentiſſime in unum conſcripta.

DE AERE PRIMA RE non naturali. Cap. I.

BIs ternas numerant genuit quem Corduba princeps
Res ſine quis ſanus uiuere nemo põt.
Harum prima datur circundans corporis artus
Aer qui reliquas uincere q̃ppe ſolet.

Canon.

Affectans igitur multos uumerare Decembres.
Aẽris attentet cum ratione ſitum.

Aer frigidus uitandus.

Atq; nimis gelidum fugiat, dum torpida membra
Hic facit, oblædens pectoris ima quoque.

Et

Et calidus.

Et calidum Veneris, ſeu Martis ſyderē
tactum,
Debilitas talis,nanq; diaphoreſi.

Temperatus eligendus.

Eligat eſt mediū, nullis fœtorib. auctū:
Stagna,lacusq; putres,ſtercora quiq;
cauet.

Aer malus corrigendus.

Exceſſum poterit, ſi non vitare, ſolerter
Corrigat hunc artis conlimitata ma
nus.

Qua arte corrigendus.

Et gelidus quum ſit,te pateat prunis ſi-
ne fumo.
Si caleat mutent hunc roſa, mirtha,
ſalix.

Qua arte quoque fœtidus.

Sicq; paludoſo fimo, ſeu ſtercore fętēs,
Ardēs Vulcanus noxia damna leuat.

Aer bonus & malus.

Ex in quiſq; notat,poterit ꝙ noxius aër
Damna dare,& ſaluus cōmoda mul-
ta quoque.

DE CIBO ET POTV *ſecunda re non naturali: in primis tamen de canonibus cibando notandis decem. Cap. II.*

Canon primus.

Non eſt mandendum ſano, niſi ſcreue.
rit antè

Ingeſtos ventrem deuacuaſſe cibos.
Nam damnum credat, quo vix præſentius angit,
Quando indigeſtis additur eſca cibis.
Fames cauenda.
Neque cibum tardet, dum vult curaſſe ſalutem,
Nam vacuus venter phlegmata craſſa trahit.
Cibus bene maſticandus.
Si bene comminuunt dentes modò fercula ſani,
Dixerit immenſum cōcelebraſſe bonum.
Qui cibi præmittendi
Eſcas perfaciles coctu p̄mittere cautus
Debet, ſed dura vltima mēſa habeat.
Cibi delectus habendus.
Non comedat quicquid cupidis vis improba ſuadet,
Ventris, ſed debet prælimitare cibos.
Non diu ad menſam ſedendum.
Duplicium dirum præſtat, ſemperq; cauendum,
In menſa longam continuaſſe morā.
Quando parcè ſumenda cœna.
Cœnam continuet paruam, cùm Syrius ardet.
Nox iſtud ſignat nam breuitate ſua.
Quando largè ſumenda.
Maiorem iunto ſole ingrediente Sagittas,
Quum

Quũ nox ſubluſtris lõgior eſſe ſolet.

Quid ante & poſt cibum faciet.

Ante cibum aniſum, confecta cydonia
 proſunt,
 Saccaro, poſt menſam, caſeus atque
 recens.

Dentium habenda ratio.

Si cupias dentes ſaluos, tu collue lym-
 pha,
 Sæpe et gelida, maximè poſt epulas.

DE PANE. Cap. III.

Non minus Cereris calidum permittat
 ad eſcas,
 Sanus, fermento ſed bene congenitũ.

De pane opiro.

Eſt quidẽ opirus facilis laborantib. atq;
 Proritat is aluum, nec bene membra
 fouet,

Panis de ſimila.

Furfure ſed mundus ſanos hic paſcit &
 ægros.
 Ac faciles aditus membras ad alenda
 trahit.

DE CARNIBVS
Quadrupedum. Cap. IIII.

Quæ caro eligenda.

Nutritiua caro eſt, lateris ſed portio
 dextri
 Plus cõfert mẽſę, gratior eſtq; cibus.

De pingui & toſta.

Exitus eſt facilis pingui, ſed nutrit edẽ
 tem,

Parum, toſta quidem vix bene digeritur.

De bubula & caprina.

Bos reddit duram, cunctis quos cocta polenta

Nutrit proficuã, ſed caper inutilem.

De carne ſuilla.

Sus calidam & vdam, multum ventriq; rebellem.

Ni iuuenis fuerit, q̃ ſolet eſſe bona.

De hœdina & agnina.

Hœdus fert primas, agni magis humida ſem per ii

Eſt caro, ſed ſtomacho t leuis iſte bono.

De veruecina.

Veruex qui paucos viduatus teſtibus annos

Enumerat, menſæ conuenit ecce ſatis

De vitulina.

Exornet vitulus magnatum prandia fortis

Vuida, cui ſapido iũcta tepore caro eſt

De aprina.

Dat aper in hyemem catulis modò captus edacem

Carnem, quam condit nigrior ecce piper.

De capreolina.

Succi eſt optati iuuenis capreolus atq;.

Fomentum optatum dat maculoſa fera.

De damulina.

Damula iam primùm matris ab vbera rapta,
Eſt lautis ſemper gloria magna cibis.

De bubulina.

Bubulus eſt minax inrer pulmenta Luculli:
Nõ teneat laudẽ, ſed iuga dira ferat.

De ceruina.

Si timeas nigram bilem, uitaſſe memento
Alipedẽ ceruum, maximè ſi uetulus.

De leporina.

Impiger atque lepus ſanguem ſubinde comeſtus,
Furua equidẽ bili cõmaculare ſolet,

De vrſina.

Melliuorax uſus capræ inſtar ſemper olentis.
Producit carnem, pernicioſa fera.

De cuniculina.

Gaudet in effoſſis habitare cuniculus antris.
Fercula qui præbet fermè imitata gluten.

De carne herinacei.

Eſt ſtomachum paſcen herinaceus. ilia mollit:
Cõuenit icteric is, laxaq́. mẽbra iuuat

De gliris carne

Glis hyemem totam dormit, ſed capta nigella,

Interdicta gulę eſt, noxia nanque vorat.

Lupi caro.

Atque lupos Zephyri populus trãſmittit in orbem,
Menſę q̃ truces cõmoda nulla ferunt.

Caſtoris caro.

Amphibius caſtor guloſus cõdecet oẽs,
Nanque nihil ſanos corroboraſſe põt.

Lyncis caro.

Lyncas mãmoſas Nilotica terra tuetur,
Ex illis nullus prandia certè parat.

DE ANIMALIVM QVAdrupedum partibus. Cap. V.

Quadrupedum effodias oculos, cerebella volucrum,
Vda nimis, calidũ ni piper addis, erũt.

De collo & iecore.

Colla iecurque calent, collum ſed fortius humet.
Gallina, anſer, anas, mollius hepar habent.

De pedibus & alis.

Pes placet anterior, ſed non minus ala probatur:
Ineſt nanque illis maxima temperies.

De renibus, pulmone, ventre & corde.

Nos volucrum aereos renes laudare conamur,
Pulmonẽ, vẽtres, ſiccaq́; corda nihil.

Et de aliis volatilium partibus.

Pectore anas, teneris alis gallina probatur;

Anſeris his tumidum, ſi ſepis, adde iecur.

DE CARNIBVS VOLATIlium. Cap. VI.

De galli carne.

Gallus qui Veneris furtiua incendia tractat,
Ingratam carnẽ continet ac aridam.

De carne caponis.

Aſt Cybeles gallos, viduatus teſtib. iſte
En pariet turpi fercula prima gulę.

De carne gallinæ.

Inter criſtatas ouorum certè paientes
Nigra tenet primas, humiditate bona.

De carne anſeris.

Et calidam & ſiccam reddit fluuiatilis anſer
Carnem: quam ventri credimus eſſe malam.

Anatis caro.

Anſeribus magis ardet anas, pręſtantior alis,
Narratur, ſtomachum, ſed grauat ipſa bonum.

De eadem.

Tota quidem ponatur anas, ſed pectore tantùm.
Et ceruice ſepit, cętera redde coco.

De carne columbi.

Et ſtomacho ignito multùm nocet ecce columba.
Poblitibusq; ęgris, ni iuuenis fuerit.

Turturi, caro.

Horreat & menſas turtur cythareius
ales.
Nam medicas artes condecoraſſe ſolet.

Palumbi torquati caro.

Inguina tdtquati tardant, hebetantq́; palumbi.
Non edat hanc volucrem, qui cupit eſſe ſalax.

Perdicis caro.

Et regum lautis ornat Sodomitica perdix.
Cœnas, quę didicit prima foue iecur.

Phaſiani caro.

Atque phaſim cunctas volucres ſuperare putamus.
Nã leuis eſt ſtomacho, gratior eſtq́; cibus.

Ciconiæ caro.

Eſt in Germanos concepta ciconia luxus.
Ipſa licet paſcat, qui nocuere cibos.

De ibidis carne.

Sufficit & meriti, ſat eſt quòd mantica mollis.
Ibidis inuentum eſt, prandia fugat auis.

De pauone.

Antonius laudat cerebrum, Vitellius atque.

Aulus pauonis, ſep Cleopatra quoque

Gruis caro.

Grus cum Pygmeis certet, deſeratque culinas,
In ſe nāque tenet fercula nulla gulę

De carne alaudæ.

Et galeata quidem eſt bona, ſi prępinguis alauda,
Datque ſalutiferas ad tua pocla dapes.

De turdi Carne.

Igneus ardor ineſt turdus lāguētib. ęgris
Ingratus, gratum quem verò bacca facit.

Meruli caro.

Eſt pingui merulo maior, mihi gloria credas,
Quàm turdo, carnem nam tenet ipſe leuem.

Cothurnicis caro.

Cothurnix quamuis ſit in regalibus ingens,
Deliciū, tamen eſt ſenſibus ipſa mala.

De ficedula.

Ficedula ſine & veſcantur dulcibus vuis,
Aut raptę cantent ſtridula voce melos.

De paſſere.

Ardet et in ſicco paſſer, duriſſimos ales:
Si cupis eſſe ſalax, is cerebella dabit:

De

De luſcinia.

Artis contextum cantat luſcinia per-
nox.
Sit igitur cantrix regibus ipſa ſuis.

De hyrudine.

Vernalis volucris nidos ſuſpendit hy-
rundo
Ad nos, ſed fugiat prandia noſtra pro
cul.

De pſitaco.

Pſitacus ille plagę viridis regnator
Eoæ,
Condidicit per ſe dicere, Cæſar aue.

Caro ſturni.

Auditas didicit ſturnus modò reddere
voces,
Igniti & nocui, ſed mihi crede cibi
eſt,

De carne corui.

Et coruus neſcit magnatum viſere cę-
nas,
In cruce quęrit prandia lauta ſibi.

De cornicis carne.

Quæque refert viuax iterata vocabula
cornix,
Nec ſatiat raucam carnibus ecce gu-
lam.

De vulture.

Eſt volucris, vultur dicunt, quam noſſe
cadauer.
Tres luces, prębet fercula nulla ti-
bi.

De

De bubone.

Ingnauus bubo dirū moſtalibus omen,
Mandat in vmbroſis fœtida quęque locis.

De carne mergi.

Mergus anas dictus, quòd ſe mergendo cibare
Conſueuit, canes anſeris inſtar habet.

De conficiendo ſapore ad carnes ex herbis.

Sume apium, porrum, coriandrum, ſemen aneti,
Cum toſtis nucibus, adde felina, thimum.

QVIBVS AROMATIBVS Pro ſanitate conſeruanda vtendum. Cap. VII.

De cinamomo.

Cinama iactat Arabs multùm redolantia, nanque.
Et iecur & renes, putreque pectus alunt,
Tędia matricis tollunt, tremuloſque lacertos
Confortant, ventrem & corroborare queunt.

De pipere.

Eſt calidum in quarto ſiccum piper atq; ſecundo,
Quòd neruos ſiccat, plegmata quę q; trahit.

Quòdq;

Quòdque acuit ſtomachum algentem. ... quòd tormina ventris.
Tollit ſed caueas, fit tibi bilis ineſt.

De croco.

Si mala ſunt capiti ſegnes turbātia ſomnos,
Dant rubei flores pharmaca magna croci:
Atque croco gaudet venter, ſeu triſtia corda,
Hocque ede, ſi riſus expetis aſſiduos.

De zinzibere.

Ignitum ſtomacho algenti fit zinziber ingens
Antidotum, ſiccat phlegmata craſſa ſimul:
Hoc odiſſe Venus potuit, ſed ſoluere ventrem
Vſque ſolet, condit zinzibere atque dapes.

De nuce muſcata

Glandes muſcatas fert India certè rubentes,
Veſica his patula eſt, has fluida aluus amat.
Et ſtomacho, iecori viato ſpleni, & ocellis
Subueniunt, glandes & caput ecce iuuant.

Gariophilum.

Deiectum ſtomachum reparant gariophila multum,

Aethiopes

Aethiopes donant quę tibi larga manu:

Hęc bene calfaciunt præcordia, tormina ventris.

Excluduut flatus, quum malè vulua tumet.

DE SEMINIBVS ET BACCIS *quæ aris culinaria pro ſanitate obſeruat.* Cap. VIII.

Cuminum.

Obſeruat ſanus campeſtria grana cumini,

Nam ſtomachum & lumbos fortificare queunt.

Atque remollitum ſubducere certè capillum.

Vrinę norunt, trita ſed exhibita.

Fœniculum.

Et maratri ſemen fœtæ cum lacte capellæ

Abſumptum, ventris turgida quæq; leuat.

Cunctatisque moras diſſoluere protinus alui.

Fertur, & elumbis comminuit lapidem.

Aniſum.

Et facit aniſi ſemen, ſi caumate languet.

Cor ſanum, mãſum pellit & iliacam,

Cum vino tepido compeſcit tormina ventris.

Hoc

Hoc guttur raucum comprobata atque nimis.

Coriandrum.

Frigida vis multum coriandri dicitur eſſe,

A cœna ſumptum hoc conuenit ecce ſatis:

Xenocrates ſcripſit totidem ceſſare diebus.

Menſtrua quot mulier antea grana vorat.

Papauer.

Sperma cum vino bibitumque papaueris albi.

Dicitur hoc fluxus ſtringere poſſe malos:

Somnum dat facilem ſemen, compeſcit inniquam

Tuſſim, ſed lædit turgidulos oculos.

Sinapis.

Exacuit ſenſus, purgat quoque phlegma ſinabis,

Sternutamentis ſi modo iuncta fuit.

Semina, Pythagoras inter quæ maxima dixit,

Extulit hæc multum, dummodo parcè ſumas.

De iuniperi baccis.

Iuniperus baccas profert, tutiſſima cunctis.

Pharmaca, guſtarunt toxica quive virus.

De

De baccis lauri

Menſtrua ſubducunt, lapidemq; epota
ſoluunt
Frictus laurini, pectora mundifi-
cant.

DE HERBIS PRO SAnitate vſualibus. Cap. IX

De mentha.

Vim calidam ſiccamque gradu fert
mentha ſecundo,
Quam ſtomachus languens maximè
adeſſe cupit:
Et quam concretum lac ſoluere dici-
mus omne
In mammis duris ſi ſuper impoſita
eſt.

De ruta.

Rutha quidem occultum fertur reſeca-
re venenum.
Quod Mithridates ponticus eſſet do-
cet.
Hoc neruos, ſchiaſimq; iuuat; febribuſ-
que medetur.
Et confert luſcis maximè lumini-
bus.

De lactuca.

Vtilis eſt ſtomacho lactuca, remollit &
aluum:
Candidulum ac ſemen ſomnia vana
lenit:
Tempore quum vernat, vel quum bene
Syrius ardet.

Gra-

Gratior eſt eadem, ſed Venus ipſa perit.

De ſpinachia.

Spinachiam comedas ſi mollem, proijce primum
Ius, ſtomachis poterit ſic minus eſſe mala.
Hęc lenit in primis multum pręcordia dura,
Et fert clamoſis commoda pleureticis.

De caule.

Caulis Romana, Gręcorum braſſica lingua
Dicitur, hæc ventris poſſe linire moram:
Atque omnes narraut caligine lumina tergi
Eius qui caulis comedit ecce comas.

De cappare.

Capparis & folio, flore, & lactarc palatum
Dicitur, & ſplenem poſſe iuuare ſatis:
Atq; iecur clauſum valeat reſerare potenter,
Veſicæ & patulas reddere poſſe vias.

De boragine.

Herbula quam Gręci dixerunt melliſophillon.
Borraginē noſtri, dentibus antidotum eſt.

Lu-

Lumina purgari caligine Plinius inquit,
Illius ſucco perlita ſi fuerint.

De ſaluia.

Saluia miſcetur uino, potata querelis
Prodeſt, ſic iecoris, menſtrua ſicque lenit.
Trita uenenatos iuuat & ſuperaddita morſus,
Eſtque ſalus tremulis ſaluia poplitibus.

De ſanſuco.

Exornat quoque ſanſucus perfectè culinas.
Herba quidem mollis, ſed bene grata cibis.
Quæ tumidis referat multum ſpiracula uentis.
Hanc cui ſit matrix ægra puella colat.

De ſerpillo.

Serpillum miſcere cibis languentibus eſt mos,
Compeſcit uentris tormina nanque mala,
Aegroti capitis ſolet, & ſedare dolores,
Vrinas ducit, menſtrua purgat item.

De bethonica.

Bethonica immodicum uentres ſedare dolorem

Dici-

Dicitur à cœna ſi modo ſumpta fiet:
Plinius hanc inquit, qui ſecum geſſerit herbam,
Illi nec poterunt vlla venena dari.

De arthemiſia.

Ad menſas reuocant arthemin certe ſecundas
Fœmineas, etenim menſtrua cocta ducit:
Vrinam potata ciet, lapidesq́; , repellit,
Pellit abortiuum ſubdita fœmorib.

De marrubio.

Marrubij varios cōpeſcit potio morbos
Pectoris, hoc tuſsim ſanat & aſthmaticos:
Accelerat partus duros, pellitq́; ſecundas,
Et iuuat ictericos, vulnera mundificat.

De portulaca.

Pœonias artes ſi vis negligere ſperans
Abdrachnem, ſtomacho quæ ſolet eſſe mala:
Feruorem ſolis tamen hęc comeſta nocere
Non ſinit ęſtiuum, Plinius vt docuit.

De abſinthio.

Conſtat terribiles abſinthia poſſe dolores
Pellere citrinos ecce potata iuuant:
Atq; ſinnant ſtomachum mira virtute: ſolutum,

Angi-

Anginam pellunt, faſtidiumq; leuãt.

De aneto.

Aſſiduè bibitum viſui nocet, & genitale
Claudit iter, ventri nec bene conueniet.
Vlcera ſed fertur membri curare virilis,
Et dare ꝙ nutrix munera lactis habet.

De eruca.

Si condituris cocus hanc admiſceat herbam
Erucam, multum præſtat aroma cibis.
In venerem lentos roborat, quæ certè priapos,
Quæ tuſſim pellit, cum bene manſa fuit.

DE RADICIBVS,

Et tuberibus menſæ adhibendis. C.X.

De raphano.

Raphanus in dentes, caput, & bona lumina ſeuit.
Atq; hinc ventriculus nauſeat aſsiduè
Hic facit, ac olidos ventris quoq; maximè bombos.
Eſtq; potens virus pellere læthiferum.

De rapa.

Rapa quidem calida eſt, & corpus reddere poteſt
Obeſum, felix humiditate ſua:

Aſt

Aſt ventris bõbos, niſi vitare laboras:
Ad ponas rapis pinguia iura tuis.

De cepis.

Fellitis nõ eſſe bonas (ait ipſe Galenus)
Cepas, phlegmaticis ſed bene proficuas,
Affirmant oēs manſas inferre ſoporem,
Et tremulis membris reddere poſſe robur.

De allio.

Allia qui manè ieiuno ſumpſerit ore,
Hunc infecta nequit lędere lympha quidem,
Pulmonis varias coctum cum lacte querelas,
Proſcribit tumidos, & iuuat hydropicos,
Radicem betæ comedas ſuper igne peruſtam,
Non animam reddent allia ſumpta grauem.

De tuberibus.

Inſint conuiuis madentia tubera rore
Mixta ſint in noſtris, vt Venus ipſa iocis.
Sunt faciles ſtomacho, ſunt adducentia chymos
Vſque bonos addas ſi piper in copia.

De fungo.

Lepra quidem terræ eſt, credas mihi, fungus, & iſte
Vrinæ velox impedit ecce nias,

Et

Et facit ut ſanguis corruptus corpora tā gāt
Vdus qui nimium febricitare docet.

DE LEGVMINIBVS *ad cultū popinariū cōferentib.* C. XI.

C A N O N.

Omnia (crede mihi) flatuoſa legumina ſemper
Cortice depoſito ſunt magis apta tñ.

De faba.

Humorem craſſum fabas progignere conſtat:
Hanc fuge ſi placidæ ſomnia noctis amas.

De cicere.

Cortice poſtpoſito cicer in iecur atque lienem,
Veſicam & reſerat, ſed facit hoc venerem.

Lens.

Datq; melancholicos tibi lens, mihi crede liquores,
Et neruos duros reddere quippe pōt.

De lupino.

Lumbricis mors eſt, pleno iecori atque lupinus.
Et pręſentis opis renibus eſſe poteſt.

De oriza.

Candida ſi iungas ſtudioſe & amygdala lacti,
Ad menſam lautam tunc & oriza facit.

De miliis.

Atque melancholicos faciunt in corpore rores,

Vendicat hæc uilis, ſed ſibi ruſticitas

De auena.

Scribit Oribaſius *I*uliani Cæſaris altus
Autor, vt auenas qui malè usuit edat.

DE LACTE BVTYRO caſeo, ſale, oleo oliuarum, melle & ouis.

Caput XII.

Lac nocuum capiti eſt, putridis & febribus, iſtud
Sed p̄ſtat capræ, poſt ouis, inde bouis.

De butyro.

Lac dabit aerei tibi condimenta butyri,
Qđ facit vt ſapiant fercula cūcta tibi

De caſeo.

Caſeus ante cibum confert, ſi defluat aluus,
Si ionſtringatur, terminet ille dapes.

De eodem.

Caſeus ad fundum ſtomachi bene fercula trudit,
Vim digeſtinam nec minus ille iuuat

De eodem.

Si nouus impinguat, ſiccat uetus, attamen ambo,
Et capiti & ſtomacho, pectoribusque nocent. *De eodem.*

Si ſtomachus languet, vel ſi minus appetit ille,
Fit gratus ſtomacho, cōciliatq; cibos.

Da ſale.

Exornat regum mēſas ſal, cætera uincit
Cōdimenta, cibos ſal facit eſſe bonos,

De

De oleo oliuarum

Abſque oleo lactuca quidem condita ſaporem
Inſipidum præbet: molit & hoc ſtomachum *De melle.*
Pectoribus, ſtomacho frigenti, aptiſſima mella.
Flaua quidē, vt narrant, ſunt magis apta gulæ.

De ouis quæ optima.

Regula presbyteri iubet hoc pro lege teneri,
Quod bona ſunt oua, paruula, longa, noua *Oua tremula.*
Mollia pectus alunt, tuſſum ſedantia raucam,
At durata time, nec diuturna placent.

DE SECVNDARVM

menſarum apparatu Cap. XIII.

De malis.

Corda iuuant flammis agitata, at noxia ventri.
Mala q́dem neruis hęc nocuiſſe patet

De pyris.

Et vacuum ventrem aſtringunt modo pyra repletum,
Soluunt, iliacam ſed peperiſſe valent.

De perſicis.

Perſicca tenent ventrem, quæ mollia ſoluunt,
Ardēti ſtomacho ſunt bene fida eadē.

De prunis Damaſcenis.

Prunaq; conneniunt, quę mittit clara Damaſcus,

Namq; ſolēt duri ſoluere uētris onus

De prunis,

Aſtrictam ſoluunt aluum, ſed pruna repoſçunt,

Prādia prima quidem, dum calor eſſe ſolet. *Ceraſa.*

Acria confortant ſtomachū ſi ſole peruſta

Ceraſa, Lucullus quę intulit Italię.

De ficu.

Si noua ſit: ficus uocua eſt: nam fluxib. apta

Narratur, ſiccæ ni ſociata nuci eſt.

Cydonia.

Ad finē menſæ confecta cydonia ꝓſunt,

Nam ſtomachi claudunt clauſtra benig na tui. *Cydonia.*

Cùm tibi Cecropio confecta cydonia melle

Ponuntur, ventrem claudere certè queunt. *De auellana*

Pontica nux capiti nocet, & tardiſsima ventri eſt.

Maximè quæ vmbroſis naſcitur in co rilis. *Arbuta ſorba meſpila.*

Arbuta, ſorba tenent fluidos, & meſpila ventres

Si vacuus ſtomachus ſumpſerit illa ſimul.

Amy.

Amygdala.

Feruet & emollit, ſi dulcis, amygdala amara eſt

Aſperior, menſas neſciat illa tuas.

Pinea.

Inteſtina fouet, neruis, rubeoq; lapillo

Subuenit, & Veneri pinea grata deæ eſt.

De nuce communi.

Nux caput obtundit, linguam conuulnerat, & nux

Pulmonem lędit, ſed virus oē necat.

De caſtanea.

In caput et vẽtres caſtanea fertur echino

Tecta ſuperbire hęc nam calet igne nimis.

De malis punicis

Dulcia ſunt madidi toris, ſicci acria poma

Punica pulmoni hęc ſunt mala, at illa bona.

De malis punicis.

Acribus eſt gelidus, feruefcens dulcib. humor,

Dulcia guſtantẽ peruomuiſſe volũt.

De vuis.

Quam nigram guſtes, quæ ſit tibi gratior vua,

Nè ve inflet ſoles ſit remorata duos

De vua paſſa.

Paſſa iecur roborat, facit & quod fœtida ventris

Merda tibi nimium non graue pondus erit.

De prunis ſylueſtribus.

Frigida ſunt, vomitumque tenent ſylueſtria pruna.

Multũ condẽſant vbera longa quo...

Poma nerantia.

Omnibus ecce nerantia ſunt gratiſſima odore,

Dulcia confortãt, pectoribusq; fauẽt.

QVALITER ET quale vinum pro ſanitate cuſtodienda bibendum. Cap. XIIII.

De modo bibendi.

Sepe bibas, ſemperque parum, ſi viuere ſanus.

Ipſe cupis, pocla fraxina ſunt bezoar.

Quæ virtus ſit vino.

Corda iuuant vini calices, ſubitamque reportant

Letitiam, vinum ſi moderate bibas.

Vinum quod optimum.

Si tibi delectum vini preſcribere tẽtas,

Subrubeos primas crede tenere cados.

De vino albo.

Hinc albo palmam tribuunt, ſed maximè claro.

Aeſtatis medię nã noua muſta nocẽt.

De forti vino.

Fortia diſturbant, nimiumq; fluentia vina.

Senſus,

Senſus,corrumpunt ventriculumque bo
num.

De muſto.

Impedit vrinam muſtum, cit ſtercora
uentris,

Hepatis emphraxim deſtruit atq; bonam.

De aqua.

Potus aquæ lædit uentrem, facit atque
cruores

Crudos, ſic princeps Corduba quem
genuit.

De dulci uino.

Sunt nutritiua plus dulcia candida vina

Sed iecur obeurant,non bene tuta gu
læ.

De uino roris marini.

Phtiſicis antidotum eſt vinum de rore
marino.

Cõfortat viſum,cũcta uenena fugat.

De uino boraginæto.

Dat tibi borago uinum quod curat amẽ
tes,

Cardiacam tollit,lætitiamq; facit.

De uino enulato.

Si bibitur,mouet vrinas ex enula, Bac
chus,

Tuſſim compeſcit pectoribusq; valet.

De uino ex hyſſopo.

Ex hyſſopo latices patientibus ecce ca
tharrum.

Proſcribunt, pectus mundificare
queunt.

Cernis, vt ignauum corrumpant ocia corpus,
Vt capiant vitium, ni moueant aquæ.
Quod caret alterna requie, durabile non eſt,
Hęc reparat vires, feſſaque membra iuuat. *Epiſt.4.*

DE QVARTA RE *non naturali, ſomno & vigilia.* *Cap.* XVI.

Exceſſus ſomni nocet.

Exceſſum ſomni fugiat, qui corpore ſaluus
Eſſe cupit, morbos ſeu pepuliſſe graues.

Somnus ſit ſeptem horarum.

Et ſeptem horarum ſomnum ſufficere credat,
Qui mentem & corpus corroborare queat.
Longior humectat cerebrum, torpedine corpus
Inficit, & frequens rheumata multiplicat.

Quando longior eſſe poſſit.

Aſt prælibatas ſi quis cognouerit eſcas
Duras, tunc ſomnus longior eſſe pōt.

Pronus & ſupinus lædunt.

Vt ꝓnus lędit ſomnus, ſic atq; ſupinus
In dextrā facilis, ſed bene proficitur.

Neque vacuo, neque repleto ſtomacho dormiendum.

Et dormire ſuꝑ vacuū mirificè ventrem

Lędit, repletum nec petit atq; ſopor.
Primùm virtutes nam deſtruit ecce benignas,
Sed ſubeth aut phreneſim congenerat aliud.

Qui longo ſomno perfrui queant.

Hos iuuat immenſum ſomnus, quos arida craſſis
Nutrit, ſed pingues plus vigilaſſe iuuat.

A menſa non dormiendum.

A mēſa ſomnus caput aggrauat, & facit illud
Rheumate farciri conuitiante iecur.

Somnus pomeridianu nocet.

Cumque pari ſpacio collucent veſper & ortus,
Abſtineat ſomno, qui valuiſſe cupit.

Crebræ vigiliæ damno ſunt.

Et velut exceſſus ſomni mala damna miniſtret,
Sic vigilem nimium damna tuliſſe patet:
In medio eſt igit virtus, tenuere beati
Nam medium, medium denſitat ipſe Deus.

DE REPLETIONE & inanitione, quinta re non naturali cap. XVII.

Lampade phœbea iam prętereunte leonem,
Cūq; pares horas enthea libra tenet.

aut

Aut quando in tignis nidum ſuſpendit
hyrundo,
Is mariũ & pellex Attica plorat Itin.

Tempore uaris minuendus ſanguis.

Incidere uenas, & ventrem ſoluere prodeſt.
Congenitus ſuperet ne malè corpus humor.
At bene notandus ſitus eſt membri atq; figura,
Gaudent nam antidoto ſingula membra ſuo.

Cor ſtomachi per uomitum.

Cor ſtomachi vomitũ purgandum eſt, pectore ſano,
Tempore nõ gelido, ſole nitente canẽ

Hepar per inteſtina purgatur.

Inteſtina volens proſcribere, mittit hepar quod
Aſimis, mictum ſed bene gibbus amat.

Cerebrum per naſum.

Per naſum cerebrum purgatur, ſiue palatum,
Pectus per tuſſim, per leue pulmo ſputum.

Intercutanea per ſacrificationem.

Atque diaphoreſi ferroq; uel igne latentem.
Chymum pingamus, quem tenet ipſa cutis.

Bombi ventris non retinendi.

Ac olidos uentris bombos exire iubemus.

Incluſi morbos qui generare ſolent.

DE COITVS MODERATI *vtilitate.* Cap. XVIII.

Coitus moderatĩ commoda.

Spumigenæ Veneris quandoque incendia proſunt,

Si non exceſſus damna tuliſſe uelit.

Nam tumidos renes curant, calor intimus inde

Firmatur, multum ſydereumq; caput

Expellit curas, irã contundit, amantem

Reddens audacẽ mox ſatiata Venus.

DE BALNEIS ET BALneandi methodo. C. XIX.

Thermæ malè affectis bonæ.

Balnea morboſum recreant ſulphurea corpus,

Aſt eadem ſanum pertimuiſſe uelit.

Quando pingues & obæſi balneandi.

Corporis obæſi, uacuo ſi uentre ſaburra,

Sed tenues pleno rectè lauare ſolent.

Balneum gelidum & tepidum.

Si gelida ingrederis, roboras (mihi crede) calorem.

Balnea, ſed tepida ſunt fugienda tibi.

DE FRICATIONE *cum membra non mouentur.* C.XX.

Frictio motum ſupplet.

In cunctis natura potens ſapit, ęgra, mo
uerit
Corpora cum nequeunt, frictio prom
pta ſubeſt.

Frictionis vtilitas.

Senſus quæ nutrix, calor ex qua creſcit
amicus,
Et firmat melius languida membra ſi
mul.

DE ACCIDENTIBVS *animi, Sexta re non naturali.* Cap. XXI.

Qui cupit Euboicæ uatis complerier an
nos,
Delicias tractet, gaudia, mille iocos,
Lætitias, riſus, ludos, dulceſque cachin-
nos.
Nam ſanum exanimant ira, metuſque
graues.
Nodoſas rerum cauſas, ac alta relinquat.
Necque uelit mentem ſollicitaſſe ni-
mis.

Spiritus triſtis exſiccat oſſa. Prouer.

FINIS.

INDEX.
VERSVVM SIVE PRINCIPIORVM
Cuiuſque Capitis.

Prior numerus Caput, Poſterior folium deſignat.

A

ACcuſat choleram dextrę dolor, aſpe ra lingua. fol. 21

Adde pyro potum, nux eſt medicina veneno cap. 39. fol. 133

Aegris dat ſomnum, vomitum quoque tollit & viſum. 65. 173

Allia ruta, pyra & raphanus cum theriaca nux. 13. 70

Anglorum Regi ſcribit ſcola tota Salerni. 1. 1

Appoſitum cancris tritum cum melle medetur. 67. 175

Auribus infuſus uermes ſuccus necat eius. 72. 180

Auripigmentum, ſulphur, miſcere memento. 83. 193

B

BAlnea, uina, uenus, venter, piger, allia, fumus. 78. 186

Bis duo vippa facit, mundat dentes, dat acutum. 54. 145

C

CAecatis pullis hac lumina mater hirundo. 7. 178

Ca-

Caſeus eſt gelidus, ſtipans, craſſus quoq; durus. 37.127
Confortare crocum dixerunt exhilarando 37.181
Corpora plus augent tibi dulcia ſcandida vina. 11.67
Crapula diſcutitur capitis dolor atque grauedo. 64.172
Craſſos humores nutrit ceruiſia, vires. cap. 46.140
Cum vino nigram choleram potata repellit. 69.177
Cur moriatur homo cui ſaluia creſcit in horto. 60.164

D

DE cœpis medici non conſentire videntur. 62.170
Denus ſeptenus, vix phlebotomon petit annus 93.222
De qua potetur ſtomachus nō inde grauetur. 18.86
Dixerunt maluam veteres, quod molliat aluum. 58.162

E

EGERITVR tardè cor, concoquitur quoque durè. 48.144
Eſt modicum granū ſiccum, calidumq; ſinapi. 63.171
Eſt humor choleræ qui competit impetuoſis. 89.213
Eſt porcina caro ſine vino peior ouina cap. 25.98

Ex

Ex magna cœna ſtomacho fit maxima pœna. 5.23
Ex ſaluatella tibi plurima dona minuta. 103.243
Exhilarat triſtes, iratos reddit amantes 97.211.
Emendat uiſum, ſtomachum confortat aniſum. 50.146
Enula campana reddit præcordia ſana, cap. 68.176
Et mox poſt eſcam dormire, nimiſque moueri. 76 136

F

FAc plagam largam mediocriter, ut cito fumus. 98.234
Fœniculus, uerbena, roſa & chelidonia, ruta. 79. 180.
Fons, ſpeculum, gramen, hæc dant oculis releuamen. 11
Frigida ſunt, laxant, multum proſunt tibi pruna. 41.136

G

GIgnit & humores melius uinũ meliores. 16.82

H

HAec facienda tibi, quando uis phlebotomari. 96.231
Hi ſunt humores, qui præſtant cuiq; colores. 92. 219
Hi feruore uigent tres, ſalſus, amarus, acutus. 53.150
Humorum pleno dum fex in corpore

regnat. 222
Hyſſopus purgans herba eſt è pectore phlegma. 66.174

I

IEiunia,vigilia,caleas dape, tuque labora. 82.192
Ignari medici me dicunt eſſe nociuum. fol. 128
Illius ſuccus crines retinere fluentes.cap. 70.178
Impedit urinam muſtum, ſoluit cito vẽtrem. 26.128
Inciditq;,lauat,penetrat, mundat quoque ſerum. 36.126
Inter prandendum ſit ſæpè,raroq; bibẽdum. 32.f.119.& cap.38.130
Ius caulis ſoluit, cuius ſubſtantia ſtringit. 17.160

L

LAc phthiſicis ſanum caprinum, poſt que cameli. 34.123
Lenit & humectat,ſoluit ſine febre butyrum. 35.136
Lotio poſt menſam tibi confert munera bina. 23.94
Lucidus ac mundus ſit rite habitabilis aer. 14.77
Lumina mane, manus ſurgens gelida lauet vnda. 2.7

M

MEntitur menta, ſi ſit depellere lenta. 59.163

Motus longa fames, vomitus, percuſſio, caſus. 77.585
Multiplicant miſtum, ventrem dant me ſpila ſtrictum. 44.139

N

NAtura dingues iſti ſunt atque iocantes. 88.211
Nanſea non poterit hæc quem vexare, marinam. 21.91
Nobilitas rutæ hæc quod lumina reddat acuta. 61.168
Non acidum ſapiat ceruiſia, ſit bene clara. 17.85
Nutrit triticum & impinguat, lac, caſeus infans. 9.56
Nux, oleum, frigus, capitiſq; anguillaq; potus. 81.191

O

OMnia de lacte uitabis rite munitus. 100.237
Omnibus aſſuetam ſuadeo ſeruare diætam 55.154
Oſſibus ex denis, bis centenisque nouenis. 86.199
Oua recentia, vina, rubentia, pinguia iura. 8.49

P

PAnis non calidus, nec ſit nimis inueteratus. 24.95
Perſica cum muſto uobis datur ordine iuſto. 42.137
Perſica, poma, pyra, & lac, caſeus & caro-

ſo ſalſa. 7.26
Phlegma ſupergrediens proprias in corpore leges. 221
Phlegma dabit vires modicas, latosque breuesq;. 90.215
Piſum laudandum nunc ſumpſimus ac reprobandum. 33.121
Poſt piſces nux ſit, poſt carnes caſeus adſit. 131
Potus aquæ ſumptus comedenti incommoda præſtat. 27.100
Principio minus in acutis perper acutis 101.219
Prouocat vrinam muſtum, cito ſoluit & inflat. 45.139

Q

QVALE, quid, & quando, quantum, quoties vbi recta. 56.58
Quatuor humores in humano corpore conſtant. 87.201
Quatuor ex vento veniunt in ventre retento. 4.20
Quid piper eſt nigrum non eſt diſſolue re pigrum. 75.182

R

RAPA iuuat ſtomachum, nouit producere ventum. 37.143
Reddit fœcundas manſum perſępe puellas. 74.182
Reſtat adhuc triſtis choleræ ſubſtantia nigræ. 91.227

S

SALVIA cum ruta faciunt tibi pocula tuta. 20.90
Saluia,ſal,vinum,piper, allia, petroſelinum. 22.92
Sanguine ſubtracto ſex horis eſt vigilandum. 99.213
Semen fœniculi pellit ſpiracula culi. cap. 46.146
Scropha tumor, glandes, ficus cataplaſmate cedunt. 43.137
Si capitis dolor eſt ex potu lympha bibatur. 4.84.195
Si nocturna tibi noceat potatio vini. cap. 15.79
Si piſces molles ſunt, magno corpore tolles. 30.111
Si vinum rubrum nimium quandoque bibatur. 12.69
Si cruor emanat,ſpodium ſumptum cito ſanat. 51.147
Si ceraſum comedas tibi confert grandia dona. 40.134
Si tibi deficiant medici, medici tibi fiant. 5
Sic dentes ſerua, porrorum collige grana. 80.180
Sit breuis aut nullus tibi ſomnus meridianus. 3.14
Sunt notritiuæ multum carnes vituline. 28.103
Sunt bona gallina,& copo,rurtur, ſturna,

na,columba. 29.104

T

Temporibus veris modicum prande re iurberis. 19.186

Temporis æſtiui ieiunia corpore ſiccan. 85.195

Tres inſunt iſtis, Maius, September, Aprilis. 94.225

Tu nunquam comedas, ſtomachum niſi noueris eſſe. 6.29

V

Vas condimēti pręponi debet edenti. 52.149

Ver, æſtas dextras, autumnus, hiemsq; ſiniſtras. 102.221

Vina probantur odore, ſapore, nitore, colore. 10 64

Vocibus anguillæ prauæ ſunt ſi comedantur. 31.118

F I N I S.

REGISTRVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQ RSTVXYZ, Aa.

Omnes ſunt Sexterniones.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE